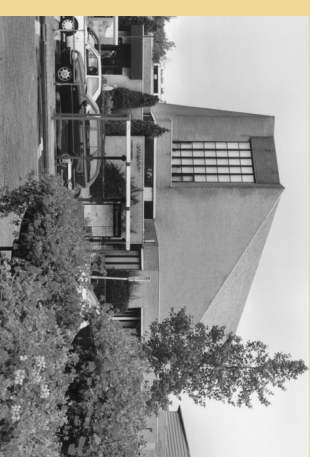
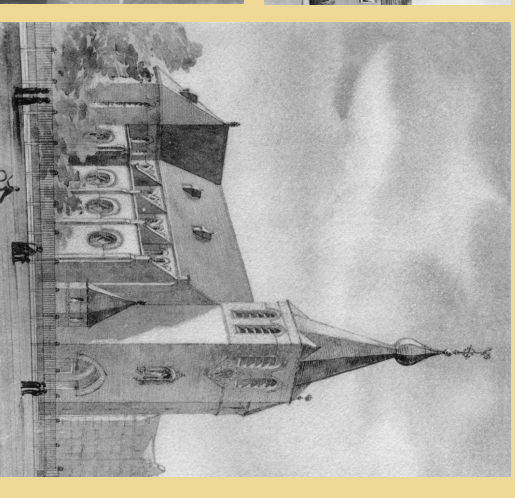
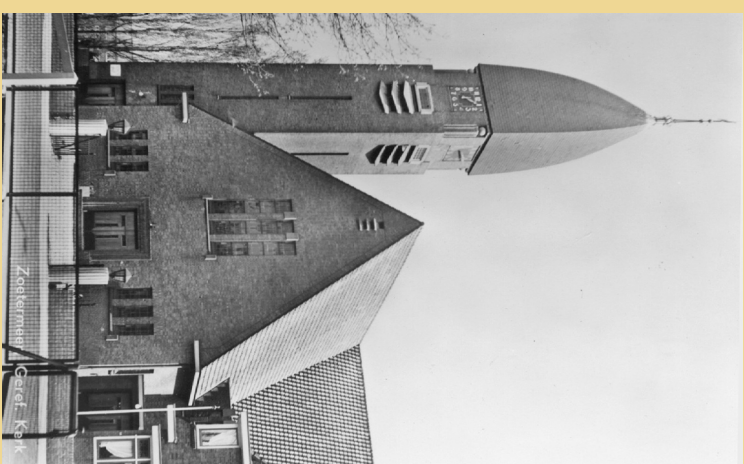

Verzuild Verenigd

kerkelijk verenigingsleven in Zoetermeer 1870-1970

Verzuild Verenigd: kerkelijk verenigingsleven in Zoetermeer 1870 - 1970

Verzuild verenigd

Verzuild verenigd

kerkelijk verenigingsleven in Zoetermeer 1870-1970

Zoetermeer, 2005

Samenstelling

De auteurs van de diverse hoofdstukken: mw Leonora Grandia, Thea de Groot-Westhoek, mw C.J. Moerman-van Voorst, dhr Bert van Oosterhout, dhr Henk M. van de Putte, dhr Frans Rijkaart, dhr Ton Vermeulen, dhr Johan F. Walinga, dhr A.J. (Arco) Weening en dhr Hans Zwart, gesteund door vele leden van de diverse kerkgenootschappen.

Redactie

Ton Vermeulen m.m.v. Ronald Grootveld

Foto's

De afbeeldingen in dit boek zijn afkomstig uit de collectie van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer, tenzij anders vermeld.

Fotobewerking

Aat Hoogland, Ed Stevenhagen

Vormgeving

Bouke Tuinstra

Druk

Ridderprint Offsetdrukkerij BV, Ridderkerk

Omslag

Ontwerp; Bouke Tuinstra

Foto's: zie tekst

Uitgave

Gemeente Zoetermeer, MBW, Bureau Monumentenzorg,
Historisch Genootschap Oud Soetermeer

© 2005 Historisch Genootschap Oud Soetermeer.

Alles uit deze uitgave mag worden gekopieerd en/of openbaar gemaakt, mits met voorafgaande toestemming van de uitgevers en met bronvermelding.

www.oudsoetermeer.nl

Verzuild Verenigd; kerkelijk verenigingsleven in Zoetermeer 1870-1970 /
Ton Vermeulen ed. — Ill. — Zoetermeer : Historisch Genootschap Oud Soetermeer /
Gemeente Zoetermeer, 2005. — Met lit.opg.

Inhoud

Voorwoord	7
Nederland en Zoetermeer in de 19de en 20ste eeuw <i>Ton Vermeulen</i>	9
Het Apostolisch Genootschap <i>Hans Zwart en Thea de Groot-Westhoek</i>	21
De Gereformeerde Gemeente <i>Leonora Grandia</i>	27
De Gereformeerde Kerk <i>Henk M. van de Putte</i>	41
De Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt <i>Johan F. Walinga</i>	63
De Hervormde Morgenstergemeente <i>A.J. (Arco) Weening</i>	77
De Nederlands Hervormde Kerk, de Hervormde Oude Kerkgemeente <i>Frans Rijkaart</i>	91
De rooms-katholieke parochie H. Nicolaas <i>Bert van Oosterhout en Ton Vermeulen</i>	103
De Vereniging van Vrijzinnige Hervormden <i>C.J. Moerman-van Voorst</i>	157
En er waren nog meer verenigingen	165

Het silhouet van Zoetermeer in 1952 vanaf de Rokkeveenseweg: Pelgrimskerk, molen, Nicolaaskerk, Oude Kerk en de rokende schoorsteen van Brinkers

Voorwoord

In het voorjaar van 2005 kwamen vertegenwoordigers van acht Zoetermeerse kerkgenootschappen bij elkaar om gezamenlijk een project aan te vangen. In het kader van de Open Monumentendag, met als thema 'religie', zouden ze gaan werken aan een boek over 'kerkelijke verenigingen in Zoetermeer 1870-1970'. In slechts enkele maanden tijd is door hen veel werk verzet, waarna redactie, vormgever en drukkerij aan de slag gingen.

Deze samenwerking tussen diverse kerkgenootschappen zou in de genoemde periode 1870-1970 ondenkbaar zijn geweest. In die tijd was de gehele maatschappij langs kerkelijke, sociaal-economische en politieke lijnen georganiseerd, de zogenaamde zuilen. In Zoetermeer was dat niet anders dan elders. Het kerkelijke verenigingsleven was daar een duidelijke uiting van. Vele verenigingen werden binnen de zuilen opgericht en het hele leven van mensen speelde zich daar af, letterlijk van wieg tot graf.

Door de individualisering en secularisering zijn deze zuilen na circa 1965 in snel tempo verbrokkeld, juist in de tijd dat Zoetermeer werd uitgebouwd van dorp tot stad. Een aantal kerkelijke clubs is blijven bestaan, maar vele andere verenigingen zijn verdwenen.

Een kleine speurtocht vooraf gaf een keur aan namen van verenigingen. Meer informatie dan namen alleen was echter niet altijd voorhanden. Wel bleek nog veel materiaal in onbekende archieven en bij mensen thuis te liggen. De gezamenlijke actie kwam precies op tijd: een belangrijk stuk van de Zoetermeerse historie kon nog boven water worden gehaald, voordat de tastbare herinneringen en de verhalen in de prullenbak of de vergetelheid zouden geraken.

De diverse auteurs hebben een algemene inleiding over hun kerkgenootschap geschreven en daarnaast zo veel mogelijk verenigingen voor het voetlicht gebracht. Van vele was echter nauwelijks iets bekend en van een onbekend aantal weten we niet eens dat ze hebben bestaan. Dit boek is dan ook niet het einde van de zoektocht. U als lezer kunt lacunes opvullen: in achterkamertjes en op zolders thuis en in kerkgebouwen zijn vast nog notulen, brieven en foto's te vinden. Breng ze onder de aandacht van de auteurs of het Historisch Genootschap. Zo blijft belangrijk Zoetermeers erfgoed bewaard!

Ton Vermeulen

Een verzamelansichtkaart uit de jaren 1920 met de Vondelstraat, toen nog een blok huizen die de Tien Plagen werd genoemd, de Schinkelweg, Dorpsstraat met Nicolaaskerk en de Leidsewallen.

In 1948 was de bebouwing van Zoetermeer vooral nog beperkt tot de terp van de Dorpsstraat

Nederland en Zoetermeer in de 19de en 20ste eeuw

Ton Vermeulen

De ontwikkeling van het kerkelijk verenigingsleven kwam in Zoetermeer na 1870 niet zo maar uit de lucht vallen. De landelijke politieke, economische en sociale ontwikkeling in de 19de en 20ste eeuw bepaalden onder meer de emancipatie van diverse bevolkingsgroepen, zoals katholieken, arbeiders en de kleine middenstanders. Onderwijs en verbreding van het stemrecht lieten een veelheid aan gedachten en opvattingen naar boven komen. De Nederlander organiseerde zich met verwante geesten. Dat leidde tot verzuiling in strak van elkaar gescheiden organisaties.

Jan Salie?

Toen Napoleon uiteindelijk in 1815 bij Waterloo werd verslagen kreeg Nederland de oude stadhoudersfamilie weer in Den Haag terug, nu onder de naam van koning der Nederlanden. Willem I tot III volgden elkaar op.

De eerste, koning Willem I, stond bekend om zijn gevoel voor zaken. Bij de overige Nederlanders zagen latere generaties vooral suffe 'Jan Salie'-geesten. Dat klopte niet helemaal. Inderdaad belegden de Nederlanders hun geld liever in staatsleningen, maar men stond wel open voor vernieuwingen: verharde wegen met postkoetsen of diligences van Van Gend & Loos, de moderne scheepswerf Fijenoort, stoomvaart op de rivieren en een begin van spoorlijnen. Een belangrijk deel van de wankelende staatskas werd gevuld door gedwongen verbouw van handelsgewassen door Javaanse boeren, zeker nadat het koninkrijk in 1830 België had verloren.

In het politieke veld kwamen de liberalen op, voorstanders van vrijhandel en zeggenschap van de (gegoede) burgerij. Zij kregen vreemd genoeg steun van rechtzinnige christenen. De laatsten verzetten zich tegen vrijzinnige prediking van vele hervormde kansels en begonnen huisbijeenkomsten, gesteund door orthodoxe dominees in meestal kleine plaatsen. Met de grondwet in de hand verbood de overheid in de jaren 1830 deze bijeenkomsten, maar de koning moest al snel inbinden.

Emancipatie door stemrecht

Driekwart van de bevolking leefde van dag tot dag, proberend het hoofd boven water te houden. En dat was een goede voedingsbodem voor onrust. In 1848 braken in heel Europa rellen uit. In Nederland beperkte zich dat tot een vechtpartijtje op de Amsterdamse Dam, maar er kwam wel een grondwetswijziging in 1848, waarbij de Tweede Kamer veel meer macht kreeg en de ministers verantwoordelijk werden voor hun daden. Vrijheid van meningsuiting, vereniging en vergadering, en van onderwijs, waren gegarandeerd. De mensen die een redelijke som belasting betaalden kregen stemrecht, zo'n 12% van de mannen. De grondwet scheidde ook kerk en staat. Dat gaf de paus in Rome de gelegenheid zijn missiegebied in Nederland weer te organiseren. Bisdommen werden ingesteld en de lokale parochies daaronder gezet. Dit alles zonder rekening te houden met de protestante gevoeligheden. Door

de grondwet veranderde ook de hervormde kerk: daar kregen alle mannelijke lidmaten stemrecht en dat leidde tot verdringing van vrijzinnige dominees. In de tweede helft van de 19de eeuw werd de basis gelegd voor een economische ontwikkeling. De liberalen waren wars van al te veel overheidsbemoeienis maar waren niet tegen investeringen in bijvoorbeeld spoorwegen, kanalen en havens, waarbij particulieren de zaken gingen exploiteren. Lokaal ontstonden kiesverenigingen die antirevolutionair heetten — tegen de verworvenheden van de Franse Revolutie — en vooral op de orthodoxe calvinisten steunden, een fors deel van de bevolking maar met weinig stemgerechtigden. Ook de katholieken vormden kiesverenigingen die aan de ene kant de liberale grondwet aanhingen met haar grote godsdienstvrijheid waardoor men ongehinderd eindelijk haar eigen kerken kon bouwen, en dat vaker groter en grootser dan de protestanten. Aan de andere kant keerden zij zich tegen het goddeloze liberalisme en vonden daarin een bondgenoot in de protestanten bij de kwestie van het onderwijs: staatsscholen werden gesubsidieerd, die opgezet door de kerken niet.

Organiseren in zuilen

Op economisch gebied begonnen jongeren zich te roeren, gericht op vooruitgang. Voorbeelden daarvan waren Stork en Wilton in de metaalindustrie, Philips in de elektronica en Jurgens en Van den Bergh in de margarine. In 1870 werd de belasting op kranten opgeheven en vele nieuwe dag- en weekbladen verschenen, waardoor ook de gewone man ineens informatie kreeg. En die gewone mensen die lidmaat waren van de hervormde kerk lazen over een orthodoxe dominee die Abraham Kuyper heette. In 1879 wist hij de vele kiesverenigingen samen te brengen in de eerste politieke partij, de Antirevolutionaire Partij (ARP).

Zijn evenknie aan de katholieke kant, Herman Schaepman, kreeg dat niet voor elkaar omdat de hiërarchie van de kerk nieuwe organisatievormen niet nodig vond en alle denkbeelden over bijvoorbeeld sociale vernieuwingen als revolutionair gevaarlijk beschouwde. Maar de tijd veranderde. Er kwamen katholieke kranten en een Volksbond en in 1891 publiceerde paus Leo XIII zijn brief *Rerum Novarum*, Nieuwe Zaken, dat een volledig sociale leer bevatte. Vanaf die tijd schoten de katholieke organisaties uit de grond.

Socialisten verenigden zich in de Sociaal Democratische Bond. De feitelijke aanhang onder leiding van de voormalige dominee Ferdinand Domela Nieuwenhuis was niet al te groot maar zij verwoordde wel de algemene ontevredenheid. In de jaren 1880 waren er economische problemen. Import van goedkoop graan leidde tot een landbouwcrisis waardoor veel mensen van het platteland naar de stad trokken. En daar was niet genoeg werk. Ook het koningshuis gaf weinig inspiratie met een eigenzinnige schuinsmarcheerder Willem III en de inlijving van het land door Duitse verwanten lag op de loer. Zijn beide zonen stierven, Willem wist door een laat tweede huwelijk met een Duitse prinses Emma nog een dochter te krijgen: Wilhelmina.

Politiek gingen stemmen op voor uitbreiding van het kiesrecht terwijl de eerste arbeider de Tweede Kamer binnenschoof en Kuyper in de Doleantie zijn eigen weg ging richting Gereformeerde Kerk. De algemene onvrede uitte zich in gevechten toen in de Amsterdamse Jordaan het paling trekken werd verboden. Het Palingoproer kostte 25 mensen het leven, maar veel organisatie zat er niet achter. Toch gaf alles genoeg druk om uiteindelijk het kiesrecht te verruimen tot 20% van de mannen, genoeg om Kuyper, Schaepman en Domela Nieuwenhuis een kans te

Delftsewallen (tekening Marius Jansen)

geven tegen de zittende liberale elite. In 1887 kwam er een katholiek–ARP coalitie-kabinet, dat in een onderwijswet ook de katholieke en christelijke scholen een stukje subsidie gaf. Domela Nieuwenhuis schoof op richting het anarchisme. Zijn plaats werd ingenomen door de Sociaal–democratische Arbeiderspartij (SDAP) onder leiding van Pieter Jelles Troelstra.

Eind 19de eeuw zag Nederland er anders uit dan vijftig jaar eerder: een voorbeeldige nieuwe achttienjarige koningin in 1898, een verdubbeling van de bevolking tot zes miljoen, een groeiende economie en een sociale emancipatie van de gewone man: een ongevallenvet, leerplicht, het oprichten van allerlei belangenverenigingen en coöperaties als de protestantse Raiffeisenbanken en katholieke Boerenleenbanken. Gegoede vrouwen mochten studeren, vooral voor verpleegster of juf, maar bij een huwelijk werd de betrekking opgezegd. Arbeidersvrouwen moesten vaak uit armoede uit werken gaan in de fabriek of als dienstmeid. Volledige aandacht voor het gezin was het ideaal, zelfs voor Europese begrippen ongekennd, tot in de jaren 1970.

Gedeeltelijke subsidiëring van het onderwijs gaf getalenteerden een kans. Grote hoeveelheden onderwijzers studeerden af op de kweekscholen en vormden vaak de ruggengraat in besturen van allerlei maatschappelijke organisaties.

Tussen welvaart en crisis

De 20ste eeuw bracht welvaart, de fiets, de elektrische tram in de steden en vele sportverenigingen, uiteraard verdeeld langs protestante, christelijke, socialistische en liberale lijnen of zuilen. En de koningin baarde in 1909 met Juliana een opvolgster; een vrouwenbolwerk in een door mannen gedomineerde wereld. De Eerste Wereldoorlog leidde tot ongekennd ingrijpen van de overheid: distributie, regulering

van de export om de neutraliteit richting oorlogvoerenden te handhaven en hulp aan de gezinnen die hun kostwinner verloren aan het gemobiliseerde leger. In de rustige politieke sfeer kon het vervolgens gebeuren dat de christelijke partijen in 1917 akkoord gingen met algemeen mannenkiesrecht, zonder districtenstelsel en dus evenredige vertegenwoordiging, en de liberalen en socialisten gaven hun verzet op tegen de volledige subsidiëring van het bijzondere onderwijs.

Het einde van de oorlog in 1918 bracht hervormingen. Troelstra's roep om arbeidersmacht smoorde in een geregisseerde huldebetuiging aan de koningin op het Haagse Malieveld. Maar er kwam een achturige werkdag die de werkman op zaterdagmiddag vrij gaf en een massaal winkelend publiek creëerde. Een invaliditeitswet en vrijwillige ouderdomsverzekering volgden. De vrouwen kregen kiesrecht. Het bedrijfsleven spon er garen bij en zelfs de lonen stegen. De Nederlandse Anthony Fokker smokkelde zijn vliegtuigfabriek uit Duitsland naar Nederland en Albert Plesman startte vlieglijndiensten tussen Europese steden. Ook de radio nam een grote vlucht, al snel langs de diverse zuilen georganiseerd: KRO, VARA, NCRV en VPRO. Louis Davids en zijn zus Heintje en Willy Derby werden populair. De kleding werd losser, en voor de vrouw ook bloter en de verschillen tussen de gegoede man en de arbeider werden minder zichtbaar, al was er nog wel de hoed en de pet. En in 1928 vonden in Amsterdam de Olympische Spelen plaats.

Een jaar later kwam de duisternis dichterbij. In Wall Street gingen de aandelenkoersen onderuit en wereldwijd daalde de economische bedrijvigheid. Zuinigheid werd het toverwoord en steeds meer werknemers moesten dagelijks hun werkloosheidsstempeltje gaan halen. En dat terwijl zij in Duitsland onder leiding van Adolf Hitler een economisch wonder zagen gebeuren. Louis Davids bezong de situatie treffend in 'De Kleine Burgerman'. Maar de zuilen voorkwamen dat de fascistische NSB veel macht kreeg. Pas toen de regering de gulden loskoppelde van de goudprijs, daalde de munt in waarde, kon de export weer stijgen en nam de werkloosheid iets af.

Het beeld dat velen in de stad van 'mooi Zoetermeer' hadden: een boterdorp met koeien en vergezichten

Ondertussen werd door het stijve hof de zwierige Bernhard als verloofde van Juliana voorgesteld.

De Tweede Wereldoorlog wierp haar schaduw vooruit. Nederlanders waren bang voor hun banen, terwijl vele Duitse vluchtelingen probeerden hier asiel te krijgen. Duitse Joden werden netjes in een nieuw gebouwd kamp, asielzoekerscentrum zou men zestig jaar later zeggen, te Westerbork opgeborgen. Toen in 1939 de oorlog uitbrak ging men er van uit dat Nederland neutraal zou blijven.

Bezetting

10 mei 1940 lag die droom in duigen. Nederland werd door Duitsland aangevallen en na vijf dagen bezet. De regering week uit naar Engeland en de Nederlander schikte zich in een Duitse hegemonie. Heel langzaam veranderde alles: Joden werden ontslagen en stap voor stap klaar gemaakt voor vervoer naar het oosten, distributie van eerste levensbehoeften breidde zich uit, iedereen moest zijn ramen verduisteren, het bedrijfsleven dat zijn export kwijt raakte, werd voor haar voortbestaan afhankelijk van grondstoffentoewijzingen door de bezetter. Werkelijk verzet tegen de bezetters was beperkt, uiteindelijk tot 1% van de bevolking. Wel groeide de onvrede door executies van saboteurs en verplichte tewerkstelling in Duitsland. Veel illegale blaadjes vonden het levenslicht en vanaf 1942 werd het duidelijk dat Duitsland de oorlog tegen de geallieerden begon te verliezen. Eind 1944 groeiden de verzetsbewegingen sterk en anarchie lag op de loer. Toen een spoorwegstaking leidde tot een voedselblokkade van het westen van Nederland, kon ook de gewone burger niet meer doen alsof er niets aan de hand was. In de steden ontstond hongersnood. 5 mei 1945 was de bevrijding daar en de Binnenlandse Strijdkrachten, het gebundelde verzet, rekende in het machtsvacuüm met collaborateurs af. Vrouwen die iets te vriendelijk met goed uitziende Duitse soldaten waren omgegaan, werden kaalgeschoren. De andere vrouwen hadden nu nieuwe helden: 'Trees had een Canadees'.

Wederopbouw

In de euforie dacht men dat alle Nederlanders gezamenlijk de schouders zouden zetten onder de opbouw van een deels vernield vaderland. Werkloosheid was er niet meer, de lonen werden wel laag gehouden. Maar al gauw kwamen de vooroorlogse scheidslijnen weer tevoorschijn: christelijk, katholiek, liberaal en socialist. Met name de Katholieke Volkspartij (KVP) onder leiding van Carl Romme en de nieuwe Partij van de Arbeid onder Willem Drees regeerden het naoorlogse land. Vergeten, verzoening en wederopbouw werden het fundament van de natie, vergemakkelijkt door miljarden aan economische Marshallhulp. De woningnood bleef lang heel hoog en de meeste jonge stellen woonden in. Maar de welvaart steeg voor iedereen met de export naar Duitsland als groot vliegwieltje voor de groeiende economie. Televisie en bromfiets deden hun intrede, de auto kwam pas massaal in de jaren 1960.

Internationaal was er de angst voor een Derde Wereldoorlog. Tienduizenden kozen voor emigratie. Indonesië werd zelfstandig en dat zorgde voor immigratie van Indo's, mensen van gemengd Indonesisch-Nederlands bloed, en van het Indische Leger (KNIL) waaronder veel Ambonezen. Integratie was belangrijk en daarbij hoorden aardappelen en geen rijst. Op Europees niveau was er vooral sprake van economische integratie, eerst in de Benelux en in 1957 tot de EEG.

Genieten en individualisering

In de jaren 1960 ging iedereen genieten van het harde werken in de decade ervoor. De lonen werden vrij gelaten en voor de gewone man kwam een televisie, koelkast en auto binnen handbereik. De aardgasbel bij Slochteren maakte verwarming van de hele huizen mogelijk en eenvoudig en export zorgde voor enorme staatsinkomsten die de opbouw van een sociaal stelsel mogelijk maakten.

De bisschoppen probeerden in 1954 de katholieken die meewerkten in of luisterden naar het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV), VARA of PvdA weer in de juiste richting te sturen door lidmaatschap van die bewegingen te verbieden.

Men luisterde en gehoorzaamde maar het gemor was niet van de lucht. Tien jaar later was de situatie geheel omgedraaid: de bisschoppen wezen onder invloed van het Tweede Vaticaans Concilie haar gelovigen op vernieuwingen en het eigen geweten. Ook binnen een partij als de ARP ontstond een groep radicalen.

Deze tendens naar individualisme stond niet op zich. Buiten het door zuilen gedicteerde radio- en televisieland ontstonden zogeheten piratenzenders, waaronder Veronica. Jongeren ontdekten nieuwe muziek, de beatmuziek. En de liederen predikten geen gezagsgetrouwheid. Een deel van de jongeren wilden vooral provoceren en werden provo's. Ze keerden zich tegen de consumptiemaatschappij, richtten actiecomité's op en wilden een democratie waarin niet alleen Den Haag het voor het zeggen had. Democraten '66 (D66) was geboren. De val van het kabinet in 1966 door toedoen van een van eigen partijen, de KVP, leidde er mede toe dat kiezers hun vaste stemgedrag gingen loslaten. D66 van Hans van Mierlo en de Boerenpartij van boer Koekoek wonnen zetels, KVP en PvdA verloren.

Lang haar werd de trend, de rok mini en ongehuwd samenwonen werd heel gewoon. En de bevrijding gaf ook gedoogde hasj-rokers en een florerende porno-industrie. De politiek boog mee, luisterde naar actiegroepen en stichtte jongeren-centra. De gewone burger ging gewoon door met genieten van de welvaart.

De meeste organisaties die langs de lijnen van de oude partijen en religies waren georganiseerd verdwenen. Alleen de orthodox calvinistische richting wist zich te handhaven. De Evangelische Omroep werd daar een voorbeeld van.

Het Tweelingdorp

Zoetermeer was niet anders dan de rest van Nederland. Wel lag het midden tussen een aantal grote steden, Leiden, Gouda, Rotterdam, Delft, Den Haag, en een aantal wegen kruisten zich in het dorp. Groot was het aantal uitspanningen waar de vermoeide door elkaar gehotste koets-bewoners even konden bijkomen. In 1870 kwam daar een heus treinstation bij. De nabijheid van de steden gaf enkele pientere jongens eind 19de eeuw de kans om een handel op te zetten in boter, kaas en eieren. Bij het treinstation werd zuivelfabriek Nutricia opgericht.

Zoetermeer bestond in die tijd uit twee gemeenten die bij de Leidse- en Delftse-wallen tegen elkaar leunden. Zoetermeer lag in het westen en Zegwaart in het oosten. De laatste had een grote schuld en de belastingen waren daardoor hoger, waardoor de Zoetermeerders lange tijd probeerden vereniging te voorkomen. Wel werkte men op velerlei gebied samen. Al eeuwenlang stond de gezamenlijke Oude Kerk op de grens, het onderwijs deed men samen en er was één postkantoor, één spoorwegstation, één bank, één veearts en de inwoners winkelden in beide dorpen. In 1880 telden de dorpen gezamenlijk 2545 inwoners, vijftig jaar later bijna 4400 mensen, waarvan er 2518 in Zegwaart woonden en 1640 in Zoetermeer. De Hervormde Gemeente was de grootste met 2046 lidmaten, daarna de katholieken met

1446 parochianen, de gereformeerden met 441 leden, de Gereformeerde Gemeente 105, de Vereniging tot Verbreiding der Gereformeerde Waarheid 40 en de Vrijzinnig Hervormden 70 lidmaten. Bij de laatste twee was een deel lid van de hervormde kerk. Ook bestonden er nog enkele huishoudens die tot de Apostolische Gemeente behoorden.

Rond 1930 was de rijkdom redelijk verdeeld over Zoetermeer en Zegwaart, met een gemiddeld jaarlijks inkomen van fl. 450 en fl. 418 per inwoner. De burgemeester was lange tijd een telg van de familie Bos geweest die in 1931 door een man van buiten werd opgevolgd: Leopold R. Middelberg. Die maakte gelijk werk van de samenvoeging van de beide gemeenten. In een rapport toonde hij aan dat de verschillen nauwelijks bestonden. En Middelberg vond zijn omgaan met twee burelen onnodig dubbel werk. Op 1 mei 1935 was de samenvoeging tot Zoetermeer een feit, door de burgemeester vergeleken met een huwelijk: "een samenstemmen van twee verwante zielen, die het er over eens geworden zijn, dat hun verdere leven in gelijke banen wordt geleid, een wettelijk huwelijk behoort te volgen om tot volle ontwikkeling te komen ..."

Elf raadsleden regeerden vanaf die tijd over het tweelingdorp en die weerspiegelden de vooral religieuze verdeeldheid in het dorp: vier protestants-christelijke partijen hadden vijf zetels, de katholieken stemden op één partij die vier raadsleden leverde, en de liberale Vrijheidsbond en socialisten waren elk met één raadslid vertegenwoordigd. Iedereen was het eens over de plaats van het nieuwe raadhuis:

Ondanks toenemend autoverkeer zonder rijbepkeringen straalt de Dorpsstraat rust uit in de jaren 1930

dat van Zoetermeer aan de Dorpsstraat 3 werd verbouwd en de ambtenaren namen er zitting: gemeentesecretaris C.P. Blaauwhof, twee secretarie-ambtenaren, een bode en een conciërge. Onderwijzers van de openbare school, de veldwachters, de wegwerker en een lantaarnopsteker waren vooral buiten het gemeentehuis te vinden. De christelijke partijen waren het vaak niet met elkaar eens behalve als de zondagsrust werd verstoord, door onder meer wielrijders die op deze dag veel te hard door de Dorpsstraat reden en de geopende café's. Dan was de stemmenverhouding vaak vijf tegen zes. In 1937 verminderde de verkeersdruk in de Dorpsstraat met 75% door de opening van een geheel nieuwe weg, nu rijksweg A12, die ver weg langs het dorp liep.

Voor de café's was dat een aderlating in een toch al slechte economische tijd. De lonen in de landbouw waren gedaald van fl. 22 tot fl. 16 per week. In Zoetermeer kregen in deze periode tijdens de winter 80 mensen steun, in de zomer ongeveer 15. Zij konden hun vertier zoeken in het RK Ontspanningslokaal of bij het Comité tot Zedelijken Steun aan Protestantsche Werkeloozen. Bij de laatste was kaarten echter niet toegestaan zodat een aantal protestanten over de scheidslijn heen stapte.

Boerendorp?

Zoetermeer leek vooral een boerendorp. Het telde in 1932 ongeveer 110 akkerbouw- en veeteeltbedrijven waar 480 man in werkzaam was en ruim 40 tuinderijen. Maar de meeste mensen werkten elders, ook al was dat vaak zuivel gerelateerd: zestien veehandelaren, 43 handelaren in boter en margarine en acht graanhandelaren. Daarnaast waren er drie groothandels in boter en margarine: Van der Spek, groen en blauw, en Noordam. Zuivelfabriek Zelandia werd in 1935 overgenomen door buurman Brinkers. Nutricia maakte voeding voor zuigelingen en zieken. Ook waren er bijna honderd winkeliers en bijna veertig vrachtrijders en schippers.

De bezetting door Duitsland bracht in de meidagen van 1940 een schok teweeg maar het gewone leven nam al weer snel een aanvang. Wel werden enkele honderden soldaten ingekwartierd en de meeste verenigingen afgeschaft. Langzaam nam de druk van de bezetting toe, vooral toen honderden mannen gedwongen in Duitsland moesten gaan werken. Sommigen doken onder, daarbij geholpen door het verzet. De distributie van eerste levensbehoeften werd strakker maar in Zoetermeer is niemand van de honger gestorven. In het geheugen van de meeste oude inwoners is nog de trektocht van vele honderden stedelingen gegrift, die tijdens de Hongerwinter van 1944-1945 dagelijks door de Dorpsstraat trokken op zoek naar voedsel. Ook hier was de bevrijding in 1945 een van vreugde en verdriet. De vrijheid ging gepaard met een afrekening onder collaborateurs en meisjes die met Duitsers hadden 'gevreëen'. Op 5 mei had nog een schietincident met Duitsers plaats gevonden, dat twee slachtoffers had geëist. De tijd die volgde was gericht op wederopbouw.

De structuur van Zoetermeer in 1958

Volgens een rapport van het Instituut Stad en Landschap van Zuid-Holland uit 1958 was het inwonertal gegroeid tot ruim 7200, waarvan ruim eenderde deel jonger dan veertien jaar. De woningnood was hoog: 250 mensen stonden op de wachtlijst voor een woning, 110 woningen werden als 'krot' aangemerkt. Door de mechanisering van de landbouw en de trek naar de industrie en de handel was de werkgelegenheid in de landbouw sterk afgenomen. Veel jonge boeren hadden ook de oversteek

gewaagd naar Canada, Australië en Nieuw-Zeeland. Het aantal boeren in leidinggevende maatschappelijke functies daalde mede daardoor. In de handel en nijverheid verdubbelde het aantal banen in vergelijking met 1930 tot 1980 stuks. Echter, de goed opgeleide mensen die bijvoorbeeld bij Nutricia werkten, woonden buiten Zoetermeer. Opvallend was de geringe belangstelling voor voortgezet onderwijs bij de jongeren. Mogelijk was dit een gevolg van het relatief grote aantal ongeschoolde arbeiders en kleine handeldrijvende middenstanders en het gegeven dat er voor de grootste groep kinderen, de katholieke schooljeugd, geen rk-vervolgonderwijs in Zoetermeer was. De stijgende welvaart deed de laatste jaren het bezoek aan middelbaar onderwijs wel toenemen.

In hetzelfde rapport worden ook de kerkelijke verhoudingen geschetst. De hervormde kerk was nog steeds de grootste met 3100 leden maar deze was sterk verzwakt door de richtingenstrijd die daar al lang woedde. Pas in 1957 was de Vereniging tot Verbreiding van de Waarheid, de zogeheten Gereformeerde Bond, weer in de hervormde kerk teruggekeerd. En beide richtingen hadden al een paar jaar geen dominee. In de katholieke parochie met 2700 leden was de groei van het aantal arbeiders opvallend. Helaas, zo schrijft het rapport, waren deze nog niet geïntegreerd in het katholieke sociale leven. De gereformeerden met hun 665 leden in 160 gezinnen waren een hechte kerk met hooguit een gering ledental in haar verenigingen. De Gereformeerde Gemeente van 300 leden bestond vooral uit middenstanders- en landbouwgezinnen. Zij hadden net een nieuwe kerk gebouwd, net als de 100 leden van het Apostolisch Genootschap. Daarnaast waren er nog 100 'gereformeerden volgens artikel 31 van de kerkorde' zonder eigen kerkgebouw.

De gemeenteraad weerspiegelde de verhoudingen redelijk met vier zetels voor de katholieke KVP, de diverse protestantse partijen zes, de PvdA twee en Gemeentebelangen één zetel. Daarnaast bestond een groot aantal verenigingen langs dezelfde lijnen, waarbij vooral de hervormde en gereformeerde clubs onvoldoende

De torens van de Oude Kerk en de Nicolaaskerk winnen het in de jaren 1980 nog net van de flats in de Driemanspolder

zaalruimte hadden. Daarbij kwam het probleem dat de orthodoxe protestanten niet de zalen van de Jonge Prins en Ons Genoegen wilden gebruiken omdat daar een café aan verbonden was. In de grote zaal van Ons Genoegen werd ook drie keer per week een film gedraaid, “vooral rolprenten van het zoetelijk sentimentele type of van het sensationele soort”, aldus het genoemde rapport. Pogingen om betere films te draaien leidde tot lege zalen.

100.000

Al met al zagen de opstellers van het rapport in 1958 Zoetermeer groeien tot een dorp van 15.000 inwoners rond 1970. Daarbij was de samenwerking van de diverse maatschappelijke groeperingen van groot belang, waaronder die van de drie kerkelijke organisaties op het gebied van gezinszorg.

Tien jaar later was de situatie heel anders geworden. In maart 1966 was de eerste paal de grond ingeslagen voor de bouw van woningen die Zoetermeer snel moesten laten uitgroeien tot een stad van 100.000 inwoners. Groot optimisme bestond over allerlei vernieuwingen, al streden de autochtonen met succes voor behoud van de Dorpsstraat. De landelijke tendens naar individualisering bleef ook hier niet uit, en begin jaren 1970 daalde de belangstelling voor met name de grote kerkgenootschappen. De daaraan gelieerde verenigingen bleven vaak nog wel bestaan maar verloren veelal hun kerkelijke signatuur. De verzuilde maatschappij verdween grotendeels.

Bronnen en literatuur

Horst, H. van der., Nederland, de vaderlandse geschiedenis van de prehistorie tot nu. Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker 2005.

Middelberg, L.R., Rapport ter beoordeling van de wenschelijkheid der vereeniging van de gemeenten Zoetermeer en Zegwaart tot één gemeente. Zoetermeer 1932.

Vermeulen, Ton., Dorp in Oorlog, Zoetermeer 1940-1945. Zoetermeer, Historisch Genootschap Oud Soetermeer 2000.

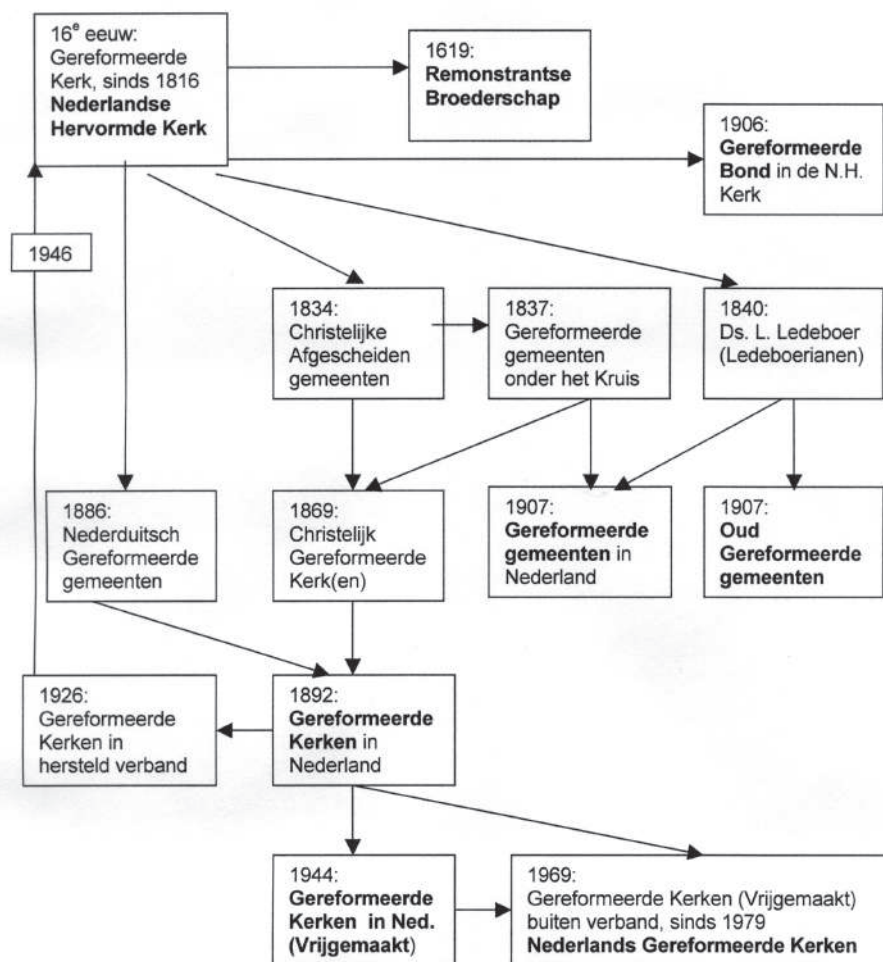
Zoetermeer, een studie van de sociaal-economische structuur en de stedenbouwkundige ontwikkeling. Rotterdam en Den Haag, Instituut Stad en Landschap van Zuid-Holland 1958.

Gezicht op het Wilhelminapark en de Oranjebuurt, met de Adventskerk en die van het Apostolisch Genootschap rond 1960 (foto Piet 't Hart)

De vertakkingen van het protestantisme in Nederland op hoofdlijnen

Vetgedrukt zijn de nog bestaande kerkgenootschappen

bron:
Bleeker, C.J. e.a., Encyclopedie van de
godsdiensten kerken en sekten.
Amsterdam/Brussel, Elsevier 1978

Het Apostolisch Genootschap

Hans Zwart en Thea de Groot-Westhoek

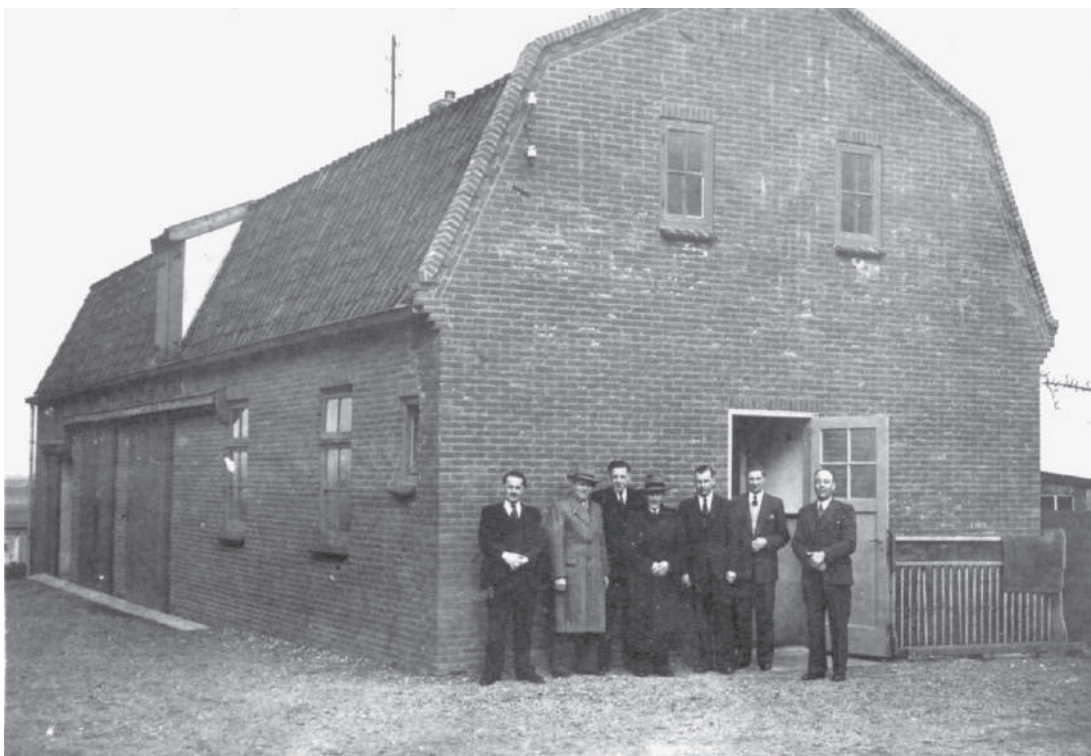
Het Apostolisch Genootschap — Waar staat dat voor?

Eenvoudig

Onze geloofsvisie is in de kern eenvoudig. De wereld en alles wat erop en eromheen is, worden gezien als een ondoorgrondelijk scheppingsmysterie. Dat komt ook in en tussen mensen tot uiting. Schepping zien we als een voortdurend en alomvattend proces. Wonderbaarlijk en fascinerend in zijn samenhang. De mens is medeverantwoordelijk voor de ontwikkeling van dit proces. Vanuit dit religieus besef willen apostolischen op een menswaardige manier in het leven staan. In verbondenheid met de werkelijkheid van het bestaan, zoals deze zich aan ons voordoet, van situatie tot situatie. Zo kunnen we in eigen aanvoelen, denken en gedrag een betekenis aan het leven geven die uitstijgt boven het persoonlijke belang.

De voltallige gemeenschap opgesteld achter De Jonge Prins in 1947. Van links naar rechts (staand helemaal achteraan): Dhr. Staller, Dhr. Mugge, P. Westhoek (sr.), P. Westhoek (jr.), Mw. Kuif-Hoek, Mw. van Dekken-Westhoek, J. van Dekken, G. Bruggeman, P. Kuif, A. Eland, W. van der Nat, Thea Westhoek, W. Bruggeman, 2e rij achter: Mw. Kuif, Piet Luyken, Mw. Kuif-Baas, Mw. Elgersma, B. Bruggeman, A. van der Nat, A. Bruggeman, Mw. Bruggeman-Ouwerkerk, J.W. Westhoek, Wil Bruggeman, Dora Westhoek, T. Westhoek, Mw. Bruggeman, Mw. Krul-Westhoek, L. Krul (zoon Leo op de arm). 3e rij zittend: Mw. Kuif (met Art Kuif op schoot), Mw. Westhoek-van Oostveen, Mw. Westhoek-Kuif, Mw. Bruggeman, M. Westhoek-Bal, Mw. Westhoek-Reuneker, Mw. (oma) Kuif met Peter Krul op schoot, Dhr. Kuif (met snor). voorste rij: Flip Westhoek, Gerda Krul op schoot, Fred Westhoek houdt Kitty Westhoek vast, Nel Westhoek, Thea van Dekken, ?, Sonja Kuif (foto collectie Apostolisch Genootschap)

Achter De Jonge Prins staan een aantal mannelijke leden van de apostolische gemeenschap voor de ingang van hun gehuurde zaal; mogelijk zijn ze in 1947 gefotografeerd bij het ondertekenen van de huur-overeenkomst (foto collectie Apostolisch Genootschap)

Ondogmatisch

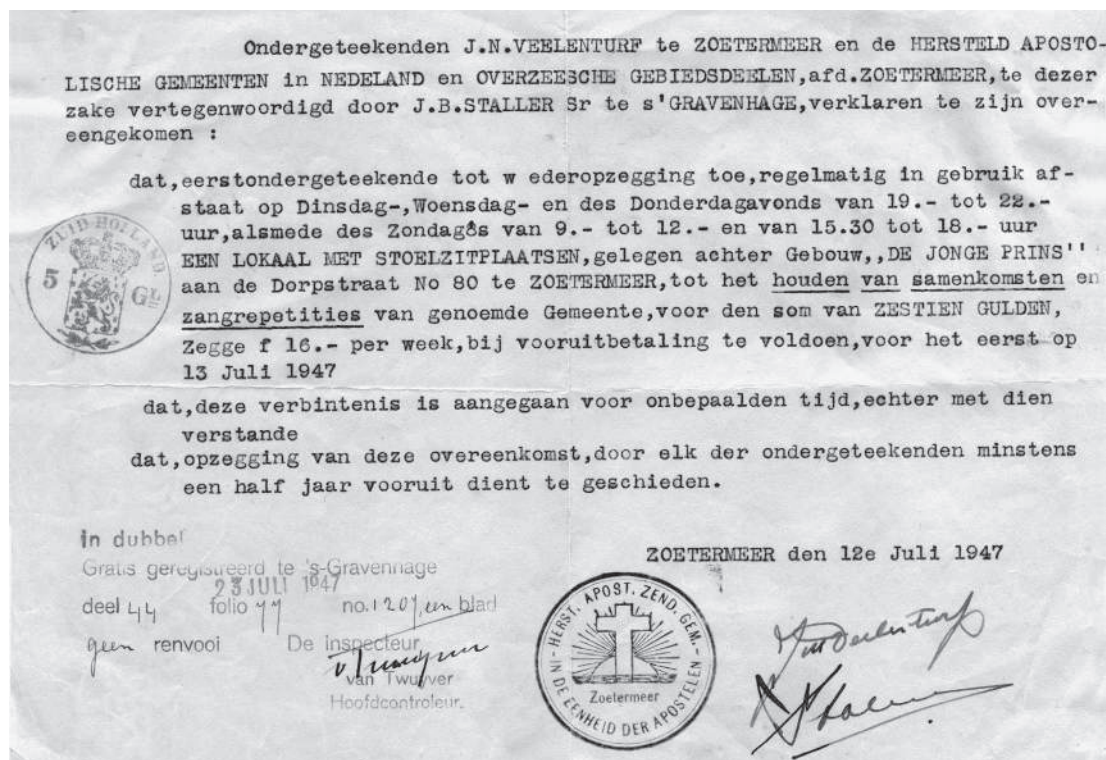
Het Apostolisch Genootschap kent geen geloofsbelijdenis. Zijn denkwereld is in wezen geleidelijk en voortdurend in beweging. Wat aan denkbeelden wordt geformuleerd behoudt altijd een voorlopig karakter. Dat geldt ook voor meer institutionele aspecten, zoals rituelen en tradities. Op de achtergrond is altijd een gesprek gaande met zich ontwikkelende inzichten, binnen en buiten het genootschap. We kennen daarom ook geen geschreven geloofsbelijdenis.

Ander beeld van God

God wordt niet gezien als zelfstandige macht die buiten het scheppingsproces werkende is. Steeds meer is het accent komen te liggen op de betekenis van elk mens als unieke gestaltegeving van het scheppingsmysterie, dat God genoemd bleef worden. Maar de verantwoordelijkheid ligt bij de mens zelf, vanwege de gave van het bewustzijn en de daaruit voortvloeiende mogelijkheid tot moreel onderscheid. Het geloof in een hiernamaals, hemelse zaligheid en eeuwig leven verdwenen uit de apostolische geloofsopvatting. Door de concentratie op de waardevolle betekenis van de mens raakte het beeld van zijn zondige aard volkomen op de achtergrond. En daarmee ook het geloof in de zondeval en de verlossingsdood van Jezus.

Gemeenschap

De gemeenschap is een opvallend kenmerk van Het Apostolisch Genootschap. Op negentig verschillende plaatsen verspreid over het land vinden we mogelijkheden een specifieke verbondenheid met elkaar op te bouwen. De gemeenschap vormt een vertrouwde omgeving om met anderen persoonlijke ervaringen, denkbeelden en gevoelens te delen. En om geïnspireerd te worden voor een gemeenschappelijk ideaal.

Huurovereenkomst met J. Veelenturf, eigenaar van café-restaurant De Jonge Prins in de Dorpsstraat, 1947 (foto collectie Apostolisch Genootschap)

In gesprek met Mw. Thea de Groot- Westhoek

Waar begint in Zoetermeer de geschiedenis van Het Apostolisch Genootschap?

“De eerste familie in Zoetermeer was de familie Luchtigheid (1910). Het Apostolisch Genootschap heette toen nog ‘De Hersteld Apostolische Gemeenschap in de Eenheid der Apostelen’. Later kwamen daar de families Kuif, Westhoek, Bruggeman en Jansen bij.

Er waren bijeenkomsten in de huiskamer van de familie Luchtigheid, Rokkeveenseweg 12 te Zegwaard. Toen de ruimte te klein werd omstreeks 1924 ging men naar de familie Westhoek. De groep werd steeds groter en in 1932 kwam men bijeen in de gymnastiekzaal achter het spaarbankgebouw aan de Dorpsstraat 135, later in het Spaarbankgebouw zelf (1934). In het voormalige spaarbankgebouw is nu een schoenenzaak gevestigd.”

Op deze foto zien we cafe De Jonge Prins. Wat heeft dat met Het Apostolisch Genootschap te maken?

“In de beginjaren ‘40 verhuisde men naar cafe De Jonge Prins aan de Dorpsstraat 80. Na het bombardement op station Zegwaard in 1940 werd ook dit noodgedwongen gestopt. In 1950 liet de eigenaar de heer Veelenturf een schuur achter zijn cafe bouwen bouwen, waar nu een Frans Specialiteitenrestaurant is gevestigd. Hierin kon Het Apostolisch Genootschap vergaderen voor een huur van fl. 16,- per week. Dat gebeurde dinsdag-, woensdag- en donderdagavond en op Zondag. In de volksmond in Zoetermeer werden we het Westhoekenkerkje genoemd en heel veel

dorpsgenoten vonden het maar een raar ‘geloof’. In de zomer werden de fietsen tegen de deur gegooid, zodat we er niet uit konden en door het raam van het toilet moesten klimmen om de weg weer toegankelijk te maken. Het gebouw(tje) lag pal voor het voetbalveld van DSO en dat voetbalveld was ‘s winters ondergespoten om er een ijsbaan van te maken. Dat was wel lachen. Maar ook in de winter werden er fietsen tegen de voordeur gegooid. De jeugd ging na de zondagochtenddienst ook schaatsen maar moest ‘s-middags weer naar de dienst. Dus gauw verkleden in het toilet en daar lagen dan ook de schaatsen. Op de foto zie je de gemeenschap in 1947. De camera en het statief waren van de voorganger van toen, de heer Staller, helemaal links op de foto. Iedereen was natuurlijk op zijn mooist gekleed en allemaal waren we zenuwachtig. We gingen in die tijd niet vaak op de foto. Je ziet dat de kinderen vooraan geschrokken zijn van de flits van het magnesium, en de volwassenen moeten erom lachen.”

Hoe bent u in de Irenelaan terecht gekomen?

“In 1946 wees de toenmalige Apostel van Oosbree een Nederlandse opvolger aan, tegen de wens van de Duitse moederkerk in: Apostel L. Slok. Er volgde een rechtszaak en in 1951 raakten wij door de scheuring met de Neuapostolische Kirche al onze eigendommen kwijt en moesten we berooid verder. De offergezindheid was heel groot en in enkele jaren hadden we veelal weer eigen gebouwen. Op 1e pinksterdag 1957 werd het nieuwe gebouw aan de Irenelaan 23 in gebruik genomen en kreeg Zoetermeer een eigen lidmatenregister. De Irenelaan was het eerste nieuw gebouwde gebouw van Het Apostolisch Genootschap in Nederland. De Hersteld Apostolische Gemeente ging vanaf toen Het Apostolisch Genootschap heten. De geestelijke verzorging was tot die tijd veelal uit Den Haag of Gouda gedaan, maar we kregen een eigen voorganger dus we waren best trots.”

Het mannenkoor in het kerkgebouw aan de Irenelaan, 1972 (foto collectie Apostolisch Genootschap)

Het orkest repeteert in het kerkgebouw aan de Irenelaan, 1972 (foto collectie Apostolisch Genootschap)

Wat voor soort verenigingen kende u toen?

“Het Gemeenschapsleven was zeer hecht en heel, heel actief. We hadden het erg druk met allerlei activiteiten zoals ons zangkoor — aan de muziek werd en wordt nog veel aandacht besteed — knutselkringen om geschenken te maken voor onze kinderen en veel intensieve Jeugdverzorging. Kortom, genoeg te doen en weinig ruimte voor andere dingen. Ook werd kerst heel intensief beleefd. We hadden onze eigen kerstspelen waar veelal de hele gemeenschap in meespeelde. In de Irenelaan

Aan de Irenelaan verrees in 1956 tussen de huizen een kerk, ontworpen door Dekker & Van der Sterre uit Leiderdorp, juni 1959.

stond het podium voor het kerstspel eerst voorin de zaal. Toen het te vol werd kwam het podium achterin en draaiden we de stoelen om. In de garderobe bij de ingang, links en rechts voor mannen en vrouwen gescheiden, konden we ons dan verkleden. De dirigent stond dan zo dicht bij de grote kerstboom naast het podium dat hij tijdens het dirigeren net een engeltje in de boom leek. Later werd de boom van boven naar beneden doorgezaagd en werden de helften links en rechts van de zaal tegen de muur geplaatst. Op de foto's ziet u ons eigen zangkoor, ons eigen orkest en alle kinderen van de diverse catechisaties."

Waar en wanneer vonden de catechisatie samenkomsten plaats?

"In de Irenelaan was maar een bijzaal, dus kon het niet gelijktijdig. De kleine catechisatie was op zaterdagmiddag, wat later naar de zaterdagochtend ging. Op donderdagavond was eerst de tussencatechisatie voor de leeftijd van 12 tot 16 jaar, en daarna de confirmantencatechisatie."

En nu huist u in een groot gebouw aan de Stadhoudersring?

"Door de grote toeloop in Zoetermeer werd ook het gebouw in de Irenelaan te klein en zijn we in 1973 verhuisd naar de Stadhoudersring. Aan de bouw aan de Stadhoudersring heeft zowat de hele Gemeenschap meegedaan, dat kon toen nog. Na een heel klein begin met veelal gehuurde en armoedige ruimtes hebben wij nu een prachtig eigen gebouw dat fantastisch wordt onderhouden."

Bronnen

Mw T. de Groot–Westhoek

Dhr A.D. de Groot

Dhr en mevrouw P. Luyken

Mw C. Luyken

Dhr en mevrouw W. Mets

Dhr H. Zwart

Mw I. Zoetelief

De Gereformeerde Gemeente

Leonora Grandia

Geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten

Ontstaan

Vaak begint de geschiedenis van een kerkgenootschap met een kerkscheuring. Maar soms gaat het anders. De Gereformeerde Gemeenten zijn daar een voorbeeld van. Dit kerkgenootschap is in 1907 ontstaan uit de vereniging van twee groepen van gemeenten, namelijk de gemeenten van ds. L.G.C. Ledeboer en de Gereformeerde Gemeenten onder 't Kruis.

Beide groepen van gemeenten ontstaan in de jaren na de Afscheiding van 1834. Beide groepen gemeenten zijn sterk georiënteerd op Reformatie en de Nadere Reformatie. In de tijd van de Reformatie (± 1500-1620) had de kerk weer zicht op de Bijbelse leer gekregen. In de Nadere Reformatie (± 1620-1750) ging de ontwikkeling verder en kwam er meer aandacht voor het leven overeenkomstig Gods wil en voor de weg die God met een mens gaat als men Hem mag leren kennen. Dat is het gedachtegoed waarbij de Ledeboeriaanse gemeenten en de Gereformeerde Gemeenten onder 't kruis wensen te leven. Maatschappelijk gezien leefde men in een isolement. Aan allerlei vertier deed men niet mee, omdat dat niet in overeenstemming was met het leven naar Gods wil.

Rond 1902 ontstaat het eerste contact tussen beide groepen van gemeenten. Er volgen jaren van samenspreking, waarbij er wel wat struikelblokken moeten worden opgeruimd voordat men samen verder wil. Maar in 1907 is het dan zover: beide groepen gemeenten verenigen zich samen in de Gereformeerde Gemeenten, alles bij elkaar zo'n 35 gemeenten.

Belangrijke motor achter dit proces is ds. Gerrit Hendrik Kersten (1882-1948). Zijn drijfveer? Gods kerk is in wezen één en die eenheid moet ook uiterlijk te zien zijn.

Ontwikkeling

In de eerste decennia na 1907 is er veel dat op orde gebracht moet worden. De gemeenten zijn niet gewend aan een duidelijke kerkelijke structuur, er is geen opleiding tot predikant, er is geen landelijk kerkblad, er zijn geen verenigingen, er is helemaal niets. Ds. Kersten zet zich met al zijn kracht in om deze zaken van de grond te krijgen. Om verenigingen van de grond te krijgen, moeten er wel wat hobbels worden genomen. Voor jongelingsverenigingen is men nogal huiverig: het bestuderen van de Bijbel hoort thuis in het gezin en in de kerk, maar niet op verenigingen. Dat heeft alleen maar het gevaar in zich dat er mensen worden gekweekt die veel Bijbelkennis hebben met hun verstand, maar ondertussen vergeten dat het erom gaat hoe ze innerlijk tegenover God staan. Maar ds. Kersten wijst de gemeenten een ander spoor: het is juist wél belangrijk dat de jeugd zich op een vereniging over de Bijbel buigt om meer kennis op te doen en zich zo te wapenen tegen alles

wat op hen af komt. De moeite van ds. Kersten wordt beloond. Er komt een geordend kerkelijk leven op gang, hier en daar worden jongelingsverenigingen en meisjesverenigingen opgericht en in 1931 komt er zelfs een Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen. Toch is de gereserveerdheid ten opzichte van verenigingen nog duidelijk aanwezig. Het keerpunt komt na de oorlog.

Na de oorlog

In de periode na de Tweede Wereldoorlog krijgt men in toenemende mate oog voor de positie van de kerk in de maatschappij. Ethische en maatschappelijke onderwerpen krijgen meer en meer de aandacht. Ook het maatschappelijk isolement wordt in toenemende mate doorbroken, doordat velen een hogere opleiding volgen. Tegelijk begint ook het verenigingsleven op te bloeien. Het aantal jongelingsverenigingen groeit hard; meisjesverenigingen doen in toenemende mate hun intrede. Er komen zangverenigingen en de uitzending van de eerste zendingspredikant in 1962 is voor veel gemeenten het startsein om een 'dames zendingsvereniging' op te richten.

Waar het om gaat in de Gereformeerde Gemeenten

Bij al deze ontwikkelingen is er één ding dat niet verandert: dat is de wens om te blijven bij een leer en leven overeenkomstig de Bijbel, zoals die ten tijde van de Reformatie onder het stof vandaan is gehaald en in de Nadere Reformatie verder gestalte heeft gekregen. Wat is eigenlijk de inhoud daarvan? De belangrijkste vraag waar het om gaat, is wat onze enige troost in dit leven en straks bij het sterven is. En

De boerderij van Martinus Karens, Lagereinde 200. In deze boerderij zijn van 1918 tot ca. 1925 leesdiensten belegd, voordat de Gereformeerde Gemeente officieel werd geïnstitueerd en een eigen kerkgebouw betrok

die troost is dat de Heere Jezus Christus voor ons de verhouding met God weer goed heeft gemaakt, zodat wij God en Zijn Zoon Jezus Christus in beginsel kunnen kennen en liefhebben. Maar om die troost te krijgen, zijn wel een aantal zaken van belang. Ten eerste moeten we dan leren dat God de mens 'goed' geschapen heeft, dat wil zeggen dat we God kenden en dat wij God en onze medemens liefhadden. Maar toen Adam in het Paradijs van de boom gegeten heeft waarvan God gezegd had dat hij dat niet mocht, heeft Adam zich bewust van God afgekeerd. Daarom was het rechtvaardig dat God hem — en al zijn nakomelingen die hij vertegenwoordigde — de straf gaf die stond op het eten van die boom: voortaan staan God en de mens als vijanden tegenover elkaar en is er haat en nijd tussen de mensen onderling. Dit punt levert nog wel eens het denkbeeld op dat het in de Gereformeerde Gemeenten alleen maar over 'de zonde en ellende' gaat en dat het er erg somber is. Maar gelukkig is dat niet zo. Het eerste is wel nodig omdat men anders de waarde van de verlossing niet ziet, maar vervolgens mag ook alle nadruk vallen op hoe we van deze afkeer van God verlost kunnen worden en hoe de verhouding met God weer recht gemaakt kan worden. Dat kan door de Heere Jezus Christus. Door Zijn dood aan het kruis op Golgotha en door Zijn opstanding uit de dood kan Hij geven dat wij God weer mogen kennen. Dat wil God aan mensen geven, zonder dat we daar iets voor hoeven te doen, of dat we iets moeten verdienen. Voor wie dat krijgt, is het leven naar Gods wet geen kwestie van 'niets mogen', maar van graag willen. Deze leer mag elke zondag twee keer in diverse kerken klinken, ook in de Gereformeerde Gemeenten, ook in Zoetermeer.

De Gereformeerde Gemeente te Zoetermeer

Het eerste begin

Nadat in 1907 de Ledeboeriaanse gemeenten en de Gereformeerde Gemeenten onder 't kruis zijn verenigd tot de Gereformeerde Gemeenten, breidt het aantal gemeenten gestaag uit. Ook in Zoetermeer wordt een gemeente gesticht. Het is 1918 als Martinus Karens (1860-1924) en een aantal gezinnen met hem, niet langer mee kunnen met de Hervormde Kerk. Daarom begint hij met leesdiensten in zijn boerderij aan de Dorpsstraat. 's Zondags wordt de woonkamer uitgeruimd en een stel klapstoelen neergezet en zo wordt er kerk gehouden. Deze groep begint onder de vleugels van de Gereformeerde Gemeente van Benthuisen, maar na vijf jaar wil men een zelfstandige gemeente vormen. Het voorstel wordt goedgekeurd door de classis Rotterdam en een week later wordt de eerste ledenvergadering gehouden. Er zijn 13 mannen aanwezig. Uit hen worden vier ambtsdragers gekozen: als ouderling Martinus Karens en Johannes Lengkeek, als diaken Johannes Cornelis van Dorp (1887-1974) en J. Havenaar (1893-1982).

Toch is de gemeente dan nog niet wettig geïnstitueerd: dat moest nog gebeuren door zich te laten inschrijven bij de overheid. Op 16 juni 1925 is dat rond, en begint het wettige bestaan van de gemeente. De jonge gemeente wil zich al snel oriënteren op de regels van het kerkrecht, en bestelt rechtstreeks bij ds. Kersten een aantal exemplaren van de Dordtse Kerkorde.

Naar een eigen kerkgebouw

Inmiddels vergadert de gemeente niet meer bij Karens thuis, maar wordt een werkplaats aan Dorpsstraat 168 gekocht en als kerkgebouw ingericht: er worden een hoger dak op gezet, een portaal en een consistorie aangebouwd en er komt een

Martinus Karens (1860-1924), oprichter van de Gereformeerde Gemeente Zoetermeer en ouderling van het eerste uur en Pietertje Karens-van Mazijk, zijn eerste echtgenote

galerij in de kerk. Wilhelmina Karens-van den Berg wordt kosteres; zij was de tweede vrouw van M. Karens, die toen al overleden was. Marinus Huurman wordt organist; later zal Gerrit Krijgsman deze taak van hem overnemen.

Aanvankelijk is deze kerk het eigendom van vier gemeenteleden, maar in 1929 wordt besloten om het gebouw aan de gemeente als geheel te verkopen. Ook hiervoor wendt men zich tot ds. Kersten: aan hem wordt eerst om raad gevraagd, en als dat positief uitvalt, wordt in het vervolgtraject de koopacte toegestuurd. Ook schrijft hij een brief die de kerkenraad aan Hare Majesteit koningin Wilhelmina stuurt, waarin vrijstelling wordt gevraagd 'van de rechten van registratie en overschrijving'. Ds. Kersten was de motor achter het ontstaan van de Gereformeerde Gemeenten en hij heeft ook een grote rol gespeeld bij de opbouw van een geordend kerkelijk leven. Het feit dat de gemeente van Zoetermeer zich diverse malen direct tot ds. Kersten wendt voor informatie of advies, illustreert de plaats die hij binnen de gemeenten heeft ingenomen.

Met het gebouw aan de Dorpsstraat kan de gemeente voorlopig weer even vooruit wat de ruimte betreft. Er zijn zo'n 160 zitplaatsen, nog afgezien van de galerij; maar in de winter kunnen er minder mensen in dan in de zomer, omdat er dan een grote kachel in de kerk wordt gezet. Toch is dat nog niet afdoende, want daarnaast worden er ook nog stoven met kolen beschikbaar gesteld bij diverse gemeenteleden. Eind jaren '20 komt het kerkgebouw van de Gereformeerde Kerk te koop, omdat zij een nieuwe kerk — de Pelgrimskerk — gaan bouwen. Even is er sprake van dat de Gereformeerde Gemeente dit kerkgebouw koopt, maar dat gaat toch niet door. Wel worden het orgel en een aantal kerkbanken overgenomen.

Al is Zoetermeer in die tijd een klein dorp, toch komt niet iedereen lopend naar de kerk. De familie Van Dorp woont ver weg in een boerderij aan de Voorweg, en daarom komen zij 's zondags met de koets naar de kerk. Doordeweeks wordt er vaak na de catechisatie ook nog een kerkdienst gehouden; de dominee is dan immers toch al in de kerk voor de catechisatie. De koets van Van Dorp komt dan goed van pas, want daarmee wordt de dominee dan naar de tram in Leidschendam gebracht. 's

Zondags is het meestal leesdienst en wordt er een preek gelezen. Maar als er een keer een dominee is, wordt er geen twee keer maar drie keer kerk gehouden. In de oorlog wordt er wat geschoven met de kerktijd: dan wordt 's middags in plaats van 's avonds kerk gehouden, vanwege de verduisteringsplicht.

Na de oorlog

Tot 1956 komt de gemeente bijeen in het kerkgebouw aan de Dorpsstraat. Maar dan is de kerk te klein geworden en wordt een nieuwe kerk gebouwd aan het Piet Heinplein. Tegenwoordig hoort dat bij 'het oude dorp', maar destijds was dat de rand van Zoetermeer. In 1962 krijgt de gemeente voor het eerst een eigen predikant, ds. Laurens Vogelaar (1917-1996). Helaas blijft hij niet lang, want in 1964 vertrekt hij naar Almelo. Zeven jaar later komt ds. Henk Rijksen (1930-1993) vanuit Gouda naar de gemeente van Zoetermeer, die de gemeente 10 jaar zal dienen. De gemeente blijft groeien, en in 1980 is opnieuw de kerk te klein. Aan de Europaweg verrijst de nieuwe Vredekerk, naast de Schouwenbuurt midden in het weiland, met in de verte de palen van de Zoetermeer Stadslin. De gemeente komt nog steeds bijeen in deze kerk en telt Anno Domini 2005 ongeveer 460 leden.

Dorpsstraat 168. Het eerste kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente, van ca. 1925 tot 1956

De Jongelingsvereniging

Oprichting

In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog komt er binnen de Gereformeerde Gemeenten een geordend kerkelijk leven op gang, maar van een uitgebreid verenigingsleven is nog geen sprake. In de jaren '20 ontstaan hier en daar losse jongelingsverenigingen, alleen voor jongens, met name in de stadsgemeenten. In 1931 wordt een Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen opgericht. Er zijn dan elf verenigingen die zich hierbij aansluiten. Een paar jaar later is het ook in Zoetermeer zover dat er een vereniging wordt opgericht. Op 17 september 1934 behandelt de kerkenraad een verzoek van een aantal jongens die een vereniging willen oprichten en die daarvoor gebruik willen maken van de consistorie. Over één jongen wordt nog een nader onderzoek ingesteld, maar blijkbaar levert dat geen probleem op. Voorwaarde is wel dat de vereniging onder leiding en toezicht van de kerkenraad staat. Op 9 oktober wordt de eerste vergadering van de nieuwe vereniging 'Onderzoekt de Schriften' gehouden. Er zijn 14 jongens aanwezig, waarschijnlijk (vrijwel) alle jongens van de

gemeente. Voorzitter wordt Jacobus Martinus van der Tas (1888-1969), die ook voorzitter van de kerkenraad is. De contributie wordt vastgesteld op fl. 0,15 per week, maar dat blijkt wat te hoog gegrepen, want een week later wordt het verlaagd naar fl. 0,10 per week. Tijdens de eerste vergadering wordt ook een collecte gehouden en van de opbrengst worden een Bijbel en psalmboekjes gekocht. Een paar maanden na de start is de vereniging rijk genoeg om boeken aan te schaffen en wordt een bibliothecaris aangesteld.

In het begin is het even zoeken naar de meest geschikte vergaderavond is, maar tenslotte komt men uit op de dinsdagavond, elke 14 dagen. Waarschijnlijk van 19.00 tot 20.30 uur. Dat is althans de tijd die tijdens de eerste vergadering is vastgesteld. De meeste jongens zijn tussen de 20 en 30 jaar oud.

Reilen en zeilen tot de Tweede Wereldoorlog

Op één van de eerste avonden wordt een basaal onderwerp behandeld: 'waarom men lid is van de Jongelingsvereniging' en 'hoe de Jongelingsvereniging tegenover het wereldleven staat'. De eerste vraag wordt kort beantwoord: de naam alleen al moet voldoende zijn om lid te worden. De naam Onderzoekt de Schriften geeft aan waar het om gaat, namelijk het bestuderen van de Bijbel. Overigens wordt in het reglement een wat breder doel genoemd: aan de jongelingen de gelegenheid geven meer met de Bijbel bekend te raken, elkaars geestelijke en verstandelijke belangen te behartigen en de uitbreiding van Gods Koninkrijk te bevorderen. Het antwoord op de tweede vraag ligt in het verlengde daarvan: de jongelingen staan wel in de wereld, maar moeten daarin leven zoals God dat wil. Waarbij het erom gaat dat je dat niet doet omdat het nu eenmaal moet, maar vanuit de liefde tot God. En, zo wordt er expliciet bij gezegd, het feit dat je "op de vereniging zit", mag geen reden zijn om te denken dat je dan wel op weg bent naar de hemel. Een terechte waarschuwing, die desalniettemin geheel past in het beeld van en de vrees die men rondom

Het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente aan het Piet Heinplein, in gebruik van 1956 tot 1980

jeugdverenigingen had: de vrees dat op de jongelingsvereniging christenen gekweekt werden die wel veel Bijbelkennis hadden met hun verstand, maar waarbij men vergat dat het erom gaat hoe je met je hart tegenover God staat.

Wat wordt er verder zoal behandeld? Heel eenvoudig: per avond een hoofdstuk uit de Bijbel, te beginnen bij Genesis 1. Onderwerpen van maatschappelijke of ethische aard komen niet aan de orde; daar is binnen het geheel van de gemeenten nog helemaal geen aandacht voor, dus ook niet in Zoetermeer. Wel worden historische onderwerpen behandeld, bijvoorbeeld over de christenvervolgingen ten tijde van het Romeinse Rijk of over Nederland ten tijde van de Batavieren. Maar dat is extra, naast het behandelen van een Bijbelhoofdstuk. De onderwerpen worden volgens een vast stramien behandeld: eerst wordt de inleiding voorgelezen, en vervolgens worden er vragen gesteld en antwoord gegeven.

De jongelingsvereniging sluit zich aan bij het Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen. Het bestuur van dit Verband wordt door de verenigingsleden gekozen, en daarom wordt er op één van de avonden gestemd op de kandidaten van het bestuur. Het Landelijk Verband ontplooit nog niet veel activiteiten voor de jongeren. Er wordt jaarlijks een Bondsdag gehouden, en vanuit de vereniging worden drie afgevaardigden aangewezen die daar naar toe mogen. Verder geeft de landelijke organisatie een aantal vlugschriftjes uit. Eén van die vlugschriftjes gaat over hoe men zich op de vereniging dient te gedragen, en dit wordt op één van de avonden na de pauze voorgelezen.

De vereniging lijkt geen lang leven beschoren. In 1941 wordt er in elk geval geen vereniging meer gehouden, omdat verenigingen tijdens de oorlog verboden waren. De kerkenraad besluit de boeken uit de bibliotheek van de vereniging 'te ruilen en uit te geven'. Wat dat precies inhield is niet duidelijk, maar waarschijnlijk betekende dat het einde van de bibliotheek.

Ontwikkelingen na de oorlog

Toch wordt na verloop van tijd de jongelingsvereniging nieuw leven ingeblazen. In 1949 doet de vereniging het verzoek voortaan op zondag te vergaderen, aangezien doordeweeks veel jongens niet kunnen komen. En verder willen ze jaarvergadering en een gemeenteavond houden. De kerkenraad gaat accoord, "mits ze zich maar ordelijk gedragen en geen dingen doen wat niet past." De jongens worden stevig in toom gehouden! Ook het eigen reglement is bepaald niet zoetsappig voor de leden. De jongens die lid willen worden, kunnen zich bij het bestuur melden en in de week daarna is er gelegenheid om wettige bezwaren in te dienen. Ben je eenmaal lid, dan dien je ook trouw te komen. Wie een maand lang niet komt en geen gehoor geeft aan een 'mondelinge opwekking', wordt als lid geschrapt. Wie zich tijdens of buiten de vergaderingen aan

Zittend links Johannes Cornelis van Dorp (1887-1974), diaken van het eerste uur en rechts Jacobus Martinus van der Tas (1888-1969), ouderling in de begintijd

wangedrag schuldig maakt en niet luistert naar de vermaningen, staat hetzelfde lot te wachten. Daarbij wordt er van uit gegaan dat de leden zelf op elkaar toezien en elkaar vermanen. Geen sinecure, maar wel in lijn met de Bijbelse opdracht om als gemeenteleden elkaars welzijn te bevorderen. Ook het rookgedrag wordt aan banden gelegd: onder het bidden, lezen en bespreken van Gods Woord mag niet worden gerookt.

De ontwikkelingen op het verenigingserf van de Gereformeerde Gemeenten raken in de jaren '60 in een stroomversnelling. Begin jaren '60 verschijnen her en der meisjes op de verenigingen. Tot die tijd was dat niet toegestaan; het reglement van de vereniging van Zoetermeer vermeldt zelfs expliciet dat 'vrouwelijke personen geen toegang hebben tot de vergadering'. De ontwikkelingen binnen de Gereformeerde Gemeenten gaan echter ook Zoetermeer niet voorbij. In 1961 zitten er twee meisjes op de vereniging. Althans, er zijn twee meisjes die ook een inleiding houden. Tussen 1963 en 1966 lijkt een gat te vallen in het bestaan van de vereniging. In 1966 wordt de vereniging opnieuw gestart met zo'n 17 geheel nieuwe leden. Op één van de eerste vergaderingen wordt gesproken over de naam van de vereniging, die nu overigens een volledig gemengde vereniging is. Er wordt opnieuw gekozen voor de naam Onderzoekt de Schriften. De band met de voorgaande vereniging is daarin nog duidelijk zichtbaar. Rond deze tijd wordt het Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen omgesmeed tot de Jeugdbond, omdat steeds meer meisjesverenigingen zich bij de landelijke organisatie aansluiten. Het jeugdwerk is inmiddels tot volle ontplooiing gekomen. Kenmerkend voor het jeugdwerk is dat de Bijbel centraal staat, dat het gericht is op de vorming van de jongeren en dat het kerkelijk gebonden werk is.

In deze jaren komt binnen de Gereformeerde Gemeenten steeds meer oog voor de samenleving waar de kerk midden in staat. En dat heeft zijn weerslag op de onderwerpen die op de vereniging ter sprake komen: maatschappelijke en ethische

De Vredekerk in aanbouw, 1980 (archief Gereformeerde Gemeente Zoetermeer)

onderwerpen doen zijn intrede op de verenigingsavonden. In Zoetermeer is dat nog niet echt duidelijk zichtbaar. Er wordt nog altijd het stramien van voor de oorlog aangehouden: voor de pauze een hoofdstuk uit de Bijbel en na de pauze een vrij onderwerp. Onderwerpen die zoal ter sprake komen zijn levensheiliging, het genadeverbond, het concilie van Trente, het vagevuur en de engelen. In 1967 houden de notulen opnieuw op.

Binnen de kerkenraad groeit de waardering voor al het werk dat gedaan wordt om de jeugd een stevig fundament mee te geven voor hun plaats in de maatschappij: waar in de jaren 1950 nog aan de kerkenraad werd gevraagd om wat vaker de verenigingsavonden te bezoeken en om wat meer te zorgen dat de jongens naar de vereniging kwamen, wordt nu binnen de kerkenraad het voorstel gedaan om een vereniging voor de jongere jeugd te starten — al komt het daar aanvankelijk niet van. Waar vroeger de vraag om een gift voor het Landelijk Verband werd afgewezen, wordt nu regelmatig wat gegeven.

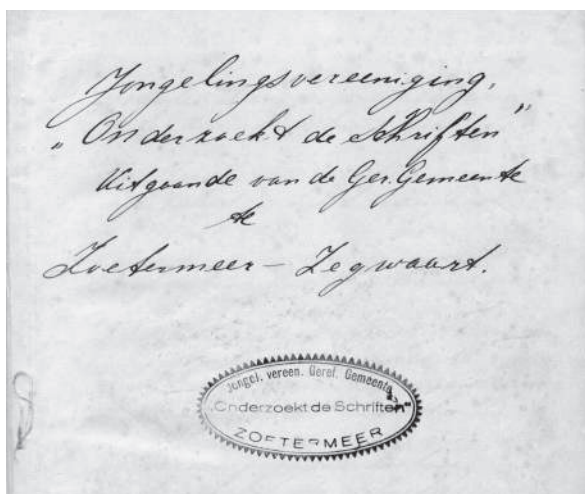
In 1968 neemt de Jeugdbond een eigen jeugdwerkadviseur in dienst. Nog geen jaar later nodigt de kerkenraad hem uit in de gemeente. Het is gelijk de aanleiding om de jeugdvereniging opnieuw op te starten: 10 oktober 1969 wordt de studievereniging 'Sola Scriptura' opgericht, bedoeld voor jongeren vanaf 16 jaar. De naam verwijst naar een van de uitspraken uit de tijd van de Reformatie: Sola Scriptura — alleen de Schrift. Alleen de Bijbel is het richtsnoer van ons leven en is genoeg om ons de weg naar God te wijzen.

Tevens worden verenigingen voor de jongere jeugd opgericht. De plannen waren er al een paar jaar, maar er was nog niet van gekomen. Er komt een club voor kinderen t/m 15 jaar, onderverdeeld in diverse leeftijdsgroepen. Ora et Labora — bid en werk — wordt de naam. De avonden zullen gevuld gaan worden met een Bijbelverhaal, handvaardigheid en een vervolgverhaal, zo wordt besloten.

De verenigingen Sola Scriptura en Ora et Labora bestaan vandaag de dag nog steeds.

De Vredekerk aan de Zwaardslootseweg, 2000 (archief Gereformeerde Gemeente Zoetermeer)

Titelblad van het eerste notulenboek van de Jongelingsvereniging "Onderzoekt de Schriften", opgericht in 1934 (archief Gereformeerde Gemeente Zoetermeer)

De Meisjesvereniging

In de jaren '20 worden hier en daar in den lande naast jongelingsverenigingen ook meisjesverenigingen opgericht. Deze verenigingen hebben een ander doel dan de jongelingsverenigingen. Het doel van de meisjesverenigingen is om in samenwerking met de diakonie zorg te dragen voor de gezinnen die het niet breed hebben. In de volksmond worden ze naaikransen genoemd. Sokken breien, borstrokken maken, lakens en slopen naaien luidt het programma. En ondertussen wordt er wat voorgelezen of gepraat.

Vlak na de oorlog, in 1947, wordt het Landelijk Verband van Meisjesverenigingen opgericht. Een jaar later wordt ook in Zoetermeer een meisjesvereniging opgericht. Op 24 maart 1948 behandelt de kerkenraad het verzoek van een aantal meisjes dat een vereniging wil oprichten. De kerkenraad stemt toe. Ze mogen gebruik maken van de consistorie, behalve als die voor andere activiteiten nodig is. Maar verder stimuleert de kerkenraad het verenigingsleven niet heel actief. Als in 1956 de Bond van Meisjesverenigingen een jaarverslag stuurt met een brief erbij om de meisjes op te wekken tot meer activiteit, neemt de kerkenraad dit voor kennisgeving aan. Het zou heel goed kunnen dat de meisjesvereniging begin jaren 1960 niet meer bestaat. In elk geval begint de jongelingsvereniging dan steeds meer een gemengde vereniging te worden en vloeit de geschiedenis van beide verenigingen ineen.

De Zangvereniging

Het is 27 januari 1941 als de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeenten een verzoek van enkele jongens en meisjes behandelt die een zangkoor willen oprichten, met daarbij de vraag of de kerkenraad toezicht wil houden. De kerkenraad stemt toe, onder voorwaarde dat de kosten voor verwarming en licht door het koor zelf worden betaald. Het initiatief slaat goed aan, want krap een jaar later is het koor te groot geworden om in de kerk te kunnen repeteren. De kerkenraad vindt dat ze beter naar een andere locatie kunnen gaan. Bovendien heeft het koor teveel een 'gemengd karakter' gekregen om nog langer onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad te vallen, vindt men. Maar daar is het bestuur van de zang het niet mee eens: in het reglement staat dat de kerkenraad toezicht houdt, en dat wil men graag zo houden. Er volgt een pittig gesprek tussen bestuur en kerkenraad, met als gevolg dat de zang toch onder toezicht van de kerkenraad blijft.

Een aantal jaren later, in 1947, komt er binnen de Gereformeerde Gemeenten ook een landelijke vereniging van zangkoren. Het doel van deze vereniging is om de kerkelijke binding van de zangverenigingen te behouden en bevorderen en om het zingen tot Gods eer te bevorderen. Men ziet de zangkoren als een middel om de jongens en meisjes aan de kerk te binden. Toch staat men vanuit de kerk zelf nog wat huiverig tegenover deze ontwikkeling. Men is bang dat het de jeugd juist van de belijdenis overeenkomstig de Bijbel zal afbrengen. Maar om dat zoveel mogelijk te voorkómen, wordt een muziekcommissie ingesteld, die de inhoud van de liederen zal toetsen aan de Bijbel.

Het zangkoor is vóór 1971 opgeheven. Want in 1971 wordt opnieuw een koor opgericht: Deo Favente — met Gods gunst. Niet lang daarna wordt ook het kinderkoor Looft de Heere opgericht. Beide koren bestaan vandaag de dag nog steeds.

Schoolvereniging

Sinds de financiële gelijkstelling van bijzonder en openbaar onderwijs in 1917, is de belangrijkste drempel om 'eigen' scholen van de Gereformeerde Gemeente op te richten weggenomen. Er is veel behoefte aan eigen scholen, want men wil de kinderen ook op school graag laten onderwijzen in de leer overeenkomstig de Bijbel. Daarom wordt er een Landelijke Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs (VGS) gevormd, ook wel kortweg Scholenbond genoemd. Deze vereniging heeft als doel besturen behulpzaam te zijn bij het oprichten van een eigen school. De Gereformeerde Gemeente van Zoetermeer stuurt trouw afgevaardigden naar de vergaderingen. In 1928 wordt er al over het oprichten van een school in Zoetermeer gesproken, maar men acht de tijd nog niet rijp. Waarschijnlijk waren er veel te weinig kinderen in de Gereformeerde Gemeente om een eigen school op te richten. Er was al wel een christelijke school, de 'School met den Bijbel', en de Gereformeerde Gemeente had een zetel in het bestuur. In 1950 wordt het initiatief besproken om een Hervormde school op te richten, maar men vindt dat er nog te weinig over bekend is en wacht het nog even af. Rond 1960 wordt opnieuw over de noodzaak van een eigen school gesproken, maar ziet men toch nog geen mogelijkheid om hieraan te beginnen. Het is er ook nooit van gekomen.

De 'School met den Bijbel' — die nu Koningin Wilhelminaschool heet — bestaat nog steeds en de Gereformeerde Gemeente heeft nog steeds een zetel in het bestuur van de vereniging voor christelijk onderwijs. Ook de VGS bestaat nog steeds.

De Vrouwenvereniging

Oprichting

In 1962 wordt vanuit de Gereformeerde Gemeenten de eerste zendingspredikant, ds. Gerrit Kuijt (1993-2000), uitgezonden naar Irian Jaya, het huidige Papua. Het is in veel gemeenten de aanleiding om een vrouwenvereniging op te richten. Zoetermeer is één van die gemeenten. Op 6 maart 1962 wordt de Dames Zendingsvereniging 'Slamat' opgericht. Deze naam betekent 'Heil en zegen'. Deze naam wordt gekozen naar aanleiding van de uitzendingsdienst van ds. Kuijt, die kort daarvoor in Rotterdam had plaatsgevonden. Tijdens deze dienst werd hem in de taal van het land waar hij heen ging, 'slamat' gewenst.

Het doel van de zendingsvereniging is om kleding en allerlei soort van handwerk te maken dat verkocht kan worden, voornamelijk ten bate van de zending en daarnaast ook voor de evangelisatie. Zoals gebruikelijk in den lande, wordt de vrouw van de dominee — mevr. Vogelaar — als presidente gekozen. Mevr. Hoogendoorn-van Dorp wordt als vice-presidente gekozen, mevr. Koetsier-Paul wordt penningmeesteresse en mevr. Vis-Westdorp algemeen adjunct. De contributie wordt vastgesteld op fl. 0,25 voor de zending, fl. 0,15 voor 'blijde en droeve dagen' en fl. 0,10 voor de koffie. De dames vergaderen elke 14 dagen op dinsdagavond en meestal zijn er zo'n 20 leden aanwezig. Het zijn niet alleen de oudere dames uit de gemeente die lid zijn van de vereniging, er zijn ook jonge vrouwen bij. In maart wil het nog wel het bezoek nog wel eens teruglopen, "zeker wegens schoonmaak te druk", geven de notulen als verklaring. Van half juli t/m half augustus houdt de vereniging vakantie.

Activiteiten met elkaar

Het gaat er genoeglijk aan toe, de notulen maken regelmatig melding van "gezellig gebabbel". Ds. Vogelaar is ook wel eens in de kerk als er zendingskrans wordt gehouden en staat dan soms eens even te luisteren naar al dat gekakel. Toch moeten

De Vrouwenvereniging Slamat viert haar 25-jarig jubileum, 1987.

Zittend v.l.n.r.: M.E. Huurman-Dorst, S. Louws-Melse, M.C. Verheul-Brandhorst, D.C. van der Kruk-van Delft, H.M. van der Kolk-Brouwer, A. Willemsen-van der Zwan, mw. Havenaar-Windhorst, B. van der Velden-Buitelaar, J.J. van der Heiden-Noordam, L. Lindhout-Bulsink.

Staand v.l.n.r.: A. Weening-van Dijke, J. van Leeuwen-Jongman, L. van der Spek-Bos, mw. Bosman-Molenaar, A. Kooij-den Besten, mw. Molenaar (tante Paula), B.C. Bos-Verduijn, P. de Waal-de Niet, A.P. Bos-Kooman, A.J. Groeneveld-Hordijk, J. Verhoeff-Blaak, M. Noordam-Paul, J.J. de Niet-den Hoed, M. Boers-Kaai, J. Stolker-Koning, E.I.I. Elshout-Melzian, A. Heijboer-Voorwinden, mw. Van Daalen-Bos, E.A.M. van der Meer-den Hertog, A. Welbie-Havenaar, C. van der Helm-Lalleman, J. Voorwinden-de Jong, D. Jorna-van Dorland, W. den Hoed-van der Hoeven, C. Visser-van Rossum, C.P. Janssen-van der Gouwe, A. Hofman-van der Meer, J.P. Deelstra-Deij (collectie mw. L. Lindhout-Bulsink)

de dames zich een beetje koest houden, want ze vergaderen boven de zaal waar catechisatie wordt gegeven. “Maar dat valt niet mee als vrouwen onder elkaar zijn”, zo vermelden de notulen. Het lekkers bij de koffie wordt altijd zeer gewaardeerd “en aan de lijn wordt zoo’n avond niet gedacht.”

Maar ondertussen wordt er ook hard gewerkt. Sokjes, truien, schorten, pannenlappen, poppen en nog veel meer worden met vaardige hand gemaakt. Het materiaal dat hiervoor nodig is, wordt door de vereniging zelf ingekocht. Onder het werk wordt er een uurtje iets voorgelezen, uit de kerkgeschiedenis, uit een prekenboek of uit een roman.

Zo af en toe maken de dames een gezellig uitstapje. Reisdoel is bijvoorbeeld de wol-fabriek waar de wol wordt gekocht, de Sola fabriek of Avifauna.

In 1965 sluit Slamat zich aan bij de Landelijke Vereniging van Meisjes- en Vrouwenverenigingen. De landelijke vereniging houdt jaarlijks een Bondsdag, aanvankelijk alleen een middag. Op deze middagen worden een meditatie gehouden en een lezing over een Bijbels of maatschappelijk onderwerp. Zoetermeer is hier regelmatig vertegenwoordigd.

Daarnaast bezoekt men ook de contactdagen in Gouda. ’s Morgens is er gelegenheid om onderling ideeën uit te wisselen over het handwerk, en ’s middags wordt er een lezing door een predikant gehouden.

En natuurlijk bezoekt men ook de jaarlijkse zendingsdag, waar de voortgang van het zendingswerk centraal staat om zo de betrokkenheid van de gemeenten bij het zendingswerk te verstevigen.

Activiteiten in de gemeente

Jaarlijks organiseert de vrouwenvereniging in oktober een verkoopdag. Er wordt veel werk verzet om een breed assortiment aan te kunnen bieden. Naast de eigen gemaakte spullen wordt bij gemeenteleden en bij bedrijven om verkoopbare spullen gevraagd. Verder wordt voor een boekentafel gezorgd. Maar er moeten natuurlijk wel kopers komen. Daarom wordt een advertentie in het Streekblad gezet om ook klanten van buiten de eigen gemeente te werven. Per verkoping kan in de tijd tot 1970 meestal zo’n fl. 1000 tot fl. 1250 aan de zending worden afgedragen en zo’n fl. 250 voor de evangelisatie. Om de kas nog meer te spekken, begint men aan het werven van donateurs. Het levert wel wat op, maar het blijft een randactiviteit. Naast het werk voor de zending, houdt de vereniging ook een kledinginzamelingsactie voor Hongarije.

De vrouwen zijn ook actief voor de eigen gemeenteleden: de leden van de zendingskrans gaan op bezoek bij ouderen en alleenstaanden, ze helpen mensen die het nodig hebben en gaan op kraambezoek in de gemeente.

Als in 1968 de kerk wordt uitgebreid met een aantal vergaderzalen, wordt de vrouwenvereniging er ook bij betrokken. De bouwcommissie komt een keertje op bezoek met de bouwtekeningen en vraagt of de dames mee willen als de stoelen worden uitgezocht. De vrouwen dragen ook graag in materiële zin iets bij: de kosten voor het nieuwe vloerkleed in de consistorie nemen zij voor hun rekening.

De vrouwenvereniging Slamat bestaat vandaag de dag nog steeds.

Literatuur en bronnen

Archief Gereformeerde Gemeente Zoetermeer:

Kerkenraadsnotulen Gereformeerde Gemeente Zoetermeer 1923-1970.

Notulen ledenvergadering Gereformeerde Gemeente Zoetermeer 1923-1952.

Notulen Jongelingsvereniging 'Onderzoekt de Schriften' Gereformeerde Gemeente Zoetermeer 1934-1935, 1961-1963, 1966-1967.

Notulen Zendingsvereniging 'Slamat' Gereformeerde Gemeente Zoetermeer 1962-1970.

Mauritz, J.H. et al. (red.). 'k Zal gedenken. Portret van 75 jaar Gereformeerde Gemeenten. Woerden, JBGG 1981

Mauritz, J.H. et al. (red.). 'n Handvol koren. Over 60 jaar jeugdwerk gesproken. Woerden, JBGG 1991

50 jaar Bond van vrouwenverenigingen der Gereformeerde Gemeenten. z.p., z.j.

Spek, J. van der, 125 jaar protestants-christelijk onderwijs in Zoetermeer 1861-1986. z.p., (1986)

Baan, D.W., Terugblik op 50 jaar Bond van Zangverenigingen der Gereformeerde Gemeenten. In: Asaf 1997, pp. 6-13

Mondelinge informatie van:

dhr. H. van Dorp

mevr. M. van Dorp-de Bruijn

mw. P. Kleinbloesem-Karens

Interieur van de Vredekerk, 2000 (archief Gereformeerde Gemeente Zoetermeer)

De Gereformeerde Kerk

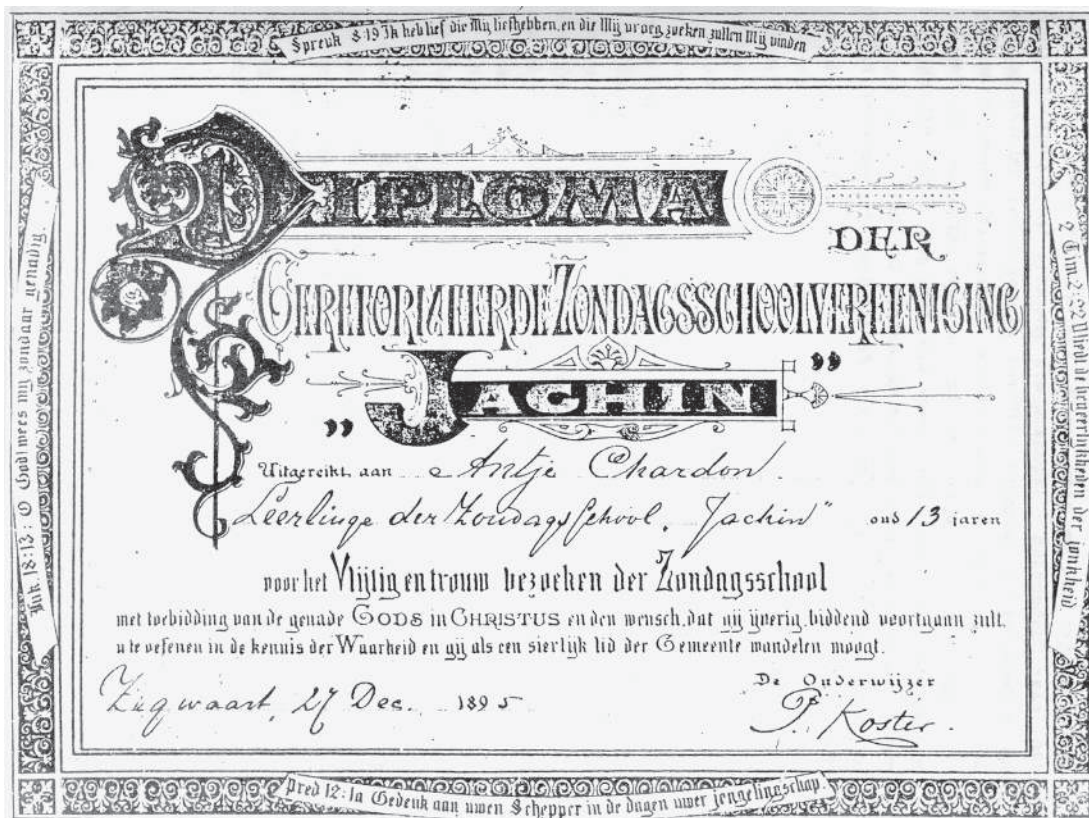
Henk M. van de Putte

De Gereformeerde Kerk te Zoetermeer

De opmaat tot het ontstaan van de Gereformeerde Kerk zijn de samenkomsten, die een kleine kring in 1854 ging houden in een huis aan de Vlamingstraat, op de plaats waar nu de woningen nummers 16 tot 20 staan. De Hervormde Gemeente volgde in die tijd de Groninger Richting, die in reactie op het rationalisme het godsdienstig leven in Nederland wilde vernieuwen en verdiepen door een eenvoudige prediking, waarin het accent lag op het godsdienstig gevoel en de religieuze ervaring. Deze beweging keerde echter niet terug naar het gereformeerd belijden, zoals dat door de Synode van Dordrecht (1618-1619) is vastgesteld. Het gemis daarvan bracht mensen in Zoetermeer-Zegwaart ertoe godsdienstige samenkomsten te organiseren naast de officiële kerkdiensten van de Hervormde Gemeente. Deze bijeenkomsten hadden een bevindelijk karakter door de invloed van een predikant, die overigens maar één zondag per jaar voorging en een volgeling was van ds. L.G.C. Ledeboer te Benthuizen.

Het vroegere kerkgebouw aan het Lagereinde omstreeks 1975, toen het al tientallen jaren geen kerkelijke functie meer had (foto N. Nieuwenhuijsen)

Antje Chardon bezocht in 1895 "vlijtig en trouw" de zondagsschool (uit: 1886-1986; 100 jaar dolerenden in Zoetermeer, Doleantie-comité Zoetermeer 1986)

De geordende kerkelijke weg

Na de begintijd, waarin niet alles even (kerk)ordelijk verliep, hebben zeven personen, teneinde in de geordende kerkelijke weg te komen, zich laten inschrijven bij de Christelijke Afscheiden Gemeente in Leiden, die toen ongeveer duizend leden telde. Maar voor de kerkgang bood deze aansluiting vanwege de grote afstand — tweeënhalf uur lopen — geen oplossing, zodat regelmatig kerkdiensten werden gehouden aan de Vlamingstraat voor een doorgaans kleine opkomst en eenmaal zelfs voor één kerkganger. Veel groter was de toeloop naar doordeweekse samenkomsten waarin predikanten uit de omgeving voorgingen.

Zelfstandige gemeente

De diensten in de eigen woonplaats zullen vast de wens hebben versterkt een zelfstandige gemeente te mogen worden. Hiervoor werd in 1862 een verzoek gericht aan de kerkenraad in Leiden, die dit spoedig aan de classis voorlegde, zodat nog in hetzelfde jaar een Christelijke Afscheiden Gemeente in Zegwaart werd gesticht.

Hierover staat in het oudste, enigszins vergeelde boek in het archief: "Deze gemeente is gevormd den 29sten April 1862 door den Weled. Heer Robol, Leeraar te Leiden, en den Weled. Heer Weijenberg, Leeraar te Alphen, en bevestigd door den Weled. Heer Ds. Robol, den 29sten Mei 1862". Binnen een maand werd de gemeente bij koninklijk besluit van 16 juni 1862 erkend als een christelijke afscheiden

gemeente, zoals ook in de aanvraag om deze erkenning stond. De aanduiding 'gereformeerd' is daarin waarschijnlijk opzettelijk weggelaten, omdat een koninklijk besluit uit 1836 de mogelijkheid bood spoedige erkenning te krijgen, als werd afgezien van het gebruik van de naam 'gereformeerd'. Deze staat wel in het titelblad van het eerste notulenboek "Notulen van de kerkenraad der christelijke Afscheiden Gereformeerde Gemeente te Zoetermeer en Zegwaard. Gestigt in den Jare 1862."

Toen in 1869 de twee stromingen binnen de Afscheiding (1834) zich op de Synode van Middelburg verenigden, ging de gemeente daarin mee, waardoor ze de naam Christelijke Gereformeerde Kerk te Zegwaard kreeg. Sinds de landelijke eenwording in 1892 van de Christelijke Gereformeerde Kerk met de uit de Doleantie (1886) ontstane Nederduits Gereformeerde Kerken luidt de naam Gereformeerde Kerk.

Plaatselijk bracht deze vereniging geen verandering, omdat er in Zoetermeer bij de Doleantie geen nieuwe kerkgemeenschap was gevormd. Slechts twee gezinnen scheidden zich toen van de Hervormde Gemeente af en voegden zich al spoedig bij de Christelijke Gereformeerde Kerk.

De identiteit

Kort na het officiële ontstaan in 1862 heeft de kerkenraad, om de geloofsinhoud aan te duiden en de gebondenheid daaraan te bewaken, de volgende verklaring opgesteld. "Wij ondergeteekenden, ouderling en diaken der christelijke afgescheiden gemeente te Zegwaard en Zoetermeer, verklaren oprecht in goede conscientie voor den Heere, dat wij van harte gevoelen en gelooven, dat alle artikelen en stukken der leer in de 37 artikelen des geloofs, in de Heidelbergsche catechismus en in de 5 artikelen tegen de Remonstranten, opgesteld en goedgekeurd op de synode van 1618 en 1619 begrepen, in alles met Gods Woord overeenkomen. Beloven derhalve dat wij voornoemde leer naar vereischte van ons ambt getrouw zullen voorstaan en handhaven op straffe dat wij hiertegen doende, van onzen dienst zullen afgezet worden."

Deze strenge formulering is kenmerkend voor die tijd en ook begrijpelijk, omdat er binnen de kleine gemeente verschillende opvattingen leefden, terwijl er een streven was naar zuiverheid in de leer. Dit verklaart ook dat niet alle leden gelukkig waren met het landelijk samengaan in 1892 van de Christelijke Gereformeerde Kerk met de Nederduits Gereformeerde Kerken uit de Doleantie.

Het van dat moment sluimerend aanwezige verschil in visie op de verhouding tussen doop en uitverkiezing kwam in de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw in de landelijke gereformeerde kerkbladen toenemend sterker aan het licht. De kerkenraad heeft toen de classicale vergadering gevraagd aan

"Oefenaar" Pieter Koster, voorganger in de Gereformeerde Kerk tussen 1887-1899

de Generale Synode het verzoek te doen over deze leerstellige kwestie niet meer in de kerkelijke pers te polemiseren. Deze synode deed over deze zaak in de jaren 1942 en 1943 een bindende uitspraak die, toen ze in 1944 openbaar werd, ook in Zoetermeer grote beroering teweegbracht. De kerkenraad heeft in die tijd, eerst onder moeilijke oorlogsomstandigheden, door voorlichting en samenspreking al het mogelijke gedaan om de gemeente bij elkaar te houden. Het is echter niet gelukt de in de laatste fase voornamelijk kerkrechtelijke bezwaren bij allen weg te nemen, zodat uiteindelijk 74 leden overgingen naar de Vrijgemaakt Gereformeerde Kerken. De Gereformeerde Kerk ging in het verleden en gaat ook nu in verbondenheid met de tijd haar weg, levend vanuit de traditie die is gevormd door de belijdenissen van het voorgeslacht. Wel is er, doordat rekening wordt gehouden met de tijdgebondenheid van de belijdenisgeschriften, sprake van een zekere relativering.

Kerkgebouwen

Het eerst kleine aantal nam kort na de erkenning in 1862 door inkomenden van buitenaf en door de leden uit Berkel en Rodenrijs zo toe, dat moest worden omgezien naar een grotere ruimte voor de kerkdiensten. Deze werd in april van dat jaar verkregen doordat, dankzij het doorzettingsvermogen van een kerkenraadslid, onverwacht geld kon worden geleend voor de koop van een groot huis aan het Lagereinde, nu Dorpsstraat 171. Binnen enkele weken was het achterste gedeelte ervan als kerkgebouwtje ingericht. Vijf jaar later werd met financiële hulp van andere afgescheiden gemeenten in de tuin een nieuw kerkgebouw geplaatst en het huis in zijn geheel ingericht als pastorie. In de voorgevel van de kerk is toen een gedenksteen geplaatst met daarop de tekst: "De eerste steen gelegd door Cornelis Veldhuyzen. — Hoe lieflijk zijn uw woningen o Heere der Heirscharen."

Later schijnt de pastorie nog eens te zijn verbouwd, want een geschriftje bij het honderdjarig bestaan van de kerk vermeldt dat de heer P. Koster, die van 1887 tot 1899 als oefenaar (lerend ouderling) de gemeente diende, een briefje in de muur heeft laten metselen met zijn naam en die van de arbeiders die eraan werkten. Dit briefje is waarschijnlijk nog steeds niet teruggevonden. En in 1906 schreef de vrouw van een beroepen predikant een brief aan de kerkenraad met het verzoek de slaapkamers boven te verven. Of dit een voorwaarde voor de komst naar Zoetermeer was, vermeldt het notulenboek niet.

Zoetermeer, Interieur Gevel Kerk

Het interieur van de Pelgrimskerk met fraai vormgegeven orgel, voor 1940

Omstreeks 1885 was er een periode van zo'n sterke achteruitgang dat zelfs ophefing is overwogen. Toen een lid van een commissie, die de situatie voor de classis Delft moest onderzoeken, door de vloer van de consistorie zakte, zei hij: "Dat ik wegzak is niet erg, als de gemeente maar blijft bestaan." Zo is het gelopen, dankzij financiële hulp van buitenaf en de bereidheid van de eigen leden in te schrijven voor de dekking van het tekort.

Zelfs zijn, om meer plaatsen in de kerk te krijgen, omstreeks 1908 de vrouwenbanken vergroot met tweeëntwintig 'schuiven'. Dat waren uittrekbladen aan de uiteinden van de vrouwenbanken die als zitplaats dienden. Later kwamen er zestien plaatsen bij door het bouwen van een gaanderij, waarop ook plaats werd vrijgehouden voor een groter orgel.

Op 12 juni 1929 is, na het overwinnen van enige aarzeling vanwege de economische crisis, besloten een nieuwe kerk te bouwen aan de Molenweg, nu Eerste Stationsstraat. Deze locatie had niet de voorkeur van alle leden, omdat het vanuit de bebouwde kom vijf minuten lopen was. Daar verrees in die moeilijke jaren, onder architectuur van B.W. Plooi, een nieuw kerkgebouw dat nu de naam Pelgrimskerk draagt. De toren bij deze kerk met zijn paraboolvormige spits bepaalt met de andere kerkstorens in het oude deel van Zoetermeer het silhouet van de stad.

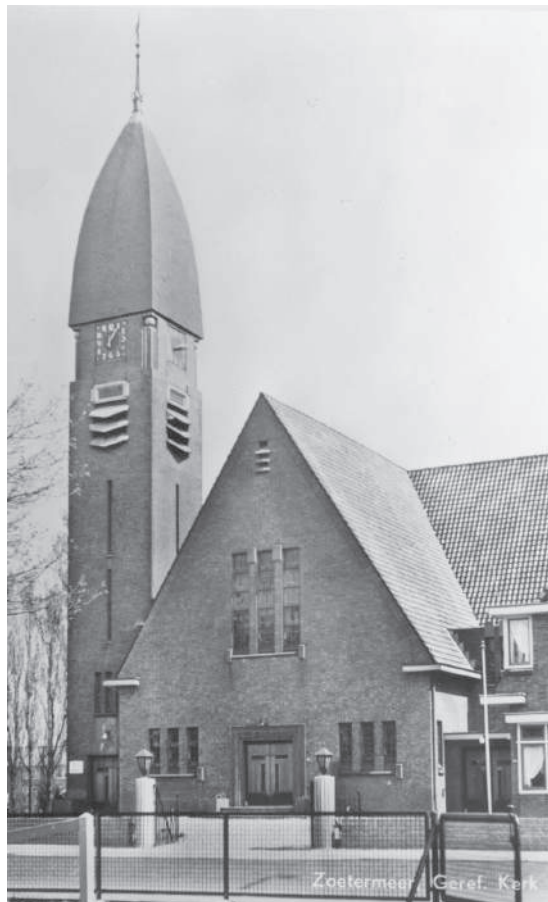
De vergaderruimte was beperkt, zodat al in 1935 het initiatief ontstond voor de bouw van een aanvullende ruimte.

Hiervoor is met kleine bedragen jaren gespaard. Op 14 mei 1960 vond de feestelijke opening plaats van het gebouw waarop nu de naam 't Centrum prijkt.

Betrokkenheid

De kerk is terughoudend betrokken geweest op politiek terrein. Wel gingen in 1894 twee kerkenraadsleden de heer C.L.J. Bos gelukwensen met zijn benoeming tot burgemeester van Zoetermeer. In 1900 schreef de kerkenraad een bidstond uit in verband met de Boerenoorlog in Zuid-Afrika en in 1916 voor het aanvaarden van de vredesvoorstellen van de Centrale Mogendheden, die de Eerste Wereldoorlog wilden beëindigen. In de Tweede Wereldoorlog steunde de kerkenraad volledig het protest tegen de jodenvervolging. Ook werd in de kerkdiensten het gebed voor de Koningin niet achterwege gelaten. En er werd gecollecteerd voor door oorlogsgeweld getroffen diaconieën in Zuid-Holland.

Voor het uitbreken van de oorlog bezocht ds. H. Versluys de hier gelegerde militairen en verwachtte de kerkenraad dat ook van de kerken in de

De Pelgrimskerk op de hoek Karel Doormanlaan en Eerste Stationsstraat. Vanwege de vele boterboeren die daar kerkten kreeg het gebouw in de volksmond al snel de naam Boterkerk

Eerste steenlegging Pelgrimskerk, 11 november 1931. links: ds. H. Versluys, Jas Versluys, Geës Versluys, J. Hoogendam rechts: Jas Versluys, Geës Versluys, ds. H. Versluys, Janny Versluys, E.H. Chardon (collectie R.A. Roos)

plaatsen waar de militairen uit eigen kring verbleven. Hun militaire attestaties werden naar de desbetreffende kerkenraden gestuurd.

De betrokkenheid bij de samenleving kreeg in de crisisjaren van de vorige eeuw gestalte in hulpverlening aan niet-kerkelijke noodlijdende gezinnen en later in het meedoen aan diaconale projecten bij rampen.

De jaren tot 1970

De jaren na de Tweede Wereldoorlog kenmerkten zich door veranderingen. Het ritmisch zingen werd ingevoerd en de vrouwelijke belijdende leden kregen in 1953 stemrecht. De Generale Synode was namelijk het jaar tevoren tot de conclusie gekomen dat er geen bijbelse gronden zijn aan te voeren om hun dit te onthouden. De voltooiing van het kiesrecht was er toen vijftien jaar later het besluit viel “de ambten voor de vrouw open te stellen en haar daarin een volwaardige plaats te verlenen met een voor haar geëigende taak”.

Het aantal kerkgangers nam door de groei van de gemeente zo toe dat er vanaf februari 1968 twee morgendiensten zijn gehouden. Enkele jaren later is de uitbreiding begonnen van het steeds groter wordende Zoetermeer. De gevolgen daarvan voor de Gereformeerde Kerk vallen buiten het tijdvak dat in dit boek wordt beschreven.

Jongelingsvereniging Hebt de Waarheid en de Vrede Lief

Naar de oprichting van een jongelingsvereniging in de Gereformeerde Kerk te Zoetermeer is langzaam toegewerkt, doordat er tijdens de koffie na de morgendienst op zondag vaak over werd gesproken. De doorslag gaf een predikant van elders, die er zo sterk op aandrong dat op zondagmiddag 13 maart 1898 ongeveer tien jongelingen bijeenkwamen in de consistorie aan het Lagereinde om de vereniging op te richten. Die kreeg de naam Hebt de Waarheid en de Vrede Lief.

Meteen ontstond een geanimeerd verenigingsleven. Met weinig geschikte boeken, en soms zonder, werden gedegen opstellen gemaakt, waarop vlotte besprekingen volgden, die doordrongen tot de kern van de zaak. Een hulpmiddel daarbij waren de beknopte handleidingen, die eenmaal in de veertien dagen verschenen in het

Gereformeerd Jongelingsblad. En wie een statenbijbel had, kon bij het voorbereiden van een bijbels onderwerp de kanttekeningen erop nalezen, dat wil zeggen verklaringen in de kantlijn naast de bijbelteksten.

Na deze goede periode liep in 1903, door meningsverschillen over zaken die niet tot de beginselen behoorden, de animo terug en daalde het ledental tot zes. Dat maakte het onmogelijk op dezelfde voet door te gaan. Ongeveer anderhalf jaar later trad een kentering in die werd versterkt door de vorming van een bondsring Zegwaart.

Hierdoor ontstond nauwer contact met andere jongelingsverenigingen, waardoor de belangstelling toenam. Ook de predikanten hebben dit verenigingswerk gestimuleerd. Zo kon toch in 1910 het twaalfenhalfjarig bestaan feestelijk worden gevierd met zelfs de uitgave van de feestkrant Jubilaeum.

In de daarop volgende jaren was het aantal deelnemers nogal schommelend, doordat tijdens de Eerste Wereldoorlog veel leden in militaire dienst moesten. Het bestuur streefde ernaar hen bij de vereniging te houden door ze hun contributie te laten doorbetalen.

Steeds heeft men zich ingespannen alle ervoor in aanmerking komende jongens lid van de vereniging te maken. Zij ontvingen ongevraagd uitnodigingen en bij weg-

40-jarig bestaan van Gereformeerde Jongelingsvereniging 'Hebt de waarheid en de vrede lief' in 1938;
bov.rij: Leen Roos, Willem Jongenotter, Jo den Hollander, Bram Jongenotter, Willem Olivier, Piet van Driel, Leen van der Spek, Henk Meilink, Jo Pars, Wil Reyneveld, Jan Wagenaar, Goof van Driel;
midden vlnr: Piet Boon, Gerrit Boon, Jan Kalisvaart, Henk Nieuwenhuijsen, Robert Roos, Willem van Mullem, Marinus Boon, Jacob Roos;
zittend vlnr: Jaap Kalisvaart Jac.zn, Jaap Kalisvaart Azn, Henk Knol, Ulter Wagenaar, Henk Boon, Nico Nieuwenhuijsen, Adriaan Boon, Izak Roos

De Gereformeerde Knapenvereniging rond 1950. Op grond vlnr: Cor Meyer, Jan de Wilde, Jan de Roode; midden vlnr: Jan Brinkers, Henk Rademaker, Gerard van Ede, Leen Roos (voorzitter), Cor Kuhlman, Wim Oosterhof, Cor van Ede; boven vlnr: Jan van der Spek, Jan Oosterhof, Sjaak van Oosterom, Goos Roos, Arie Roos, Fokke Siersema

blijven bezoek. Deze ledenwerfacties zijn niet tevergeefs geweest, want nog voor de viering van het veertigjarig bestaan in 1938 was het mogelijk een tweede afdeling te vormen. Wie op zondag niet kon, mocht zich op een doordeweekse avond in de gereformeerde beginselen verdiepen.

Bij dit jubileum is een herdenkingsbijeenkomst gehouden waar de oud-Zoetermeerse predikant F.C. Meyster te Rotterdam sprak over: 'De opgroeiende generatie' en een feestelijke samenkomst met onder meer een inleiding over: 'Van de schepping der Engelen' en een 'Terugblik voor tien jaar', waarin een vergadering van 27 januari 1927 werd gespeeld, waarbij "de leden van die dagen met hun gewoontes en gezegden onder de loep werden genomen."

Niet lang daarna moesten veel leden in dienst. Al in 1941 verbood de Duitse bezetter de verschijning van het Gereformeerd Jongelingsblad en een jaar later alle verenigingswerk.

De besturen van de beide afdelingen en de kerkenraad wilden het vormende werk niet stilleggen; ze vonden daarvoor de oplossing in het houden van vervolgcatechisaties door de plaatselijke predikant H. Versluys. Dat was wel toegestaan.

Na de Tweede Wereldoorlog hebben jonge leden het werk in de beide afdelingen weer op de oude voet voortgezet. In februari 1954 zijn de afdelingen samengevoegd, omdat er voor twee te weinig leden waren. De onderwerpen uit die tijd gingen over de moeilijkheden op godsdienstig, maatschappelijk en politiek terrein, waarbij "onder de bezielende leiding van de voorzitters de angeltjes onder het gras vandaan werden gehaald." De discussies over de Wereldraad van Kerken, het Atlantisch

Pact, de BeNeLux en een federale wereld, waarin alles op economisch gebied samen geregeld zal worden, kregen ruime plaats in het rooster van werkzaamheden. Een moeilijke tijd voor het verenigingsleven leidde in 1955 tot het einde van de jongelingsvereniging.

Meisjesvereniging Tot Arbeid Geroepen

Op 15 februari 1923 gaven zevenentwintig meisjes gehoor aan de oproep in de consistorie van het kerkgebouw aan het Lagereinde samen te komen, teneinde een meisjesvereniging te beginnen. Van de aanwezigen gaven er tweëntwintig zich op als lid, waarmee het bestaan van de vereniging een feit was. De grondslag van de vereniging was de Bijbel als Gods onfeilbaar Woord en de belijdenisgeschriften van de Gereformeerde Kerken in Nederland als de zuiverste verklaring van Gods Woord.

Het doel was de leden bekwaam te maken voor het vervullen van haar roeping in huisgezin, kerk, staat en maatschappij. Om dit te bereiken besprak men onderwerpen uit de gewijde (bijbelse) geschiedenis, de kerkgeschiedenis en de artikelen van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Ook was er aandacht voor opvoedkunde en letterkunde. Het werkveld was breed en het behandelen van artikelen uit de geloofsleer zeker niet gemakkelijk.

Waardering was er voor het meeleven van de kerkenraad. In het eerste jaar woonde tweemaal een ouderling een vergadering bij en enkele maanden na de oprichting kwam ds. G. van Duinen op bezoek. In het jaarverslag over 1923 schreef de secretaresse dan ook: "We staan onder kerkelijk toezicht."

Dit verslag vermeldt dat er in het eerste jaar achtendertig onderwerpen zijn besproken en twee bijbelbesprekingen gehouden. De verenigingsavonden werden goed bezocht, maar er waren weinig begunstigers wat jammer was, omdat men geld nodig had voor het aanschaffen van studieboeken, in de verenigingstaal van die tijd 'bronnen' genoemd.

Nu opvallend is de vermelding dat op 10 november 1924 een 'Haagsche jongedame', die in Zoetermeer logeerde, in de vergadering was. De beslotenheid van een dorp was er toen nog volop.

Het verslag over het tweede verenigingsjaar is minder optimistisch van toon. Het ledental en het bijwonen van de verenigingsavonden liepen beide achteruit. "Daar moet verandering in komen. Daar moeten we allen aan meewerken. Er moet leven van ons uitgaan

Feestprogramma uit 1948 (collectie N. Nieuwenhuijsen)

en propaganda gemaakt worden. Ook is de opkomst de laatste tijd zeer slecht. ... We moeten bedenken dat we niet alleen naar de vereniging hoeven te gaan als we er zin in hebben, maar dat het onze plicht is trouw te zijn aan het werk waarvoor we ons gegeven hebben."

In 1948 werden het vijftiengjarige bestaan en het vijftigjarig jubileum van de Jongelingsvereniging gemeenschappelijk gevierd in een herdenkingssamenkomst op 26 februari in het kerkgebouw en een feestelijke samenkomst op 2 maart 1948. Het aantal leden van de meisjesvereniging nam toe tot het na de Tweede Wereldoorlog zo groot was, dat op 26 september 1949 tijdens een 'contactavond', is besloten de vereniging te splitsen in de afdelingen A en B.

Wat er daarna in de beide afdelingen aan de orde kwam, hield duidelijk verband met de gebeurtenissen in het dagelijks leven. Een voorbeeld daarvan is de gestelde vraag of de emigranten bij het maken van hun plannen weleens zouden denken aan de bijbeltekst: "Gaat heen en onderwijst alle volken ...". Het antwoord erop was: eerst niet, maar misschien wel als ze er eenmaal zijn en als ze door mensen te helpen, het vertrouwen hebben gewonnen. Dan is er een basis om te praten over het christelijk geloof.

Hoogtepunten in het verenigingsleven waren vooral in de begintijd de openbare jaarvergaderingen en het bezoeken van de landelijke bondsdagen. Maar de belangstelling ervoor taande: in 1954 ging niemand van de afdeling B erheen. Deze afdeling heeft bestaan tot 5 mei 1954 en de afdeling A tot 31 oktober 1955. Maar er kwam toch een vervolg.

Meisjesvereniging Floribunda

Op 19 november 1955 werd een groots aangekondigde actieavond gehouden om de afnemende belangstelling voor het jeugdwerk te keren. Het resultaat was de vorming van een vereniging voor meisjes van 16 tot en met 20 jaar.

Het doel ervan heeft de secretaresse bij het weggaan van de toen laatste twintigjarige op 8 februari 1962, wellicht onopzettelijk, onder woorden gebracht toen ze schreef: "We voelen ons zo'n beetje als kuikentjes zonder kloek (in de naaste omgeving). Als we echter moeilijkheden zouden hebben, zouden er genoeg oudere kloeken te vinden zijn die hun beschermende vleugels over ons zouden uitstrekken. Maar voorlopig zijn we lekker eigenwijs en proberen zelf onze graantjes te pikken. 't Is nu maar te hopen dat we niet de graantjes pikken van de zelfverzekerdheid en van de eenzijdigheid, maar dat we groeien naar de volwassenheid met een ruime kijk op de wereld en dat we klaargemaakt worden om van het verworvene te getuigen in de wereld tot Gods eer".

Om dit te bereiken, behandelde men bijbelse onderwerpen. Een van de leden las dan eerst haar opstel erover voor, dat bedoeld was als een inleiding op de bespreking. Daarin werden soms verrassende vragen gesteld: bijvoorbeeld of er bij de tiende plaag in Egypte waarbij alle eerstgeborenen stierven, ook meisjes waren. Een bijeenkomst later vertelde de domineesdochter dat er in het Hebreeuws een mannelijk woord staat, zodat het alleen jongetjes waren en niet ook meisjes, zoals eerst gezegd werd.

Een stevige conclusie werd getrokken over het doorbrengen van de zondag. "Als iedereen nu maar doet op Zondag wat hijzelf goed acht en niet zoveel naar anderen kijkt, dan hoeft dit onderwerp niet meer aangebroken te worden."

Ook vond men het niet goed zich in de eigen kerkelijke kring op te sluiten. Maar er was wel het besef van enige beperking, want “we moeten niet wereldgelijkvormig zijn, maar we moeten er een eigen levensstijl op nahouden, waarin ook plaats is voor buitenkerkelijken.”

Het onderwerp IJdelheid der IJdelheden ontlokte iemand de uitspraak dat “de inhoud van een boek niets anders is dan ijdelheid”. Toch las men in het tweede deel van de avond vaak een hoofdstuk voor uit romans als En de Tuinfluiter Zingt van Jos van Manen Pieters. Maar algemeen was de waardering voor christelijke romans niet, sommigen vonden ze saai. Wel werd aandachtig geluisterd naar de “fantastische, romantische vakantie verhalen”, die een van de leden, met foto’s erbij, vertelde na haar vakantie in Spanje.

Ook was er gevoel voor humor. “De eerste vergadering in 1957 begon prima. Om te beginnen was de kachel uit” en “twee leden gingen op jacht naar een muis, die ons met een bezoek kwam vereren.” Vol mededogen is eraan toegevoegd: “Maar hoe gelukkig voor de muis, ze hebben hem niet kunnen vangen.”

Al evenmin spaarde men elkaar leerzame kritiek. Na een bestuurswisseling werd genotuleerd: “Heeft de nieuwe presidente nog een onhandig speechje afgestoken tot de oud-penningmeester en oud-presidente.”

De naam Floribunda is volgens het notulenboek afkomstig uit Drente en alleen daarom al mooi. Ze betekent “altijd bloeiend”. Een tijdje is dat voor de vereniging zo geweest, maar het ‘altijd’ is verbleekt en uiteindelijk door veranderingen in de samenleving en de jeugdcultuur ‘niet meer’ geworden.

De Heraut

Na de actieavond in november 1955 ontstond, naast de meisjesvereniging Floribunda, een voortzetting van de jongelingsvereniging, waarvoor na drie maanden uit vier voorstellen als naam De Heraut werd gekozen, met welke naam “onze NV ook weer aan zijn einde is gekomen.” Een motief voor de keuze van deze naam is in de notulen niet te vinden. Misschien is er gedacht aan het blad De Heraut van dr. A. Kuiper.

Werden op de jongelingsvereniging twee onderwerpen per avond behandeld, in de bijeenkomsten van de nieuwe vereniging was het er één, met een grote variatie in de keuze ervan. Van bijbelse onderwerpen tot technische toe.

Daarbij vermeed men geen moeilijke vragen als: Moet je altijd de waarheid spreken? De achtergrond hiervan was of je in de Tweede Wereldoorlog, om iemand te redden, de tegenpartij mocht misleiden. De jongeren vonden dat ieder dit in geloof zelf moest uitmaken. Het behandelen van het verhaal over de bruiloft te Kana bracht de leden op drankgebruik en drankmisbruik, waartussen de grens niet te bepalen was, zodat het probleem werd voorgelegd aan de redactie van het Gereformeerd Jongelingsblad.

Over de richter Simson, die stierf bij het laten-instorten van de tempel van de afgod Dagon, was het oordeel dat zijn einde, na een moeilijk leven, even droevig als glorieus was.

In de jaren vijftig van de vorige eeuw kwam de vraag op of de toenemende vrije tijd niet in tegenspraak was met het gebod dat je zes dagen moet werken. De reactie erop luidde dat kortere werktijd bij de baas mogelijkheden bood andere nuttige dingen te doen. Kritiek was er op het werk aan de lopende band, waaraan dag in

dag uit maar één beweging werd gemaakt, waardoor de meerdere talenten die ieder heeft niet tot hun recht kunnen komen.

Dat er belangstelling was voor geschiedenis blijkt uit verscheidene opstel titels als Het Twaalfjarig Bestand, waarbij zeker de twist tussen de contra-remonstranten en de remonstranten zal zijn besproken, en De levensloop van Colijn. Over diens politiek tussen de twee wereldoorlogen werd geconcludeerd dat die te veel is bekritiseerd; hij zou daarmee de grondslag hebben gelegd voor de sociale voorzieningen van na de Tweede Wereldoorlog.

Ook is er een bespreking gewijd aan Jazz, dat werd gedefinieerd als muziek die de negers maakten tijdens hun godsdienstoefeningen. Er werd, zo melden de notulen, op dit onderwerp tamelijk diep en ook tamelijk humoristisch ingegaan. Dat was niet altijd zo, want enige tijd hierna stelde de voorzitter na een bespreking vast, dat er te weinig vragen waren gesteld, omdat er bijna geen voorstudie was gemaakt.

Geen probleem was de ruimtevaart. "De mensen doen er goed aan andere planeten te gaan opzoeken, maar een gevaarlijke kant ervan is dat er misschien weer oorlog van komt." En bij een gesprek over de planeet Mars werd een vraagteken geplaatst bij het nut van al dat dure onderzoek. Dat de zich snel ontwikkelende techniek boeide, blijkt ook uit de onderwerpen: atoomenergie, radioactieve straling, elektriciteit en de toepassingen ervan, de luchtballon en ruimtevaart.

Niet onvermeld mogen de improvisaties blijven. Een lid kreeg een onderwerp op, waarover hij voor de vuist weg een spreekbeurt moest houden. Deze werd dan door de andere leden beoordeeld op de inhoud, de houding tijdens de presentatie en de gebaren. Enkele onderwerpen waren: eieren, wat denk je van een modeshow?, hoe denk je over de Russen?, wees een heer in het verkeer en moderne kunst.

De Heraut kwam voor de laatste keer bijeen op 11 mei 1958.

Credo

De Gereformeerde Jeugdvereniging voor jongeren van zestien tot ongeveer tweeëntwintig jaar was in 1960 de opvolger van De Heraut en Floribunda. Dit samengaan lag in de lijn van de ontwikkelingen. Landelijk waren in 1959 de Bond van Jongelingsverenigingen en de Bond van Meisjesverenigingen, als gevolg van de afnemende belangstelling voor kerkelijk jeugdwerk, gefuseerd tot de Bond van Gereformeerde Jeugdverenigingen. Ook kwam er toen het nieuwe blad Jong Gereformeerd. Het doel van de Zoetermeerse vereniging, die in 1963 de naam Credo (ik geloof) kreeg, was op grond van bijbelse principes de leden in en door groepsverband vormen voor het verstaan van hun roeping en het beleven van hun verantwoordelijkheid. Hieraan is op zondagavonden na de tweede kerkdienst serieus aandacht besteed in soms diepgravende gesprekken over de (gereformeerde) beginselen, maar ook over onderwerpen die destijds steeds meer in de belangstelling kwamen, zoals de invloed van film en dans en de gevolgen van de toenemende welvaart. Een mooi eigentijds project was: "Wat gelooft uw buurman?" met een bezoek aan de toen nog enige moskee in Den Haag.

Contacten met jongeren van elders verliepen via de jaarlijkse landelijke bondsdagen, de provinciale afdelingsdagen en het zogeheten streekverband, dat bestond uit de verenigingen in Berkel en Rodenrijs, Bleiswijk, Pijnacker en Zoetermeer. Zo bracht het meedoen aan dit verenigingswerk ook gezelligheid en ontspanning. Toch is Credo op den duur geëindigd. De laatste notulen in het archief zijn uit 1969.

Kleine-meisjesvereniging op gereformeerde grondslag te Zegwaart

De prachtig met kroontjespen geschreven notulen van deze Kleine-meisjesvereniging bestrijken een periode van bijna drie jaar (1930-1932). Elke avond begon met een bijbels onderwerp. In die tijd was er ook veel aandacht voor de vroege kerkgeschiedenis. Enkele opsteltitels waren: Polycarpus, de bisschop van Smyrna (waarschijnlijk gestorven in 156); Justinus de Martelaar die in 167 de marteldood stierf; Constantijn de Grote (323-337) die de christenen vrijheid van godsdienst gaf. Ook vaderlandse geschiedenis werd niet vergeten. Om een indruk te geven wat er zoal werd behandeld, enkele titels: De Bataafse Republiek (1798-1806), De Belgische Opstand (1830), De Staatsinrichting.

Jonge-meisjesvereniging Dient den Heere

De notulen van 15 oktober 1945 vermelden een echt begin. Gezongen werd het eerste vers van de eerste psalm en de bespreking ging over het eerste hoofdstuk van de bijbel, het scheppingsverhaal. Na deze eerste keer werd elke week een onderwerp besproken. Als een meisje, dat de inleiding op de bespreking moest houden, er niet was, werd het werkstuk door een ander meisje opgehaald en voorgelezen. De bespreking verliep volgens een van de jaarverslagen niet altijd even vlot. "We weten niet altijd evenveel te vragen, maar toch leren we er nog wel aardig van, zo met elkaar."

Na een onderbreking deed men in deze club spelletjes, las iemand voor of werd er een voordrachtenwedstrijd gehouden.

Aarzeling leefde er over bezoek. "'t Is aardig als er bezoek komt, maar dan moet je zelf geen onderwerp hebben, want dan ben je nog niet jarig. Misschien voelen we ons veiliger onder elkaar."

Jonge-meisjesvereniging Dient den Heere , circa 1950 (collectie mevrouw A. van Doornen-Roos)

Niet erg te spreken waren de meisjes over de oudervereniging. "Waarom is er eigenlijk een oudervereniging, want als je iets vraagt, dan is het hier te lang en daar te breed, maar nu over een paar weken de school hier weggaat, hoop ik dat we eens een kast krijgen voor de boeken. Waar blijven de boeken?" Nu, die zijn er gekomen, want in een later jaarverslag lezen we: "Er zijn wel boeken, maar er wordt nog niet gelezen. Heus, we moeten meer lezen." Meer waardering was er voor de leidsters. Toen er een nieuwe aantrad, schreef de secretaresse "Het is prettig dat we zo van haar gaan houden dat we haar niet meer willen missen." De notulen breken af bij de bijeenkomst op 8 mei 1950.

Kleine-meisjesvereniging Mirjam

Deze kleine-meisjesvereniging heeft nauwelijks vier jaar bestaan; haar eerste vergadering werd gehouden op 6 juni 1952 en de laatste op 18 mei 1956.

De bijeenkomsten werden geleid door oudere dames die, zo blijkt uit de op rijm gestelde jaarverslagen, het soms niet gemakkelijk hadden. "Onze leidsters moesten weleens wat met ons beleven, maar zijn toch trouw op post gebleven." Ook was er een secretaresse, die notulen maken leuk vond, want "die schrijverij lijkt mij wel fijn." En een penningmeesteresse, die "moet proberen de penningen te beheren", een bibliothecaresse zorgde "trouw voor het boek en dat valt niet mee, er is er weleens eentje zoek" en een algemeen adjunct, "die is van alle markten thuis, dat lijkt me een kruis." Zij moest een afwezig bestuurslid vervangen.

Elk jaar werden zo'n dertig opstellen over bijbelse geschiedenissen geschreven en besproken en één of twee over vaderlandse geschiedenis, kerkgeschiedenis of zending. Met Kerst en Pasen voerden de meisjes een declamatorium op.

Na de pauze was er ontspanning. "Spelletjes en zo, één keer hielden we zelfs een modeshow. Met zo'n stelletje bij elkaar, heb je het leuk, reken maar." En "met Sint-Nicolaas is het natuurlijk een avond van lol, daar is iedereen al weken van vol."

De betekenis van zo'n vereniging lag in het bespreken van onderwerpen en in het samenzijn wat een gevoel van verbondenheid gaf.

Meisjesclub van maandagavond

De notulen geven niet aan waarom de Meisjesclub van maandagavond is begonnen in het voorjaar van 1962 en, uitgaande van het notulenboek, eind 1963 is opgehouden.

Net als op andere clubs werden bijbelse geschiedenissen besproken en uit de aantekeningen daarover is op te maken dat de leidsters zich hebben ingespannen

om het aantrekkelijk te maken. Als in een bijbels verhaal sprekende personen voorkwamen, las de leidster de geschiedenis en voor elke persoon werd een meisje aangewezen die oplas wat die persoon zei. Op deze manier werd de gelijkenis van de verloren zoon gelezen.

Na het leerzame deel las een van de meisjes of de leidster voor; ook werden er spelletjes gedaan, bijvoorbeeld in een afgemeten tijd met een rietje zoveel mogelijk erwten overbrengen van de ene naar een andere asbak. Of: om de beurt een getal noemen dat geen zeven of een veelvoud ervan was. Voedzaam moet geweest zijn een wedstrijd beschuit–eten.

Een enkele keer moest vroegtijdig worden geëindigd, omdat “onze vriendelijke vrouwen van de vrouwenvereniging kwamen binnenstieren.”

Mengclub 14 en 15

Deze club voor veertien– en vijftienjarigen begon op 9 oktober 1966 met 20 personen. Ze bespraken uiteenlopende onderwerpen, waaronder het vaak terugkerende: “Hoe vieren wij de Zondag?”. Het verslag hierover vermeldt: “Eerst was er een stilzwijgen, maar de laatste vraag was het startschot voor een wel zeer onverwacht, buitengewoon, zelden voorkomend, bruisend woordengegorgel.” Eens bleef de discussie steken, toen een lid bij een schilderij van Vincent van Gogh beweerde dat zijn kleine broertje zoiets ook kon schilderen.

Tijdens een modeshow, waarbij tussen statige dominees platen uit Teenbeat–Pompidou waren opgehangen, kwam een predikant binnen: “Hij en Pino, de hond van een van de leden, waren de gasten van die morgen.” Het laatst behandelde onderwerp was: “Onduidelijkheid in de politiek.” Hierover staat in de notulen “dat het erg onduidelijk is, bleek uit Pauls uitleg.” Niet duidelijk werd of de onduidelijkheid in de politiek of in de uitleg van de inleider stak.

Tenslotte, er werd veel chocolademelk gedronken, die soms was aangebrand, of waarvan de bereiding weleens een onaangename geur verspreidde.

De zeker niet saaie club heeft ruim een jaar bestaan.

Mannenvereniging Onderzoekt de Schriften

Deze mannenvereniging is op initiatief van ds. H. Versluys ontstaan. Deze predikant heeft in zijn Zoetermeerse tijd (1926-1947) veel gedaan aan wat nu Vorming en Toerusting wordt genoemd. Het doel van de vereniging was onder haar leden de kennis van de beginselen voor het gereformeerde leven aan te wakkeren en te verdiepen. Ze was bedoeld “als oefenschool in de strijd voor onze beginselen die wij op elk terrein des levens moeten aanvaarden ter ere Gods.” Dit uitgangspunt heeft ertoe geleid dat men sterk vasthield aan verworven inzichten en zich zeer kritisch uitte over nieuwe theologische opvattingen die vooral na de Tweede Wereldoorlog opkwamen.

Uit de notulen is duidelijk dat men in de voetsporen van Gisbertus Voetius (1589-1676) en Abraham Kuyper (1837-1920) pal wilde staan voor de ‘oude’ waarheid. In vele mannenverenigingen was er in die naoorlogse tijd oprechte ongerustheid over de ontwikkelingen in de kerk en de theologie.

Het laatste notulenboek eindigt bij februari 1974.

Vrouwenvereniging Onze tijd en onze roeping

*“Ongeveer een jaar geleden
waren alle vrouwen ontevreden.
Verenigingen voor jongens en mannen,
dat was allang in kruiken en kannen.
Ook was er voor meisjes niets geen nood,
er waren verenigingen voor klein en groot
Maar al was groot de verenigingsrij,
nooit waren de vrouwen daar eens bij.
Toen namen twee dames een kloek besluit.
Ze nodigden in het kerkblad alle vrouwen uit
om te komen in het lokaal achter de kerk.
En daar begonnen we op 25 maart ons werk.”*

Zo begon het jaarverslag van 10 maart 1947. Het was nog de tijd van de mannenbroeders. Maar allerwegen kwam de discussie over de vrouwenemancipatie op gang. Zo ook bij de gereformeerde vrouwen in Zoetermeer. Dertien van hen besloten in het vervolg één avond in de drie weken bij elkaar te komen voor het bespreken van een onderwerp uit de gewijde geschiedenis, de geloofsleer of de opvoedkunde. Voor de afwisseling werd ook weleens een bijbelbespreking gehouden of een actueel thema behandeld. Zo is er eens uitgebreid gepraat over het amusementsvraagstuk zonder tot een oplossing te komen. Soms waren ze het gloeiend oneens, wat de gemoederen diep kon raken. Maar het leidde niet tot verwijdering. Na zulke pittige discussies was er ruimte voor iets lichters: proza of poëzie.

In de pauze werd thee gedronken die ze zelf hadden gezet in een ouderwetse waterketel op een even ouderwets petroleumstel. En er werd dan veel gelachen.

Een absoluut hoogtepunt is een openbare jaarvergadering geweest waar een bijbels toneelstuk werd opgevoerd met Naomi en Ruth in de hoofdrollen. Na die avond concludeerden de mannen dat die vrouwen wel wat mans waren!

Naast het serieuze werk was er ook vermaak. Op een van de jaarlijkse uitstapjes werd het slot Loevestein bezocht, wat de fantasie zeer prikkelde; in het verslag daarvan staat: “We zien in gedachten de beeldschone jonkvrouwen in diepe vensternissen zitten borduren en telkens opkijken van hun werk om te kijken of hun geliefde ridder nog niet in aantocht is.” En ze eindigde deze passage met vast te stellen dat ze zelf blij waren niet achter kleine vensters te hoeven dromen of kwijnen.

In 1954 voerde een bustocht met een gezellige chauffeur naar het Openluchtmuseum in Arnhem waar de gouden en zilveren sieraden, die vrouwen en mannen in klederdracht droegen, bewonderende aandacht trokken.

Jarenlang is in relatie tot de tijd met alle veranderingen die deze met zich meebracht in opvattingen en levenswijzen,

Vrouwenvereniging Onze tijd en onze roeping, circa 1970. De dames Heijman, Okker, Penning, Roos en Wondergem (collectie mw. A. Heijman-Boekestein)

De naaikrans van de Gereformeerde Kerk tussen 1915 / 1919; staand vlnr: Riek de Wilde, Neel van Mullem, Bertha Roos, Lena Hoogendam, Grar Kalisvaart, Jaantje Hoogendam, Meintje de Ridder, Dirkje van den Berg; zittend vlnr: Jaan Brinkers, Sjoerdje Althusius (hulp in de huishouding bij de dominee), Anna Brinkers, mej.Gorissen; onder vlnr: Jans van der Spek, Ko Hoogendam, Cor Hoek, Ko Kalisvaart

serieus nagedacht en gesproken over wat als roeping werd gezien. Intussen ging de tijd door, namen de mogelijkheden voor studie en ontspanning toe en de bereidheid het stokje over te nemen ontbrak. Daarom is op 23 september 1975 na een lang gesprek besloten de vereniging op te heffen en zich te gaan toeleggen op praktische hulp, wat resulteerde in het ontstaan van het Comité Meeleven.

De naaikrans Martha

De naaikrans is in 1932 ontstaan. Uit die tijd is er alleen een gedicht ter gelegenheid van het eerste lustrum. Daarin staat niet alleen dat de krans onder leiding van 'Heeren Diakenen' is opgericht, maar ook wat de werkzaamheden waren.

*"We naaien hemden, overhemden, broeken en rokken.
We breien jumpers, camisoos en kousen en sokken.
We naaien ook schortjes, pyama's, lakens en slopen.
Alles voor mensen die het zelf niet zo goed kunnen kopen."*

Vervolgens passeren de dames de revue. Over een van hen schrijft de secretaresse dat ze een "schoonen naam" heeft, en vervolgens: "We hopen dat ze te regter tijd een goede echtgenoot vinden kan." Het gedicht eindigt met: "Lang leve en groeie en bloeie onze Krans." De annalen vermelden niet hoelang de bloei heeft geduurd, maar wel dat de krans op 5 juli 1950 is herboren onder de naam Draagt elkanders lasten. Dit vond plaats op verzoek van het Comité Gezinsverzorging. Opnieuw is er gestopt, gebreid, genaaid, versted en 'tot nieuw omgetoverd'. Zeven jaar later is ze opgeheven wegens gebrek aan werk door de toenemende welvaart.

Zendings- en Evangelisatiecommissie

In 1916 gingen tien broeders het maandblad van het Comité voor Inwendige Zending verspreiden. Ook werd in dat jaar in Rotterdam een congres voor Gereformeerde Evangelisatie bezocht. Het duurde evenwel tot 1927 dat de kerkenraad een zendingscommissie vormde, die niet alleen de belangen van de zending behartigde, maar in 1930 ook de lectuurverspreiding onder de niet-kerkelijke dorpsbewoners hervatte. Uit navraag tijdens bezoeken bleek, dat het aangeboden blad de Goede Tijding werd gelezen en door velen werd gewaardeerd.

Bij het brengen van bezoeken werd men geconfronteerd met de armoede ten gevolge van de economische recessie. Daarom is in 1936 besloten ook stoffelijke hulp te bieden.

In 1939 kwam, naast de lectuurverspreiding en de bezoeken, de straatprediking erbij, die eerst werd begeleid door het Evangeliesatiezangkoor en later door het jeugdorkest Harpe Davids.

Toen het kerkelijk verenigingswerk tijdens de Tweede Wereldoorlog werd beperkt, ontplooidde de evangelisatiecommissie een toenemende activiteit. Er werd Paas- en Kerstfeest gevierd met buitenkerkelijke kinderen en het aantal verspreide Elisabethbodes liep op tot zestig.

Veel activiteit was er ook in de zestiger jaren onder leiding van dominee T. Kamper. In de jaren 1963, 1964 en 1965 verrees aan de (Eerste) Stationsstraat, waar nu de

Het Evangelisatiezangkoor op excursie naar de Heilige Land Stichting in 1943 op het terras van het Oranjehotel.

bovenste rij vlnr: Jo Hoogendam, de Kalisvaart, Lenie Olievier, Jaap Roos, ?, Lena v.d. Berg, Izak Roos, Gerrit Boon, ?, Adrie Enthoven, Cock Schellingerhout, Piet van der Waal, Corrie Roos;

middelste rij vlnr: dhr Nieuwenhuijsen, mw Nieuwenhuijsen, Dien en Jo Nieuwenhuijsen, Nic Nieuwenhuijsen, Annie Boon, Geer Roos, Marina Boon;

onderste rij vlnr: Marie v.d. Berg, ?, Marina Boon (nichtje van eerder genoemde Marina Boon), Nel van Os, Nel Loef (getrouwd met Izak Roos), Lenie Hoogendam, Jaan Roos

Muziekvereniging Harpe Davids begeleidt een allegorische optocht ter gelegenheid van de herdenking van de bevrijding op 5 mei 1945; hier aan de Rokkeveenseweg in 1965

ingang van Nutricia is, een grote tent, waarin een week lang iedere middag een feest voor de kinderen was. En elke avond een bijeenkomst voor de ouderen met muziek, zang en een opwekkingstoespraak. In die week ging er ook een grote groep medewerkers huis aan huis om de bewoners kennis te laten maken met het Evangelie. In de jaren daarna veranderde het karakter en werd een "zaaiweek" gehouden zonder tent, maar met bijeenkomsten in diverse zalen in Zoetermeer, waar landelijk gerenommeerde sprekers optraden met zeer in het oog springende thema's. We ontmoetten daar Godfried Bomans met het onderwerp: "Was Jezus rooms of protestant?" en de predikanten. G. Toornvliet, R.J. van der Veen en de latere minister B. Roolvink en mr. dr. I.A. Diepenhorst die juist Minister van Onderwijs en Wetenschappen was geworden. De slotbijeenkomst, waarin de predikanten J. Heule, T. Kamper en G. Toornvliet voorgingen, was op zondagmorgen in de kerk; deze werd een paar keer op de radio uitgezonden.

Eind jaren zestig eindigden deze specifiek gereformeerde activiteiten; samenwerking met andere kerken bracht nieuwe accenten.

Harpe Davids

Deze christelijke muziekvereniging is op 14 februari 1957 opgericht. Ds. W.E. Gerritsma wilde, na het verdwijnen van het Evangelisatiezangkoor, bij de straatprediking beslist een vorm van begeleiding, waarbij werd gedacht aan een blaaskwartet.

De heren H. Brinksma en G. van Vliet begonnen met het geven van theoretische muzieklessen aan zeven jongens en negen meisjes, die op de twee christelijke

scholen waren geworven. Intussen togen de heren H. Brinksma en G. van Driel het dorp in om renteloze voorschotten te krijgen, wat fl.1200 opbracht. De kerkenraad van de Gereformeerde Kerk zegde toe ieder jaar fl.100 af te lossen, mits het jeugd-orkestje zou meewerken aan de straatpredikingen. De heer Brinksma zocht op de rommelzolder van de firma Hakkert te Rotterdam acht tweedehands instrumenten uit die met leukoplast en een soldeerapparaat bespeelbaar werden gemaakt.

Door hard te studeren konden de jeugdige leden, onder leiding van de heer Brinksma, al vlug liederen als De Heer is mijn Herder, Daar ruischt langs de wolken en Beveel gerust uw wegen ten gehore brengen. De eerste straatprediking, waaraan werd meegewerkt, vond plaats op het Lindeplein. Daarna volgden er meer op De Wallen, aan de Tien Plagen (nu: Vondelstraat) en de Oranjelaan.

Tegen het einde van het eerste jaar werd in het verenigingsgebouw achter de Pelgrimskerk ook flink geoefend om met de kerstviering in de kerk zo goed mogelijk voor de dag te komen. Het enthousiasme na dit optreden was zo groot, dat het ledental groeide tot ongeveer achtentwintig.

De leden mochten schriftelijke suggesties indienen voor een naam, waaruit uiteindelijk is gekozen voor Harpe Davids, een idee van Bauke en Jan Wagenaar.

De eerste jaren waren het moeilijkst; met beperkte middelen moest de vereniging draaiende worden gehouden. Door diverse geldinzamelingsacties en giften konden in de loop van de tijd betere instrumenten en later ook uniformen worden aangeschaft. Het verloop was groot, doordat geregeld leden moesten bedanken wegens studie of militaire dienst. Maar door intensieve wervingscampagnes en het opleiden van nieuwe jongelui kon het aantal leden op peil blijven.

Harpe Davids heeft in de jaren daarna nog vele malen de straatpredikingen begeleid en ook regelmatig meegewerkt aan kerkdiensten, meestal in een wat kleinere formatie.

C.O.V. Cantate Deo

De Christelijke Zang- en Oratoriumvereniging Cantate Deo werd opgericht op 12 maart 1958 door de heren G.P. Roos en I. van Oosterom. Het werven van zangers was niet zo'n groot probleem, want oud-leden van het twee jaar daarvoor opgeheven Evangelisatiezangkoor waren al snel overgehaald om lid te worden van het nieuwe koor. Op voorspraak van de voorzitter, de heer Roos, werd de heer Gerard Akkerhuis dirigent. De repetities vonden plaats in de consistorie van de Pelgrimskerk.

Al heel snel werd duidelijk dat Cantate Deo geen genoegen nam met 'zomaar' een koor te zijn. De concerten waren zeer succesvol en na een zestal jaren vond de dirigent de tijd rijp om een concert te geven met een groot orkest. Voor het bestuur was dat (vanwege de financiën) net een stap te ver. Dit leidde uiteindelijk tot het vertrek van dirigent Gerard Akkerhuis. De heer Bernard Verboom werd zijn opvolger. Al spoedig bleek dat de ambities van koor en dirigent niet met elkaar in overeenstemming waren. Na veel wikken en wegen werd eind 1968 besloten om met deze dirigent niet verder te gaan. De heer Sander van Marion werd tot zijn opvolger benoemd. Dat dit een uitstekende keuze was, moge blijken uit het feit, dat hij anno 2005 nog steeds dirigent van Cantate Deo is, dat onder zijn leiding is uitgegroeid tot een koor met een geheel eigen gezicht.

Het veelzijdige repertoire bestaat, naast klassieke, ook uit hedendaagse werken. Uitgevoerd werden bekende oratoria, zoals Die Schöpfung, de Messiah, het

Christelijke Oratoriumvereniging Cantate Deo, begin jaren 1990 (collectie mevrouw J. Rook-van Oosterom)

Weihnachtsoratorium, de Jahreszeiten en grote werken van Mendelssohn, Mozart en Gounod. Ook minder bekende werden ten gehore gebracht. Zo waren er diverse Nederlandse premières, bijvoorbeeld de Pastoral Messe van Diabelli, de Hirtenmesse van Jakub Jan Ryba, en natuurlijk de Matthäus Passion van G.P. Telemann, die het koor vele malen heeft gezongen.

Wereldpremières bracht het koor in 1973 met de uitvoering van *Wie ist dein Name so gross* van G.P. Telemann en *Dixit Dominus Meo* van J.C. Bach.

Ook op het internationale vlak heeft Cantate Deo haar sporen verdiend. (Uitwisselings)concerten werden gegeven in Mainz, Rothenburg o/d Tauber, Lenzerheide, Ängelholm, en in de Drôme, waar met medewerking van Franse solisten en musici driemaal de Matthäus Passion werd uitgevoerd. Ook dicht bij huis treedt Cantate Deo al vele jaren regelmatig op in kerkdiensten, zoals de Pelgrimsdiensten in de Pelgrimskerk en de Diensten aan Zee in de Bethelkerk in Scheveningen.

Na bijna 50 jaar is Cantate Deo nog steeds een enthousiast koor, waar ruim honderd leden zich thuisvoelen en wekelijks met veel genoegen repeteren.

Bronnen en literatuur

Gemeentearchief Zoetermeer, Archief van de Gereformeerde Kerk te Zoetermeer.

1886-1986. 100 jaar dolerenden in Zoetermeer. Zoetermeer, Doleantiecomité Zoetermeer 1986.

Algra, H., Het wonder van de 19e eeuw. Franeker, T. Wever, 1966

Amelink, A., De gereformeerden. Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker 2002

Impeta, C.N., Kaart van kerkelijk Nederland. Kampen, J.H. Kok B.V. 1972.

Peels, G.L., Spek, J. van der, De Gereformeerde Kerk van Zoetermeer 1862-1962. Zoetermeer 1962.

Spek, A. van der, Herinneringen uit ons kerkelijk leven van 1854 tot 1932. Zegwaart 1933.

Informatie is verkregen van

Dhr P. Boon

Mw A. van Doornen-Roos

Dhr N. Nieuwenhuijsen

Mw N. Roos-Loef

Mw M. van Strijen-van Nes

Dhr G. van Doornen

Mw Heijman-Boekestein

Mw J. Rook-van Oosterom

Dhr R.A. Roos

Dhr M. van Vliet.

Het Kinderkoor van de Gereformeerde Kerk.

Bovenste rij vlnr: Wil Roos, Ada van Beek, Wil van Beek, Quinie Reinders, Jannie van Oosterom, Tiny Rademaker, Tiny van Oosterom, Jeanne van der Spek, Wil Stout, Ria Brinkers, Jannie Roos, Beppy Roos GpD., Wil Gerritsma, Ada Koren, Lenie Vis, Jopie Mosterd, Ina Koornneef, Lenie Huurman, Cocky Koren.

Tweede rij van boven: Johan Stout, Gienke Roos, Ada Veldhuizen, Nel de Kater, Jannie van Gent, Coby Hogendam, Riet Rodenburg, Maap Hoogeveen, Truus Berggraaf, Henny Kimmel, Marijtje Kuhlman, Marry van Reeuwijk, Martha Steenhuizen, Jannie Huurman.

Derde rij van boven: Wil Huurman, Lienneke Dekker, Jannie Bouwman, Geer van de Berg, Iet de Roode, Ada Jansen, Gerda Sluiter, Nelleke van Eijk, Marry Kuhlman, Nelie Roos, Ank van der Spek, Riet de Wilde, Ria Keppel, Irene Roos, Jannie van der Tang, Annie de Kooter, Nel Sluiter, Tinie de Wilde, Coby van Beek.

Vierde rij van boven: Corry Loonstra, Wil de Wilde, Co Versloot, Jannie Moerland, Gre Koornneef, Hetty Verhoog, Thea van Ekelen, Wil Stolk, Lenie van Dorp, Beatrix Reinders, Corrie van Herk, Nelleke Groenheide, Elly Baxmeier.

Onderste rij: Goos Wagenaar, Gert Roos, Henk Kuhlman, Hans Roos, Koos Versteeg, Cor de Wilde, Ria de Wilde, Jeanne van Ekelen, Nel van Reeuwijk, Elly Bakker, Sjouk van der Spek, Pdr., Diny van der Spek, Sjouk van der Spek Adr., Beppie Roos GJdr., Hermien Roos, Ria Jongenotter (Collectie J. Rook-van Oosterom)

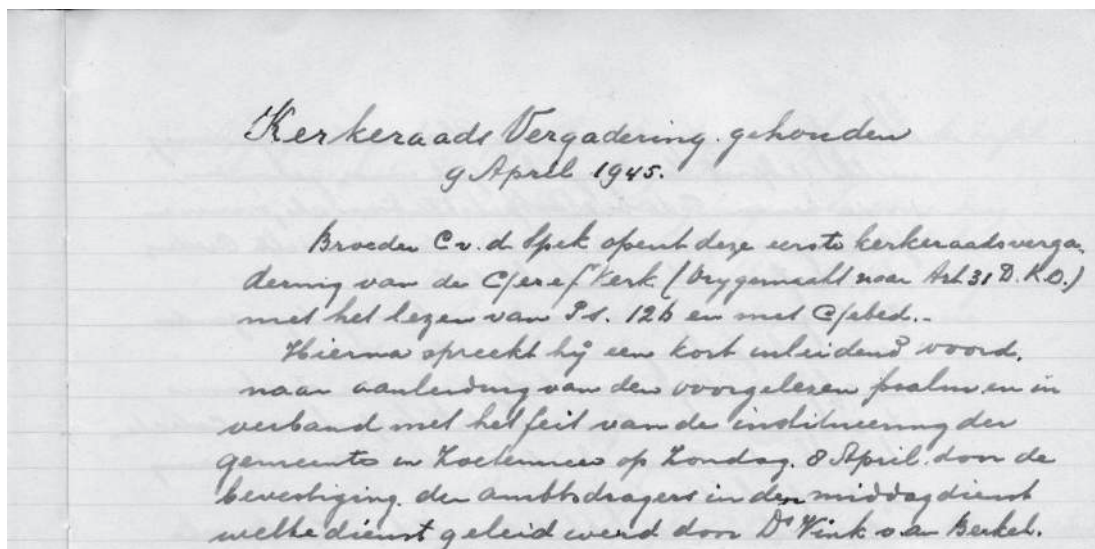
De Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt

Johan F. Walinga

Het is maandag, 9 april 1945. In een huiskamer, waarschijnlijk die van de heer C. van der Spek Azn aan de Stationsstraat 47, zit een aantal mannenbroeders bijeen: de eerste kerkenraadsvergadering van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt. De oorlogstijd was op zijn hevigst, maar de strijd tegen de Duitsers was niet de enige. Binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland was ook een strijd gaande, een kerkelijk strijd die leidde tot het ontstaan van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt.

De Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt hebben een veel langere voorgeschiedenis, die uiteindelijk terug te voeren is op die van de eerste christelijke gemeenten, zoals beschreven in het boek Handelingen in de bijbel. Voor het allergrootste deel stroomt die geschiedenis door dezelfde bedding als die van vele andere kerken in Nederland. U kunt dat zelf aflezen uit het stroomschema dat in dit boek is te vinden. Wat betreft de periode die deze bundel beslaat, 1870-1970 is het zelfs precies dezelfde voorgeschiedenis als van de Nederlands Gereformeerde Kerk in Zoetermeer. Vanaf 1969 varen deze kerken een eigen koers. Tegelijk constateren we dankbaar dat beide kerken elkaar thans weer gevonden hebben als kerken die trouw willen zijn aan de bijbel en de belijdenis en op grond daarvan weer vol vertrouwen met elkaar in gesprek zijn.

Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt. Of zo je vroeger vaak kon horen: de artikel 31-ers. Hoe komt men toch aan die namen? Is vrijgemaakt een uiting van verzet? Een

Verslag van de 1e kerkenraadsvergadering na de Vrijmaking, met daarin de vermelding van de formele naam (archief Nederlands Gereformeerde Kerk)

soort vrijbuitery? Van ongebonden willen zijn? Ja en ook nee. En dan art. 31-ers? Wijst dat dan op een soort splinterachtige uitleg van een of ander wet-achtig detail? In het eerste notulenboek lezen we: "...eerste kerkeraadsvergadering van de Geref. Kerk (Vrijgemaakt naar Art. 31 D.K.O.) ..." Het is 9 april 1945. Een tipje van de sluier wordt zo opgelicht: de naamgeving heeft te maken met de D.K.O., de Dordtse KerkenOrde. Als we nagaan hoe dat precies zit, biedt dat tegelijk de kans iets over het ontstaan van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt te vertellen.

Reformatie (1517)

Door het missionaire werk van evangelieverkondigers is in Nederland de eerste christelijke kerk ontstaan. Namen als Servatius (350), Willibrord (690), Bonifatius (719) en Liudger (plm. 800) zijn daaraan verbonden. De Rooms Katholieke Kerk was tot in de late Middeleeuwen de kerk van het volk tot reformatoren als Johannes Calvijn (1509-1564) en Maarten Luther (1483-1546) hun hervormingswerk begonnen. Luther kenmerkte zich vooral door zijn zorg voor de verlossing van de zondaar. Hij was de man die "de wereld heeft doen daveren door de prediking van het woord: de rechtvaardige zal door zijn geloof leven." Calvijn was theologischer van aard en richtte zich op verder liggende doelen: hij zocht de eer van God in de doorwerking op alle terreinen van het leven. Al met al leidde dat in de 16e eeuw tot een breuk waaruit de kerken van de Reformatie ontstonden. Het was de eerste grote breuk in de Christelijke kerk in Nederland, en het zou niet de laatste zijn.

Synode van Dordrecht 1618-1619

De belangrijke synode van Dordrecht heeft de basis van de gereformeerde leer gelegd. Dat gebeurde door belijdenisgeschriften (opnieuw) aan te nemen: de Heidelbergse Catechismus, de Nederlandse Geloofsbelijdenis en (door de synode zelf opgesteld) de Dordtse Leerregels. Tot op heden zijn deze geschriften, waarvan we belijden dat ze de Gods Woord naspreken, de basis voor het kerk zijn binnen de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt. Daarnaast werd de structuur van de kerk gewaarborgd in de Dordtse Kerkenorde.

Afscheiding en Doleantie (1834 / 1886)

De Reformatie stempelde de Hervormde Kerk die in Nederland de volkskerk was. Omstreeks 1600 werd de Hervormde Kerk de officiële kerk binnen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Dat voorrecht leidde later tot bevoogding door de staat. Hoewel in 1796 een scheiding kwam tussen kerk en staat, bracht Koning Willem I de Hervormde Kerk in 1816 opnieuw onder bevoogding door het invoeren van het Algemeen Reglement. Daarnaast was er veel ruimte voor predikanten voor vrijheid in de leer door een belangrijke wijziging in hun ondertekeningsformulier. Vervolgens ontstond er veel onrust in de kerken door het opleggen van een nieuwe psalmberijming en het gebruik van de bundel Evangelische Gezangen. Dit alles leidde in 1834 mede tot de Afscheiding, onder aanvoering van ds. Hendrik de Cock van Ulrum. Binnen een jaar tijd ontstonden zo ongeveer 80 afgescheiden gemeenten. Samen vormden zij na verloop van enige tijd de Christelijke Gereformeerde Kerk (1869)

In Zoetermeer ontstaat pas een afgescheiden gemeente op 29 april 1862, bijna 30 jaar later dan de landelijke Afscheiding. In de tussentijd waren er wel verschillende

zogenaamde conventikels ontstaan, gezelschappen die vanaf ongeveer 1825 al bij elkaar kwamen en waaruit dan later de afgescheiden gemeente van Zoetermeer ontstond.

De conventikels legden niets op papier vast er is dan ook weinig concreets over deze gezelschappen bekend.

Landelijk volgt in 1886 de Doleantie onder leiding van dr. Abraham Kuyper. De centrale aanleiding is het attestenbesluit. De werkelijke oorzaak was de scheiding tussen vrijzinnigheid in de leer of het willen vasthouden aan het gezag van de Bijbel. In Zoetermeer heeft de Doleantie slechts een beperkte omvang; E.H. Chardon (rijke boer, bestuurslid van de christelijke school, lid van de gemeenteraad) en J. Kalisvaart (landbouwer en veehouder) zijn de enige representanten van de Doleantie. Het feit dat in Zoetermeer de Afscheiding veel krachtiger aanwezig was dan de Doleantie, zou kunnen verklaren dat in het Zoetermeerse altijd een bevindelijke onderstroom is geweest, wat tot op heden in onze stad een merkbare richting is.

Hoe zat dat trouwens met die attesten? In Amsterdam wilden vrijzinnige jongeren als belijdend lid geaccepteerd worden, maar kregen daar in het orthodoxe Amsterdam geen kans voor. Daarom kozen ze voor een omweg: belijdenis doen bij een naburige, vrijzinnige predikant en dan terug naar Amsterdam. Om elders belijdenis te doen had je een zogenaamde attestatie nodig: een soort getuigschrift over kerklidmaatschap en zedelijke wandel. De kerkenraad van Amsterdam gaf die attestatie niet af, en wilde zo de omweg blokkeren. Daarop kreeg de kerkenraad van Amsterdam van hogerhand het bevel de attesten aan de vrijzinnige jongeren wel te verlenen. Omdat Amsterdam een conflict zag aankomen, wilde men tijdig de kerkelijke goederen veilig stellen. Ook van hogerhand zag men de bui hangen: daarom besloot men nòg tijdiger de kerkenraad van Amsterdam te schorsen, zodat zij geen rechtsgeldige handelingen meer kon verrichten. De Doleantie was daarmee een feit. Twee jaar later waren er al 150 dolerende kerken gevormd, onder de naam Nederduitse Gereformeerde Kerken.

Gereformeerde Kerken in Nederland (1892)

De kerken uit de Afscheiding en de Doleantie hebben elkaar gevonden in 1892 en zijn vanaf toen als Gereformeerde Kerken in Nederland verder gegaan. Hun onbetwiste leider was dr. Abraham Kuyper. Op theologisch gebied heeft hij zijn visie ontwikkeld over o.a. de doop en de wedergeboorte. Die opvattingen werden op de synode van 1905 overgenomen, maar niet als een leer waaraan ieder zich verplicht moest onderwerpen.

Wat was zijn opvatting in hoofdlijnen? Op grond van Gods bevel en belofte mogen we ervan uitgaan dat gedoopte kinderen wedergeboren zijn en in Christus geheiligd. In gewone mensentaal betekent wedergeboren: je bent een ander mens geworden, want je doet niet meer wat zomaar in je opkomt, maar je wilt leven zoals God dat van je vraagt. In Christus geheiligd wil zeggen: als je gedoopt bent, ben je door Christus als het ware apart gezet om hem te dienen.

Maar Kuyper liep er in de praktijk tegenaan dat veel gedoopte kinderen later helemaal niet een ander mens bleken te zijn of een heilig leven leidden. Daarom maakte hij een theologische vluchtclausule: je mag daarvan uitgaan, tenzij bij het opgroeien het tegendeel blijkt. Dat wil zeggen: je mag geloven dat je kinderen wedergeboren en geheiligd zijn, behalve als later uit hun leven blijkt dat het niet zo is.

Voor velen klopte dat niet: God belooft bij de doop niet iets wat in de mens aanwezig is, een soort garantiecertificaat van geloof; God belooft dat Hij met ons zijn verbond van genade wil sluiten. Daar hoeft je niet aan te twijfelen. Het vereist wel gehoorzaamheid.

Omdat de leer niet verplicht werd opgelegd, konden velen zich toch in de Gereformeerde Kerken handhaven.

Vrijmaking (1944)

In 1942 neemt de synode van de Gereformeerde Kerken een aantal besluiten over de 'leer van de veronderstelde wedergeboorte', zoals de hierboven omschreven leer wel genoemd werd. Kern daarbij was, dat het verplichtend gesteld werd om dat te geloven. Dat riep behoorlijke onrust op in de kerken. Vele predikanten en ouderlingen weigerden dat als geloofsstuk te aanvaarden. Zij werden door de synode geschorst en uit hun ambt gezet. De Vrijmaking is een feit. De Gereformeerde Kerken in Nederland, onderhoudende artikel 31 van de Dordtse Kerkenorde (DKO), die toen zijn ontstaan, pretenderen de voortzetting te zijn van de Gereformeerde Kerken zoals ze al bestonden voor 1944. De postale toevoeging: onderhoudende artikel 31 DKO is lange tijd hun roepnaam geweest: de artikel 31-ers. Waarom was die toevoeging? In dat artikel staat dat de plaatselijke gemeenten de besluiten van meerdere vergaderingen (bijvoorbeeld een synode) naast zich neer mogen leggen als die in strijd zijn met de bijbel en de belijdenissen van de kerk. Wel, dat was het geval: de synode verplichtte een in hun ogen onbijbelse leer te aanvaarden. Dan hoefde je op grond van artikel 31 van de kerkenorde die uitspraak niet te aanvaarden.

Vanaf 1958 wordt aan de naam Gereformeerde Kerk officieel toegevoegd: Vrijgemaakt (namelijk van de dwang van de synode om iets te leren wat in strijd is met de bijbel), waarna de naam artikel 31-ers steeds meer in onbruik raakt.

Zoetermeerse Vrijmaking

In Zoetermeer waren ook broeders en zusters die bezwaren hadden tegen de uitspraken van de synode. Ouderling C. van der Spek Azn. vraagt aan de kerkenraad stappen te ondernemen om de synodebesluiten ongedaan te maken. Daar doet de kerkenraad zijn best voor, maar zij krijgen er bij de particuliere synode (een soort provinciaal verband van kerken) niet de handen voor op elkaar. Binnen de kerkenraad lukt het om met elkaar verder te gaan op grond van een formule die de predikant ds. Versluys had opgesteld. Het loopt dan toch nog spaak als broeder Van der Spek afgevaardigd wordt naar de classis (een soort regionaal verband van kerken) waar als agendapunt staat vermeld de schorsing van een predikant die ook bezwaren had tegen de synode-uitspraken. De kerkenraad wil Van der Spek verplichten die schorsing te aanvaarden. Dat kan hij uiteraard niet, zodat de kerkenraad hem passeert en een ander afvaardigt. Dat is de concrete aanleiding voor de vrijmaking in Zoetermeer.

Zondag 8 april 1945 wordt de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt in Zoetermeer geïnstitueerd in een kerkdienst ten huize van de familie Verboom aan de Dorpsstraat. Daarmee is het pand aan de Dorpsstraat 93 van kerkhistorische waarde. De kerkenraad bestaat uit de ouderlingen C. van der Spek en E. Verboom en de diaken J.P. Meyer.

Diaken J.P. Meijer (1884 - 1970)
(collectie C. van der Spek)

Ouderling E. Verboom (1896 - 1957) (collectie G. Vreugdenhil-Verboom)

Ouderling C. van der Spek Azn.
(1904 - 1970) (collectie C. van der Spek)

Ondanks de principiële verschillen van inzicht, is het niet graag dat men van elkaar scheiden gaat. Broeder C. van der Spek schrijft onder andere: "Met diepe droefheid in mijn hart neem ik alzoo afscheid van de zich noemende Gereformeerde Kerk van Zoetermeer..." Een kerkbreuk grijpt diep in en geeft veel verdriet. Gerda Vreugdenhil-Verboom, dochter van ouderling E. Verboom voelt het nog steeds zo: je raakte je vrienden en vriendinnen kwijt waar je veel mee gedeeld had. Niet direct, maar allengs werden de contacten toch minder. Dat gold ook voor de vrienden van de ouders: afnemende contacten, bij stevige principes en soms harde standpunten. In de Gereformeerde Kerk die achterbleef bestond eenzelfde gevoel. In het herdenkingsboekje De Gereformeerde Kerk van Zoetermeer 1862-1962 staat te lezen: "De grootste moeilijkheid waarvoor de kerkeraad in die tijd geplaatst wordt is de vrijmaking... Het is een droeve zaak en een wond die na jaren nog schrijnt." Zo werd de Vrijmaking als pijnlijk ervaren, maar tegelijk ook als onafwendbaar.

Opbouw van het gemeentelven

Het was uiteindelijk maar een klein groepje mensen dat die eerste Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt vormde: 66 van de ongeveer 650 leden. En er was veel te doen: het kerkelijk leven diende opnieuw te worden opgebouwd, ook in classicaal en provinciaal verband.

In de verslagen van de kerkenraadsvergaderingen is daarover veel te lezen. Wat in de beginjaren ook aanzienlijke tijd in beslag nam, was het regelen van de preekvoorziening en de huisbezoeken.

Op 10 april 1945 houdt men al de eerste gemeentevergadering met een aantal belangrijke agendapunten: het samenstellen van een overzicht van de Zoetermeerse Vrijmaking. Deze krijgt een plaats voorin het eerste notulenboek van de kerkenraad. Er is ook een sterk streven de achtergebleven 584 broeders en zusters te benaderen en hen erop te wijzen dat "ook zij die omtrent de doop en het verbond de meening der Synode zou zijn toegedaan, plaats kunnen vinden in onze kerk". In latere notulen blijkt grote bereidheid daar steeds weer vorm aan te geven.

De eerste vergaderplaats blijkt al spoedig geregeld te zijn. Het plaatselijke arbeidsbureau is eigenaar van een lokaal waar de Hervormde naaikrans "Ora et Labora" bijeen komt. Van dat lokaal mag gebruik worden gemaakt, inclusief het aanwezige harmonium. De prijs is nog niet bekend, "doch deze zouden zeker niet tegenvallen". De begroting wordt vastgesteld: totaal fl. 1000: Dienst des Woords fl. 450, onkosten fl. 50, Lectuur fl. 240, Lokaalhuur fl. 150, Brandstof fl. 50, Classiskosten fl. 60. De inkomsten bestaan uit de bijdragen van de gemeenteleden: (met naam en toenaam genoemd, wat heet privacy?) fl. 1220. Een jaar later is de begroting al opgelopen tot een bedrag van fl. 1720.

In verhouding is het begrote bedrag voor lectuur opvallend: bijna een kwart van de totale begroting. Dat moet te maken hebben met het werk dat de lectuurcommissie te doen krijgt. Deze commissie wordt al snel opgericht op de eerste gemeenteavond. Het werk van deze commissie richt zich in het begin voornamelijk op de broeders en zusters die zich nog niet vrijgemaakt hadden.

Een kerkblad krijgt aandacht: in regionaal verband werkt Zoetermeer met 8 kerken uit de regio mee aan een kerkblad voor Den Haag en omliggende gemeenten. De kerkenraad besluit 20 abonnementen te nemen.

Bijbelkring

Op de gemeentevergadering van 5 juli 1945 komt het oprichten van een vrouwen-/meisjesvereniging aan de orde. Maar dat blijkt niet te kunnen, omdat onduidelijk is wat de bonden zullen doen wat betreft het zich plaatsen onder kerkelijk toezicht. De bestaande bonden behoren kennelijk nog tot het terrein van de "synodale kerkenraden". Voorlopig wordt het oprichten van een vrouwen-/en meisjesvereniging om die reden geparkeerd. Dan komt aansluitend het voorstel aan de orde om een mannenvereniging te starten. Maar daartegen komen de vrouwen toch echt in verzet. Dat is ook wel voorstelbaar: geen vrouwenvereniging en wel een mannenvereniging, dat zou vreemd zijn. De vrouwen "willen dan liever een bijbelkring vormen, waaraan alle leden der gemeente actief in kunnen deelnemen... Dit voorstel wordt met alg. stemmen goedgevonden en bepaald dat de eerste bijbelkring zal gehouden worden 20 Juli halfacht t.h. van Br. P. Lankhuijzen, Broekweg 12."

Toch kan een broeder het niet laten later nog een keer een eigen vereniging te bepleiten. Het is inmiddels 1947. Maar het algemene gevoel is toch: "wij zijn te klein, wij hebben een bijbelkring." Het zou daarna 14 jaar duren voor de broeders erin slagen een eigen mannenvereniging op te richten. J.H. Bosman wijst in een gemeentevergadering van 13 mei 1964 op de oprichting ervan.

Van de bijbelkring is verder niet erg veel bekend. Een enkele keer wijzen gemeenteleden erop dat het bezoek te wensen over laat, zoals in mei 1956 verwoord staat in een verslag van de gemeentevergadering. Mogelijk is dat een signaal voor een dieperliggend probleem. "Dienen we de Here wel echt met ons hart? Is er nog een honger en dorst naar het verstaan van het verbond?", zo vraagt de praeses van de kerkenraad zich af.

Jeugdverenigingen

Het jeugdwerk wordt snel opgestart. Men roept de ouders daartoe bijeen. Het gaat om de jongere jeugd. De broeders Stout en De Jong zullen "hun beste krachten daaraan wijden". Dat is het begin van Militia Christi, de naam van de eerste

De kleine jeugd vergaderde bij Jans Vermeer in haar kleine huisje tegenover de molen aan de Stationsstraat (foto auteur)

jeugdvereniging. Er waren nog niet veel leden. Gerda Vreugdenhil-Verboom herinnert zich nog vele namen: Ton van Driel, Gerda en Koosje Verboom, Henk de Jong, Adrie en Leen Vermeer, Louw Overbeeke, Hans en Arnout van der Spek en Greetje Bloem.

De kleine vereniging werd geleid door Jans Vermeer. Cor van der Spek, zoon van ouderling C. van der Spek Azn., vertelt: "Zij gebruikte daarbij de Leidraad, waaruit ze een hoofdstuk voorlas. In die leidraad stonden ook vragen die beantwoord moesten worden. Er viel dan een grote stilte, waarna Jans Vermeer de vragen zelf maar ging beantwoorden." Na de pauze werd een gezellig spelletje gedaan waarna de jeugd weer huiswaarts ging. De verenigingsavonden van de grote jeugd werden aan huis gehouden bij afwisselend de families Van der Spek, Verboom, (P.)Vermeer en De Jong. De kleine jeugd vergaderde bij Jans Vermeer zelf in haar kleine huisje tegenover de molen aan de Stationsstraat. Veel extra activiteiten waren er niet: de tijd vlak na de oorlog kenmerkte zich door opbouw, weinig beschikbare middelen, weinig extraatjes.

De kerkenraad houdt nauwkeurig de vinger aan de pols door het regelmatig bezoeken van de verenigingsavonden. Het jeugdwerk heeft dus al in een vroeg stadium centrale aandacht. Op een of ander manier werkt dat door. Het verslag van de gemeentevergadering van 5 februari 1947 vermeldt: "Tot vreugde van de Raad der Kerk waren er ook enkele jeugdige personen in de vergadering". Toch kan niet gezegd worden dat het jeugdwerk floreert. In 1948 willen gemeenteleden dat het verenigingsnieuws in het (regionale) kerkblad een plaats krijgt "om daardoor meer

belangstelling te kweken bij de gemeente". In verband met de weinig beschikbare ruimte zal dat niet gaan. Drie jaar later zijn er nog steeds redenen voor bezorgdheid "over de leiding en de lust der jongeren tot de studie." De oorzaak komt dan wat meer in beeld: de ouders moeten er meer achterheen zitten.

Voor de oudere jeugd was er weinig voorhanden. Pas in 1956 lezen we dat "br. Wim ten Haaf het plan geopperd heeft om een jeugdvereniging op te richten." Broeders worden in de verslagen nooit vermeld met hun voornaam. Het gaat hier dan vast ook om een jongere, die voor de oudere jeugd een eigen vereniging wil starten.

Nergens blijkt dat het er ook feitelijk van gekomen is, eerder het tegendeel. Cor van der Spek herinnert zich dat hij omstreeks die tijd met zijn broers zelfs naar Rijswijk ging met de auto van vader Van der Spek om daar de jeugdvereniging bij te wonen.

Vergaderplaatsen

De eerste kerkdienst op zondag 8 april 1945 werd gehouden ten huize van de familie E. Verboom in de Dorpsstraat 93. De eerste kerkenraadsvergadering wordt besloten daar vooreerst te blijven, maar "er zal omgezien worden naar een geschikt afzonderlijk vergaderlokaal."

De familie Verboom woonde al langere tijd in de Dorpsstraat. Toen E. Verboom in de jaren 1930 in het huis van zijn ouders ging wonen, heeft hij de gevel eerst grondig laten verbouwen voor hij de sigarenzaak overnam.

De woonkamer bood voldoende ruimte en de nieuwe gemeente kon daar voorlopig onderdak vinden. Dat had natuurlijk grote invloed op het huiselijk gebeuren. Elke zaterdagavond werd de woonkamer vol gezet met stoelen. De kinderen vonden het

De huiskamer van de familie Verboom, waar de eerste dienst gehouden werd. Op de foto vlnr: Evert Verboom sr., Gerda, Anneke, Gerard, Koosje, Evert jr., mw. Verboom met Goosje op de arm, Kees (collectie C. van der Spek)

maar vreemd dat in hun huiskamer kerk gehouden werd. Een kerkdienst in je eigen huiskamer naast het dressoir, terwijl je de week ervoor nog met je vrienden en vriendinnen en honderden gemeenteleden in de zogeheten Boterkerk zat op de hoek van de Stationsstraat en de Karel Doormanlaan. Dochter Gerda Vreugdenhil-Verboom herinnert het zich nog goed. Het viere van het avondmaal was voor een deel wat behelpen: een avondmaalsstel (avondmaalsborden, wijnkan en bekers) was niet voorhanden. Als beker voor de wijn gebruikte men maar een tinnen bloemenvaasje. De avondmaalscollecte werd gedeponereerd in een bakelieten sigarettenbakje waarin een servetje was gelegd. Mevr. Van der Spek had een tinnen fruitschaal die werd gebruikt als avondmaalsbord bij het delen van het brood; bij het dopen werd deze schaal gebruikt als doopvont. Dat zal met elkaar geduurd hebben tot maart 1946, toen de kerkenraad besloot tot aanschaf van een nieuw avondmaalsstel. Er was nog even overwogen door het omsmeden van zilvergeld op een gunstige manier aan een avondmaalstel te komen, maar dat stuitte op "de grootste moeilijkheid dat zilvergeld niet voor dergelijk doel gebruikt mag worden, dan alleen als betaalmiddel. Omsmelten is wettelijk verboden".

Vanuit de verre omgeving waren predikanten bereid in Zoetermeer voor te gaan. 's Zondags werden ze dan nogal eens gastvrij ontvangen in huize Verboom. Overigens niet altijd tot genoegen van de kinderen. De tijd na de oorlog was een tijd van schaarste. En als op de mooi gedekte zondagstafel dan ook een heerlijke bloemkool stond, was het feest. De eerste die mocht opscheppen was de gast. Een groot deel van die heerlijke groente belandde op het bord van de gast. En de kinderen zagen het met lede ogen aan.

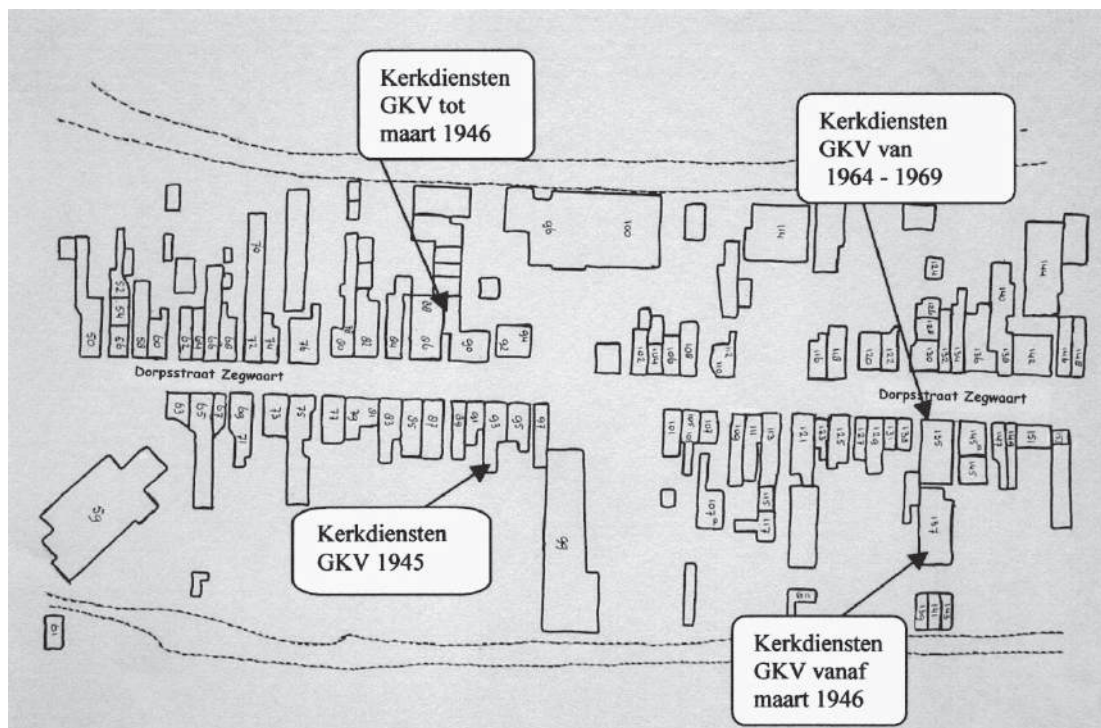

De Dorpsstraat in Zegwaart. Het eerste huis links is de sigarenzaak van Verboom op nr. 93. Hier is de kerkdienst gehouden, waar de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt is geïnstitueerd. Aan de overzijde is naast het gemeentehuis (gebouw met puntdak / balkon) het poortje naar de tweede vergaderplaats

In het Remonstrantse schuilkerkje

Gelukkig kreeg men al gauw de beschikking over een ruimte van het Arbeidsbureau achter de Dorpsstraat 90, schuin tegenover sigarenhandel Verboom. Maar ook dat betekende heel wat georganiseer: elk weekend de stoelen klaar zetten, de lessenaar enzovoorts. Het harmonium dat daar stond mocht eveneens gebruikt worden, vaak bespeeld door ouderling C. van de Spek. Maar als hij moest preeklezen, wat redelijk vaak voorkwam, bespeelden de kinderen Van der Spek meestal het harmonium; de oudsten hadden allen meerdere jaren orgelles gehad. Cor van der Spek kan het nog uit zijn geheugen opdiepen: van oorsprong was dit gebouwtje een Remonstrants schuilkerkje, compleet met kerkramen met ronde bogen. Daarom lag het verscholen achter het Arbeidsbureau, later het Wijkgebouw.

Het bestond uit een drietal compartimenten; een daarvan werd voor de kerkdiensten gebruikt. Cor van der Spek brengt de opmerkelijke begintijd van de ochtenddienst in herinnering: 09.45 uur. Inderdaad vermeldt het verslag van de 3e gemeentevergadering van 5 juli 1945: "Na een kort openingswoord van de praeses wordt als punt 1 van de agenda besproken de tijden van samenkomst der gemeente. Deze tijden worden vastgesteld op 9.45 en 16.30." Inderdaad een opmerkelijke begintijd van de morgendienst. Daar zat een concrete reden achter: het tijdstip voor de breuk was 10.00 uur. Als die tijd gehandhaafd werd, zouden de Gereformeerde kerkgangers van de Pelgrimskerk en de Vrijgemaakte kerkgangers elkaar onderweg tegenkomen, waar men vroeger samen optrok. Daarbij voelde men zich toch wel wat onbehagelijk en om dat te voorkomen, werd de begintijd bepaald op 09.45 uur. Dat is tot op heden merkbaar: de Nederlands Gereformeerde Kerk in Zoetermeer begint nog steeds om 09.45 uur. Die begintijd heeft dus oude papieren en is terug te voeren op de bespreking van 5 juli 1945.

Kaart van de Dorpsstraat met de vergaderplaatsen van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt (collectie auteur)

Vanaf maart 1946 kwam de gemeente bijeen in het gymnastieklokaal dat achter de Spaar- en Voorschotbank in de Dorpsstraat 135 lag. Daarna in het Spaarbankgebouw zelf, dat na de verbouwing de naam 't Trefpunt kreeg. Als dat gebouw in 1964 opnieuw gerenoveerd wordt, kerkt de gemeente tijdelijk in de Koningin Julianaschool aan de Dr. J.W. Paltelaan, om daarna weer terug te keren naar 't Trefpunt.

Opnieuw een breuk

Binnen de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt waren eind jaren 1960 spanningen merkbaar door verschil van inzicht in diverse zaken. Landelijk en regionaal waren er in de Vrijgemaakte kerken verschillende gedachten over de verstrekkendheid van de Vrijmaking in 1944, de doorwerking in de gereformeerde organisaties en de manier waarop men elkaar wilde binden aan eenduidigheid in de leer en aan afspraken binnen het kerkverband. Een groep predikanten (18) en kerkleden (6) verwoordde hun inzichten in de zogenaamde Open Brief, een soort proclamatie van kerkelijk gevoelen. Deze Open Brief werd door de Generale Synode als onschriftuurlijk aangeduid.

Het gevolg was dat predikanten die achter deze Open Brief stonden, geweerd werden van kansels. Daarover ontstaat in Zoetermeer ernstig meningsverschil, wat er uiteindelijk toe leidt dat de Classis de kerkenraad van Zoetermeer niet meer kan toelaten tot de classisvergadering (21 april 1969)

De heer J. Clement schrijft later over de breuk in "Een stukje Zoetermeerse Kerkgeschiedenis", geplaatst in het kerkblad De Bron van de Nederlands Gereformeerde Kerken (1988). Terecht constateert hij daar: "Als kerkeraad hebben wij nooit enige moeite gehad. Maar door Classis en Synode kwamen wij er naast te staan". Inderdaad was er een breuk ontstaan die "geen gevolg is van een onschriftuurlijke leer in Zoetermeer." De moeiten lagen dus niet zozeer op het plaatselijke vlak, maar hadden relatie met regionale en landelijke ontwikkelingen, waar je als gemeente natuurlijk wel mee te maken kreeg.

Ongeveer eenderde deel van de Gemeente heeft zich daarop aan de weggestuurde kerkenraad onttrokken en is apart gaan vergaderen, aansluiting zoekend en erkenning vragend aan het classicale verband. Dat is verwerkelijkt op 22 juni 1969. Het leverde aanvankelijk de namen 'Binnen Verband' en 'Buiten Verband' op.

De Spaar- en Voorschotbank aan de Dorpsstraat 135, waarachter de gymnastiekzaal lag waar van 1946 tot 1964 kerkdiensten zijn gehouden. Na de verbouwing van de Spaarbank werd de naam gewijzigd in 't Trefpunt, waar vanaf 1964 tot 1969 erediensten werden belegd.

Dat werd wel erg ingewikkeld en de 'Buitenverbanders' besloten landelijk zich Nederlands Gereformeerde Kerken te noemen.

Broeder J.H. Bosman zag in 1964 al dat er sprake was van onderlinge verwijdering en heeft mede daarom een aantal mensen van beide denk- en gevoelsrichtingen benaderd en zo kwam de mannenvereniging van de grond. Bosman werd voorzitter en J. Hoorntje secretaris. Aan de mannenvereniging deden alle in functie zijnde ouderlingen mee, als ook de vroegere ambtsdragers Van der Spek en Meyer. Een goed initiatief, maar het heeft een breuk niet kunnen voorkomen.

Na de breuk in 1969 zijn de Nederlands Gereformeerden direct overgegaan tot gemengde bijbelkringen. De Vrijgemaakten hielden het voorlopig nog even hetzelfde: een aparte mannen- en vrouwenvereniging.

Nadere contacten

Beide kerken zijn na 1969 gescheiden wegen gegaan, jarenlang zonder enige vorm van kerkelijke contact. Dat veranderde in de loop van de jaren 1980: de kerken zochten elkaar op en raakten met elkaar in gesprek. We zijn dankbaar dat ook later geconstateerd is, na intensief overleg tussen beide kerken, dat er tussen hen overeenkomst bestaat bij het omgaan met Schrift en Belijdenis: beide kerken willen zich houden aan het Woord van God en aan de belijdenis van de kerk van alle eeuwen. Beide kerken hebben gezegd dat zij aanspreekbaar zijn op de Drie Formulieren van Enigheid. Dat biedt een sterke basis en een hoopvol perspectief voor de toekomst.

Tijdens de verbouwing van de Spaarbank tot 't Trefpunt werd 's zondags gebruik gemaakt van de aula van de Koningin Julianaschool aan de Dr. J.W. Paltelaan

De Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt is na verloop van tijd een zusterkerkrelatie aangegaan met de Christelijke Gereformeerde Kerk van Zoetermeer. Ook de Nederlands Gereformeerde Kerk heeft zo'n relatie met de Christelijke Gereformeerde Kerk. Tussen de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt bestaan nu al jaren goede contacten tussen beide gemeenten. Tegenwoordig komen de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Christelijke Gereformeerde Kerk standaard samen bijeen, afwisselend in de aula van het Oranje Nassau College aan de Clauslaan ('s morgens) en het kerkgebouw De Hoeksteen aan de Turfschipkade ('s middags). De Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt houdt sinds 1980 de kerkdiensten in het gebouw Het Kompas aan het Piet Heinplein 15.

Bronnen en literatuur

Archief Nederlandse Gereformeerde Kerk Zoetermeer:
Notulenboek Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt Zoetermeer 1945-1967

Archief Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt Zoetermeer:
Notulenboek Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt Zoetermeer 1969-1972

1886-1986, 100 jaar dolerenden in Zoetermeer. Doleantie Comité Zoetermeer 1986

Christelijke Encyclopedie. Kampen, J.H. Kok 1925

Driel, L. en I.A. Koole, Het blijvende Woord. Kampen, J.H. Kok 1976

Munneke, H.R., Kerkgeschiedenis in grote lijnen. Groningen, De Vuurbaak 1986

Spek, A. van der., Herinneringen uit ons kerkelijk leven. Zegwaart, 1933

Trimp, C., Kerk in Aanbouw. Goes, Oosterbaan en Le Cointre 1998

Van strijd en zegepraal, J.Kok en C. van der Waal. Goes, Oosterbaan en Le Cointre 1958

Velvis, D. e.a., Kerk op Kruispunten, Zoetermeer 1995

Taak en toerusting. Wezep, LVGS 1986

Informatie aangereikt door:

Mw. Neli Vermeer, Zoetermeer

Dhr. Jan H. Bosman, Hazerswoude

Mw. Gerda Vreugdenhil-Verboom, Berkel en Rodenrijs

Dhr. Cor van der Spek, Broek op Langedijk

Resonansgroep:

Jan H. Bosman, Hazerswoude (Nederlands Gereformeerde Kerk)

Jos Douma, Zoetermeer (Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt)

In 1963 werd hard gewerkt aan de bouw van de Morgensterkerk (foto R.Koot)

De meisjesafdeling van "Zanglust" in 1943, met één jongen en de dirigent. Vooraan: Adri Roodenburg, Co Uijtdenbogaard, Riet de Boef, dhr. Korteweg (dirigent), Stien Stout, Dit Havenaar, Ria Verschoor; midden: Bep vd Velden, Janny Veldhuizen, Truus Roos, Co van Ede-Peterman, Nel de Jong, Catrien Uijtdenbogaard, Corrie vd Velden; achterste rij: Nel van Duin, Alie Hoogendoorn, Ploon Blonk, Sjaan Havenaar, Sjaan Blonk, Jaap de Boef

De Hervormde Morgenstergemeente

A.J. (Arco) Weening

Een stukje kerkelijke voorgeschiedenis

Tussen 4 en 13 oktober 1571 kwamen te Emden (Duitsland) 29 predikanten en ouderlingen van Nederlandse gemeenten bijeen. Ze wilden een gemeenschappelijke lijn uitzetten voor de structuur van de Gereformeerde Kerk in de Nederlanden. Zeer belangrijk en opvallend was het eerste artikel van hun kerkorde: "Geen kerk (ofwel plaatselijke gemeente) zal over andere, geen dienaar (des Woords) over dienaren, geen ouderling over ouderlingen, geen diaken over diakenen voorrang of heerschappij uitoefenen, maar veeleer zal elk zich wachten voor alle verdenking daarvan en gelegenheid daartoe". Er is dus geen hiërarchie zoals in de RK Kerk.

Vanaf de synode te Emden bestond er eigenlijk maar één kerkgenootschap dat als kerk van de reformatie kan worden beschouwd, namelijk de Gereformeerde Kerk, sinds 1816 Nederlandse Hervormde Kerk genaamd. Natuurlijk bestonden er binnen en buiten deze kerk ook splintergroepen met een geloofsopvatting die op bepaalde punten afweek van deze hoofdstroom. Er was een kleine groep gelovigen die zich uitsluitend op Luthers werk baseerde, de Lutherse Kerk. Ook waren er enkele groepen die alleen volwassenen doopten en nog enkele andere groepen. De invloed van het reformatorische gedachtegoed op de Nederlandse cultuur kwam echter grotendeels van de hervormde Kerk.

In 1834 begint een periode van afsplitsingen. Deze leiden tot de grote verscheidenheid aan gereformeerden en hervormden die zo kenmerkend is voor de Nederlandse situatie. Na al deze afsplitsingen tot slot één groep mensen die beslist binnen de Hervormde kerk wil blijven, al is ze het met de officiële uitingen van deze kerk niet altijd eens. In 1903 verscheen van de hand van een hervormd predikant een brochure over het boeddhisme. Deze predikant schreef er erg lovend over en dat gaf natuurlijk de nodige opschudding, aangezien de boeddhistische leer haaks op de christelijke staat. De hervormde synode maakte er echter geen probleem van dat een predikant zoiets schreef. Als reactie hierop (en mede op de algemene vervlakking binnen de Hervormde kerk) werd in 1906 de 'Gereformeerde bond tot vrijmaking der nederlandsch hervormde kerken' opgericht. De bond wilde terugkeer naar de formuleren van enigheid en het losmaken van plaatselijke gemeenten van het opzicht van de synode. Dat riekte wel erg veel naar een nieuwe afscheiding.

Na de afscheidingen van 1834 volgde in 1886 de Doleantie, die zes jaar later uitmondde in het ontstaan van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

De Gereformeerde Bond

Als reactie op de verschillende afscheidingen van de 19e eeuw werd begin 20e eeuw de Gereformeerde Bond opgericht. In 1909 werden de statuten en de naam van de Bond gewijzigd. Ze heette voortaan 'Gereformeerde Bond tot verbreiding en verdediging van de Waarheid in de Nederlandse Hervormde (Gereformeerde) Kerk.' Let weer op het gebruik van het woord gereformeerd! Men wilde binnen de Hervormde kerk actief blijven en deze reformeren door steeds weer te wijzen op de Bijbel en de formulieren van enigheid. Ze bestaat tot vandaag toe, met eigen predikanten, gemeentes en een eigen weekblad (De Waarheidsvriend), maar binnen het geheel van de Nederlandse Hervormde Kerk.

Het ontstaan van de Gereformeerde Bond moet gezien worden vanuit de noodzaak om in de Nederlandse Hervormde Kerk op te komen voor de leer van de Reformatie, zoals die met name in de belijdenisgeschriften is verwoord. Afwijking daarvan is, naar de mening binnen de Gereformeerde Bond, te signaleren in het geheel van de theologie, het kerkelijk beleid maar met name ook in de prediking binnen de gemeenten. In de prediking wordt in de hervormd gereformeerde gemeenten vanuit de Heilige Schrift als norm nauwe aansluiting gezocht bij de belijdenisgeschriften als spreekregel van de Kerk der Reformatie. De prediking van de Heidelbergse Catechismus in de leerdienst 's middags is er in ere. De kerkdiensten zijn gekenmerkt door een sobere liturgie, met gebruik van de psalmen. Wat dit laatste betreft is het motief, dat graag rechtstreeks uit de Schrift gezongen wordt. Overigens staan gemeenten formeel niet in relatie tot de Gereformeerde Bond. Ook gemeenten, die een 'gereformeerde bondsgemeente' worden genoemd, zijn 'gewone' hervormde gemeenten, die onderhevig zijn aan de bepalingen van de hervormde kerkorde en die, wat betreft het beleid, ook in zaken van prediking en liturgie, autonoom zijn; ook al vindt men in die gemeenten een in het algemeen gangbaar patroon, dat voor de Gereformeerde Bond kenmerkend is.

De voormalige Christelijke School aan de Dorpsstraat 144, waar de Evangelisatie haar bijeenkomsten hield.

Een stukje Zoetermeerse kerkgeschiedenis: De Evangelisatie

Het oudst bewaard gebleven notulenregister van de kerkenraad beschrijft de handelingen van de kerkenraad vanaf 1644. De gemeente telde toen slechts 188 lidmaten. Het grootste deel van de bevolking van Zoetermeer en Zegwaard was nog rooms-katholiek en ook velen bezochten de Oude Kerk als zogeheten 'liefhebbers': zij hadden nog geen definitieve keuze gemaakt. De kerkenraad bestond uit een predikant, twee ouderlingen en twee diakenen. Hiervan waren altijd één diaken en ouderling uit Zoetermeer afkomstig, de overigen kwamen uit Zegwaard.

In de tweede helft van de 19e eeuw kreeg de gemeente met een kleine scheuring te maken. Onder de naam 'Vrienden der waarheid' hield men evangelisatiebijeenkomsten. Dit werd de 'Bosjes-kerk' genoemd, vanwege het grote aandeel dat de verschillende families Bos daarin hadden. Men kon zich namelijk niet verenigen met de vrijzinnige prediking van ds. J. van Sittert. Met de komst van de rechtzinnige ds. Bootsma in 1887 kwam er een voorlopig einde aan de bijeenkomsten. Vlak voor zijn overlijden werd op 1 december 1926 de 'Vereniging tot verbreiding der Gereformeerde beginselen in de Nederlandse Hervormde Kerk' opgericht. Later werd deze bekend als 'de Evangelisatie', zo geheten omdat men niet viel onder de ambtelijke verantwoordelijkheid van de kerkenraad. Zij die hiertoe overgingen, begeerden een bevindelijke, meer op de geestelijke beleving toegespitste, prediking. Bekende Zoetermeerse namen als de families Bos, Vis, Huurman, Weening, Den Hoed, Van Dorp, Rodenburg en Verhoeff hebben in de jaren sinds de oprichting bestuursfuncties vervuld. Cornelis Weening was voorzitter van de Vereniging vanaf de oprichting in 1926 tot zijn overlijden in 1953.

De Vereniging was erg ambitieus en nodigde sprekers uit die voorgingen in een lokaal. Aanvankelijk werd het Spaarbankgebouw gehuurd. De Vereniging beschikte al snel over een eigen gebouw, het gebouw van de voormalige Christelijke School. Dit werd mede gefinancierd met de uitgifte van aandelen en obligaties á 4%. Een bevindelijk hervormd-gereformeerde predikant beroepen bleek niet haalbaar omdat deze groepering in de toenmalige kerkenraad slechts enkele vertegenwoordigers had. De Evangelisatie had (tijdelijke) voorgangers, catechisaties, armenzorg, een eigen gebouw, een koster (de heer Bergshoef) en een organist. De heer De Redelijkheid gaat begin dertiger jaren (20e eeuw) voor in de Evangelisatie voor een jaarwedde van fl. 21,50. Hij had dan wel vier vrije zondagen. Als er geen voorganger was, werd er preekgelezen. De voorzitter is bij de jongeren een gewilde preeklezer omdat hij erg snel spreekt en daardoor de dienst eerder afgelopen is.

Bewaarschoolkinderen in de kring rond 1945. Op de achtergrond het gebouw van de Evangelisatie. Links op de foto juffrouw J. Dekker, rechts juffrouw Corrie Tamerus (collectie auteur)

Veruit de meest gezongen psalm op vergaderingen is psalm 25, en met name vers 2, blijkbaar een psalm die de Evangelisatie na aan het hart lag. De eerste twee regels zijn veelzeggend: 'Heer, ai maak mij Uwe wegen / Door Uw Woord en Geest bekend.' Hieruit spreekt de afhankelijkheid van God uit in de weg die werd gegaan.

Vanaf 1936 werd er tevens een bewaarschool voor de kleuters opgezet onder leiding van Mej. Blok. Zij kreeg hiervoor fl. 400,00 per jaar. Er zijn dan al ruim 50 kinderen op die school aanwezig, zowel van de Evangelisatie als van de Gereformeerde Gemeente en Gereformeerde Kerk.

Inbeslagname

Tijdens de oorlog had ook de Evangelisatie te maken met inbeslagname van hun gebouw. De kerkdiensten, ook wel godsdienstoefeningen genaamd, konden aanvankelijk gewoon doorgang vinden. Enige nuchterheid kan hen niet worden ontzegd getuige de volgende uitspraak als reactie op de rumoerigheid rondom de kerkdiensten: "Als het niet erger wordt als thans hebben wij nu niet zoo bijster veel reden om te klagen. Zoolang nog geen stenen of kogels door het gebouw vliegen gaat het nog al." Later werd het gebouw gevorderd en werd de hervormde gemeente gevraagd om de Oude Kerk te mogen gebruiken. Uit het antwoord blijkt dat de verhoudingen toen nog niet goed waren: "...het verzoek was ongereformeerd, onbijbelsch en separatistisch van inhoud, zoodat zij hierop niet wilden ingaan...." Op een zelfde verzoek aan de Gereformeerde Gemeente werd door hen welwillend gereageerd. De Evangelisatie koos er toch voor om zelf een oplossing te zoeken en te gaan kerken in de garage van Van der Tang. Als deze later ook wordt gevorderd, wordt overlegd met de weduwe Van der Tas over het gebruik van haar schuur.

Intussen blijkt uit de verantwoording van de penningmeester dat de Evangelisatie er financieel goed voor staat. In 1947 worden de laatste tien aandelen afgelost, en is deze schuld afbetaald. Er wordt ruimhartig voor de naaste gegeven. Spontaan wordt er fl. 3.000 toegezegd aan de gemeenten Eethen en Drongelen om hun nood te lenigen. Hun gebouwen waren tijdens de oorlog verwoest.

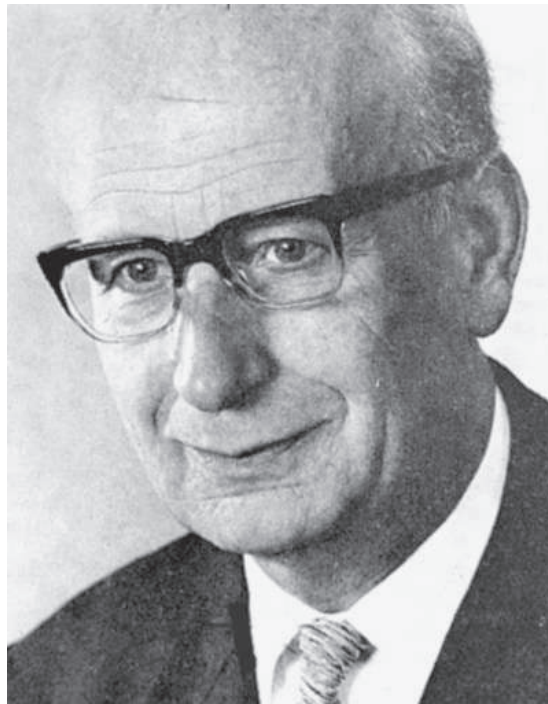
Van 1946 tot 1957 was de heer Kruithof uit Monster de vaste voorganger van de evangelisatie. Mede dankzij hem en de inspanningen van deze Vereniging kwam er meer samenwerking met de hervormde gemeente en vanaf 1957 werden geen diensten meer in het eigen gebouw gehouden. Het was voor de evangelisatie nog een hele klus om de heer Kruithof zijn werk te laten uitvoeren. Hij was namelijk niet in het bezit van een auto en moest altijd gehaald worden uit en teruggebracht worden naar zijn woonplaats Lekkerkerk.

Als in 1952 ter vergadering wordt gesproken over de opgerichte plaatselijke afdeling van de Gereformeerde Bond wordt dit met weinig instemming begroet. In 1955 wordt de bewaarschool weer opgeheven en gaat deze op in de Christelijke Nationale School.

Een eigen dominee

Intussen wordt hardop nagedacht over het zelfstandig beroepen van een dominee. De namen van Ds. G. Boer, Ds. Vermaas, Ds. Stelwagen, Ds. Steur, Ds. Harkema en Ds. Van der Pol worden genoemd als gewenste voorgangers. Later, in 1969, zal Ds. Boer een beroep aannemen naar de Morgenstergemeente. Inmiddels is er een

verzoek van de consulent van de plaatselijke Hervormde gemeente, Ds. Spoor, gekomen om te overleggen over institutionaliseren van een tweede predikantsplaats. Zo kwam het schip van de Evangelisatie meer en meer in kerkelijk vaarwater. De financiële situatie van de plaatselijke Hervormde Gemeente heeft de beslissing zeker bevorderd. Volgens Van Waay hingen de gordijnen er in de Oude Kerk als lappen bij en was het orgel slecht onderhouden op het moment dat de Evangelisatie toestemming kreeg om kerkdiensten te organiseren in de Oude Kerk. Van Waay vertelt verder dat bij een van de eerste diensten de afspraak werd gemaakt om te zorgen voor een grote collecteopbrengst. Een en ander leidde er tenslotte toe dat de kerkenraad besloot over te gaan tot twee mentale wijkgemeenten: Wijkgemeente I en II.

Ds. G. Boer predikant van de Morgenstergemeente van 1969 tot 1972.

Aangezien de doelstellingen van de afdeling grotendeels waren bereikt, namelijk een predikant van hervormd–gereformeerde richting en diensten in de Oude Kerk, kon de hervormd–gereformeerde evangelisatie worden opgeheven. Prof. Severijn, een vooraanstaand theoloog binnen de Gereformeerde Bond, heeft eens gezegd dat alle werkzaamheden en alle activiteiten voorafgaande aan het doel, dat men nastreeft, slechts steigerwerk is om een huis te bouwen. Pas wanneer het huis klaar is kan het steigerwerk worden weggehaald. Met het steigerwerk werd de evangelisatie bedoeld.

Predikanten

Een volledige lijst van predikanten die de gemeente gediend hebben, kunt U vinden in het koor van de Oude Kerk. Op een drietal borden staan alle namen. De eerste hervormde predikant (1575) was Wijnant Gerritz van Beeck. Van 1644-1650 stond de bekende dominee Jodocus van Lodensteijn in Zoetermeer. Van 1806 tot 1927 hebben 3 predikanten de gemeente gediend: Vader en zoon Van Sittert en ds. Bootsma. De hervormde gemeente had tot 1962 één predikantsplaats. Ds. H.K. van Wingerden was de eerste predikant van Wijkgemeente II. Hij diende de gemeente van 1962-1968. De Roon vertelt dat dominee Spelt eerder een beroep naar Zoetermeer aannam, maar overleed voordat hij kon worden bevestigd. Vóórdat dominee Van Wingerden werd beroepen waren reeds meer dan 20 vruchtloze pogingen gedaan. Vele jaren verstreken, waarin beroepen werden uitgebracht op een groot aantal hervormd–gereformeerde predikanten, die echter telkens meenden te moeten bedanken, tot in 1969 Ds. G. Boer te Katwijk aan Zee het op hem uitgebrachte beroep aannam, dit tot grote vreugde en dankbaarheid in de gemeente Zoetermeer.

Hij stierf te Zoetermeer in 1972, en werd begraven op de begraafplaats aan de Binnenweg te Zoetermeer. Dominee Boer was in die tijd de voorzitter van de Gereformeerde Bond, en een invloedrijk man binnen de Nederlandse Hervormde Kerk. Vervolgens kwam Ds. Iz. Kok, die de gemeente diende van 1973-1982. In 1977 kreeg Wijkgemeente II toestemming een tweede predikant te beroepen.

De Gereformeerde Bond afdeling Zoetermeer

De Gereformeerde Bond, opgericht in 1906, is een landelijke vereniging binnen de Nederlandse Hervormde Kerk die deze kerk wil herinneren aan haar eigen belijdenis en aan de noodzaak te leven uit de inhoud van deze belijdenis. De Drie Formulieren van Enigheid zijn geen documenten uit een ver verleden, maar levend bezit voor de kerk van vandaag.

De Gereformeerde Bond wil de kerk en de gemeenten vanuit deze verbondenheid met de belijdenis dienen. Zijn doelstelling heeft een positieve spits. Artikel 1 van de statuten noemt als officiële naam: 'Gereformeerde Bond tot verbreiding en verdediging van de Waarheid in de Nederlandse Hervormde (Gereformeerde) Kerk'. Op plaatselijk vlak kunnen initiatieven leiden tot de installatie van een plaatselijke afdeling. Veelal gebeurt dat op plaatsen waar (nog) geen hervormd-gereformeerde (dat is: volgens gereformeerde beginselen binnen de Hervormde Kerk) prediking aanwezig is. Ook in Zoetermeer is zo'n plaatselijke afdeling opgericht.

Op maandag 7 januari 1952 vond in de Oude Christelijke school de oprichtingsvergadering plaats van de Afdeling Zoetermeer van de Gereformeerde Bond. De behoefte tot oprichting van de afdeling was o.a. ontstaan door gemis van de gereformeerde prediking in de Hervormde kerk en door een heersende onvrede in verband met gebeurtenissen naar aanleiding van plaatshebbende kerkelijke verkiezingen. De oprichtingsvergadering was bijeengeroepen door een comité, bestaande uit de volgende personen: M. Bos Azn, Jac. Dogterom Kzn, C. Jongebreur, Joh. Karens, C.J. Koole, H.N. Post, J. Sonneveld, W.J. Veldhuizen en A. van Waay. De heer Jongebreur, die de vergadering zou leiden, was door ziekte verhinderd, reden waarom de eerwaarde heer J.A. Kruithof deze taak op zich nam. De heer Kruithof was namelijk als pastoraal medewerker verbonden aan de bestaande Evangelisatie.

Hij betoogde in zijn openingswoord, dat het streven van de afdeling van de Gereformeerde Bond er op gericht diende te zijn "naar de kerk toe te werken", omdat het aantal hervormden in Zoetermeer dat de gereformeerde richting was toegedaan, een tweede predikantsplaats rechtvaardigde, reden waarom allen die de gereformeerde prediking voorstonden zich dienden te verenigen in de afdeling van de Gereformeerde Bond.

HERVORMD - GEREEF CONTACT

van de
NED. HERV. GER. EVANGELISATIE
te Zoetermeer

Redactie-adres: De Eerw. Heer J.A. Kruithof Wilhelminastraat 7 MONSTER	Administratie-adres: A. v. Waaij Jr Dorpestraat 89 ZOETERMEER
--	---

Verschijnt elke maand

4e jaargang September 1955 No 9

SPREEKBEURTEN

4 Sept. v.m. 10 uur de Eerw. Heer A. van
Twigt van Delft en n.m. 6.30 uur
de Eerw. Heer J.A. Kruithof van
Monster

11 Sept. v.m. 10 en n.m. 6.30 uur de Eerw.
Heer J.W. Grisnigt van Hillegers-
berg

18 Sept. v.m. 10 en n.m. 6.30 uur Ds P.Zandt
van Delft

25 Sept. v.m. 10 en n.m. 6.30 uur de Eerw.
Heer J. v. Moerden van Stolwijk

2 Oct. v.m. 10 en n.m. 6.30 uur de Eerw.
Heer J. Dijkman van Rijsen.

HET GETROUWE WOORD

Het is een getrouw woord en alle aanne-
ming waardig, dat Christus Jezus in de wereld ge-
komen is, om de zondaren zalig te maken, van
welke ik de voornaamste ben.

1 Tim. 1 : 15

De macht van het woord is groot. De tong is
een klein lid en roept grote dingen. Maar ook
een klein vuur steekt een grote hoop hout aan.
Daarom zijn we ook verantwoordelijk, van elk
verkeerd en ijdel woord. Wel mogen we biddend
zingen: "Zet Heer een wacht voor mijn lippen,
behoed de deuren van mijn mond".

Nu is het ook waar wat Jacobus zegt: "Want wij
struikelen allen in vele. Indien iemand in
woorden niet struikelt, die is een volmaakt
man". Een heeft er nooit gestruikeld, n.l. Hij
die Zelve het Woord is.

Daaron wijzen de Apostelen altijd weer op Zijn
woorden, die alleen zijn getrouw.

Dit is een getrouw woord en alle aanne-
ming waardig. Hij is de getrouwe, die nooit veran-
derd. Hij is in wezen getrouw, wij zijn ontrouw
geworden, allen door de zonde. In het gewone
leven zijn we soms voor één tijd, in een be-
paalde zaak getrouw, maar worden op de duur
toch weer ontrouw. Met mensen, met ons zelf
eerstens komen we altijd weer bedrogen uit.
Onze woorden zijn ook wel aanneemingswaardig

Het was, aldus de heer Kruithof, geenszins de bedoeling afbreuk te doen aan de werkzaamheden en de inzet van de Evangelisatie, hoewel men mocht hopen, dat door de komst van een tweede predikant van gereformeerde richting, deze in de toekomst overbodig zou worden. Zijn gezegde was: "Het oprichten van een evangelisatie is eenvoudig, het opheffen ervan de moeilijkheid."

Het inmiddels gekozen afdelingsbestuur stelde zich ten doel door geregeld contact met de kerkenraad van de hervormde gemeente en het bestuur van de hervormd-gereformeerde evangelisatie te komen tot de gereformeerde prediking in de hervormde gemeente te Zoetermeer. Een verzoek om vijf diensten te mogen houden in de Hervormde gemeente op woensdagavond werd ingewilligd. Met betrekking tot de voorgangers werd goed overleg gepleegd en daarin werd ook het Evangelisatiebestuur betrokken. De kerkenraad besloot in plaats van de diensten op een doorde-weekse avond vijf zondagavonden een predikant te laten voorgaan van hervormd-gereformeerde richting. Deze predikanten zouden gekozen worden uit een lijst van predikanten die door de afdeling van de Gereformeerde Bond moest worden ingediend, en zouden door de kerkenraad worden gevraagd. Het gevolg van deze verrassende wending was, dat het bestuur van de Evangelisatie op de bewuste zondagavonden hun geplande diensten niet zou laten doorgaan, mits rekening zou worden gehouden met de inmiddels gemaakte afspraken met predikanten, onder andere Ds. Abma, Ds. Trouwborst, Ds. Stelwagen, Ds. Boer en de heer Kruithof.

De Christelijke zangvereniging "Zanglust" bij de garage van Van der Tang in de Stationsstraat in 1943. Achter vlnr: Wim Droppert, Piet Zonneveld, Herman Droppert, Arie Bos, Bert Commerel, Piet Bos Pzn, Bert Bos, Bas Jansen; 2e rij vlnr: Hannes Straaier, Mien Noordam, Jannie van Eeden Petersman, Riet de Groot, Mien Bos Rdr, Rokie Bos, Trijntje Krijgsman, Berta Noordam, Riet Kalisvaart, Sien van der Tas; 3e rij vlnr: Mar Luiken, Hinke van der Linden, Alie Timmerman, Janke van der Velden, Hennie Bos Rdr, Dien van der Tas, Pie Luiken, Aad Karens, Jant Karens, Sief van der Wel, P. Brinkers; 4e rij vlnr: Jeltje Beimers, Janna Roos, Theo van Eden Petersman, Henk Konijn, Bertus Huurman, dhr Korteweg (dirigent), Jaap de Boef, Gerrit Krijgsman, Han Heijboer, Dit de Graaf; vooraan vlnr: ... Burgstad, Annie Wening, Janna Bergshoeff, Mien Jansen, Lena Verhoef, Corrie Blonk, ... Burgstad, Anna Kinkel

Begin 1953 werd het bestuur van de afdeling officieel vastgesteld. Dit waren de eerder genoemde oprichters, zonder de heren Bos en Jongebreur. Het aantal preekbeurten op zondagavond wordt verhoogd van vijf naar acht. Voor de kerkenraad wordt een aanbevelingslijst opgesteld. Leden van het bestuur werden afgevaardigd naar de door het Hoofdbestuur uitgeschreven jaarvergadering te Utrecht. Bij de oprichting van de afdeling konden 73 leden worden ingeschreven. Nauwelijks een jaar later was het aantal 83 leden.

Eind 1954 kon met vreugde worden vernomen, dat de helft van het aantal avonddiensten mocht worden vervuld door een predikant van hervormd-gereformeerde richting, dat deze diensten zeer goed werden bezocht en dat het aantal zitplaatsen in de oude dorpskerk dan vaak ontoereikend was.

Naast genoemde activiteiten vermeldt het jaarverslag 1956-1957 dat het bestuur van de gereformeerde bond zich heeft beijverd voor een goede samenwerking met het bestuur van de christelijke school, dat bezoeken werden afgelegd bij beroepen predikanten, dat het lezersaantal van de Waarheidsvriend, het officiële orgaan van de Gereformeerde Bond beduidend was toegenomen en dat in 1957 de Hervormd-Gereformeerde evangelisatie kon worden gesloten, omdat er iedere zondag in de Oude kerk twee diensten werden gehouden, waarin een hervormd-gereformeerd predikant kon voorgaan.

Vrouwenvereniging Febé

Vrouwenvereniging Febé werd op 17 maart 1961 opgericht. Zij viel onder verantwoordelijkheid van wijkgemeente II van de Hervormde gemeente te Zoetermeer. Eerste Presidente was Mevr. Van der Tang-van Beek, tweede presidente Mevr. Sonneveld-Vis. Het doel van de vereniging was: 'het onderzoeken van de Bijbel, handwerken voor de Zending en het afleggen van zieken-, bejaarden- en kraambezoeken in de gemeente'. In 1963 werd dit uitgebreid met het verjaardagsfonds.

De contributie bedroeg fl. 0,20 per avond en voor een kopje koffie moest fl. 0,30 worden betaald. Van de Gereformeerde Zendingsbond ontving men fl. 100,00 als startkapitaal voor het handwerkmateriaal. De handwerken werden verkocht op de jaarlijkse verkoping. Op de verenigingsavonden werd voor de pauze een Bijbelse inleiding gehouden. Na de pauze werd er een vrij verhaal voorgelezen, terwijl de breipennen ijverig tikten. Op 30 juni 1964 ging men voor het eerst een gezamenlijk dagje uit. Een rondvaart door de grachten van Amsterdam, vervolgens bracht men een bezoek aan de Posbank in Arnhem. De dag werd besloten met een dineetje. Tot op de dag van vandaag wordt de traditie van 'een dagje samen uit' in ere gehouden. In 1965 werd de Morgensterkerk aan de Nassaulaan geopend. De Vrouwenvereniging heeft gezorgd voor het interieur van de consistorie en het bedrag voor de preekstoel kwam uit het verjaardagsfonds.

Anno 2005 is Febé nog een levendige vereniging. Er zijn 50 leden. Ongeveer 12 maal per jaar komen ze samen. Er wordt niet meer gehandwerkt, maar het bezoekwerk in de gemeente vindt nog steeds plaats. De Bijbel staat centraal. Men leest met elkaar een gedeelte en een toelichting daarover en bespreekt dat. Het Woord van God is ook voor het leven van vandaag relevant. Een lamp voor onze voet en een licht op ons pad in een wereld vol verwarring!

Mannenvereniging Calvin

Op 26 maart 1949 werd de Nederlandse Hervormde Mannenvereniging 'Calvin' op Gereformeerde Grondslag opgericht. Het ontstaan van deze Mannenvereniging komt voort uit de Evangelisatie, destijds onderleiding van de eerwaarde heer Kruit-hof, voorganger te Waarder. De eerste leden waren J.A. van Dorp, G.H. Timmerman, Jac Rodenburg, J.H. Codé, A. Dekkers, G. Bastmeijer, J.H. Arends, W. den Hertog, P. Huurman, E.A. van der Zwaan en A. den Hertog.

Het doel van de vereniging was: 'het onderzoek van Gods Woord, de studie van de drie formulieren van Enigheid (Heidelberger Catechismus, Nederlandse Geloofs-belijdenis en Dordtsche Leerregels) en de kerkgeschiedenis'.

Deze volgorde is altijd van belang geweest voor de vereniging, de bestudering van het Woord voorop. Geen actuele onderwerpen, immers, wat is er actueler dan de Bijbel!

Ned. Herv. Mannenvereniging
Zoetermeer, December 1955

Aan de Lidmaten
die een oproep hebben gekregen voor de Notabelen verkiezing op
Maandag 19 Dec. a.s.

Gij zult dus Uw stem hebben uit te brengen voor de verkiezing
van 2 Notabelen.

Dat deze verkiezing van groot belang is zal U duidelijk worden,
als gij weet, dat de Notabelen de Kerkvoogden kiezen.

Heeft U dus notabelen van een bepaalde richting gekozen, dan
zullen dus ook de kerkvoogden tot die richting moeten gaan behoren,
immers, dat hebt gij met het uitbrengen van Uw stem bedoeld.

Hebben nu de aftredende heren K.D.G.v. Straalen en P. Huijs-
man ook zo gehandeld. Neen immers, want toen een kerkvoogd gekozen
moest worden, wezen zij niet de heer J. Lamens, maar de heer W. Vis
aan. Deze heer moet toch stellig gerekend worden tot de Geref. Bond.
Deze heren handelden dus tegen Uw opdracht.

Want gij die steeds ter kerk komt wil toch zeker ook in het
financieele niet geregeerd worden door hen, die tot de zich noemende
"Waarheid" behoren of haar genegen zijn. Want dan zou het wel eens
zo kunnen zijn: de Evangelisatie in de Kerk en wij in een gebouw.

Gij hebt gezien welke dubbeltallen de kerkeeraad gesteld heeft.
Het grootste gedeelte is van de Geref. Bond, of haar genegen.
Hier kunnen wij nu niets meer aan doen.

Maar gij wilt toch niet met ons dat het College van kerkvoogden
en notabelen ook in deze richting gaat, dat zou dan Uw schuld zijn,
want dit hebt gij zelf in de hand.

KIEST DAAROM MAANDAG a.s.

C. A. Moorlander
en G. Vis.

'Gaant bij de anderé groep niet om gezamenlijk schuld te be-
lijden en terug te keren, en gezamenlijk op te gaan onder de predi-
king van het Woord, doch om de macht in handen te krijgen.
Gij kunt dit niet steunen.

't Gaat om Uw kerk. 't Gaat om de Christus-prediking
De nood is ons opgelegd. Daarom, brengt Maandag a.s. Uw stem uit
op

C.A. Moorlander
en G. Vis.

Draag door Uw stem getuigenis uit, en laat zien voor wien gij kiest,
voor de Kerk of voor de zich noemende "Waarheid".

Blijft niet thuis - stemt zoveel mogelijk vóór 6 uur.

De stemming vindt plaats Maandagnmiddag 19 Dec. a.s. van 4 tot 8 uur
in de Consistoriekamer der kerk.

Het Bestuur.

Opgeven voor een auto om gehaald te worden
H.v. Puffelen Azn. Stationsstr. 73
J. Lamens Pzn. Dorpastr. 176

Nem deze circulaire mee opdat er geen
fouten gemaakt worden.

Uit deze oproep voor de verkiezing van notabelen in 1955 blijkt dat de Mannenvereniging toen nog in het geheel niet de Bondsgedachte was toegedaan

De bijeenkomsten zijn als sober en eenvoudig aan te merken. Geen uitstapjes of etentjes. Wel de verantwoordelijkheid van een ieder om beurtelings een hoofdstuk uit de Bijbel voor te bereiden en in te leiden, waarna er ongeveer twee uur over werd gesproken. De bijeenkomsten werden maandelijks gehouden van september tot Pasen. Kleine uitgaven werden bekostigd uit de bijdrage, die aanvankelijk fl. 0,25 per maand bedroegen. De vergaderingen vonden aanvankelijk plaats in het Spaarbankgebouw. Later werd in het Evangelisatiegebouw bijeengekomen. Tegenwoordig wordt vergaderd in een van de zalen van de Morgensterkerk. Aanvankelijk werden er sprekers uitgenodigd, vaak dominees uit de wijde omtrek.

De Mannenvereniging is aangesloten bij de landelijke Bond van Mannenverenigingen op Gereformeerde Grondslag. Contact met mannenverenigingen in de buurt is er nauwelijks.

Zondagsschool "De Rank"

Het doel van de zondagsschool is om kinderen, en in het bijzonder kinderen van buiten de kerk, in contact te brengen met het evangelie zoals wij dat in Gods Woord, de bijbel, kunnen vinden. De eerste zondagsschool werd opgericht in Engeland in 1780, in de achterbuurten van de stad Gloucester, door Robert Raikes. Rond 1833 ontstonden de eerste zondagsscholen in Nederland en in het jaar 1865 werd de Nederlandsche Zondagsschool Vereeniging opgericht. De geschiedenis van de Hervormde zondagsschool te Zoetermeer begon in 1895.

Op zondag 21 juli 1895, na de morgendienst, nodigde de toenmalige predikant Ds. Bootsma allen die belangstelling hadden "in de oprichting eener eigen zondagsschool" uit tot "bijwoning eener vergadering op Woensdag 24 juli des avonds te half 8 ure in de Chr. Bewaarschool." Op genoemde datum waren 21 personen aanwezig, die allen volmondig voor de oprichting van een eigen zondagsschool stemden, "terwijl van enkele anderen bericht was ingekomen, dat zij ten zeerste van de noodzakelijkheid der totstandkoming overtuigd waren." De voorzitter, Ds. Bootsma meldde, dat men alvast op 42 kinderen kan rekenen. De zondagsschool ging van start onder de volgende naam: Zondagschool-Vereeniging te Zoetermeer-Zegwaard, en was als plaatselijke afdeling aangesloten bij de Nederlandsche Zondagsschool Vereeniging. Uit het eerste verslag van de secretaris, de heer J.T. Deinum: "En zoo werd dan onze Zondagschool op Zondag 28 juli 1895 des nam. te 12 ure in de Chr. Bewaarschool met niet minder dan 91 kinderen geopend, welk getal iederen Zondag vermeerderde, zoodat wij den 23sten Dec. j.l. met 140 kinderen een aangenaam en welgeslaagd Kerstfeest mochten vieren."

Kinderen op de Zondagsschool rond 1925. Staand vlnr: Jannie van Reeuwijk, Paul van de Waal, Margit Demeter, Tiny Dijkshoorn, Sientje van Herwijnen, Adri Visser, Tineke Kardol, Gerrit de Kooter, Dora Faltay, Pauw Lugtigheid, Johan van der Sman, Corrie Groenheijde, Bep Huurman, Ina Groenheijde; zittend vlnr: Stien Akkerman, Arend Versloot, Jaan de Wilde, Pleun van Reeuwijk, Maartje Huurman, Cor Hoogteyling, Gerrit Jongerius, Zwaantje Oskam, Martien Akkerman

Groei

Tien jaar later was de zondagsschool zo gegroeid, dat er zelfs sprake was van een ruimteprobleem. Secretaris P. van Herwijnen meldt over de kerstviering in 1905: "Wij vierden het kerstfeest op 21 December met ongeveer 240 kinderen, waarvan 198 de Zondagsch. bezochten, terwijl de overigen van de Bewaar- en Naaischool waren. Als spreker en leider der feestviering trad op de heer H. Nieuwenhuijsen, onderwijzer aan de Chr. Sch. alhier." Enkele namen van personeels- en bestuursleden die dat jaar genoemd werden: Ds. Bootsma, mej. Bootsma, A. v.d. Beek, Mej. C. van Beek, Mej. v. Reeuwijk en M. v.d. Kraan. In dat jaar telde de zondagsschoolvereniging 33 leden "een getal dat wij zoo gaarne zagen verdubbelen." Verder werd er melding van gemaakt, dat men ook in de gelegenheid was diaconale hulp te verlenen: "een ruime uitreiking van kledingstukken, ruim 250 stuks, te doen aan 108 kinderen uit 55 min of meer behoeftige gezinnen." In dit verband wordt genoemd mejuffrouw Van den Briel, die ook in latere notulen nog voorkomt. Op het kerstfeest van 1920 is stilgestaan bij het 25-jarig bestaan van de zondagsschool. In 1928 werd het reglement van de zondagsschool herzien. Het herziene reglement werd ondertekend door de heren N. den Hoed, Jac. Rodenburg, Blonk en Havenaar. In de jaren hierna worden de volgende personen in de notulen regelmatig genoemd: mej. Schoenmaker, mej. Bergshoef en mej. Van Dorp.

Het bestuur van de Zondagsschool rond 1925. Staand vlnr: mej. Schoenmaker, Petronella Lamens, Cor Karens, Jacob Rodenburg, Jo van Klaveren, Sien Blonk, Stien van Reeuwijk; zittend vlnr: P. van Herwijnen, Corina Lammens, Ds. Y.J. Bootsma

En dan komt de Tweede Wereldoorlog. Enkele citaten uit de notulen van de oorlogs-jaren:

1940: "Besloten werd met het oog op de verduistering het kerstfeest te houden 2e kerstdag namiddag 2 uur. Verder werd nog besloten, met het oog op deze tegenwoordige toestand, de collecte zonder lijst te houden." Men tekende normaliter voor de kerstcollecte voor een bepaald bedrag in op een lijst.

1941: "geen uitdeling van kledingstukken aan behoeftige gezinnen wegens de distributie, maar wel — zo nodig — een gift."

1943: "Met de tractatie stond men voor zeer grote moeilijkheden, niets te koop, maar de heer Blonk deed een verblijdende mededeling, dat de heer Brinkers bereid was geheel gratis koeken en appels te verstrekken."

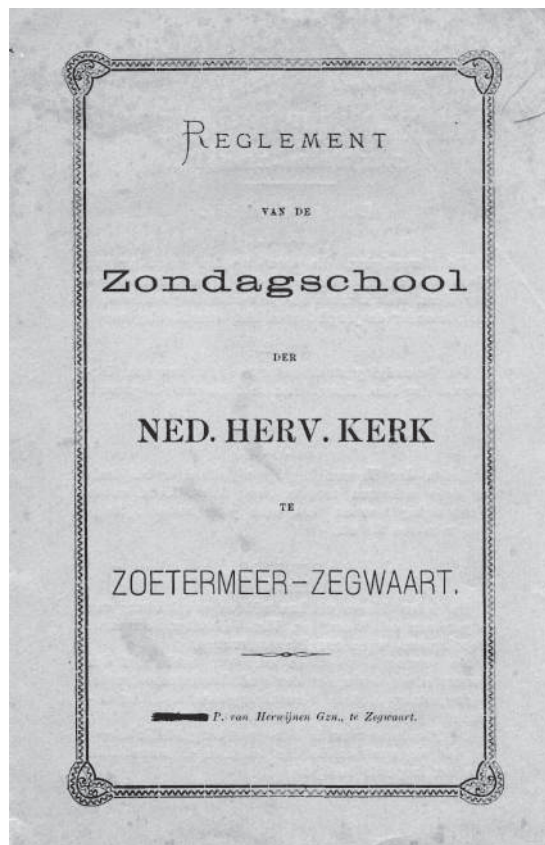
1945: "Voor kerstboekjes is reeds gezorgd, maar bijbeltjes zijn nog niet te bekomen." In dit laatstgenoemde jaar bestond de zondagsschool 50 jaar, maar nergens wordt melding gemaakt van een viering of herdenking.

Een eigen naam

In het jaar 1950 werd, na het plotselinge overlijden van de voorzitter de heer N. den Hoed, de heer B. Vis voorzitter. De kerstviering van dat jaar stond onder leiding van de heer Kruithof, hulpprediker te Monster. Mej. Bergshoef komt terug in de notulen als mevrouw Commerell-Bergshoef. Verder worden nog de namen genoemd van mw. M. Havenaar, mw. A. den Hoed en mw. N. Post als leidinggevend, terwijl de heren Van der Tang, Van der Zwaan en Timmerman bij het bestuur vermeld worden. In 1959 komt voor het eerst de naam van de heer A. Hayes voor in de notulen, die dan al enige tijd leider op de zondagsschool is en die in 1962 bestuurslid wordt.

In 1963 sluit de zondagsschool zich aan bij de Nederlands Hervormde Zondagsscholenbond op Gereformeerde Grondslag.

In 1964 valt er een belangrijk besluit. De zondagsschool krijgt een naam! Gekozen wordt voor de naam De Rank, naar aanleiding van de tekst uit Johannes 15 : 5: "Ik ben de Wijnstok, en gij de ranken; die in Mij blijft, en Ik in Hem, die draagt veel vrucht; want zonder Mij kunt gij niets doen". "Deze naam is bedacht door Francientje Priem, zij heeft een borduurdoos als beloning gekregen", aldus de notulen. In dit jaar bedroeg het aantal leerlingen 95. In 1966 besloot het bestuur de kinderen die de zondagsschool gaan verlaten voortaan een volledige bijbel met psalmen te geven. Voorheen werd er een bijbeltje met nieuwe testament en psalmen uitgereikt.

In 1969 vond er weer een herziening van het reglement plaats. Blijkbaar bestond hier na enige strubbelingen behoefte aan en ook wordt de ledenvergadering weer in ere hersteld. Op 20 februari 1970 vond een ledenvergadering plaats. Namen van leidinggevend en bestuur in deze periode: mej. E. van der Tas, mej. W. Buys, A. den Oudsten, J. Dekker, J. Sonneveld en A. Hayes. In 1970 werd ook het 75-jarig bestaan van de zondagsschool gevierd, en wel op 26 augustus. Er was een feestelijke bijeenkomst voor kinderen, personeel en oud-personeel en er werd als aandenken een wandbordje van "De Rank" uitgedeeld. Ook was er een officiële jubileumdienst. Tekst voor de herdenkingsrede, uitgesproken door de voorzitter van de Zondagsscholenbond, Ds. W. Vroegindewey is psalm 48 : 10: "O, God! wij gedenken Uwer weldadigheid, in het midden Uws tempels."

Nu, in het jaar 2005, mag de zondagsschool 110 jaar bestaan. Het aantal kinderen is weliswaar flink teruggelopen tot circa 30, maar de roeping om aan kinderen de blijde boodschap van Jezus Christus te brengen zoals we die in de bijbel vinden, is er nog steeds en bestuur en leiding van de zondagsschool hopen dit nog jaren te kunnen en mogen doen. Dit is alleen mogelijk onder Gods zegen, die gedurende al die voorgaande jaren gezien en ervaren mocht worden. Daarom, als besluit van dit schrijven: Soli Deo Gloria!

Bronnen en literatuur

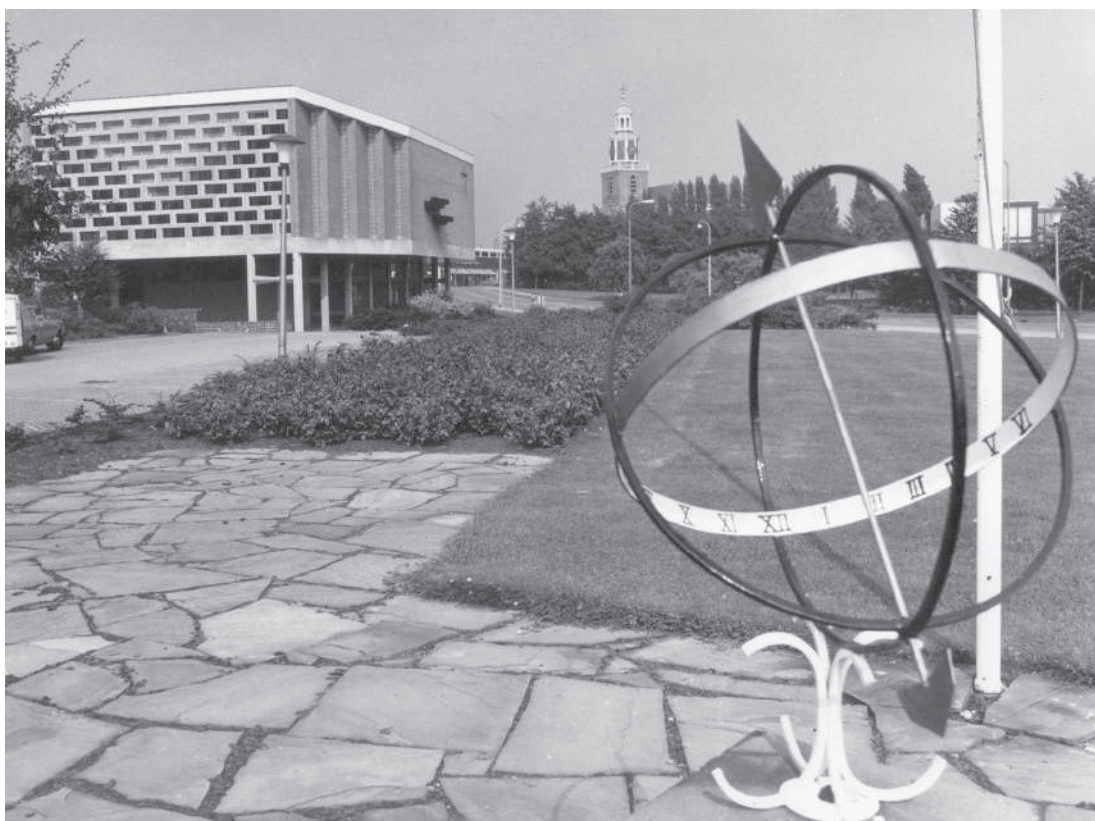
Archief van de Hervormde Gemeente Zoetermeer:
Notulenboeken van de Zondagsschoolvereniging

Gemeentearchief Zoetermeer, Archief Hervormde gemeente Zoetermeer:
Notulenboeken van de Evangelisatie 1926-1958

Frederic van Kleef e.a. (red.), Een klassiek juweel: De Oude Kerk te Zoetermeer.
Zoetermeer, Gemeente Zoetermeer en Historisch Genootschap Oud Soetermeer 2002
Internet: www.geocities.com/leeuwvanweenen/ Een Korte kerkgeschiedenis

De volgende personen hebben meegewerkt aan de totstandkoming:

Mw A.T. Damstra-Kelfkens
Dhr A. Haijes
Mw A.A. Koppejan-van der Knijff
Dhr A. van Oort
Dhr A. de Roon
Dhr W. van Waay

De Morgensterkerk aan de Nassaulaan, in gebruik genomen in 1965

De Nederlands Hervormde Kerk, De Oude Kerkgemeente

Frans Rijkaart

De Nederlandse Hervormde Kerk is de voortzetting van de Gereformeerde of Publieke Kerk tijdens de Republiek der Verenigde Nederlanden en is de oudste protestantse kerk in Nederland. Haar naam is bepaald in het Algemeen Reglement van 1816.

Hervormde historie

Van dit kerkgenootschap is geen stichtingsdatum aan te geven. Gesterkt door Eramus' theologische opvattingen, namen kerkelijk ontevreden volksgroepen in de vroegste periode (tot ca. 1540) invloeden van het lutheranisme op. Hiervan onderscheidde zich de doperse beweging. De eerste niet-doperse martelaren waren augustijner monniken in Antwerpen (1523). Uit onder meer de avondmaalsbrief van Cornelis Hoen bleek duidelijk de verwantschap met de hervorming van Zwingli en Bullinger in Zürich. Johannes Anastasius Veluanus, pastoor te Garderen, en Hendrik van Bommel, rector te Utrecht, kunnen in hun geschriften als type gelden van de eigen Nederlandse reformatie op humanistisch bijbelse, weinig dogmatische maar niet onorthodoxe grondslag.

In de Zuidelijke Nederlanden deed het calvinisme zich gelden; naar het voorbeeld van de Franse geloofsbelijdenis van 1559 kwam de Nederlandse geloofsbelijdenis tot stand in 1561, en werden de door Dathenus in 1563 vertaalde Heidelbergse Catechismus, en de nogal ongelukkig uit het Frans vertaalde Psalmen in gebruik genomen.

De eerste nationale synode vond in 1578 in Dordrecht plaats.

In het zuiden werd bij de Unie van Atrecht de alleenheerschappij der Rooms-katholieke Kerk erkend, in het noorden erkende de Unie van Utrecht de Gereformeerde Kerk zonder vervolging tegen de roomsen.

Te onderscheiden waren de preciezen, waartoe de meeste predikanten behoorden, en de rekkelijken, waartoe Johan van Oldenbarnevelt en de regenten te rekenen waren; anders gezegd, calvinisten en libertijnen.

Door deze tegenstelling wordt de eerste periode van de geschiedenis van de gevestigde kerk tot de Nationale Synode van Dordrecht (1618-1619) gekenmerkt; zij heeft haar scherpste vorm gevonden in de strijd van remonstranten en contraremonstranten, die met de overwinning van de laatsten, politiek gesteund door prins Maurits, eindigde.

De Republiek werd een schuilplaats voor vervolgd om het geloof uit verschillende landen en de Gereformeerde Kerken zelf steunden door middel van hun synodale organisatie vele in nood verkerende buitenlandse protestantse kerken. Andere

Nederlandse kerken, de Lutherse, Doopsgezinde, zelfs Remonstrantse, maar ook de Rooms-katholieke, werden oogluikend toegelaten, maar niet officieel erkend.

De 19e eeuw is in de Nederlandse kerkgeschiedenis mede ten gevolge van het opkomen van de Evangelische of Groninger Richting, het liberalisme en modernisme, gekenmerkt door veel strijd waardoor de theologie werd vernieuwd. Daartegenover vormen Afscheiding (1834) en Doleantie (1886) dieptepunten in de strijd om de belijdenis en de kerkorde. Uiteindelijk bleef een vrijwel geconsolideerde positie van verschillende richtingen over.

Deze veranderde, na lange voorbereiding, volkomen na de Tweede Wereldoorlog door de omzetting van de strijd in gesprek en de indiening eerst van een Werkorde (1945), daarna van een nieuwe Kerkorde (in 1951 ingevoerd), die de organisatie van de kerk zoveel mogelijk met de calvinistische idealen van de Nederlandse reformatie en met de behoeften van de nieuwe tijd in overeenstemming bracht.

Gedurende de oorlog heeft de Hervormde Kerk zelf verzet gepleegd en heeft ze het verzet ook krachtig bevorderd. Bovendien nam zij het initiatief tot interkerkelijk overleg, wat zeer vruchtbaar is gebleken. Daarna heeft zij zich aangesloten bij de Wereldraad van Kerken (Amsterdam 1948) en de weg der oecumene gekozen.

Thans heeft zij intercommunie met de Lutherse Kerk en veel meer contact met de overige protestantse kerken dan vroeger het geval was.

Per 1 mei 2004 is de Nederlandse Hervormde Kerk opgegaan in de Protestantse Kerk Nederland.

De Hervormde gemeente Zoetermeer in vogelvlucht

In 1295 wordt voor het eerst melding gemaakt van een “kercke” in Zoetermeer, waarmee waarschijnlijk een kerk op de plaats van de Oude Kerk wordt bedoeld.

De reformatie zal in Zoetermeer — dat tot 1935 een tweelingdorp vormde met Zegwaart, met de kerk op het grensgebied van Zegwaart en Zoetermeer — op of omstreeks 3 oktober 1574, de dag van het ontzet van Leiden, hebben plaatsgevonden. Zoetermeer lag zeer strategisch en in en rond het dorp werd hevig gevochten tussen de geuzen en de Spanjaarden. Tot overmaat van ramp hadden de geuzen de dijken doorgestoken om tot Leiden te kunnen varen zodat alle landerijen onder water stonden. Het dorp lag gelukkig hoger en bleef droog.

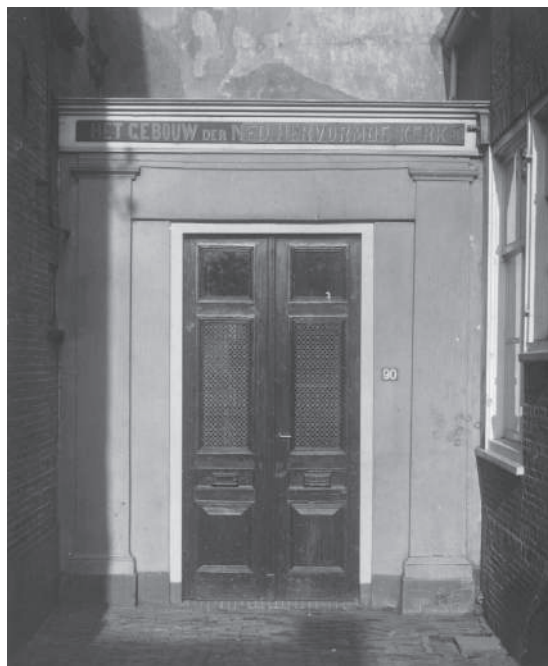
De Oude Kerk gezien vanaf de achterzijde in 1954 (collectie Rijksdienst voor de Monumentenzorg)

Het oudst bewaard gebleven notulenregister van de kerkenraad vangt aan in 1644. De kerkenraad bestond uit de dominee, twee ouderlingen en twee diakenen. Hier van waren altijd één diaken en één ouderling uit Zoetermeer afkomstig, de andere twee kwamen uit Zegwaart. Het college hield zich vooral bezig met “stoute of wegblijvende lidmaten” en had het druk met huisbezoek om de lidmaten op hun plichten te wijzen.

Er waren in 1644 maar 188 lidmaten, waarmee gezegd is dat het grootste deel van de bevolking nog rooms-katholiek was. Velen waren echter ook zogeheten ‘liefhebber’: iemand die nog geen keuze had kunnen maken. In die tijd woonden er 3800 mensen in Zoetermeer-Zegwaart.

In de Franse tijd was de kerk eigendom van de hervormde gemeente geworden, maar de toren was daar niet bij inbegrepen. Aangezien in 1801 bepaald werd dat alle kerken in het bezit bleven van de goederen die ze in 1800 terecht of onterecht bezaten en na 1812 verschillende Franse wetten weer vervallen werden verklaard, is er in bijna iedere gemeente wel geharrewar over de kerktoren geweest. Zo ook in Zoetermeer-Zegwaart: in 1823 werd in verband met een hoognodige reparatie met de burgerlijke gemeenten een contract afgesloten waarbij onder andere afgesproken werd dat de gemeenten ieder jaar in het onderhoud zouden bijdragen en de toren mochten gebruiken voor openbare doeleinden. De kerkvoogdij zou hem beheren. Over het eigendomsrecht van de toren liet men zich nadrukkelijk niet uit. In 1932 werd het contract nog voor de zoveelste maal voor tien jaar verlengd.

Letterlijk rond de Oude Kerk ligt het oudste kerkhof van Zoetermeer. Eeuwenlang was dit de enige begraafplaats in Zoetermeer en Zegwaart en lieden van alle gezindten werden hier begraven. Rijkere werden in de kerk zelf ter aarde besteld. In een 18e-eeuws tarievenlijstje is te lezen hoe duur dat was: één gulden voor een graf op het kerkhof, tien gulden voor een graf in de kerk en twintig gulden voor een graf in het koor van de kerk, het chicste gedeelte. Voor kinderen “onder den arm gedragen werdende” gold half geld. Bovendien moest worden betaald voor het luiden van de klokken, minimaal één uur à drie gulden, of men nu twee of drie klokken wilden horen. Bij kerkhofbegravingen kon het goedkoper: ruim twee gulden voor drie klokken en anderhalve gulden voor twee klokken. Daar bovenop kwamen dan nog de kosten voor het doodkleed, voor het gebruik waarvan afhankelijk van de kwaliteit (slechte, middelste of beste) één tot twee gulden moest worden betaald. Lijken die van buiten

De ingang van de voormalige Remonstrantse Kerk in de Dorpsstraat. Na de opheffing van die kerk was dit gebouw in gebruik als evangelisatielokaal, bewaarschool, werklozenontspanningslokaal, repetitieruimte en talloze andere vooral Hervormd kerkelijke activiteiten

het dorp werden aangevoerd, hadden op de wagen slechts recht op het oudste doodkleed; bij de begrafenis zelf mocht dit worden verwisseld. De kosten, tevens grafdelver en klokkenluider, werd ook betaald — en dubbel als er vorst in de grond zat! Aan het begraven in de kerk werd door het Rijk in 1828 uit hygiënische overwegingen een einde gemaakt. De Hervormde kerkvoogden van de Oude Kerk protesteerden hier tegen omdat de Rooms Katholieken juist een jaar eerder een eigen kerkhof achter de Nicolaaskerk in gebruik hadden genomen. Daardoor waren de inkomsten van de kerkvoogden behoorlijk teruggelopen. Dankzij de steun van het gemeentebestuur behielden de kerkvoogden hun begraafplaats. Voor burgerlijke begrafeningen van “dissenters” (andersdenkenden), vreemdelingen enzovoorts kreeg de gemeente een strook kerkhofgrond in gebruik tot nader goedvinden.

In de tweede helft van de 19e eeuw kreeg de Zoetermeerse kerk met een kleine scheuring te maken. De gebroeders Isaac en Marinus Bos hadden in 1867 de voormalige remonstrantse kerk opgekocht en hielden daar evangelisatiebijeenkomsten onder de naam “Vrienden der waarheid”. Zij konden zich niet verenigen met de vrijzinnige prediking van ds. J. van Sittert. Het gebouw werd ook wel Bosjeskerk genoemd. Met de komst van de rechtzinnige ds. Bootsma in 1887 kwam er echter voorlopig een einde aan de bijeenkomsten.

In 1951 werd de nieuwe kerkorde ingevoerd. In Zoetermeer bleef de kerkvoogdij een apart college en ging ze geen deel uitmaken van de kerkenraad, zoals ook in enkele andere gemeenten gebeurde. In 1952 werd in Zoetermeer een afdeling van de Gereformeerde Bond opgericht. Tijdens het consulentchap van ds. C. Spoor uit Nootdorp (1955-1958) werd de Gereformeerde Bond opgenomen in de Hervormde gemeente en werd een tweede predikantsplaats gesticht. Met de komst van ds. H.K. van Wingerden in 1962 kreeg deze groepering haar eerste eigen predikant (wijk-gemeente II). De Evangelisatie had hiermee haar doel bereikt en werd in 1974 ten slotte opgeheven. Na de ingebruikneming van de Morgensterkerk, fungeerde de Oude Kerk voortaan als wijkkerk van wijkgemeente I voor de wijken Dorp, Palenstein en Driemanspolder.

Kroniek van het Hervormde verenigingsleven

Christelijke School

De school was er in de jaren twintig van de 19de eeuw slecht aan toe; in 1829 werd het gebouw samen met het huis van de meester verkocht aan de gemeenten Zoetermeer en Zegwaart, omdat de kerk de reparatie en de noodzakelijke uitbreiding niet kon betalen. Als enige school in het dorp had deze een openbaar karakter. Pas na de invoering van de Schoolwet in 1857 werd het stichten van particuliere scholen mogelijk. In 1861 werd hier dan ook een christelijke school gesticht.

De school is geopend op 14 augustus 1861, met 26 kinderen. De schoolmeester is de heer A.F. Pistor uit Barendrecht. “Juffrouw Pistor” gaf breien en haken buiten de gewone schooluren waarvoor ze een gratificatie van fl. 50 per jaar ontving. De meisjes moesten voor de brei- en haaklessen drie stuivers per week betalen. De arbeidsvoorwaarden van de heer Pistor: vrije woning met tuin te Zegwaart, vrijdom van lasten, een salaris van fl. 600 per jaar en fl. 100 voor de avondcursus in de Franse taal, wanneer hij daarin examen heeft gedaan. Pistor is onderwijzer van

1861 tot 1869. In 1863 bedraagt het aantal leerlingen 84. Dan komt er een kwekeling, Arie Donzelman, die fl. 20 per jaar verdient, met vrije kost en inwoning. Binnen het jaar stijgt zijn salaris tot fl. 50. Donzelman komt in de kost bij Pistor, die per week fl. 4 in rekening brengt bij het bestuur. Het bestuur vindt dit bedrag aan de hoge kant, maar legt zich erbij neer, aangezien 'bewassing en benaaiing' inbegrepen zijn.

In februari 1875 wordt J.J. Ket uit Rotterdam benoemd. Hij heeft kennis van muziek; dat is mooi meegenomen, want het is de bedoeling dat het hoofd der school tevens organist wordt in de kerk. Ket blijft 25 jaar. In 1877 waren er 160 leerlingen. In 1890 wordt rijkssubsidie aangevraagd. Er wordt fl. 600 gegeven, waardoor het salaris van de hoofdonderwijzer tot fl. 800 kan worden verhoogd. In het begin van 1892 worden in de school tussenschotten aangebracht, waardoor drie aparte lokalen ontstaan. Er zijn in dat jaar als regel drie leerkrachten in de school aanwezig.

Op 23 augustus 1901 wordt de nieuwe school geopend, aan de Dorpsstraat 144. Per 1 februari 1902 wordt de heer D. Riezebos uit Kampen tot schoolhoofd benoemd. Hij wordt tevens organist in de kerk. Het aantal leerlingen is dan groter dan 200, als gevolg waarvan men een vijfde lokaal kan inrichten. Op 1 januari 1903 treedt de

In 1931 vierde meester Nieuwenhuijsen zijn 40-jarig onderwijzersjubileum. Bovenaan vlnr: meester Van den Berg, meester P. Lankhuizen, G. Nieuwenhuijsen, juffr. Visser, juffr. Van Aalst, juffr. Verhaar, Piet Nieuwenhuijsen; daarvoor staand vlnr: Jo, Niek, Henk en Dien Nieuwenhuijsen, meester L.A. van Veen, meester J.G. van Toor, oud-bovenmeester D. Riezebos; zittend vlnr het schoolbestuur en de jubilaris: J. van Doornen, A.G. Scheer, Jo van Dorp, mevr. Nieuwenhuijsen, J. Nieuwenhuijsen, A. van der Spek, J. Boon, Nicolaas den Hoed en burgemeester L.R. Middelberg

eerste onderwijzeres aan: mejuffrouw L.C. van den Bergh uit Vlaardingen. De heer H. Nieuwenhuijsen diende het christelijk onderwijs in Zoetermeer –Zegwaart van 1904 tot 1942, waarmee hij alle leerkrachten in diensttijd overtrof. Van 1933 tot 1942 was Nieuwenhuijsen hoofd van de school.

In 1920 komt de schoolwet van minister De Visser tot stand. Deze wet moet het onderwijs op een hoger peil brengen. De klassen worden verkleind, een zevende leerjaar wordt ingevoerd en de onderwijzersopleiding zal worden verbeterd. Dit alles op de voet van financiële gelijkstelling tussen openbare en bijzondere school.

In 1932 maakt ziekte een eind aan de dertigjarige onderwijzersloopbaan in Zoetermeer van meester Riezebos. Per 1 maart 1943 wordt de heer E. Jongebreur te Stolk benoemd tot hoofd der school, als opvolger van de heer Nieuwenhuijsen die in 1932 Riezebos was opgevolgd. Jongebreur zou blijven tot 1970.

Op 30 maart 1946 is er sprake van een feestelijke bijeenkomst ter gelegenheid “van de te openen Mulo-afdeling onzer school”. Voorlopig komt de Mulo op de ‘zolder’ boven de lagere school.

Op 1 september 1951 wordt een tweede lagere school geopend, in de Jan Hoornstraat dan wel aan de 5-Meistraat, de latere Bernhardschool. In september 1959 heeft de ingebruikneming plaats van de nieuwe Mulo-school aan de Dr. J.W. Paltelaan, de latere Juliana-Mavo.

Op 1 september 1962 komt de heer Willemsen uit Leiden als gymnastiekleraar in dienst van de schoolvereniging. Een jaar later verschijnt voor het eerst een schoolkrant, tevens mededelingenblad, “teneinde de band tussen ouders, leden en scholen te verstevigen.”

Rond 1964 besluit het bestuur, de scholen niet langer te vernoemen naar de straat waarin ze zijn gevestigd, maar naar de leden van het Koninklijk Huis. De Koningin Wilhelminaschool en de Prins Bernhardschool als namen voor lagere scholen waren daarmee een feit. Op 1 september 1964 wordt de derde lagere school geopend, in de Driemanspolder. Hij wordt vernoemd naar Prinses Beatrix. Er komt, in 1969, een vierde lagere school in Palenstein: de Prinses Christinaschool.

In 1968 kreeg de Koningin Wilhelminaschool een speciale bestemming. Het bestuur besloot namelijk dat het personeel hiervan overwegend zou bestaan uit leden van de Gereformeerde Bond in de Ned. Hervormde kerk en van de Gereformeerde Gemeente. Deze school kan daarom sindsdien als een richtingsschool worden gekarakteriseerd.

Er kwamen oudercommissies, die tot doel hadden de band tussen school en ouders te verstevigen en laatstgenoemden meer direct bij de gang van zaken op de scholen te betrekken.

In 1968 werd voor het eerst een administratieve kracht in dienst genomen. Eind 1977 bedroeg het aantal leerlingen op alle scholen, uitgaande van de Vereniging voor Christelijk Onderwijs in Zoetermeer: 3226. Men had toen 12 basisscholen en twee instellingen voor voortgezet onderwijs in beheer. Zoetermeer had toen ongeveer 50.000 inwoners.

Een vergelijking: in 1969 werd aan salaris ruim fl. 700.000 betaald tegen in 1861 nog geen fl. 1000. In 1976 bedroegen de salarissen gezamenlijk fl. 6,2 miljoen.

Hervormde Vrouwen Dienst (HVD)

Dit is eigenlijk geen vereniging, maar een dienstverlening vanuit de diaconie. Opgericht op 25 mei 1959 door ds. Pietersma, was zijn vrouw de eerste voorzitter. De HVD vergadert drie keer per jaar — dan worden de ouderenmiddagen voorbereid voor de ouderen van 70 jaar en ouder uit de Oude-Kerkgemeente. Bij die vergaderingen zijn 18 à 20 dames aanwezig.

Een lid van de HVD gaat op kraambezoek bij een nieuw geboren baby. Mensen die uit het ziekenhuis zijn thuisgekomen, krijgen een bezoek van de HVD. De gemeentelieden die in het verpleeghuis verblijven, krijgen regelmatig bezoek van vaste HVD-dames.

De organisatie bestaat nog steeds.

Hervormde Vrouwen Groep "Ora et Labora" (HVG)

Deze is in 1930 opgericht door ds. Roth en zijn vrouw. Ds. Roth heeft van 1929 tot 1934 in Zoetermeer gestaan. Doel van de vereniging was: "Een Band van geestelijk leven te leggen en te versterken tusschen de vrouwelijke leden der gemeente." Men kwam "eens om de veertien daag" bij elkaar. Een markant bestuurslid was mevrouw Pietersma, de man van de predikant die tot aan 1980 meer dan twintig jaar in

De Hervormde Vrouwenvereniging "Ora et Labora" in 1934. Zittend vlnr: mw. A. van Beek, mej. Van Dorp, mw. B. Groenheijde, mw. Roth (oprichtster), mej. Van den Hoek, mw. Akkerman, mw. H. Groenheijde; staand vlnr: onder meer: mw De Rijk, mw Groen, mw. Van der Linde, mej. Van Reeuwijk, mw. Vos, mw. Van Herwijnen, mw. Jongerius, mw. Dogterom

Zoetermeer heeft gestaan. Op de bijeenkomsten kwamen gemiddeld 15 tot 20 personen. De HVG was aangesloten bij de Hervormde Vrouwengroep Christelijke Jonge Vrouwen Federatie. Tijdens de bijeenkomsten werd er gehandwerkt voor zending, zondagsschool en kerkvoogdij-bazaar, er werd voorgelezen, gezongen en aan bijbeluitleg gedaan. Leden van de HVG verleenden hand- en spandiensten bij ziekte in gezinnen. Voor de gezelligheid en ter versterking van de onderlinge band werd er elk jaar een uitstapje gemaakt. In december 2004 is de HVG opgeheven.

Christelijke jongelingsvereniging "De Prediker"

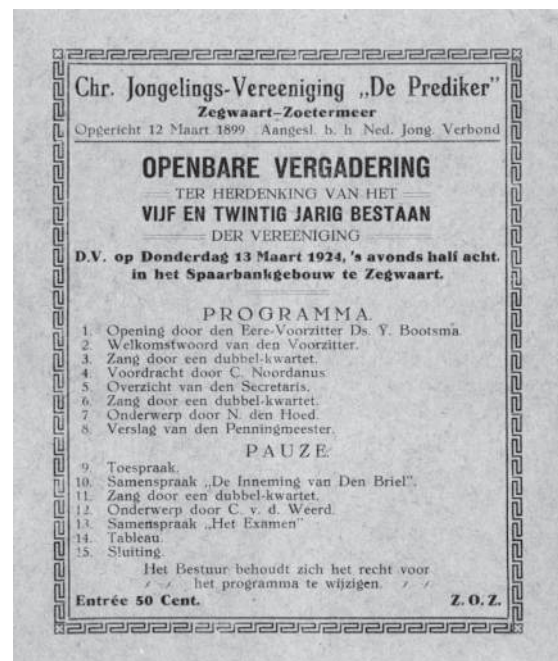
Voor de geschiedenis van de J.V. is geput uit de notulen van de bestuursvergaderingen, met aanhalingen uit de jaren waarin een en ander is opgetekend. Bij de oprichting in 1899 wordt direct ds. Bootsma (die tussen 1887 en 1927 predikant in Zoetermeer was) tot erelid benoemd. De CJV sluit zich in 1899 aan bij het NJV; de kosten hiervan zijn fl. 2,50 per jaar.

In de ledenvergadering op 9 april 1899 heeft zich "een jongeling aangemeld met name G. Goudriaan, tegen wiens aanneming — als lid uit den boezem der vereen., groote bezwaren bestonden. We hadden een sterk vermoeden dat hij van de vereen. allerlei lasterlijke praatjes uitstrooide en bovendien zijn de leden hem over het algemeen niet genegen"

Op 24 april wordt gezegd: "Bij elke algemeene vergadering 80 stembriefjes beschikbaar, 40 blanco en 40 bedrukt met stempel der vereeniging." Deze aantallen geven enige indruk over de opkomst bij zo'n algemene vergadering.

In drie maanden in 1899 ontving de CJV fl. 78,30, de uitgaven waren fl. 46,21. Het busje voor doeleinden buiten de vereeniging bevatte fl. 70. "Het beste werd gevonden er eenige arme kinderen christelijk onderwijs voor te laten genieten." "Verder was den voorzitter ter oore gekomen dat er, na het houden der vergadering, enkele leden zich naar een bierknip begaven. Gaat dit door, dan zal de vereen. er zedelijk onder lijden. Om dit te voorkomen werd den voorz. verzocht de leden te vermanen, zich, vooral op zondag, onberispelijk te gedragen. Om niemand te kwetsen zou hij dit heel bescheiden en voorzichtig doen."

In december 1899 besluit het bestuur "wegens de financiële toestand waarin de kas der vereeniging zich bevind, nog wat uit te stellen met den aankoop" van bijbels, "of door nog eens uit te zien [er] wellicht in kon slagen om gebruikte bijbels te verkrijgen ten voordeele der vereeniging."

Programma voor de viering van het 25-jarig jubileum van de Christelijke Jongemannenvereniging "De Prediker" in 1924

Elk jaar wordt er een jaarfeest gehouden met een samenspraak. De leden verdelen de rollen onderling. In februari 1904 is er in kas een bedrag van fl. 20,41. "Het zag er dus beter uit als andere jaren voor het jaarfeest. Dit jaarfeest zou er wel van betaald worden."

Vanaf 1904/5 duikt het Mannenkoor op in de notulen en in 1908 besluit het bestuur met 3 tegen 2 stemmen tot het oprichten ener knaapenvereniging. In de notulen van 13 september 1910 staat te lezen: "Verder zouden er weer pogingen in het werk worden gesteld, om het Mannenkoor, dat sedert geruimen tijd geen repetitie avonden meer houdt, deze te doen hervatten."

In de notulen van 16 december 1911: de viering van het 12¹/₂-jarig bestaan is aan de orde. Men besluit twee avonden te houden: "1) een propaganda-avond en 2) een bijeenkomst met beide verenigingen en afgevaardigden der naburige verenigingen te houden."

In 1912 "bracht L. Burgstad een voorstel in, om wat nieuwe boeken te krijgen. Met algemeene stemmen werd dit voorstel aangenomen, besloten werd de kas der knapenvere. hiervoor te gebruiken."

In 1921 besluit het bestuur, het gebruikelijke jaarfeest te vervangen door een feest-avond, "waar allen toegang hebben, de leden met hunnen dames en welke doorgebracht zal worden met tractaties, voordrachten en een samenspraak."

In 1922 staat in de notulen: "Voorts zal getracht worden dat op iedere vergadering een bijbelinleiding is en minstens één onderwerp ingeleid wordt."

In november 1923: "De voorzitter deelt mee dat we voor een mogelijk te houden bazar ter stijving onzer financiën, op den steun van Ds. en Mevr. Bootsma kunnen rekenen." Dit houdt verband met de kosten die verbonden zijn aan de viering van het 25-jarig bestaan.

De herdenking van het 25-jarig bestaan, in december 1923, gaat als volgt: "op één avond ... in de vorm van een gezellige feestelijke vergadering: opening door den Eere-Voorzitter (ds. Bootsma), zoo mogelijk een toespraak van één der oud-leden, daarna een paar onderwerpen door de leden te behandelen, met gepaste afwisseling van voordrachten, zang, muziek, tableaux en zoo nodig samenspraken. Na afloop dezer officieele herdenking,

Programma voor de viering van het 40-jarig jubileum van de Christelijke Jongemannenvereniging "De Prediker" in 1939

nog een navergadering met leden, oud-leden en begunstigers, waarbij tractatie enz. alles in een behoorlijk versierde zaal." Er komt geen jubileumboekje: de kosten zijn te hoog.

In de notulen van 15 december 1931 lezen we:

"Besloten is, te beginnen met januari, voorlopig als proef, conversatie avonden te geven op zaterdag in het gebouw. De bedoeling is dat de vrienden aldaar kunnen lezen, confereeren, dammen, schaken enz. Ook zal thee verkrijgbaar zijn tegen geringe vergoeding."

En op 13 april 1932:

"Vervolgens werd [wederom] besloten een Knapen Vereeniging op te richten te beginnen Zondag 17 April des namiddags te 4 uur in het gebouw."

Uit de notulen van 27 juli 1932:

"De voorz. Ds. Roth [stond in Zoetermeer van 1929 tot 1934] stelde daarna voor in de zg. feestweek een gezellige avond te houden, waar dan zouden worden uitgenodigd Knapen Vereeniging, Kleine Meisjes Vereeniging, Dorcas en Ora et Labora. Het doel van dien avond is dan, de Hervormde Jeugd van het feestterrein te houden, eveneens van de straat, waar dan toch verleiding sterk optreedt. Daar het doel der Vereeniging is, de eer Gods te betrachten, en niet dat der menschen, is het de plicht van het bestuur, zulk een voorstel naar voren te laten komen en te steunen, wat dan ook gebeurde."

In de notulen van 26 september 1932 lezen we dat de koffie 4 cent per kop kost, en in de notulen van 15 december 1933 dat "Besloten werd aan werkeloozen 1 kop [koffie] gratis te verstrekken. Hierna werd gevraagd of lid en bestuurslid lid mogten zijn van de NSB. Hier werd nogal wat woorden over gewisseld. besloten werd dat er geen propaganda in het gebouw mag worden gemaakt met kranten enz."

In de notulen van 21 januari 1941 lezen we:

"Ook werd gesproken over het jaarfeest. Besloten werd van wegen de tijd omstandigheden geen jaarfeest te houden." Op 21 januari 1941 is de enige keer dat er een bestuursvergadering is in de periode 1940-45. De laatste vergadering ervoor is op 2 maart 1939, de eerste erna 26 april 1945. Oorzaak hiervan was het Duitse verbod op verenigingen.

Op 26 april 1945 is er sprake van "Heroprichting De Prediker".

In de loop der jaren worden er steeds dagreisjes gedaan: in 1938 naar Brussel, in een "reuze bus en wel voor 34 personen", in 1946 naar Valkenburg en omgeving. Na de Notulen van 11 oktober 1948 staat een verslag van de secretaris. Daarin noemt hij het aantal leden van de Jongelingsvereniging: 38.

Het programma bij de viering van het 50-jarige bestaan in 1949 bestond naast de formele onderdelen zoals opening, verslagen en sluiting, vooral uit zingen, zang, voordrachten, toespraken van oud- en ereleden, 'samenspraak' en een 'tableau'.

Uit de notulen van 4 april 1950:

Er worden verschillende conversatie-avonden georganiseerd, "waarbij door de jury welke uit de vereniging gekozen zal worden, punten gegeven worden. Om het iets aantrekkelijker te maken zal er voor iedere wedstrijd een prijs zijn, bestaande uit

twee pakjes cigareten. Vermeldt dient nog dat de spreektijd bepaald is op 2¹/₂ minuut en dat de beste spreker van iedere avond in een soort finale geplaatst zal worden." "Onderwerpen voor de 1e avond zijn 1 stad 2 platteland 3 zwembadactie 4 dienstplicht pro en contra". In augustus 1950 bedraagt het ledental ongeveer 25.

In de notulen van 16 februari 1955 duikt het woord 'bazar' weer op. En wel zo: "... ingekomen brief van de vrouwenvereniging Ora en Labora, waarin zij verzocht aan de J.V. om medewerking te verlenen aan de door haar op touw te zetten bazar in het komende najaar, ten behoeve van het nog altijd te bouwen verenigingsgebouw. Besloten werd dat de secr. de V.V. het bericht zal sturen dat de J.V. alle medewerking hieraan wil verlenen..."

In 1970 bestond de Jongelingsvereniging (J.V.) De Prediker niet meer.

Meisjes Vereniging Dorcas

De vereniging is opgericht in november 1945; presidentes waren mevrouw Woldendorp en mevrouw Vernède, de echtgenotes van respectievelijk de dominee en de burgemeester; mr. Noé Vernède was burgemeester van Zoetermeer tussen 1939 en 1963. Doel: "Dat in de vrouwenwereld Jezus Christus als Heer en Heiland gekend en gediend worde." Er werd gemiddeld 1 keer per week vergaderd. Aantal deelnemers gemiddeld twintig. De vereniging was aangesloten bij de Christelijke Jonge Vrouwen Federatie. In 1970 bestaat Dorcas niet meer.

Ter gelegenheid van de jaarvergadering 1953 werden de jongemannen van De Prediker gefotografeerd. Vlnr: Piet Brandhorst, Gerard Westerman, Maarten Voskamp, Arie van Stralen, Wim Visser, Piet Wieriks, Gerard Havenaar, Kees Krijgsman, Martien Krijgsman, Piet van der Tas, Jan van der Slik, Joop van Vliet, Aad Gorissen

Nederlands Hervormd Gemengd Koor

In november 1951 opgericht door de Nederlandse Hervormde Verenigingsraad met als doel: door wekelijkse repetitie stem en zang te ontwikkelen. Het koor verleende medewerking aan min of meer officiële gelegenheden. Een in 2005 ruim 70-jarige, die indertijd bij de mannen meezong, vertelt vol enthousiasme over concerten die destijds in Denemarken, Duitsland, België en Frankrijk zijn gegeven. In 1970 bestaat het Nederlands Hervormd Gemengd Koor niet meer.

Bronnen en literatuur

Gemeentearchief Zoetermeer, Archief Hervormde gemeente Zoetermeer:
Notulenboeken van De Prediker

Kleef, Frederic van e.a. (red.), Een klassiek juweel: De Oude Kerk te Zoetermeer. Zoetermeer, Gemeente Zoetermeer en het Historisch Genootschap Oud Soetermeer 2002.

Spek, J. van der, 125 jaar protestants–christelijk onderwijs in Zoetermeer. (Zoetermeer 1986)

De Hervormde Meisjesvereniging "Dorcas" aan het einde van de jaren 40. Boven vlnr: Teuna Burgstad, Gré de Graaf, Janny Versloot, Joop van Straalen, Bets van der Linde, Tiny Veldhuizen, Sjaan Koetsier, Nel van Straalen, Riet Westerman; midden vlnr: Leny van Wijk, Janny Veldhuizen, mw. Woldendorp (domineesvrouw), mw Vernède (burgemeestersvrouw), Kitty van Straalen, Gré Koole, Leny Voskamp; onder vlnr: Riet Kerkhoven, Rina Kimmel, Lenny Kimmel, Adri Veldhuizen

De rooms–katholieke parochie H. Nicolaas

Bert van Oosterhout en Ton Vermeulen

De katholieke kerk na de 18de eeuw

In 1795 werd na de bezetting door Franse troepen de Bataafse Republiek uitgeroepen. De katholieken verkregen nu officieel vrijheid van godsdienst. Zij vormden ongeveer eenderde deel van de Nederlandse bevolking, voor een belangrijk deel woonachtig in Brabant en Limburg. De katholieken konden nu hun schuilkerken vervangen door nieuwe kerken, er werden instituten voor priesteropleiding gesticht, en het kloosterleven kon weer worden opgebouwd.

In 1853 richtte paus Pius IX de Utrechtse kerkprovincie op, bestaande uit het aartsbisdom Utrecht en de bisdommen Haarlem, 's-Hertogenbosch, Breda en Roermond. Dit 'herstel' van de hiërarchie ging gepaard met een storm van protesten van protestantse zijde, de zogeheten Aprilbeweging. Ruim honderd jaar later, in 1956, kreeg bij een herindeling Zuid-Holland het eigen bisdom Rotterdam.

De nieuwe bisschoppen besteedden in de eerste jaren veel aandacht aan de reorganisatie van hun bisdom en de opbouw van een goede infrastructuur van parochies. Een belangrijke voorwaarde voor de katholieke herleving werd gevormd door de orden en congregaties. De religieuzen bouwden een netwerk op van katholieke scholen, ziekenhuizen en armenzorg. Zij gaven aan het eind van de negentiende eeuw ook de aanzetten voor de opvallende missie–ijver onder de Nederlandse katholieken.

Tot halverwege de jaren vijftig van de negentiende eeuw kende het Nederlandse katholicisme een invloedrijke liberale stroming. Na de invoering van de bisschoppelijke hiërarchie werden de Nederlandse katholieken echter in toenemende mate conservatief en ultra–montaans (op Rome gericht). Deze ontwikkeling was mede te danken aan de liberale politici, die bleven weigeren het bijzonder onderwijs te subsidiëren en zo katholiek onderwijs naast staatsonderwijs mogelijk te maken. Deze schoolstrijd, ingezet door de antiliberaal encycliek *Quanta Cura* (1864) en het bisschoppelijke Onderwijsmandement (1868) werd uiteindelijk door een katholiek–protestante coalitie gewonnen. In 1888 kwam een nieuwe wet op het lager onderwijs tot stand, en in 1917 werden openbaar en bijzonder onderwijs volledig gelijk gesteld.

De opbouw van de katholieke zuil na 1890

Het Nederlandse katholicisme in de eerste helft van de twintigste eeuw kenmerkte zich door een groeiend zelfbewustzijn. Geloofsverdediging maakte plaats voor geloofsverbreiding. De missionaire energie richtte zich echter vooral op landen buiten Europa: er kwam een intensieve 'missiebeweging' op gang, en zowel in

In 1867 werd de eerste steen gelegd voor een nieuwe pastorie. De pastoor van de Nicolaasparochie legde de steen namens de ambachtsheer, Baron Osy. In de linker zijgevel is deze gedenksteen nog te bewonderen.

financieel als in personeel opzicht leverde katholiek Nederland een zo grote bijdrage aan het missiewerk van de kerk, dat het als 'Hollandia docet' door de paus ten voorbeeld werd gesteld.

Onder de Nederlandse katholieken heerste er in deze jaren een sterke groepsgeest en een effectieve sociale controle. De kerkelijke overheid beschikte naast het katholieke onderwijs over een breed scala van sociale, culturele en recreatieve organisaties om het dagelijks leven en werken van de katholieken te sturen. Het meest effectieve middel was echter de biechtstoel. De voorschriften op het terrein van goede zeden, seksualiteit en huwelijksleven werden voortdurend ingeprent. Dat de kerk daar in hoge mate in slaagde blijkt onder meer uit het hoge geboortenniveau van de Nederlandse katholieken.

Op politiek terrein gingen de katholieke politici op initiatief van Herman Schaepman samenwerken in de Katholieke Kamerclub. In 1904 werd een Bond van RK Kiesverenigingen opgericht, die in de praktijk al RK Staatspartij werd genoemd. Een katholieke arbeidersbeweging kwam op aan het einde van de jaren tachtig van de negentiende eeuw. De encycliek *Rerum Novarum* speelde daarin een zeer stimulerende rol. De vormgeving van de arbeidersorganisaties werd lange tijd gehinderd door een discussie over de vraag of zij nu standsorganisaties of vakorganisaties volgens beroepsgroepen zouden moeten zijn. De bisschoppen hakten in 1916 de knoop door met de bepaling dat deze organisaties bovenal standsorganisaties dienden te zijn. Zo kwamen in de eerste decennia van deze eeuw onder meer tot stand de Nederlandse RK Middenstandsbond (1915), de Algemene RK Werkgeversorganisatie (1915) en het RK Werkliedenverbond (1925).

Tweede Wereldoorlog, herstel en twijfel

De Nederlandse bisschoppen hebben al vroeg gewaarschuwd voor zowel rechts- als links-radicalisme. In verklaringen van 1934 en 1936 werden zware kerkelijke straffen verbonden aan zowel fascistische als communistische activiteiten. De Nederlandse bisschoppen hebben onder leiding van aartsbisschop J. de Jong zoveel mogelijk verzet geboden aan de Duitse bezetters. Zij werkten daarin nauw samen met de protestantse kerkelijke leiders in het InterKerkelijk Overleg. De Duitse 'gelijkschakeling' van katholieke verenigingen, organisaties en instellingen werd vaak praktisch onmogelijk gemaakt door een massale leegloop van leden of een tijdige opheffing. Onder de dekmantel van de Katholieke Actie werden organisatorische taken zoveel mogelijk voortgezet, en een Fonds Bijzondere Noden ontfermde zich over de talrijke functionarissen die nu werkeloos waren geworden.

De R.K.Nicolaaskerk, een zogeheten waterstaatskerk met opengewerkte spits aan de Dorpsstraat voor 1915

Tijdens en onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog zijn er in de zogenoemde doorbraakbeweging pogingen gedaan het politieke en maatschappelijke leven sterk te vernieuwen. De bisschoppen en de leiders van de katholieke zuil streefden echter naar een zo volledig mogelijk herstel van de vooroorlogse situatie. In hun ogen was dit herstel immers ook een rechtsherstel. De oprichting van de Katholieke Volkspartij in 1945 luidde de mislukking van de doorbraakbeweging in, en het gehele katholieke verenigings- en organisatieleven werd in 1945-1946 weer opgebouwd. Op deze wijze poogde de kerk de desintegrerende en seculariserende gevolgen van de snelle modernisering van de Nederlandse samenleving tegen te houden. Ogenschijnlijk deed zij dit met succes. Tot ver in de jaren vijftig steeg de verzuilingsgraad van katholiek Nederland nog. Een kritische onderstroom, die wortelde in de doorbraakbeweging, bleef echter aanwezig. Niet alleen de intellectuele elite, maar ook de gewone parochiepriesters kregen het gevoel dat een traditioneel, gesloten katholicisme tekort schoot in de moderne samenleving. Bij de viering van het eeuwfeest van het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie (1953) en in het bisschoppelijk mandement "De katholieke in het openbare leven van deze tijd" (1954) pleitten de bisschoppen nog eens nadrukkelijk voor een sterke katholieke eenheid als 'uitvalsbasis' naar de samenleving. Het mandement had echter een boemerangeffect: de katholieken werden zich des te meer bewust van hun behoefte aan openheid.

In de tweede helft van de jaren vijftig zijn de eerste aanzetten waar te nemen voor een roerige vernieuwingsbeweging. De kerkelijke disciplinerende, die zich steeds sterk had gefixeerd op de (sexuele) moraal, werd binnen de opkomende geestelijke

gezondheidszorg ter discussie gesteld, en steeds meer katholieke organisaties begonnen hardop twijfel te uiten aan de zin van hun 'K'. Het brede katholieke sociaal program dat de bisschoppen in 1954 hadden bepleit verscheen uiteindelijk in 1960-1963 bescheiden als 'een Katholiek uitzicht op de Nederlandse samenleving.'

Conciliaire hervormingen in de jaren 1960

Het door paus Joannes XXIII aangekondigde aggiornamento van de kerk en het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) vielen in Nederland in vruchtbare bodem. De invoering van de volkstaal in de liturgie en een vermindering van trouw aan de moraal waren de eerste opvallende kenmerken van de vernieuwingen. Deze ontwikkelingen werden bevorderd door het open optreden van de populaire Bossche bisschop W. Bekkers.

Door het uitgeven van de Nieuwe Katechismus (1966) en het houden van het Pastoraal Concilie van de Nederlandse Kerkprovincie (1969-1970) wilde het episcopaat onder voorzitterschap van kardinaal B. Alfrink de kerkelijke vernieuwing stimuleren en er leiding aan geven. In feite leidden deze initiatieven mede tot een zich autonoom ontplooiende vernieuwingsbeweging, die eind jaren zestig internationaal de aandacht trok. Er ontstonden kritische groepen te linker- (Septuagint, Amsterdamse Studentenekklesia) en te rechterzijde (Confrontatie, Waarheid en Leven) van de kerk.

Het elan van de vernieuwingsbeweging verhulde aanvankelijk de tegelijkertijd toenemende ontkerkelijking. Er had een vervaging van geloofsopvattingen plaats en het kerkbezoek daalde van 64,6 % in 1966 naar 46,3 % in 1970.

Het oecumenische gesprek was al tijdens de Tweede Wereldoorlog begonnen, maar vond tot halverwege de jaren zestig uitsluitend informeel plaats in talrijke gesprekskringen. De overgang van prinses Irene naar de katholieke kerk in 1964 en de verontwaardiging over haar 'voorwaardelijke herdoop' leidde echter tot contacten op officieel niveau. In 1968 werd de Raad van Kerken opgericht, en in de jaren 1967-1968 vonden wederzijdse dooperkenningen plaats tussen de katholieke en verschillende protestantse kerken.

De vernieuwingsbeweging ging gepaard met een dramatisch snelle ontzuiling van de Nederlandse samenleving. Het merendeel van de katholieke organisaties deconfessionaliseerde door opheffing of fusies met protestantse of niet-confessionele organisaties. Ook in het stemgedrag kwam de ontzuiling tot uitdrukking. In 1963 trok de KVP nog 31,9% van de kiezers, in 1972 nog maar 17,7%.

De vernieuwingsbeweging leidde in Rome tot ernstige ongerustheid, die tot uitdrukking kwam door de benoeming van een aantal zeer behoudende bisschoppen. Deze gebeurtenissen brachten in katholiek Nederland een hoog oplopende polarisatie teweeg, die tot in de jaren negentig zou duren.

De Zoetermeerse parochie H. Nicolaas

Bij de gelijkstelling van de godsdiensten in 1796 zaten de katholieken in Zoetermeer opgepropt in een op een schuur gelijkende schuilkerk aan de Voorweg, in de zogeheten Krom waar nu de Amerikaweg de Voorwegwetering kruist. Al snel wisten ze grond te verwerven in de dorpskern om in 1816 hun eigen echte kerk te bouwen. Deze werd in 1854 tot parochiekerk verheven nadat de bisdommen waren ingesteld,

Voordat de huidige Nicolaaskerk in 1916 werd gebouwd had architect Jan Stuyt een impressie-tekening gemaakt waarbij alleen de huizen aan de rechterzijde werden toegevoegd. Dat maakte de kerk vanaf de Dorpsstraat imposanter.

het zogeheten 'herstel van de hiërarchie', en Nederland missiegebied-af was. Helaas toonde het kerkgebouw ernstige gebreken en moest het in 1857 vervangen worden voor een nieuw gebouw, waarin de helft van de 800 parochianen tegelijk een plaats kon vinden. In 1867 werd de woning van de pastoor vervangen door de huidige pastorie.

Pastoor Van der Salm zat ondertussen op andere fronten ook niet stil. Hij wilde katholiek onderwijs, maar overheidsteun zat er niet in. Hij vond de oplossing in de zusters franciscanessen van Oudenbosch die een kweekschool hadden. Eind 1859 reisden de eerste drie zusters over land en water naar dat verre dorp en betrokken het net gekochte huis tegenover de kerk voor onderwijs aan meisjes en kleuters. Een jongensschool werd pas opgericht toen de overheid een kleine subsidie van bijzonder onderwijs mogelijk maakte. In 1891 begon het werk aan de Dorpsstraat 14. Vele malen werden de scholen uitgebreid maar jongens en meisjes kregen tot het midden van de jaren 1960 gescheiden onderwijs.

Groei in aantal en vereniging

De parochie groeide gestaag, doch de kerk telde slechts 400 plaatsen. De slopershamer zwaaide en onder leiding van architect Jan Stuyt en de regelmatig op de steigers klimmende pastoor Turnhout verrees in 1915 in negen maanden tijd een grote kerk met 856 plaatsen. Bijna tien jaar werd er vervolgens gewerkt aan de verfraaiing van de Nicolaaskerk. In 1933 telde de Nicolaasparochie 1130 gelovigen.

Niet alleen het aantal katholieken steeg, ook de organisatiegraad in verenigingen. Eerst waren dat puur godsdienstige verenigingen als die van het Liefdewerk van den Goeden Herder, "ten doel hebbende personen van het vrouwelijk geslacht, die tot een ontuchtig leven vervallen zijn, tot een braaf christelijk leven terug te brengen en haar daarbij te houden." Ook de H. Kindsheid stamde uit de 19de eeuw, "ten doel hebbende het doopen en vrijkoopen van de ongelooovige kinderen in Sina (China, red.) en andere afgodische landen." In de 20ste eeuw kwamen daar organisaties bij die het hele maatschappelijke bestel omvatten. Zo werden katholieke organisaties opgericht voor de landbouwers, arbeiders en middenstanders, in de jaren 1930 ook een Begrafenisvereniging en een voetbalclub.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog moesten de meeste verenigingen worden opgeheven, met uitzondering van de puur religieuze. Wel ontstond een organisatie onder kapelaan Wüst die pakketten en brieven stuurde naar mannen die verplicht in Duitsland moesten werken. Bovendien werd voedsel opgehaald en naar de steden gestuurd; tachtig kinderen uit de Haagse Jeroenparochie werden door parochianen opgenomen.

Vanaf 1945 werd vanuit het bisschoppencollege het katholieke verenigingsleven krachtig gestimuleerd en de pastoor en kapelaan werkten daar stevig aan mee. Verkenner, gidsen, een gymnastiekvereniging, het Wit-Gele Kruis en een schaakclub zijn enkele voorbeelden van nieuwe activiteiten. De oorlog had echter de mensen veranderd. Ze waren over de grenzen van hun eigen zuil gaan kijken, hadden met andersdenkenden samengewerkt en lieten zich niet zo maar terugstoppen in vakjes. De radio en later de televisie brachten de wereld buiten de directe omgeving in de huiskamer. Van de ontluikende welvaart wilden mensen gaan genieten. De ontkerkelijking nam toe, vooral in de steden.

Vanaf de toren van de Oude Kerk is in 1965 de omvang van de Nicolaaskerk goed te zien. Op de verre achtergrond de J.L. van Rijweg. (foto R.Koot)

In Zoetermeer ging dat allemaal nog niet zo hard. Maar ook hier waren geluiden te horen dat geloof, kerkgang en actieve betrokkenheid niet meer zo vanzelfsprekend waren. Pastoor Voorham klaagde in 1948 dat de predicatiën 'tot levensvernieuwing' bij het jaarlijkse veertigereengebed 's ochtends en 's avonds wel goed bezocht werden, maar hij was niet tevreden over de belangstelling. "De bezettingsjaren hebben op 't geestelijk-godsdienstig leven veel nadeeligen invloed gehad", zo schreef hij. Ook de belangstelling voor een tentoonstelling over de beleving van het christendom in de huisgezinnen "had groter kunnen zijn."

In het rapport van het Instituut Stad en Landschap van Zuid-Holland uit 1958, dat regelmatig adviezen gaf aan gemeenten over hun ontwikkeling, werd ook het kerkelijke leven onder de loep genomen. Van de bijna 6200 inwoners was 37% katholiek, onderverdeeld in ca. 15% boeren en twee keer 40% arbeiders en 'employé's en middenstanders'. Vooral het aantal boeren was de laatste tijd gedaald en het instituut constateerde dat de arbeiders de belangrijkste factor in de kerk gingen vormen, "maar nog niet harmonisch in het katholieke sociale leven zijn geïntegreerd. De katholieke jeugdbeweging bijvoorbeeld heeft nog niet een vorm kunnen vinden waarin de arbeidersjeugd een plaats heeft. In de plaatselijke katholieke politiek zijn eerst de laatste jaren de katholieke arbeiders, na enige organisatorische wrijving met de landbouwers, goed vertegenwoordigd. De katholieke boeren gaan thans zelf inzien, dat de groeperingen politiek hun plaats zullen dienen te vinden. Daar onder de katholieke arbeidersgroep, vooral onder de jongeren, het meer ontwikkelde kaderpersoneel slechts zeer schaars voorkomt, is het moeilijk om leiding voor het verenigingsleven te recrutereren. Er zijn thans plannen in katholiek verband om vormingscursussen voor werkende jongens en meisjes te organiseren."

De scholing was een probleem. Met name bij katholieken volgden de jongens en meisjes nauwelijks middelbaar onderwijs, ook omdat er in Zoetermeer geen katholieke vervolgschool was. In 1958 kwam daar verandering in door de oprichting van een Mater Amabilisschool (Beminnelijke Moeder), ofwel huishoudschool. Wel 58 leerlingen schreven zich in, slechts met 10 kon begonnen worden. En de 18-jarigen kregen in acht groepen — meisjes en jongens gescheiden — een nieuwe vormingscursus. Vier jaar later startte de katholieke ULO, eerst in de oude jongensschool, later in de Petrus-MULO/MAVO aan de Paltelaan.

Vernieuwingen

Rond 1960 begon de vernieuwing in de liturgie. De gelovigen moesten sterker participeren. In 1956 was dat al tijdens de plechtigheden in de Goede Week voor Pasen. Onder invloed van het Tweede Vaticaans Concilie werd het Latijn ingeruild voor de eigen landstaal en stond de priester voortaan tijdens de gehele H. Mis met zijn gezicht naar het kerkvolk. Juist in deze periode was de preekstoel en het altaar aan vernieuwing toe. De pastoor vertaalde dit alles in een rigoureuze verbouwing die veel parochianen schokte: de schilderijen rondom het altaar werden weggehaald of verdwenen onder een nieuwe laag verf, beelden verdwenen letterlijk in de Grote Dobbe.

Ook de positie van de pastoor veranderde. De parochianen werden mondiger en actiever bij het beleid betrokken, al bleef de pastoor kerkrechtelijk wel de uiteindelijk verantwoordelijke persoon. In 1967 mocht iedereen vanaf 17 jaar stemmen voor de nieuwe parochieraad, die ging adviseren op pastoraal gebied. De pastoor en

kapelaans formeerden zich tot een pastoraal team om de groei van de parochie in een zich tot stad uitgroeiend Zoetermeer gezamenlijk aan te pakken.

Veel parochianen zagen hun vertrouwde gebruiken verdwijnen: de H. Mis was heel anders dan vroeger, de kerk zag er niet meer hetzelfde uit, de priester stond niet meer vanzelfsprekend op een voetstuk. Een deel vond het prachtig, een aantal haakte af. Het kerkbezoek daalde. Eind jaren 1960 werd nog gedacht aan een kerk in elke nieuwe wijk, eventueel gezamenlijk gebouwd met hervormden en gereformeerden. Al snel ging de ontkerkelijking zo snel dat deze plannen de ijskast ingingen. Pas in 1974 werd in De Leyens De Doortocht gebouwd midden tussen de weilanden, rond 1990 verzezen in de groeiende stad nog eens drie kerken.

1970 was voor veel parochianen een zichtbaar keerpunt in de parochie. Kapelaan J. van Haaster verruilde het priesterambt voor een baan bij het jeugdwerk en kort na zijn 25-jarig priesterjubileum kondigde pastoor Van Zon aan dat hij ging trouwen. De Nicolaasparochie ging een nieuw tijdperk in.

Katholieke Arbeidersbeweging, KAB

De Katholieke Arbeidersbeweging was in Nederland de centrale van stands- en vakorganisaties van de katholieke arbeiders. 1888 wordt gewoonlijk als het ontstaansjaar van de katholieke arbeidersorganisaties in Nederland beschouwd. Ook al

Reisvereniging RIOS (Reizen Is Ons Streven) van de Katholieke Arbeiders Beweging; uitgaansdag naar Schoorl en Volendam in 1952. Onderste rij vlnr: Annie Rienties, Gon Bolleboom, Jannie Hoogduin, Corrie Hoogduin, Leen Hoogduin, Leo Rienties, Loek Bolleboom, Jan Hermus, Bert v.d. Helm, Bram Zonderop, C.v.Swieten; middelste rij vlnr: Aad van Dijk, Henk Bolleboom, Jo v.d. Ven, Henk Bolleboom sr, Riet Reuneker, Greet Hoogduin, mevr. Van der Meer-Opdam, An Smit, mevr. De Wit, Aagje van Leeuwen-Zonderop, mevr. Van der Ven, Nel Zonderop-Foray; bovenste rij vlnr: Gerrit van Driel, Coby v.d. Ven, Rinus Kouwenhoven, Lenie Bolleboom, Henk van Kesteren, Flip Reuneker, Dirk v.d. Meer, mevr. Van der Ven-Stolker, Leo v.d. Ven, Annie Friggen, Jan van Veen, Jannie Friggen, Gerard de Wit, Jan van Leeuwen, Jan van der Ven sr. (collectie M.C.J. Moers-de Vree)

bestonden er voordien reeds enige katholieke vakorganisaties. In 1888 werd namelijk in Amsterdam de Nederlandse RK Volksbond opgericht, al spoedig gevolgd door soortgelijke verenigingen in Haarlem, Rotterdam en Den Haag. In 1890 fuseerden deze vier verenigingen tot een centrale bond. Hoewel van de RK Volksbond de meeste leden arbeiders waren, was het toch niet een zuivere arbeidersbeweging. Ook niet-werknemers konden lid worden. Echte arbeidersorganisaties kwamen na 1889 in Twente tot stand (onder andere in Enschede en Hengelo), vooral dankzij stimulans van de bekende priesters Dr. H.J.A.M. Schaepman en Dr. Alphons Ariëns. In 1893 werd in Zwolle de Bond van RK Werkliedenverenigingen in het Aartsbisdom Utrecht opgericht, die in tegenstelling tot de Volksbond bijna uitsluitend uit fabrieksarbeiders bestond. Spoedig volgden ook werkliedenverenigingen in het zuiden.

In 1903 had in Utrecht het eerste Nederlandse RK Vakcongres plaats, georganiseerd door de RK Volksbond, de Bond van RK Werkliedenverenigingen in het Aartsbisdom en het Permanent Comité voor de Nederlandse RK Vakorganisatie. In 1908 werd een nieuw vakcongres gehouden en werd besloten tot oprichting van een Bureau voor RK Vakorganisatie. In 1906 was echter reeds opgericht de Federatie van RK Volks- en Werkliedenverbonden als overkoepelend orgaan van de diocesane volks- en werkliedenverbonden. Sedert 1909 bestonden er dus twee centrales, een voor de vakbonden (nieuwe benaming voor de nationale vaksecretariaten) en de andere voor de diocesane bonden (standsorganisaties).

In 1945 werd vervolgens de KAB opgericht. Het doel was rechtstreeks en onrechtstreeks alle belangen te behartigen van de arbeiders en hun gezinnen in het algemeen en van zijn leden in het bijzonder. Voor een doelmatige behartiging van de verschillende belangen werden gevormd: diocesane bonden, vakbonden, centrale raden, diensten en instellingen.

Naast de KAB was er voor de vrouwen de KAV, de Katholieke Arbeidersvrouwen Vereniging, met eigen bijeenkomsten. In de jaren 1950 bestond er nog een tweede katholieke vereniging voor vrouwen, het Katholiek Vrouwen Gilde. Deze vrouwen-

De KAB had onder meer een afdeling 'kaartclub' die zich bezig hield met het organiseren van wedstrijden kruis-jassen en klaverjassen. In 1953 liet het bestuur zelfs een uitleg van beide kaartspelen drukken bij de plaatselijke drukker aan de overkant van de kerk. Het vaandel werd gedragen tijdens processies in de kerk, dan bleven de kaarten thuis. (collectie parochiearchief H. Nicolaas)

beweging noemde zichzelf kortweg het 'Gilde'. Een enkele keer nodigden de beide verenigingen elkaar uit. Pas in de winter van 1961 werd een gezamenlijk programma aangeboden.

De diocesane bonden behartigden de godsdienstig-zedelijke, culturele, algemeen-sociale, economische en sociaal-hygiënische belangen. Daartoe werkten zij samen in centrale raden, die bevoegd waren te adviseren, te stimuleren en leiding te geven ten aanzien van de nationaal gerichte werkzaamheden.

De vakbonden behartigden de godsdienstig-zedelijke, culturele, sociaal-hygiënische en sociaal-economische belangen die de tot een bepaalde bedrijfstak behorende arbeiders met elkaar gemeen hadden. Daartoe werkten zij samen in een sociaal-economische raad die bevoegd was richtlijnen te geven die voor een uit nationaal oogpunt evenwichtige behartiging der bovengenoemde belangen noodzakelijk waren.

De KAB die in het begin van de jaren 1950 kapelaan Schut als geestelijk adviseur had, kende landelijk, maar ook in Zoetermeer, veel onderafdelingen: "Alle verenigingen hadden ook hun godsdienstige tak. Alles wat Rooms was, had de kapelaan erbij nodig. Dat was de vlag die de lading dekte. Zo had de KAB de zogenaamde Credo Pugno-Club. Daarin werden de godsdienstige aspecten van het arbeidersleven behandeld. De KAB had nog heel veel andere onderafdelingen. Zo waren er onder meer een afdeling voor boerenarbeiders en ook een grote reisclub.

Laatstgenoemde was de grootste club binnen de KAB. De leden spaarden het hele jaar en van het gespaarde geld ging men een dag uit. In de werkende stand had men in die tijd nog weinig vertier en dit was een gelegenheid om even te ontspannen. Op de voorbereidingsavond voor het jaarlijkse uitje puilden de zaal uit. De reisclub werd door de leden bijna belangrijker gevonden dan de overkoepelende KAB." Daarnaast was de afdeling 'kaartclub' van de KAB erg populair. Deze kaartclub hield zich bezig met het organiseren van wedstrijden kruisjassen en klaverjassen. In 1953 liet het bestuur zelfs een uitleg van beide kaartspelen drukken bij de plaatselijke drukker aan de overkant van de kerk.

In 1981 kwam aan de verzuiling binnen de vakbonden een einde. In dat jaar fuseerden de opvolger van de Katholieke Arbeidersbeweging, het Nederlands Katholiek Vakverbond (NKV) en het socialistische Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV) tot de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV).

RK Bibliotheek

Om de gelovigen in de gelegenheid te stellen de juiste boeken te lezen, werd een katholieke Volksbibliotheek opgericht in de kleuterschool, het latere Kwetternest, aan de Dorpsstraat 35.

In het begin van de jaren 1950 stond de RK Bibliotheek onder de strenge leiding van juffrouw Schwalbach. Op verzoek van pastoor Voorham toonde kapelaan Schut met enige regelmaat belangstelling voor het vele en goede werk dat juffrouw Schwalbach in de bibliotheek verrichtte: "Juffrouw Schwalbach zwaaide de scepter over de bibliotheek. Deze bevond zich tegenover de Nicolaaskerk in het latere Kwetternest en was elke zondag na de hoogmis geopend. Juffrouw Schwalbach zocht, geassisteerd door Marie van der Meer, ook de boeken voor je uit die zij geschikt voor je achtte. De bezoekers mochten niet zelf de boeken uitzoeken. De kapelaan moest

daar ook altijd heen, want juffrouw Schwalbach deed goed werk en daar diende je met je aanwezigheid waardering voor te tonen. Als dan het Angelus luidde, moest ik op bevel van juffrouw Schwalbach die als 'een echte Duitse' en streng bekend stond, in de bibliotheek het Angelus voorbidden. 'Kapelaan!', klonk het dan streng."

De bibliotheek stond eind jaren 1950 onder voorzitterschap van dokter A. Suidman. In 1960 werd de naam RK Openbare Bibliotheek en daarmee werd de bibliotheek voor iedereen toegankelijk. Een nieuwe locatie achter de oude jongensschool aan de Dorpsstraat 16 werd door vrijwilligers opgeknapt, een nieuwe catalogus gemaakt en tijdens de uitlening op zaterdagmiddag van half vier tot zes uur werd zelfs voorgelezen aan de kleuters. Dan konden de ouders na afloop mooi zelf boeken voor de komende week kiezen uit zo'n 7.000 stuks. Het gehele beheer werd verzorgd door een aantal vrijwilligers.

De katholieke Volksbibliotheek was aanvankelijk gevestigd in de kleuterschool, het Kwetternest aan de Dorpsstraat 35, tegenover de Nicolaaskerk.

Juist in 1960, het jaar van het 'opknappen' was een initiatief ontstaan tot een algemene bibliotheek vanuit de CPB, Centrale Plattelandsbibliotheek, echter zonder vertegenwoordigers van katholieke zijde. Fusiebesprekingen liepen vast toen om opheffing van de RK bibliotheek werd gevraagd. Ook de subsidiemogelijkheden stamden nog uit 1921.

Dat veranderde echter snel, bovendien wilde de openbare stichting wel meegaan in het plaatsen van morele aanduidingen in de boeken. In één avond in 1963 was de grondslag gelegd voor de Stichting Openbare Bibliotheek Zoetermeer die 28 november van datzelfde jaar werd opgericht. Ze bleef voorlopig gehuisvest in de oude katholieke locatie voor fl. 15,00 in de week. Op deze manier kon ook de overgang van vrijwilligers naar professionele krachten geleidelijk plaats vinden. Ondertussen werd door directrice mejuffrouw Bettink gesaneerd in de voorraad boeken en begin 1965 verrees een eigen noodvestiging aan de Meidoornlaan en ging de openbare bibliotheek officieel van start.

Boerenleenbank

Vanaf 1904 had Zoetermeer de Spaar- en Voorschotbank, opgericht door landbouwvereniging De Eendracht. De leden legden geld in waarmee werd gewerkt, in 1948 fl. 3.000.000 door 2158 mensen.

Echter, de katholieken voelden zich hierin niet voldoende vertegenwoordigd, en men wilde ook hulp bieden aan minder vermogende ondernemers. Bovendien was er na de Tweede Wereldoorlog erg veel kapitaal nodig voor mechanisatie. Vier boeren en twee tuinders richtten in het café van Veelenturf, De Jonge Prins, in 1951

de Coöperatieve Boerenleenbank op, vallend onder de landelijke koepel te Eindhoven. De leden stonden met hun hele bezit garant voor verliezen. En je kon alleen geld lenen als je lid werd. De zes katholieke bestuurders deden hun best om zich niet als katholieke bank te profileren: volgens de statuten kon iedere christen met een landbouwbedrijf lid worden. Iedereen kon geld inleggen en sparen.

De eerste kassier van de Boerenleenbank was 'meester' Van Vliet die tevens landbouwonderwijzer was. Hij heeft overigens de functies van kassier en onderwijzer altijd gecombineerd. Zijn opvolger, de heer Van Eekelen die werkte vanuit zijn eigen woning aan de Stationsstraat 71, werd eerst kassier en later directeur. Hij beijverde zich voor de opname van protestanten in het bestuur, die er vanaf 1954 ook kwamen. Daarnaast was Van Eekelen ook nog jaren penningmeester van het kerkbestuur in de Nicolaasparochie.

De bestuurders kenden de klanten persoonlijk en die kennis werd meegenomen in de beslissingen over het uitlenen van geld. De mededeling 'staat als kooplustig bekend' was niet bevorderlijk voor de beoordeling van de aanvraag, de kunde en persoonlijkheid van een echtgenote wel. In de eerste jaren werden vooral tractoren gefinancierd met koeien als onderpand. Later konden ook middenstanders geld lenen.

De Boerenleenbank groeide. Eind 1954 waren er 294 spaarrekeningen voor een bedrag van fl. 682.000,- en 73 leden. In 1956 werd een nieuw kantoor betrokken aan de Julianalaan. Twee jaar later kwam de eerste assistente voor de directeur. In 1968 was het ruimtegebrek zo nijpend dat men verhuisde naar het nieuwe pand op de hoek van de Stationsstraat en de Oranjelaan.

De grote concurrent was in die jaren de Raiffeisenbank, afkomstig uit het protestante Benthuisen. Uiteindelijk volgde na moeizame gesprekken in 1978 een samengaan tot RABO Zoetermeer-Benthuisen, zes jaar ná de landelijke fusie.

De Coöperatieve Boerenleenbank in haar nieuwe gebouw op de hoek van de Julianalaan en Beatrixstraat, 1956 (foto JosPé, Arnhem)

RK Collectantencollege

In 1960 werd door pastoor Van Steijn het collectantencollege opgericht. De eerste groep collectanten bestond uit 21 mannen. Van collecterende vrouwen was in die dagen nog geen sprake. En hoewel feminisme en vrouwenemancipatie voor grote maatschappelijke veranderingen hebben gezorgd, lijkt het, alsof voor het collectantencollege de tijd heeft stilgestaan. Tot op de dag van vandaag is het een onneembaar mannenbolwerk!

Het doel van een collectantencollege is duidelijk. De collecte tijdens de verschillende vieringen zorgt er elk jaar voor dat een aanzienlijk deel van de geplande uitgaven ook daadwerkelijk gerealiseerd kan worden. Die ene collecte van nu waren er echter oorspronkelijk maar liefst zeven!

Met de veranderingen in de liturgie eind 1964 werden ook de zeven verschillende collecten in één collecte samengebald, opdat de gelovigen zich tijdens de vieringen beter konden concentreren op datgene wat zich op het altaar afspeelde.

Opmerkelijk is dat in het verleden de meestal zo gewetensvolle collectanten binnen hun eigen club met enige regelmaat voor financiële opschudding zorgden. Het was namelijk de bedoeling dat elk lid jaarlijks een gering bedrag aan contributie betaalde. Door middel van deze contributie werden dan onder andere de uitgaven voor lief en leed (voor de leden; later ook voor de echtgenotes) betaald. De notulen van de jaarvergadering van het collectantencollege van 24 november 1971 vermelden de vraag van de voorzitter aan een van de leden, "of zijn tocht naar de wanbetalers nog wat opgebracht had." Het betreffende lid antwoordde "dat het niets opgeleverd had." De notulist stelt bovendien vast: "Ook nu zijn er weer leden met behoorlijke achterstand. Maar meestal zijn het die leden die niet op de vergadering verschijnen."

Maar ook onder de wel aanwezige leden bevonden zich wanbetalers! Uit dezelfde notulen: "Hierna volgt het verslag van de penningmeester. Daar de penningmeester door ziekte verhinderd is, wordt het verslag voorgelezen door de voorzitter. Het financieel verslag vertoont een nadelig saldo van fl. 110,89. Dit bedrag is door de penningmeester voorgesloten. Deze wil echter zo spoedig mogelijk zijn geld terug en heeft daarom aan de voorzitter gevraagd of hij ervoor wilde zorgen dat de aanwezigen tijdens de vergadering zoveel mogelijk hun contributie en boete willen betalen. Dit wordt ook door iedereen gedaan."

De boete, waarvan sprake is, werd opgelegd, als een collectant zijn beurt verzaakte. Zowel de hoogte van de contributie als ook het boetebedrag van fl. 0,25 leidden tot verhitte discussies. Het opleggen van boetes bij het niet-verschijnen stimuleerde menig collectant tot het vinden van creatieve oplossingen. Zo werden Matthé en Ton Vermeulen in hun kosterstijd menigmaal vlak voor het begin van de mis gevraagd een collectantenbeurt over te nemen en een handtekening in het presentieboek te zetten om op die manier een boete te voorkomen.

Het is echter vooral gezellig op de jaarvergaderingen. Steevast maken de notulen melding van een korte vergadering. Daarna komen, na een dankwoord van de pastoor, de kaarten en de borrelfles op tafel.

RK Dansclub

Vooral onder jonge katholieken genoot de RK Dansclub een grote populariteit. Pastor Schut legt uit, waarom in de jaren 1950 het predikaat 'RK' zo belangrijk was: "Dat er zoveel verenigingen het predikaat RK droegen, vonden enerzijds de leden belangrijk. Het was een blijk van waardering en van het feit dat je goed werk deed, als er een pastoor of een kapelaan aan te pas kwam. Anderzijds wilde de Kerk de zuil instandhouden en versterken om in voorkomende gevallen te kunnen ingrijpen. Het had ook met het verwerven van een machtspositie te maken." Maar het was ook de bedoeling van deze verenigingen om "het katholieke bevolkingsdeel te beschermen tegen de 'anderen', de andersdenkenden. Dat leverde alleen maar het gevaar van een gemengde verkering op."

Met het oog op het voorkomen van deze 'gemengde' verkeringen speelden de danslessen die door Dansschool Castelein uit Leiden gegeven werden en die in parochieel verband plaatsvonden in het Parochiehuis, een cruciale rol. Vanaf 18 jaar was het toegestaan dansles te nemen. Pastor Schut: "Castelein regelde dat helemaal in overeenstemming met de clericale voorschriften. Zo werd er in de Veertigdagentijd niet gedanst, met uitzondering van Halfvasten. De dansstop werd niet door iedereen gewaardeerd: 'Waarom mogen we op andere zondagen niet dansen? Er zit toch geen vet aan?' "

De Dansclub was echter niet de enige gelegenheid voor meisjes en jongens om elkaar te ontmoeten. An van Wieringen-Vollebregt: "Met een kaart van de pastorie mocht je op dansles. De foto liet je maken bij fotograaf Dekker. Op vrijdagavond

Dansschool Evert Castelein - RK Dansclub, circa 1950. Onderste rij vlnr: Nel Vollebregt, Toon Berk, Mies Kneppers, Louis Schrama, Dien Ammerlaan, Theo Tetteroo; middelste rij vlnr: Adriaan Vollebregt, Vroon de Groot, Jo Berk, Nel de Groot, Nic de Jong, assistente van Martin Visser, Piet Gouweleeuw, Martin Visser (dansleraar); bovenste rij vlnr: accordeonspeler (assisterde Martin Visser), Mien Tetteroo, ?, Bep (of Sjaan) den Elsen, ?, ?, Arie Schrama (collectie M.C.J. Moers-de Vree)

hadden we dansles. Dat was echter niet de eerste keer dat je jongens zag. Op de Vastenavondfeestjes kwamen er bij ons thuis op de boerderij aan de Zegwaartseweg jongens kaarten. Die werden speciaal daarvoor uitgenodigd. Dat gebeurde een stuk of vijf avonden achter elkaar tot Aswoensdag. Op die manier leerde je elkaar ook wel kennen.”

Jeanne Moers was in haar jeugd lid van een ‘gemengde’ dansclub: “In de zalen van Van Well, nu parochiehuis achteraan, werden danslessen gehouden. Ze waren ook bij Veelenturf in De Jonge Prins, maar op die danslessen namen ook niet-katholieken deel. Dit in tegenstelling tot bij Van Well waar dansschool Castelein les gaf. Je mocht daar naar toe als je een jaar of 17 was.”

Ook Ria Moers–de Vree is lid geweest van de RK Dansclub: “Met 17/18 jaar mocht ik op dansles bij de heer Visser van Dansschool Castelein uit Leiden, achter bij Van Well in een zaal met een toneel. Ik zat daar twee jaar op en ik heb daarna zelfs nog een aparte cursus tango gevolgd. Ik kreeg verkering met Joop, mijn latere man, nadat hij in 1950 uit Indië kwam. Die kon niet eens dansen en die is toen met een stelletje jongens naar een privé–dansschool in Leiden geweest. Leuk vond hij het niet en ze zaten dan ook meer aan de bar dan dat ze op de dansvloer stonden.”

RK Voetbalvereniging DWO

Tijdens een vergadering van de Mariacongregatie stelde kapelaan P. van Stralen voor om een voetbalvereniging op te richten. Op 1 september 1939 werd dat DWO, Door Wilskracht Ontstaan. Van Stralen werd geestelijk adviseur en trainde zelfs mee in korte broek. Bestuursleden werden Cor Moers, Flip Buitendijk, Arie Overduin, Cees van Haastert en Bert Hoogduin.

De eerste wedstrijden speelde DWO tegen het katholieke TOGB uit Berkel en tegen BSV, de plaatselijke Brinkers Sport Vereniging. Thuis werd gespeeld op het weiland van boer Koevoets aan de Zegwaartseweg, waar eerst de koeien en de bijbehorende vlaaien verwijderd moesten worden, voordat er gespeeld kon worden.

Het voetballen begon pas om 12.00 uur op zondag, nadat iedereen in de gelegenheid was geweest om te voldoen aan zijn kerkelijke verplichtingen. En in de Goede Week voor Pasen werden de trainingen opgeschort.

De geestelijk adviseur had de nodige invloed. Hij was dan ook voorzitter van de juniorencommissie en bezocht ‘elke bestuursvergadering op een tijdstip dat hem uitkwam’. Hij hield toezicht op de zedelijke moraal van de leden, probeerde katholieke leden van het algemene DSO te bewegen om over te stappen en trachtte katholieke middenstanders te laten adverteren in het clubblad. Het parochiehuis kon tegen een geringe vergoeding worden gebruikt voor bijeenkomsten en de naastgelegen speelplaats van de school was een ideale plek voor trainingen.

Pastor Schut was kapelaan in het begin van de jaren 1950 en geestelijk adviseur van de voetbalclub, hoewel hij geen grote voetbalfan was. “Ik woonde zoveel mogelijk de thuiswedstrijden van DWO bij. Daarnaast moest ik er voor zorgen dat bij het Aanbiddingsfeest en bij het Veertigurengebed geen wedstrijden werden gespeeld. Bij het hoofdbestuur moest je dit aanvragen. Als je dat eens vergat, dan kreeg ik van de pastoor op mijn donder. Want de kapelaan moest ervoor zorgen dat alle

Een elftal van de RK Voetbalvereniging DWO, circa 1948 (collectie J.C. Moers)

verenigingen op dit soort hoogtijdagen deelnamen aan de processie die binnen de muren van de kerk gehouden werd. Daar bestond een heel draaiboek voor, hoe al die verenigingen moesten lopen en zo. Dat was bij de afsluiting van het Veertigurengebed op zondagavond met alle vaandels. Vanaf de preekstoel las ik dan voor, welke vereniging er wanneer aan de beurt was in de processie. Omdat organiseren niet mijn grootste talent was, ging dat meestal mis”, biecht pastor Schut op. Hij vraagt zich echter af, of het wel wat uithaalde. Want weliswaar was de DWO-jeugd allemaal nog kerkganger, maar erg Rooms waren ze al niet meer. Die gingen toch op zondag liever voetballen dan in de kerk zitten bidden.

Na de Tweede Wereldoorlog verhuisde de vereniging naar een weiland van Duynisveld aan de Voorweg, ongeveer daar waar nu de Afrikaweg de dijk kruist. Vervolgens volgde in 1961 de verhuizing naar het Vernède-sportpark en in 1978 naar het Westerpark. De vereniging groeide mee met Zoetermeer. Kort na de laatste verhuizing telde zij al 840 leden met dertien seniorenelftallen, 44 jeugd- en twee damesploegen.

Naast de voetbaltak ontstond in 1950 ook een gymnastiekafdeling die de naam Door Inspanning Ontspanning kreeg en die al snel zelfstandig werd in Sine Nomine. Ook heeft er heel kort een handbalafdeling bestaan.

De voetballers spreidden de vleugels uit met een dameselftal in 1973, twee jaar later met een zaalvoetbalteam en vanaf 1986 hebben senioren de mogelijkheid ook op zaterdag te spelen.

Katholiek was de vereniging toen al niet meer. Het voorvoegsel RK was er in 1967 na een ledenvergadering afgehaald.

RK Godsdienstige verenigingen

Ook nu zijn er in iedere parochie mensen die streven naar verdieping van godsdienstkennis en geestelijk leven. In de vorige eeuw had men voor dit doel de zogenaamde godsdienstige verenigingen. Deze verenigingen waren met name bestemd voor mensen, die hoger mikten, die zochten naar leiding om voortgang te maken in de christelijke volmaaktheid. Zoals er mensen zijn die dit ideaal van christelijke volmaaktheid willen nastreven in al zijn gestrengheid en daarom de wereld verlaten en in het klooster zich zelf binden door het afleggen van de religieuze geloften, zo waren er ook leken, die in hun eigen staat dit ideaal zo goed mogelijk trachtten te verwerkelijken. Uit dit streven ontstonden ooit de godsdienstige verenigingen.

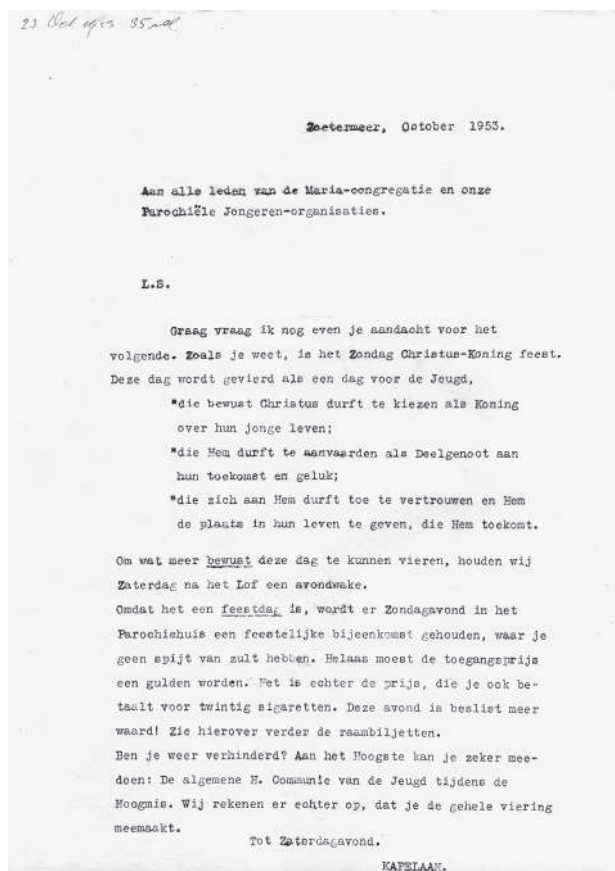
Genootschap van de H. Kindsheid

Het Pauselijk Genootschap van de Heilige Kindsheid, in de volksmond vaak afgekort tot 'De Kindsheid' werd in 1842 door mgr. Forbin-Janson gesticht en met kracht gepropageerd. Met name in Nederland heeft het genootschap een grote bloei gekend. Het was een missiegenootschap dat door de pausen ten zeerste aanbevolen werd. De hoofdzetel van dit genootschap was in Parijs gevestigd. Volgens De Kleine Katechismus was het doel van het Pauselijk Genootschap van de Heilige Kindsheid: 'Het opvoeden van de heidense jeugd.' (Les 18: Eigenschappen van de Kerk)

Ook in Zoetermeer was er veel aandacht voor De Kindsheid. Jan Moers: "Elk jaar doordeweeks in lente of zomer had je een processie in de kerk met twee beeldjes, een van het kindeke Jezus en volgens mij een van St. Jan. De sterkste jongens van de klas mochten die dragen en we liepen dan drie rondjes door de kerk. Ondertussen werden er liedjes gezongen, zoals: 'Kon het beeldje spreken, dan sprak het zoet'. Iedereen vanaf de kleuterschool liep mee, klas voor klas."

Ook Ria Moers-de Vree heeft aan de processie van de Heilige Kindsheid deelgenomen: "Ik heb nog wel met de processie meegedaan. Dan waren er lange linten, dan moest je er met je pink doorheen en liep je achter elkaar met je eerste-communiejurkje in processie door de kerk."

An van Wieringen-Vollebregt herinnert zich: "Dat was iets van de missie, dan was er aandacht voor de arme negerkindertjes. Daar moest je voor bidden en zingen om ze te redden. Het had een feestelijk karakter met een processie in de kerk met beelden op een baar, door kinderen vastgehouden, zoals het kindje Jezus. En we zongen van 'Kon het beeldje spreken, ja dan sprak het zoet, (...) altijd blijven moet'. Wij waren dan ook bruidje. De

Bruidjes van de familie Moers, circa 1934. Vlnr: Agnes, midden beneden Nel, boven midden Co en Rie Moers (collectie J.C. Moers)

zelatrices (iemand (v) die zich voor het welzijn en de ledenwerving van het Pauselijk Genootschap van de H. Kindsheid inspande) hadden een soepjurk aan met gouden randjes en die mochten collecteren. We gingen dan ook op de foto en sommige kinderen waren verkleed als pater of zuster. Kleine kinderen kregen vleugeltjes aangebonden als engeltjes.”

Mariacongregatie

In het begin van de 20e eeuw werd de Mariadevotie door de kerk zeer gestimuleerd. Een uitvloeisel hiervan was dat in de Mariacongregaties meisjes tussen zestien en twintig jaar religieus en sociaal gevormd werden. Maria werd als maagd en als moeder aan de vrouwen ten voorbeeld gesteld, en het katholieke ideaal voor de vrouw was om kloosterzuster te worden of moeder van een groot gezin. Het primaire doel van het huwelijk was de voortplanting.

Ook in Zoetermeer speelden de bijeenkomsten van de Mariacongregatie een belangrijke rol in de geloofsopvoeding van de jeugdige parochianen.

An van Wieringen–Vollebregt herinnert zich nog hoe zij na de Tweede Wereldoorlog als 13 of 14-jarige lid werd van Kleine Mariacongregatie: “Daar bleef je tot je 16de. Daarna ging je naar de Grote Congregatie. Mijn twee jaar oudere zus Nel was daar prefect van en dan mocht je onder meer voorzingen: het Magnificat inzetten, of het Salve Regina. Daarna volgde een preek. Wij zaten voorin de kerk op een woensdagavond en de kapelaan zat omgedraaid op de voorste bank. Alleen voorin was het licht en dat gaf wel een mysterieus gevoel. Op het eind werd de zegen gegeven: de kapelaan deed een witte albe aan en een koorkap in de sacristie en gaf ons dan plechtig en devoot de zegen. Zo leerde je in een groep meisjes wat over het geloof, je kreeg ook wel heiligenverhalen te horen. Je was er dan eens uit en je zag je vriendinnen nog eens”.

Jeanne Moers herinnert het zich nog als : “Stukje lezen, preken, liedje zingen, rozenkrans bidden. Het was een uurtje braaf zijn. Jongens en meisjes gingen apart, de eersten op vrijdagavond om de veertien dagen en de meisjes op zondagmiddag, na het Lof. Bij de groten was het onze geliefden eruit en wij erin op zondagmiddag. Dan konden we elkaar twee uur niet zien”, aldus Jeanne.

Pastor Schut gaf onderricht aan de congregaties: "Dat was voor de meisjes en voor de jongens apart. De meisjes waren wat gemakkelijker enthousiast te maken voor de bijeenkomsten van de Mariacongregatie dan de jongens. Voor de jongens moest je veel meer moeite doen om ze bij elkaar te krijgen. Ik schreef aan de jongens nog wel eens uitnodigingsbriefkaarten en dan kwamen ze wel weer. Daarnaast had je de Mariagarde, dat waren de kleintjes. De Mariagarde kwam op zondagmiddag bij elkaar. Het was gesplitst in de kleintjes en de wat grotere kleintjes". In de jaren 1950 verdween de Mariacongregatie en werd onder meer vervangen door de 18-jarigen cursussen.

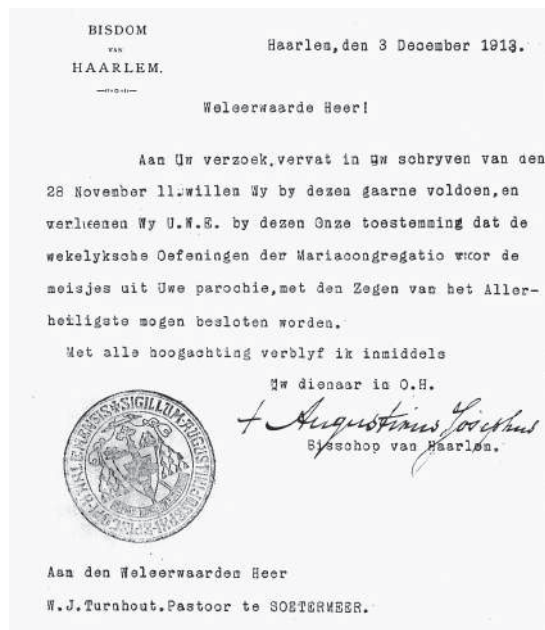
Aartsbroederschap van de Heilige Familie

De Aartsbroederschap van de Heilige Familie stelde zich tot doel: "...de Heilige Familie ... op een bijzondere wijze te vereren en naar dit verheven

voorbeeld haar leden te vormen tot goede christenen" (Statuten, artikel 1). Zij wilde daarom aan de katholieken van iedere leeftijd, stand en geslacht krachtadige middelen verschaffen om de weg der deugd te bewandelen en zich te heiligen in de staat, waarin God hen gesteld had (artikel 2).

Nog in november 1948 werd tijdens een triduüm door pater Jonckbloedt zo goed gepredikt dat zich in Zoetermeer 19 nieuwe mensen opgaven voor de Heilige Familie. Bij de bijeenkomsten van de Aartsbroederschap van de Heilige Familie in Zoetermeer werd met een presentielijst bijgehouden of de leden wel trouw kwamen op zondagavond.

Van een van de leden die een druk tuindersbedrijf aan de Voorweg had, is bekend dat hij zijn kinderen nauwelijks zag, omdat hij zulke lange dagen maakte in zijn tuin en op de veiling. Het was een zeldzaamheid dat hij in de gelegenheid was om samen met zijn negen kinderen de maaltijd te gebruiken. Zondagavond om half zeven moest hij ook nog zo nodig naar de bijeenkomsten van de Heilige Familie en daarna bleef hij altijd in het Lof. Bij thuiskomst dronk hij een kopje koffie en ging vervolgens meteen naar bed. De volgende dag moest hij immers weer voor dag en dauw aan het werk. Zijn echtgenote werd het beu en zei hem: "Jij met die eeuwige Heilige Familie van je, hier thuis is je familie en je hoort zondagavond bij je gezin." Het gevolg was dat de man voortaan schuld bewust thuis bleef. De pastoor stond echter twee weken later op de stoep en vroeg hem, waarom hij twee keer niet geweest was. De tuinder kreeg een stevige preek van de pastoor. Al snel mengde zich echter zijn vrouw in het gesprek en er volgde een pittige discussie. Het gevolg was dat de overbelaste tuinder zich liet uitschrijven als lid van de Heilige Familie en de zondagavonden voortaan met zijn vrouw en kinderen doorbracht.

Zegen over de Mariacongregatie. Ook voor het uitspreken van de zegen over de Mariacongregatie door de pastoor was bisschoppelijke goedkeuring nodig (collectie parochiearchief H. Nicolaas)

Vaandel van de Aartsbroederschap der Heilige Familie, in Zoetermeer - Zegwaart opgericht in 1913 (collectie parochiearchief H. Nicolaas)

Broederschap van het Heilig Hart van Jezus

Een van de godsdienstige verenigingen die met bisschoppelijke goedkeuring in Zoetermeer waren opgericht, was de Broederschap van het Heilig Hart van Jezus. Het parochiearchief vermeldt 1902 als jaar van de canonieke oprichting van deze vereniging met de hoofdzetel te Rome.

Uit het kasboek blijkt dat heel wat Zoetermeerse parochianen lid waren van deze Broederschap. In 1917 hebben maar liefst 607 leden hun jaarlijkse contributie van fl. 0,25 op tijd voldaan! Natuurlijk was het ook bij deze Broederschap de bedoeling dat de leden naar het voorbeeld van het Heilig Hart van Jezus gesteund werden in hun streven zich tot godsvruchtige en ware katholieken te ontwikkelen. Het voornaamste middel dat hen daarbij ten dienste stond, was een viering en een preek.

Een kort verslag van een bijeenkomst van het bestuur van de Broederschap van het Heilig Hart van Jezus leert ons dat er iedere maand op de eerste vrijdag een gezongen Heilige Mis voor de

leden van de Broederschap werd opgedragen. Dit gebeurde natuurlijk ook op het hoogfeest van het Heilig Hart (derde vrijdag na Pinksteren).

De zorg voor het welzijn van de leden strekte zich uit over de grenzen van de dood heen. Zo vermeldt een verslag dat ieder lid 'na de dood recht had op één Heilige Mis voor de rust zijner ziel'.

18-jarigencursus

Aan het einde van de vorige eeuw zijn diverse nieuwe initiatieven ontplooid waarbij parochianen trachten zich onder leiding van geschoolde leken of een priester godsdienstig te vormen. Te denken valt hier aan de verschillende clubs, die bij elkaar kwamen om hun kennis van de Heilige Schrift te verdiepen door het lezen van de bijbel.

Volgens pastor Schut was Zoetermeer sterk in de 15- en 18-jarigen-cursussen: "Het is één van de parochies in het bisdom die dat het langste heeft volgehouden. De 18-jarigencursus is in 1951 door het bisdom gestart, omdat men vond dat deze jongeren een cursus moesten krijgen in het geloof. Dat werd vervolgens vrij plompverloren aan de clergé opgelegd. Er was een geleerd boek samengesteld over de hele geloofsleer met een stuk of dertig lessen. De deelnemers kregen na elke les een uittreksel mee naar huis. Deze cursus werd door de gezinnen heel serieus genomen. De pastoor onderrichtte de meisjes en ik — samen met weekendassistent pater Kouweling

— de jongens. Ook werd er een presentielijst bijgehouden. Absenten werden op hun afwezigheid bevraagd. Het was een belangrijk onderdeel van de jongerenkatechese. De latere gesprekken-aan-huis zijn uit deze cursus voortgekomen.”

Ook An van Wieringen-Vollebregt ging naar de cursus: “Geloofsonderricht, 12 Artikelen, eindeloos. Iedere week kreeg je een blaadje mee dat besproken werd door pastoor Voorham. Een heel enkele keer mochten we iets vragen en toen vroeg ik of Adam een driebond was geweest: van gele, bruine en blanke mensen. Toen werd de pastoor heel kwaad, een antwoord kreeg ik niet. Annie van Well zei dat ze van ene Hutcheson Slater een boek had gelezen met de titel ‘Ja, ik wil’, dat ging over seksuele voorlichting, dat had ze van haar broers gehad. Maar dat hoorden we nog niet te lezen volgens Voorham. Je moest dan ook altijd met je handen boven de dekens slapen en ’s ochtends mocht je niet te lang blijven liggen. Toen begreep ik dat niet. We kregen ook nog wel onderricht van pater Rutjes. Die was wat meer open, maar hij kon geen orde houden.”

RK Gymnastiekvereniging Sine Nomine

Vanaf 1950 had DWO naast een voetbalafdeling ook enige tijd een gymnastiekafdeling. Docent A. van der Meer werd in 1953 vervangen door de heer Nijhuis uit Leiden, “gebreveteerd leraar voor de RK Sportbeweging van het diocesis Haarlem.” Secretaris G. de Vree uitte in die dagen zijn bezorgdheid over de discipline onder de kinderen die in diverse groepen samenkwamen in het parochiehuis en in de gym-

Godsdienstcursus in de R.K. kleuterschool onder leiding van kapelaan Van Straalen, circa 1940. boven vlnr: Alie Buitendijk, Annie Reeuwijk, Ada Vollebregt, Riet Buitendijk, Alie Reeuwijk, Bep Reeuwijk, Bep Duyvesteyn; midden vlnr: Johanna Buitendijk, Nel Duyvesteyn, Mies Ham, kapelaan van Straalen, Mien Lexmond, Bertha Groenewegen; onder vlnr: Toos van Staveren, Riet Reeuwijk, Anna van Zoelen, Riek Buitendijk (collectie M.C.J. Moers-de Vree)

RK Gymnastiekvereniging DIO (Door Inspanning Ontspanning) in 1947. Onderste rij vlnr: Ria Duiniveld, Gonny v.d. Bosch, Fien de Jong, Nel Bolleboom, Kannie in 't Veen, Ankie den Elzen, Wil Lugtigheid, Tilly Beukers, Ank Luiten; de overige namen zijn nog onbekend (collectie M.C.J. Moers-de Vree)

zaal achter het Spaarbankgebouw, Dorpsstraat 135. Hij deed dan ook een beroep op de ouders, omdat bij ongewijzigd gedrag van de kinderen ook de nieuwe docent niet zou kunnen slagen.

Kapelaan Hamers kondigde op 20 maart 1955 met grote vreugde de oprichting van een gymnastiekvereniging voor heren en jongens aan. Tot deze tijd turnde men onder de naam DIO, Door Inspanning Ontspanning. En, zo verzekerde kapelaan Hamers: "Wij zullen erop staan, dat de lessen in een christelijke sfeer blijven en deze openen en sluiten met gebed."

Later werd de vereniging ook voor dames opengesteld. Het nieuwe bestuur was echter wel enigszins benauwd: "De dames zijn doorgaans betere leden dan de heren." De laatsten werden dan ook opgeroepen trouwer te komen.

In 1962 werd de gymnastiekvereniging zelfstandig onder de naam Sine Nomine (Zonder Naam). Als goede rooms-katholieke vereniging had Sine Nomine ook een aalmoezenier, die waakte over de zedelijke normen.

Ria Moers zat eerst op Pro Patria, maar moest van haar vader naar de nieuw opgerichte katholieke club: "Mevrouw De Vries, haar man was buschauffeur bij de Citosa, was leidster bij Sine Nomine, net als mijn tante Suze de Vree. Wekelijks was er een gymavond. Overdam, ook trainer bij DWO, gaf dan les. Zelfs na mijn trouwen in 1956 ben ik erop gebleven, in het zaaltje naast de openbare school, nu De School. Veel en veel later ben ik toch weer teruggegaan naar Pro Patria."

Sine Nomine is altijd een kleine vereniging gebleven, doordat zij vooral op recreatief sporten gericht was. In de beginperiode was er wel een kleine turnafdeling die ook aan wedstrijden deelnam. Eerst voor jongens en meisjes, later alleen nog voor

meisjes. Op de toenmalige districtskampioenschappen behaalden deze turners en turnsters een aantal goede uitslagen. Gezien de extra kosten die de trainingen met zich meebrachten, is deze afdeling in de jaren 1990 opgeheven.

Het strijdlied waarmee met name de turnsters elkaar aanmoedigden, luidde :

*'Sine Nomine gaat nóóóóit verloren,
knoop 't in je oren,
van achter en van voren!'* (een aantal malen herhalen)

Bij andere sportwedstrijden werd in dit lied de naam Sine Nomine moeiteloos vervangen door bijvoorbeeld 'Paulusschool'. Het enthousiasme was er echter niet minder om!

Katholieke Actie

In het begin van de 20e eeuw werden leken nadrukkelijk aangespoord hun aandeel te leveren in het apostolaat van de moderne tijd. In 1922 publiceerde paus Pius XI (1922-1939) zijn eerste encycliek onder de titel *Ubi Arcano Dei*. Het doel van deze encycliek was dat katholieken, overal in de wereld, zouden opstaan tegen het morele verval van de samenleving. Voor dit doel werd de Katholieke Actie in het leven geroepen die evenwel aanvankelijk in Nederland nauwelijks voet aan de grond kreeg te midden van een overdaad aan andere organisaties.

In 1934 echter moest op uitdrukkelijk Romeins bevel de Katholieke Actie ook in Nederland worden ingevoerd. Vooral de beter opgeleide leken moesten gemobiliseerd worden om als 'volgzame elitestrijders' de bisschoppen en de priesters te assisteren bij de verbreiding van het geloof. Om het geloofsoffensief van leken nog verder te intensiveren werd daarnaast in 1936 de Actie 'Voor God' opgericht, in het besef dat alle hens aan dek nodig waren in de strijd tegen de grote ideologieën die het katholicisme bedreigden: communisme, nationaal-socialisme en neo-malthusianisme ('het duivelse systeem van de kinderbeperking').

In Zoetermeer werd het comité der Katholieke Actie op 7 april 1946 opgericht door pastoor Voorham. Het comité had als doel dat de leden "onder leiding en in gehoorzaamheid aan den geestelijken leidsman naast de priesters [mochten] meewerken aan de bloei en verbetering van het katholieke leven in de parochie." Daartoe hield het Zoetermeerse comité der Katholieke Actie zich onder meer bezig met de volgende kwesties:

- De leden verzochten het college van burgemeester en wethouders om de politie toezicht te laten uitoefenen om excessen bij het zwemmen te voorkomen.
- De leden hielden toezicht, zodat ongehuwden niet zouden deelnemen aan een kerkelijke bijeenkomst van gehuwden.
- Het comité ging na welke films er in Zoetermeer en omstreken vertoond zouden worden.
- De leden oefenden aandrang uit op de pastoor om ook bij afwezigheid van de koster de Angelusklok te luiden.
- Men hield een collecte voor de nieuw op te richten RK Universiteit.

In de jaren vijftig hielden de leden van de Katholieke Actie zich in de Nicolaasparochie bovendien bezig met het geven van gezinscursussen. Onder leiding van Paula Fischer en Anny Vollebregt vonden achter de winkel van de familie Fischer aan de Dorpsstraat bijeenkomsten plaats, waarin van gedachten

werd gewisseld over onder andere het doopsel, de opvoeding van kinderen in de baby- en kleutertijd en in de schooltijd, en de omgang met jongeren in de jaren na hun schoolperiode.

De cursussen waren bestemd voor leken en werden gegeven door leken die daartoe eerst een bisschoppelijk zending dienden te ontvangen. Controle van de 'lesstof' vond plaats in de winkel van Fischer: wie boodschappen kwam doen en op de cursus zat, kon een vraag naar de voortgang verwachten vanachter de toonbank. De winkel van Fischer was een soort Blokker avant la lettre die vrijwel heel katholiek Zoetermeer tot zijn klantenkring mocht rekenen.

Hoe vier je de sacramenten? Hoe pas je het katholieke leven in in je gezin? Hoe voed je je kinderen katholiek op? Bid je met je kinderen en hoe doe je dat dan? Deze vragen, maar ook meer algemeen-maatschappelijke zaken kwamen aan de orde. Men kreeg les over bepaalde kwesties, maar vaak ook wisselde men gedachten uit en daardoor leerde men van elkaar.

En toen een van de deelnemers eind jaren vijftig informeerde naar de samenstelling van het recept van de koekjes die bij de thee werden geserveerd, mondde deze vraag zelfs uit in de organisatie van een heuse kookcursus.

De Katholieke Actie hield zich in Zoetermeer echter niet alleen bezig met het geven van cursussen. Ook de leden zelf dienden voortdurend na te denken over hun geloofsleven. Zo bevatte elke vergadering een zogenaamd 'Geestelijk punt' dat uitvoerig in de notulen werd beschreven.

Omstreeks 1960 veranderde het karakter van de Katholieke Actie. Het model van de discussiegroep kreeg steeds meer de overhand. Korte tijd later hield de Katholieke Actie op te bestaan. Zij ging ten onder in de machtsstrijd die de katholieke kerk in Nederland na Vaticanum II stevig in zijn greep hield en die tot scherpe tegenstellingen binnen de Nederlandse kerkprovincie zou leiden. In Zoetermeer werd de Katholieke Actie in 1968 opgeheven, nadat door pastoor Van der Zon in 1967 de parochieraad was ingesteld.

Koren van de Nicolaaskerk

Gemengd Koor Sint Caecilia

Het Sint-Caeciliakoor is het oudste koor van de Nicolaasparochie. In de archieven van de Nicolaasparochie wordt in 1890 al over een zangkoor gesproken. Het Caeciliakoor is opgericht als herenkoor.

Na de Tweede Wereldoorlog werden jonge jongens klaargestoomd voor het grote werk in het knapenkoor dat tot 1951 onder leiding stond van het hoofd der school, meester Hitters. Zingen in de kerstnacht was dan een hoogtepunt. Midden jaren 1960 ging dat zelfs vergezeld van het uitdelen van gedroogde vijgen, want die waren goed voor de stem. Geen enkele jongen had zo'n uitheemse vrucht ooit gezien.

De mannen werden gedirigeerd door P. Soeterbroek en achter het orgel begeleid door Bart van Veen. De laatste werd opgevolgd door P. Kunst, tot 1970, en daarna door onder meer J. Jansen, W. van der Vangen en Bert van Veen, de broer van Bart.

R.K.-kerkkoor Sint Caecilia in het bos achter de Nicolaaskerk, jaren 1950. Staande vlnr: Jan Westgeest sr, pastoor Voorham, Hugo Reeuwijk, Jan de Jong, Flip Buitendijk, Cor v.d. Bosch, Gerard Opstal, Cor Vollebregt, Piet Soeterbroek, Dirk Adegeest; zittend vlnr: Siem Buitendijk, Jac. Berk, Jan van Diemen (collectie M.C.J. Moers-de Vree)

Dirigenten volgden elkaar ook op. Na Soeterbroek kwamen H. Mali, tot circa 1959, en Van der Heiden, onder Kunst zwaaide Joh. Vingerhoed de maat. Van der Vangen en Van Veen waren zowel dirigent als organist.

Gregoriaanse gezangen werden vooral tot in de jaren 1960 gezongen, daarna werd ondersteuning van de vaak Nederlandstalige samenzang belangrijker en kwamen de H. Missen en liederen van klassieke componisten als Mozart, Hayd, Diabelli, Puccini en Bach in de belangstelling te staan.

Nieuw Leven

“Deze zangvereniging was een gemengd zangkoor dat elke week repeteerde”, herinnert Ria Moers zich. “Ik zat er ook een tijdje op samen met mijn moeder. Dirigent was de heer Mali. Later werd het koor nog overgenomen door Cor Ruijvekamp en het is toen als operettekoor doorgegaan. We hebben nog een keer in de Pulchri-studio opgetreden samen met een Haags koor. De operette ‘De Molen van Sans Souci’ werd opgevoerd in Zoetermeer. Dat was na 1956, want toen was ik al getrouwd. Als we een hele avond verzorgden, dan naaiden we zelf de kleding voor allerlei zangstukken, zoals voor een Duits wiegeliedje. Mevrouw Nuhn zong dan voor, dat kon ze prachtig.”

Ook pastor Schut kan zich het koor nog goed herinneren uit zijn tijd als kapelaan in het begin van de jaren 1950: “Het was een zangvereniging die ook elk jaar een revue-achtige voorstelling verzorgde in het parochiehuis. De kostuums werden vervaardigd door mevrouw Nuhn. Nieuw Leven was een gemengde club en dat was best wel een beetje raar in die tijd. Pastoor Voorham had het niet zo erg op deze vereniging.”

R.K. Zangvereniging 'Nieuw Leven' met het gezongen toneelstuk: 'Slaap, mijn prinsje, slaap zacht', circa 1950. Staande vlnr: mevr. Mulder-van Dijk, Annie van Wensveen-v.d. Stam, mevr. Mulder, Nel de Groot-Vollebregt, mevr. De Vries-Koets, Grarda Ham-Tetteroo, Marie Lelieveld, ?, Rika Heemskerk-Vollebregt, mevr. De Vree-Beezemer, Marie van Leeuwen, ?, Annie Spruit, ?, Til v.d. Hooge-Lexmond, mevr. Nuhn; zittend vlnr: Annie Hermus, Toos Buitendijk, Nelly Buitendijk-in 't Veen, Mien Hoefnagel (collectie M.C.J. Moers-de Vree)

De leden van Nieuw Leven mochten zich rond 1960 aansluiten bij het mannenkoor St.Caecila dat gemengd werd.

Koor van Rouw en Trouw

Een groep dames kwam in 1959 bijeen om samen te gaan zingen. Zij noemden zich de RK Dameszangvereniging Zangweelde. Zij gaven uitvoeringen met gitaar en toneel.

Het is niet helemaal duidelijk of het dit koor was of de dames van Nieuw Leven, maar rond 1960 werden de huwelijken en uitvaarten begeleid door een dameskoor dat later het Rouw- en Trouwkoor ging heten. Corrie van Leeuwen was organiste, die bij de huwelijken lange tijd de zogeheten Achtste Mis speelde en bij uitvaarten gregoriaanse gezangen. Later kwam daar nog de mis van Haller bij. Ali Reeuwijk zong dan het Ave Maria en het Panis Angelicus.

Na Van Leeuwen kwam de organist van de hervormde kerk, de heer Geerts, het koor begeleiden. Soms honderd keer per jaar besteedde hij de stenen trap in de toren van de Nicolaaskerk, vaak zijn sigaar achterlatend bij het eerste raampje.

Kinderkoor De Zoetermerels

In 1968 werd kinderkoor De Zoetermerels opgericht door Corrie van Leeuwen. Het was een direct gevolg van het Tweede Vaticaans Concilie: twee jaar eerder had pastoor Van Steijn aan de heer Kooijmans, hoofd van de Nicolaasschool, gevraagd kinderen uit de vijfde en de zesde klas te leveren om met Kerstmis de volkszang te ondersteunen. Want nu konden er weliswaar vieringen in de volkstaal gehouden worden, maar de traditie van Nederlandstalige samenzang moest nog groeien. Na twee jaar vroeg kapelaan Van Haastert aan mevrouw Van Leeuwen een kinderkoor op te richten, zodat er niet alleen met kerst kinderen zouden zingen in de kerk, maar ook tijdens andere vieringen in het kerkelijk jaar.

De eerste dirigent werd na een paar maanden de heer Van Weers van de Petrus-MAVO, later opgevolgd door Dick Spijkers, muziekleraar van de Paulusschool. De nadagen van het Rijke Roomsche Leven waren gul voor dit koor: op het hoogtepunt begin jaren 1970 waren er wel 130 leden!

Omdat het Kinderkoor De Zoetermerels maar bleef groeien, vond men het te gevaarlijk worden om de hele groep op de houten koorzolder te laten staan, en verhuisde het koor naar de trappen op het altaar (collectie F.J. van Leeuwen)

De Zoetermerels zongen eerst op de koorzolder, waar tijdens de preek — ongezien door de kerkgangers — de Donald Duckies konden worden gelezen en keet kon worden getrapt. Toen het koor maar bleef groeien, vond men het te gevaarlijk worden om de hele groep op het houten balkon te laten staan, en verhuisden De Zoetermerels naar de trappen op het altaar. Daar paste de menigte kinderen prima, en het kwam de rust tijdens de Heilige Mis ten goede.

Er waren drie stemgroepen, herkenbaar aan de kleur van de zangmap (groen voor de 1e stem, grijs voor de 2e stem, rood voor de 3e stem). De indeling van de stemmen gebeurde op basis van 'voorzingen': in je eentje zingen terwijl de heer Spijkers en mevrouw Van Leeuwen luisterden. Spannend! Zij bepaalden welke kleur map je kreeg.

De repetities waren aansluitend aan de schooldag: op een doordeweekse dag kon je zomaar een stoet kinderen van de basisschool naar de Nicolaaskerk en later het parochiehuis zien lopen. En na een uur, als iedereen een 'hartje' had gekregen bij de deur, kon je de stoet weer de Dorpsstraat uit zien stromen.

Op Kerstavond werden twee missen gezongen. Het kon goed warm worden in de overvolle kerk en met de dubbele wierook van twee vieringen. Er vielen dan ook nogal eens koorleden flauw. De voorbereidingen voor deze vieringen waren intensief. Zo is wel eens afgeweken van de gewone repetitieruimte om in verschillende klaslokalen op de Paulusschool per stemgroep te oefenen, zodat de koorleden niet in de war raakten van elkaar. De nachtmis werd een aantal jaren achtereenvolgend geopend door een grote intocht, met het koor dat van achteruit de kerk naar voren liep door de drie paden, ieder kind met een kaarsje in de hand en de kinderen zongen meerstemmig en uit het hoofd (!) alle vijf de coupletten van 'In de stad van koning David'. Bij het instuderen kwam er iedere week een coupletje bij.

Herinneringstegeltje ter gelegenheid van het 121/2-jarig bestaan van Kinderkoor De Zoetermerels. (collectie parochiearchief H. Nicolaas)

RK Land- en Tuinbouworganisaties

De landbouwers en tuinders die zich in 1917 verenigden in de LTB, de RK Land- en Tuinbouwbond, afdeling Zoetermeer, kregen na de Tweede Wereldoorlog te maken met oliewinning op hun land. De LTB, de LTJ (RK Land- en Tuinbouwjongeren) en de LTM (Land- en Tuinbouwmeisjes) hielden 1957 dan ook een excursie naar de boortoren op het land van J. de Rooy aan de Broekweg, de zogeheten Jaknikkers. Vervolgens bezochten ze hetzelfde jaar vanwege de grote belangstelling een film van de Nederlandsche Aardolie Maatschappij over de winning en de verwerking van olie.

Voorzichtig startten de Land- en Tuinbouwjongeren in 1953 met een jongensclub. Echter, dit was niet het echte begin, dat lag in 1938. Er werden namelijk meer groepen jongeren bediend, zoals ook de wat ouderen met hun verloofden. De laatsten mochten alleen mee met uitgaansdagen maar vanaf 1953 werden de dames betrokken bij enkele activiteiten die zo aangenaam en nuttig mogelijk moesten zijn met als slot 'iets pittigs' van de kapelaan.

Rond 1957 is ook sprake van een LTM. "De Land- en Tuinbouwmeisjes, of zoals pastoor Voorham het noemde: Leidse Tramweg Maatschappij", herinnert An van Wieringen zich. "Het was gericht op ontwikkeling en de geestelijk adviseur kwam dan langs, zoals kapelaan Hamers. We deden aan toneel, dichten, huis inrichten op papier. Met de LTJ (jongens) werden dan sportdagen gehouden en daar moest ook voor getraind worden bij Jan de Groot in de Meerpolder, vooral volleybal. Toen ik voorzitter was heb ik nog eens kookles georganiseerd in de fijne keuken in de Landbouwhuishoudschool aan de Meidoornlaan. In 1959 trouwde ik en toen moest ik er eigenlijk af, maar dit maakte ik nog net mee."

Het vaandel van de Land- en Tuinbouwbond "Sint Isidorus" (links) en van de RK Landarbeidersbond "St. Deusdedit", afeeling Zoetermeer, opgericht 16 maart 1917 (rechts). De Landarbeidersbond was een onderdeel van de Katholieke Arbeiders Beweging (collectie parochiearchief H. Nicolaas)

Gezamenlijke activiteiten waren onder meer een sportdag met langzaam fietsen, touwtrekken en volleybal, feestavonden met zang en muziek door G. Kneppers en P. Friggen en een toneelstuk met als titel De Verloving.

Zoals vele andere verenigingen wilde ook de LTJ een eigen vaandel hebben om in processies mee te dragen. De firma Geerts en Eeling uit Nijmegen vervaardigde naar het ontwerp van de toenmalige voorzitter Cor van Wieringen een banier die in 1957 door de aalmoezenier werd gewijd. De bekostiging van deze banier verliep echter niet zonder slag of stoot. Het geheel viel een stuk duurder uit dan was begroot. Een aantal leden van de LTJ besloot daarop om konijnen te gaan mesten en deze vervolgens te verkopen. Op die manier kwam men uit de kosten.

Marthaclub

Zolang het kerkgebouw er staat, is het schoongehouden, meestal door vrouwen. Aan het eind van de 19e eeuw was er zelfs voor fl. 35,00 per jaar een 'kerkveegster' in dienst. De kerk schoonmaken is zeker geen geringe klus, vooral niet na stevig Hollands regenweer. En vaak ook nog tussen banken met de opklapbare knielbanken, in tientallen meters aan gangpaden en vooral gemorst kaarsvet. Extra zweetdruppels vielen als de banken in de was werden gezet.

Zo vertelde zuster Berarda Husson (1946-1954) in 1991 over de aanschaf van de eerste stofzuiger: "Het wekelijks schoonmaken van de kerk was heel wat. Er waren groepen meisjes die dat geregeld deden met meneer Kriek, die naast de kerk woonde. De mooie kruisweg moest dan zorgvuldig afgedekt worden voor het stof. Voor een stofzuiger was geen plaats. Men vertrouwde meer op een flinke bezem, maar die veroorzaakte veel stof. Totdat er eens een vertegenwoordiger kwam met een grote stofzuiger. Het was juist het feest van de Onnozele Kinderen of Kindsheden. Dan kwamen moeders met hun hele kroost. Het beeldje van het kindje Jezus werd dan rondgedragen en er werd gestrooid met bloemen etcetera. In één woord, na afloop was de kerk erg vuil. De stofzuiger werd gedemonstreerd en pastoor Voorham (1944-1957) stond verbaasd dat dit zo vlug ging. Tot groot genoegen van meneer Kriek kwam er een stofzuiger."

De stofzuiger is nooit meer weggegaan. Anno 2004 wordt door één persoon de kerk in drie uur gestofzuigd waarna de vrouwen en mannen van de schoonmaakploeg evenveel uren nodig hebben om met emmers sop door het grote gebouw te gaan. Daarin volgen ze hun patroonheilige Martha van Betanië (Joh. II: 1-5), het prototype van een bedrijvige en actieve vrouw.

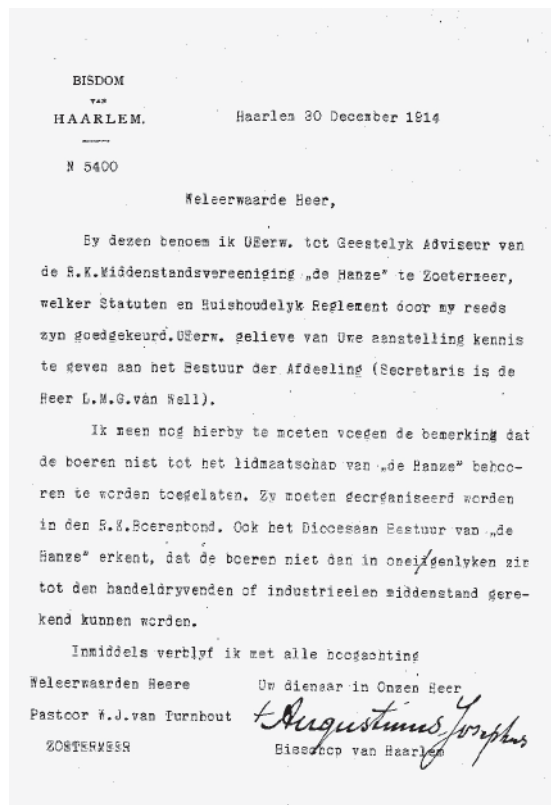
De dames Kneppers, Vollebregt en Houtman-de Vree waren degenen die in 1952 achttien meisjes ertoe overhaalden om in groepjes van drie wekelijks gratis de kerk te laten schoonmaken en die op 29 juli — een dag voor haar feestdag — de Heilige Martha als patroonheilige kozen.

RK Middenstandsvereniging 'De Hanze'

Pastor Schut herinnert zich: "Van de verenigingen vielen de middenstand ('De Hanze') en de boerenstand onder de verantwoordelijkheid van de pastoor. De middenstandsvereniging was, zoals zoveel verenigingen in die tijd, een standsorganisatie die opkwam voor de belangen van de plaatselijke middenstand. Alle verenigingen hadden ook hun godsdienstige tak. Alles wat Rooms was, had de kapelaan erbij nodig. Dat was de vlag die de lading dekte.

Augustus 2004: ondanks de afwezigheid van een aantal leden in verband met de vakantie verzorgt de Marthaclub, in de volksmond 'de schoonmaakploeg', het interieur van de Nicolaaskerk. Vlnr: mw. Rade-maker, mw. Van Veen, mw. Vollebregt, dhr. Steenkamer, mw. Windmeijer, dhr. Bielefeld (collectie parochiearchief H. Nicolaas)

(collectie parochiearchief H. Nicolaas)

De middenstandsvereniging is later door mij van de pastoor overgenomen. Deze had ook een dergelijke godsdienstige tak. Dat was niet zozeer een praatclub als wel meer een leerclub. Een aantal leden van de middenstand wilde wat meer weten van het geloof. Dat kwam voort uit persoonlijke interesse van de leden. Ik hielp hen hierbij. Men vroeg mij hiervoor als geestelijk begeleider.”

Naast de Hanze bestond de KJMV (de Katholieke Jonge Middenstandsvereniging). Jeanne Moers: “Dit was een zelfstandige organisatie die geen binding had met de Hanze. Er kwamen mensen die een lezing hielden. En kapelaan Van Straalen zat er bij. De bijeenkomsten van de KJMV waren meestal ’s avonds en in het weekend, want iedereen werkte. Soms was er discussie over wie nou zelfstandig was of niet, zoals over Witte Bep Tilburg. Maar die kon mooi muziek spelen, dus die kwam erbij. Er waren begin jaren 1950 scherpe

(sociale) verschillen en daar kon ik niet tegen. Ik werd dan ook van geen van de vrouwenorganisaties lid.”

Misdienaars en acolieten — Pius X

Letterlijk zijn de misdienaars: zij die de mis dienen. Zij helpen de voorganger bij de liturgie. Volgens de traditie is het bellen van de bel tijdens de consecratie in een Heilige Mis een van de meest gewichtige taken, alsmede het dragen van het kruis in een processie of het wieroken. De misdienaars stonden als vanouds onder de beschermheilige Tarcisius, de oudere jongeren — in Zoetermeer van de middelbare school-leeftijd — vielen als acoliet onder Pius X.

Eind jaren 1950 werden zij onderwezen door pater M. Arkensteijn, daarna door opeenvolgende kapelaans. Vanaf het eind van de jaren zestig zorgde kosters W. Verlaan voor zijn jongens en de kosteren doen dat tot op de dag van vandaag. Alleen zijn er vanaf circa 1980 ook misdienettes bijgekomen.

De opleiding was gewijd aan het netjes met het gezicht in de plooi kunnen lopen in een processie, met of zonder kaarsen en kruis. Ook het op de juiste wijze aangeven van een geopend wierooksvat, het dragen van het kilo’s zware altaarmissaal, het zelf aantrekken en weer opbergen van toog en superpli en niet op de laatste plaats ook het leren van Latijn waren belangrijk. Tijdens de vieringen die tot eind 1964 nog in het Latijn waren, moesten regelmatig antwoorden in die taal worden gegeven. Zelfs het Onze Vader ging als Pater Noster ... van start. Als hulpmiddel kregen de misdienaars dat Latijn fonetisch uitgeschreven.

De misdienaars poseren - gekleed in toog en superpli - op de altaartrappen van de Nicolaaskerk, circa 1929-1934. Links van voor naar achteren: drie onbekenden, Jo Duiniveld, Jan Vollebregt Lz., Nico Vollebregt Cz., Hoogma; rechts van boven naar beneden: kapelaan Lansbergen, H. Buitendijk, Janus de Groot, Arnold Buis, Piet Blaauwhof, Wim van Bohemen, Kees Blaauwhof, Wim Niewets.

RK Naaikrans

In de jaren 1930 werd de RK Naaikrans opgericht. Pastor Schut: "De RK Naaikrans stond onder leiding van mevrouw Blaauwhof, de vrouw van de toenmalige gemeentesecretaris. Men verzorgde o.a. de paramenten, de superplis en de communiedwalen. Ook maakten de dames van de Naaikrans communiekleding ten behoeve van minder-draagkrachtige gezinnen. Ondanks alle goede bedoelingen had dit echter ook een minder positieve uitwerking: men werkte volgens hetzelfde patroon, waardoor iedereen in de kerk kon zien, wie er een jurkje of een pakje van de Naaikrans droeg! De Naaikrans kwam iedere week bij elkaar. De bloeitijd van deze club was onder pastoor Leusen. Hij was een creatieve man. Deze verstond het vak van kleermaker. Hij knipte dan ook zelf patronen en kocht de benodigde stoffen in."

An van Wieringen-Vollebregt was jarenlang lid van de Naaikrans: "Mijn moeder vond dat ik naar de Naaikrans van mevrouw Blaauwhof moest. Ik had een hekel aan naaien en ik was in die krans ook nog eens de jongste met ongeveer 16-17 jaar. Dan ging ik ook naar mensen toe om jurkjes te passen. Het model was gelijk, de stof had een ander kleurtje en was geknipt uit een grote jurk. Daarnaast heb ik heel veel knoopjes aan togen gezet, togen van de pastoor en de misdienaars. Ook Richelieuwerk (open naaiwerk) voor doekjes over de kelk. Zelfs hebben we nog wel kazuifels gerepareerd. Wat de zusters precies naaiden, weet ik niet. Toen ik er eenmaal lid van was, was het ook wel weer gezellig voor in de kamer van de pastorie links naast de ingang, met thee en zo.

De RK Naaikrans voert de lintendans uit, circa 1938. Achterste rij vlnr: Agnes Moers, Marie Boonekamp, Annie Jansen, Riet van Haastert, Annie Knijnenburg; zittend vlnr: Suze de Vree, Truus Duivesteijn, Annie Blaauwhof. Zowel de strikken in het haar, als de sjerpen en de linten waren in de kleuren rood-wit-blauw. Een particulier, die goed was met naald en draad, heeft de jurken genaaid (foto S. Houtman-de Vree)

Er waren ook uitvoeringen van de Naaikrans. De opbrengst ging dan naar het werk van de Naaikrans. Lia Janssen heeft toen nog eens een blind meisje gespeeld, de zaal was tot tranen toe bewogen. Mevrouw Blaauwhof en pastoor Voorham hielden de regie stevig in handen. De dochters van mevrouw Blaauwhof konden ook goed toneelspelen. Piet Soeterbroek was de souffleur." In 1954 hield de naaivereniging een loterij ten behoeve van de armen te Zoetermeer.

RK Onderwijs

De grondwetsherziening van 1887 die het mogelijk maakte de salarissen van leerkrachten aan bijzondere scholen te subsidiëren, mits deze scholen voldeden aan bepaalde door de staat gestelde eisen, bracht pastoor Van der Hagen op het idee "eene R.K. school voor de jongens onze parochie" op te richten, want het was hem een doorn in het oog dat de jongens van zijn parochie nog steeds naar de openbare school moesten. Wel was er in Zoetermeer de Stichting Sint-Nicolaaszorg — door de bisschop van Haarlem in 1858 opgericht — die middels een contract met de zusters Franciscanessen van Oudenbosch het onderwijs aan de meisjes verzorgde.

Het zou echter nog enige tijd duren, voordat de jongensschool een feit was. Op 14 november 1891 kwam uiteindelijk de machtiging van de bisschop binnen. Tevens keurde hij de overeenkomst tussen het kerkbestuur en het hoofd der school goed

De rk-meisjesschool in 1906. boven 3de Lena Scholten, 2de rij 2de Pie Scholten, onderste 6de Sien Scholten

met deze opmerking: "Ik vind het niet goed, dat de Onderwijzer in overleg met den Pastoor Onderwijs geeft in de Christelijke leer of Categismus. Hoogstens moet de Onderwijzer zich belasten met het overhooren der vragen en meer niet."

En op 23 februari 1892 kenden Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland uiteindelijk de gevraagde subsidie toe. Voor de komende jaren werd een bedrag van fl. 800 per jaar beschikbaar gesteld. Voor de verdere financiering werden in 1892, in navolging van de bekende kerkschappen, de eerste schoolschappen verkocht voor fl. 323,50. Een extra kostenpost vormden de toiletten van de kinderen in de zusterschool. Zij stonden 3 centimeter op de grond van de buurman! Kosten: fl. 538,40 om dit reepje grond te kopen.

Intussen bleken de schoolgebouwen al snel te klein te zijn. In 1904 werd er een lokaal aan de leerschool van de zusters gebouwd en in 1910 werd ook de jongensschool vergroot. Het zusterhuis werd in 1922 vernieuwd, in 1927 werd een nieuwe bewaarschool gebouwd en in 1929 werden de jongens- en meisjesschool weer uitgebreid, nu met een vierde lokaal.

Rijksinspectie in 1936 leverde daarentegen een aantal fikse tegenvallers op. Allerlei zaken bleken plotseling niet zo best in orde te zijn. Tegen de rechterzijde van de meisjesschool steunde de omgevallen muur van de buurman, waarachter zich een varkensmestvaalt bevond en nu bestond er gevaar voor vloeibare mest onder de school. Bovendien scheurde de gang van de jongensschool van de school af, het derde lokaal verzakte en de vloeren waren vergaan. Er werden pogingen in het werk gesteld van de gemeente een nieuwe school te krijgen, maar het zou nog vele jaren duren, voordat deze school gebouwd zou worden.

De vierde klas van de jongensschool in 1924; onder vlnr: Theo van Dorp, .. Lelieveld, Jan Koot, Koos Droogh, Arie Tilburg, Bertus Tilburg, Piet Gareman, Jan de Wit, Kees de Wit; 2e rij vlnr: Gerard Boonekamp, Niek Boonekamp, Adriaan Wijsman, Bram Reeuwijk, Jan Windmeijer, Siem Windmeijer, Arie Opdam, Kees Lexmond, Wim Sebel, Theo Sebel; 3e rij vlnr: Bert Kamps, Bert de Wit, Wim Boonekamp, Jan Westgeest, Kees Zonderop, Knelis Onderwater, Leen Onderwater, Quirinus Ruigrok, Leen Reeuwijk; 4e rij vlnr: meester Bodewis, Rinus Nieuwets, Tinus Droogh, Koos Droogh, Tinus van der Meer, Gerard Bierman, Kees Witteman, Jan den Elzen, meester Grimbergen; bov.rij vlnr: Tinus Ertman, Jan Groenewegen, Kees Sebel, Jan Zonderop, Henk Rosbergen, Niek Friggen

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de scholen en het gesticht gevorderd door de Duitse Wehrmacht en pas op 1 juli 1944 weer vrijgegeven. Ook andere ongemakken traden op. Zo zijn er tot op de dag van vandaag parochianen die hun gebrek aan lagere-school-kennis rechtvaardigen met het feit dat zij in de oorlog maar halve dagen school gehad hebben, omdat de kolen op waren!

Na de oorlog werden de scholen dankzij de medewerking van diverse parochianen schoongemaakt en weer in gebruik genomen. In 1948 vergoedde het rijk de herstellingskosten van de bezettingsschade.

In dat jaar namen ook de plannen voor een nieuwe school vastere vormen aan en weer een jaar later werd architect Van Moorsel benoemd. Het moest een nieuwe meisjesschool worden. Besloten werd om de school te bouwen met drie beneden- en drie bovenlokalen in de tuin van de onderwijzerswoning aan het huidige Nicolaasplein. Voor de speelplaats moest een gedeelte van het bos gerooid worden. Later werd dat, plan na overleg met de schoolinspekteur en de bouwinspekteur, veranderd in direct zes lokalen beneden die als meisjesschool dienst zouden gaan doen en eind 1950 zette de aannemer, Kuipers uit Hoogwoud, daar de 'bovenschool' voor de jongens op.

De schoolkinderen poseren in de poort naast het klooster tezamen met de zusters in 1912. Onder rechts: Jac. Van Wensveen Jzn.

De katholieke VGLO, in de volksmond Huishoudschool, aan de Meidoornlaan in 1965; ond.rij vlnr: Ada Hermus, Lia Switzar, Ineke de Groot, Hilly v.d. Berg, Greet Lexmond, Sjaan Gareman, Hennie van Domburg, Marian Voorn, Alice Kneppers; midd.rij vlnr: Margriet van Leeuwen, Corrie Sebel, Janny Hoogduin, Truus Straver, Constance Nuraeth, Lia Berg, Janny Luiten, Hetty Boortman, Nel Reeuwijk, Ella Stoop, Anneke Onderwater, Joke van Leeuwen; bov.rij vlnr: Gemma Hermus, Truus Voorn, Elly Berg, Corrie Veltman, Mary Kouwenhoven, A. van Wieringen, Annelies Reeuwijk, juf A.M. Vollebregt, Corrie van Santen

En zodoende verrees achter de oude jongensschool een nieuwe dubbelschool voor jongens en meisjes met de trotse naam: Sint– Nicolaasscholen. Een stenen school. En dat was heel bijzonder. Want vlak na de oorlog werden er bijna uitsluitend houten scholen neergezet, de zogenoemde ‘Finse noodscholen’.

Toen Zoetermeer vervolgens in 1962 als groeikern werd aangewezen, nam ook snel de behoefte toe aan meer en grotere scholen. In datzelfde jaar werd als de eerste van de vele scholen die in de nieuwe wijken zouden verrijzen, aan de Dr. J.W. Paltelaan, aan de rand van de eerste uitbreiding van Zoetermeer, de Paulusschool in gebruik genomen. Tevens werd besloten dat alle scholen geleidelijk ‘gemengd’ zouden worden.

Ook in het kerkbestuur dat tot dat moment tegelijkertijd schoolbestuur was, vond in die tijd een grote verandering plaats. Reeds in 1965 waren er al stemmen opgegaan om een apart schoolbestuur te vormen. En in de vergadering van 21 december 1965 waren reeds drie namen bekend van degenen die zich bereid hadden verklaard om zitting te nemen in een nieuw schoolbestuur, namelijk de heren Van Adrichem, Spekman sr. en Van der Velde. Op 14 april 1966 werd dit bestuur voltallig met de heer Dijkman en mevrouw Sukkel en werd via de notaris de overdracht geregeld van de eigendommen met bepalingen over doorgang, gebruik schoolplein en eigendom kleuterschool. Op 12 september 1966 werd dit schoolbestuur echt officieel, doordat het als Stichting Katholiek Onderwijs Zoetermeer (SKOZ) werd ingeschreven in het stichtingenregister bij de Kamer van Koophandel.

RK Ontwikkelingsclub, de ‘Sprekersclub’

Nu eens niet het Parochiehuis of café De Jonge Prins maar café Het Bonte Paard aan de Leidsewallen 36 van J. van Diemen was in 1951 getuige van de oprichting van de Ontwikkelingsclub.

Voorzitter en oprichter J.J.N. Duiniveld was samen met W.A. Kuiper en C. Havenaar vele jaren bestuurslid en ze waren tevens docent. Want het doel was de leden door middel van cursussen ‘spreken in het openbaar’ de spreekangst te laten overwinnen en daardoor meer zelfvertrouwen te kweken.

Kapelaan Schut was als geestelijk adviseur van de RK Ontwikkelingsclub een trouw bezoeker van de wekelijkse bijeenkomsten op donderdagavond. “Bij de Ontwikkelingsclub van Duiniveld leerde je spreken in het openbaar. Duiniveld, van wie het verhaal gaat, dat hij al in de wieg praatte, was heel bedreven in het spreken en leerde dat aan de anderen. Daar ging ik meestal wel heen. Er mocht daar niet gepraat worden over geloof en zeden. De opvatting van de pastoor was heel duidelijk: ‘Als ze maar niet gaan praten over het geloof, want daar weten ze niets van.’ Want van het geloof: “Daar moeten leken met hun poten vanaf blijven!” Het was echter in die tijd niet gebruikelijk om over het geloof te spreken. Pas jaren later ontstonden er gespreksgroepen die zich met dit onderwerp bezig gingen houden. Je leerde bij de Ontwikkelingsclub heel technisch hoe je nu het woord moest voeren. Het was een grote club. In mijn tijd bestond de Ontwikkelingsclub uit zeker 30 mannen.”

In de loop van de jaren 1950 groeide de club tot circa 60 leden. Door deze groei moest de club in 1956 verhuizen naar De Meerbloem in de Dorpsstraat.

Een spreekbeurt doen, aandachtig luisteren, daarna mogelijk uitgekozen worden om commentaar te leveren, de taak van de voorzitter overnemen en verslag leggen, dat

R.K. Ontwikkelingsclub een dagje uit naar Schiphol, circa 1950-1954. Vooraan vlnr: Niek de Vries, Piet Moers, W.A. Kuiper, Henk de Hollander, Chris Moers, Piet van Haastert, Joop Scholten; 2e rij vlnr: Kees Havenaar sr, C. Kneppers, M. Vermeulen, M. Veltman, kapelaan Hamers, A. van Domburg, Kees Havenaar jr, Jo Duiniveld, Gerrit van Stein sr; op de trap van beneden naar boven: Aad van Well - A.Hartman, H.van Haastert - André v.d. Broek, Kees Onderwater - Harry van Moorsel, P. Bolleboom - Rens Vollebregt, Piet de Jong - Gerrit van Stein jr (collectie M.C.J. Moers-de Vree)

kon allemaal op één avond gebeuren. “Jong en ouder, werkgever en werknemer leren elkaar beter kennen en begrijpen, meer waarderen waardoor ook een goede verstandhouding ontstaat. Belangrijk is ook dat bijna de helft van de leden uit andere gemeenten komt en die vaak een geheel andere mentaliteit hebben. Ook het verschil in leeftijd is van groot belang”. Levenswijsheid en idealisme werden zo beter begrepen. Als snel was de minimumleeftijd 17 jaar, waren ook niet-katholieken welkom en wenste men in 1967 dat ook vrouwen zouden toetreden.

Bij bijzondere activiteiten werd een gastspreker uitgenodigd. Pater Boonekamp sprak in 1955 over zijn voormalige werk in China, in 1958 stond Tsjechoslowakije op het programma, vijf jaar later gevolgd door de kerkvernieuwing door pater Jelsma. Maar ook was een hengelwedstrijd op de Noord-Aa populair of een avond over Franse wijnen.

RK Schaakvereniging Zoetermeer

De schaakvereniging werd in 1948 opgericht door pater Kouweling en de kapelaan met de toepasselijke naam W. Wortel. Behalve zelf schaken had de vereniging ook tot doel om met theorie en demonstraties de kennis van het spel te verbreiden. Wekelijks kwamen de leden hiertoe op donderdagavond bijeen en zelfs werd er op zondag na de hoogmis gespeeld.

Oorspronkelijk heette deze herberg “De Nieuwe Droogmakinge” naar de toen zojuist drooggevalle polder waar nu het Stadshart is. Kastelein Hendrik van Duijker noemde zijn zaak in 1784 “Het Bonte Paard” en die naam heeft hij tot omstreeks 1970 gehouden. Daarna was in dit pand “Le Gentilhomme” gevestigd, in 1984 opgevolgd door “Genova”. Aanvankelijk was de kastelein naast tapper ook timmerman. Het hoge gebouwtje waar nu de ingang is, was de werkplaats. Er werden doodskisten werden gemaakt. Naar verluidt overleed rond 1930 een bijzonder dikke man en die ging met moeite in de kist. Even daarna ontwikkelden zich echter dusdanige gassen in het lijk, dat het deksel spontaan van de kist sprong! De knechts moesten met zijn allen er op gaan zitten om de kist weer dicht te kunnen timmeren

Pastor Schut vertelde: “De eerste verenigingsvergadering die ik in 1950 als kapelaan bijwoonde, was die van de schaakclub. Een belangrijk punt was toen de behandeling van het reglement. Met name het lidmaatschap van niet-katholieken van deze RK Schaakclub was een heikel punt. Besloten werd dat deze wel hospitant-lid mocht worden, maar ze mochten niet in het bestuur komen.”

Ria Moers-de Vree kan zich nog levendig herinneren dat haar vader bestuurslid van de RK Schaakvereniging was: “Mijn vader was erg rechtlijnig, als een militair, ook thuis. Hij wilde de katholieke verenigingen steunen en zat zelf ook in het bestuur van onder meer de schaakvereniging. Tevens is hij jarenlang collectant in de kerk geweest. Hij hield niet van flauwekul en als hij iets zei moesten ze dat maar aanne- men; hij is nog wel eens een keer kwaad weggelopen.”

Twee keer per jaar werd een ledenvergadering gehouden. Die in 1953 bijvoorbeeld bevatte de gebruikelijke jaarstukken en jaarverslagen en een gezellig samenzijn in de bovenzaal van Van Well, Dorpsstraat 18, het latere parochiehuus. In 1949 schreef de vereniging zich in bij de Haagse Schaakbond om in een regionale competitie te spelen. Maar dat gaf problemen. De bezoekende clubs moesten met de bus naar Zoetermeer. Vanuit het centrum van Den Haag was dat een half uur. Maar

terug ging er geen bus meer en reed een zekere meneer Van den Bosch de groep naar de hofstad terug. Ook voor de uitwedstrijden van Zoetermeer werd hij ingeschakeld, doch dat hield in 1952 op. Er was blijkbaar sprake van bloedarmoede en er werd een schaaksimultaan georganiseerd in de Spaar- en Voorschotbank om nieuwe leden te werven. Het was een doorslaand succes, maar niet voor Zoetermeer: een aantal nieuwe enthousiastelingen besloot een wat meer neutrale vereniging op te richten. Dat werd uiteindelijk Promotie.

Schaakvereniging Zoetermeer ging uiteindelijk ten onder aan het gebrek aan eigen vervoer en de geringe animo voor de Citosa-bus. In het seizoen 1955/56 hief de vereniging zich op en gingen de leden over naar de neutrale vereniging Promotie. Haar bestuur schreef gelijk drie tientallen in voor de competitie, maar dat werd een fiasco. Dat jaar bleven er uiteindelijk 21 leden over. Vervolgens werden in 1957 de statuten en het huishoudelijk reglement van Promotie vastgesteld, waarvoor ruim gebruik werd gemaakt van die van de RK Schaakvereniging Zoetermeer.

Semper Crescendo

Na de oorlog ging Ria Moers-de Vree op allerlei verenigingen, zoals Pro Patria en Terang Boelang. "Maar toen werden de katholieke verenigingen opgericht en zei mijn vader dat ik er maar van af moest en overgaan naar de katholieke verenigingen. Terang Boelang moest ik opzeggen voor Muziekvereniging De Mandolineclub van Semper Crescendo."

Pastor Schut herinnert zich de mandolineclub ook nog: "Deze is opgericht door mijn voorganger, kapelaan Wortel. De familie Van den Broek was jarenlang de drijvende kracht achter deze club. Zij maakten de entourage, zoals de coulissen voor de uitvoeringen."

R.K. Toneelvereniging Excelsior in 1918 achter De Jonge Prins; staand vlnr: J. Adegeest, J. Vollebregt, J. Koot, Gerrit van den Burg, P. Wensveen, D. van Es, K. Wensveen, Arie Arkensteijn, G. Wensveen, A. van der Meer, Jan Spruit, André Vollebregt en Jaap Opdam; zittend vlnr: Koos Sebel, Hoogtijling, Jan Opdam, Jan Vollebregt, Jan Houtman en Jan Mulder; liggend vlnr: G. van den Burg en P. Adegeest

Ria Moers: "Als de naaikrans een feestavond gaf zat ik in het bandje dat de pauze vulde. Het rad van fortuin draaide dan en de Happy Band speelde en zong met een zanger, een paar gitaren en mandolines. De band was rond 1950 onderdeel van Semper Crescendo. Piet Gouweleeuw, Henk Jansen, Piet Friggen, Lia Janssen, Annie Friggen en ik maakten daar deel van uit. Dan gingen we elke week bij iemand anders repeteren. Mijn vader zei dan: '10 uur thuis', en ik had het hart niet om later thuis te komen. Eén keer was er een jarig en mocht ik een half uurtje langer blijven maar ik was toen op het afgesproken tijdstip nog niet thuis. Vijf minuten later stond mijn vader op de stoep en ik kon mee. Ik speelde gitaar bij Terang Boelang. Daar speelden we leuke vlotte liedjes, bijvoorbeeld Paardenhoofdstel, of Sarina. Bij Semper Crescendo moesten we klassiek gaan spelen, maar dat wilden we helemaal niet. Een broer van Bart van Veen was daar dirigent. Niemand durfde echter iets te zeggen, ik wel maar dat werd me heel kwalijk genomen. Al vrij vlug ben ik er toen afgegaan."

RK Toneelvereniging Excelsior

De RK Toneelvereniging Excelsior werd in 1898 opgericht. Men voerde stukken op 'ter lering ende vermaeck'. Serieuze stukken met een religieuze boodschap werden afgewisseld met boertige kluchten.

Jan en Jeanne Moers herinneren zich: "Voor de oorlog had de toneelvereniging alleen maar mannen. Twee keer per jaar was er een uitvoering, om en om bij Van Well en Veelenturf. We zijn beiden lid geweest van Excelsior. We speelden in 1949 Kinderen van Ons Volk, een Brabants stuk, waarschijnlijk van Anton Coolen."

De RK Toneelvereniging Excelsior werd in 1898 opgericht. Men voerde stukken op 'ter lering ende vermaeck'. Serieuze stukken met een religieuze boodschap werden afgewisseld met boertige kluchten, circa 1946-1950 (collectie J.C. Moers)

Leidsters van de R.K. gidsen in 1947. Vlnr: Annie Adegeest, Annie van Steenderen, Nel Smits, Jeanne Smits, Co Moers (collectie J. Moers-Smits)

Jeanne: "Vlak na de oorlog — In de winter van 1945/46 begon de toneelclub weer — had ik al repetities, gemengd. Er deden ongeveer 15 tot 20 mensen mee. Ik weet dat nog goed, want mijn moeder was toen ernstig ziek. Zij is uiteindelijk in datzelfde jaar overleden. Met mijn toneelkleding aan ging ik dan even tussendoor naar huis om te kijken hoe het met moeder ging. Zei dokter Palte: 'Ga je uit vanavond?'" "De kapelaan, geestelijk adviseur, kwam binnen als het zo uitkwam. Elke week hadden we repetitie bij Van Well van een beroepsmilitair die speciaal uit Amsterdam kwam en een nacht bleef slapen. Die kende dan weer een grimeur van het Haagse toneel en die kwam bij onze voorstellingen. Jaarlijks was er een voorstelling, soms enkele malen achter elkaar om uit de kosten te komen en met volle zalen van ongeveer 200 mensen. We zijn zelfs nog een keer naar het patronaatsgebouw in Pijnacker geweest.

De kostuums kwamen van een verhuurbedrijf. We repeteerden op het toneel. Décors werden vaak zelf gemaakt. Tegen twaalf uur kwam Van Well ons wegsturen. Sommigen kregen hun teksten niet in hun hoofd. Ik kan me nog herinneren dat Gerard Westgeest een keer het toneel opkwam en helemaal niets meer wist. Gelukkig zat de souffleur er."

Verkenners en Gidsen: Nicolaasgroep en Reinildagroep

Met vallen en opstaan werd in 1946 een verkennerij opgestart, om "de door de oorlog zo vervlakte jeugd, door middel van spel en romantiek, cultureel, sociaal en zedelijk op een hoger pijl te brengen en tevens door verschillende kleine daden op eigen wieken leren drijven". J.A.A. van Well, later priester, Ph. Rademaker en schoenmaker Fr. Buitendijk volgden de leiderscursus, terwijl ze vanaf 24 maart oefenden op hun twee groepen van in totaal 20 jongens met wie ze zelfs twee dagen

op kamp gingen. Als aalmoezenier werd kapelaan P. Brinkman aangesteld. Al het eerste jaar namen de jongens deel aan de herdenking op 4 mei, maakten kampvuuren, deden speur- en wandeltochten en bakten pannenkoeken.

Op 28 september volgde de installatie van de leiders na een Heilige Mis. Ze kregen een lelie opgespeld als teken van wereldbroederschap en het Jeruzalemkruis als teken van de katholieke verkenner. Iedereen droeg de groepsdas in de kleuren rood, als symbool voor de Heilige Nicolaas, en het pauselijke geel, omdat de leiders dat hadden gedragen tijdens hun cursus. Vlak na de oorlog was textiel op de bon, zodat uniformen bijna niet te maken waren en het rood van de das van een versleten Nederlandse vlag kwam.

Pastoor Voorham had geen hoge dunk van de padvinderij. Hij vond het maar 'geldwegsmijterij'. Pastor Schut: "Hij vond het veel te duur. Voor het jeugdwerk (voor verkenner, gidsen, kabouters en welpen) was een speciale stichting/comissie (o.a. Fischer; Rademaker (de smid), Jan Groenewegen) in het leven geroepen. Die had alles te vertellen over de centen. Eens per jaar werd er ook een grote parochiële collecte en een fancy-fair in het Parochiehuis gehouden ter financiering van dit jeugdwerk. In het handelshuis Sint Antonius in Baarle Nassau werden door mij als kapelaan samen met Theo Lexmond en Bram Luiten voor een krats de prijsjes (o.a. chocoladerepen en zuurstokken) voor de fancy-fair gekocht. Na afloop van de fancy-fair ruimde de schilder Cor Moers de rommel op.

En al dat geld moest eerlijk verdeeld worden. Vanuit de contributie kon lang niet alles betaald worden. De contributie stelde niet veel voor. Met name de jongens vroegen nogal veel geld, oa. voor touw om knopen te leren leggen. Pastoor Voorham placht dan uit te roepen: "Voor een kapitaal aan touw! Voor een kapitaal! Wat doen ze met al dat touw!?" Hun verzoeken stuitten dan ook meestal op veel weerstand. Maar als Jeanne Smit namens de meisjes iets vroeg, was dat geen enkel probleem. "Als die 'maid' dat geld nodig heeft, dan geven we het toch!" De meisjes hadden duidelijk een streepje voor op de jongens!

De welpenhorde van de Nicolaasgroep tijdens de Duinenmars, circa 1950 (collectie J. Gouweleeuw)

Als de jongens op kamp gingen, mocht ik een week mee. Er was iedere dag een Heilige Mis met een kort preekje in de kapeltent. Bij slecht weer woei de kapeltent weleens in elkaar. Het enige nadeel was dat je bij de verschillende patrouilles moest gaan eten. De jongens maakten dit zelf klaar en bijgevolg duurde het vaak uren, voordat het eten klaar was. Bij de meisjes ging ik natuurlijk niet mee. Die mocht ik slechts bezoeken. Bovengenoemde commissie pastte ook geld bij voor jongens en meisjes van wie de ouders de kosten voor de padvinderij niet (helemaal) zelf konden betalen.”

Bij feestelijke bijeenkomsten van de verkenners van de Nicolaasgroep hielpen regelmatig de meisjes van de Reinildagroep, de gidsen. De bijeenkomsten van de Reinildagroep, waarbij de kapelaan in zijn functie van aalmoezenier af en toe een kijkje kwam nemen, waren op woensdagmiddag op een zolder bij groentenboer Martien Vonk op de Vlamingstraat. Daar leerden de gidsen onder andere de vlag hijsen en strijken, zeemansknopen, morsetekens en nog vele andere handigheidjes die in het latere leven van pas zouden kunnen komen.

De groep was in kleinere groepjes verdeeld die ieder hun eigen leidster hadden. Elke groep had een eigen naam. An van Wieringen-Vollebregt was lid van de ronde van de Kieviten: “Woensdagmiddag ging ik naar de Gidsen, na school tot tegen zes uur op de zolder bij Tinus Vonk aan de Vlamingstraat. Sjaan Beukers had een

R.K. gidsen van de Reinildagroep op Indianenkamp in St. Oedenrode, 1958. bovenste rij vlnr: Corrie Reeuwijk (leidster), Grarda van Nierop (kookstaf), Marian Fischer (leidster), Corrie Voorn, Anita van der Meer, Jopie Luiten, Barbara Tetteroo, Gemma Fischer, Riet Luiten, Sjon Akkerman; leidster Lida Spruit is net buiten de foto gevallen; tussenin vlnr: Nicolien Gareman, Henny de Jong; onderste rij vlnr: Jopie Hoogduin, Alie Tetteroo, Ankie de Vree, Lenie en Jannie Bierman, Ria (nichtje van de boer waar het kamp was) (collectie M.C.J. Moers-de Vree)

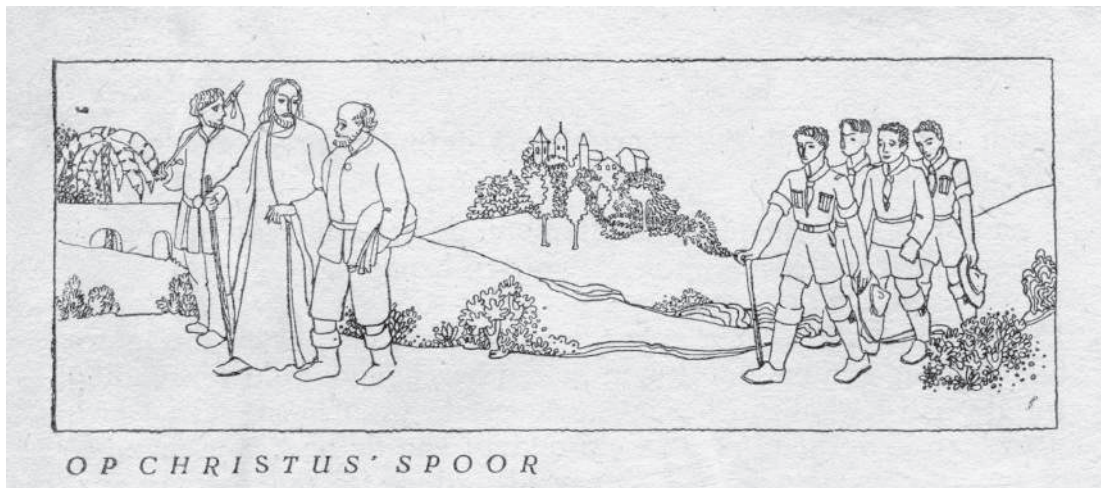

Zwemmende RK verkenner in Oosterhout, jaren 1950. vlnr: Rinus Koot, ?, Arnold v.d. Burg, Kries Moers (spetterend), André v.d. Broek, Piet Smits, Martien Henneken

Mariagrot meegenomen die haar vader had gemaakt van sentels uit de kachel en dan werden elke keer bloemen meegenomen. Iedere ronde had zes meisjes en een leidster. Wij hadden Ria Jansen. We leerden knopen maken voor het fluitkoor. Niet iedereen werd gids, als het van thuis mocht wel. Je moest wel een uniform aanschaffen en dat had je de hele dag op school aan, met fluitkoor, stropdas en hoedje in je tas. Er werd gekampeerd in Maarn, maar daar mocht ik niet naar toe. Dat was voor de dorpsmeisjes. Ik heb daar nog tranen om gelaten, maar er werd gezegd dat ik thuis op de boerderij genoeg vertier had. Wel gingen we nog wel eens een dag bijvoorbeeld naar de Meerpolder. We deden dan spelletjes en bakten pannenkoeken op een zelfgemaakt vuur op het erf bij Olsthoorn. Ook zijn we eens naar Nootdorp gelopen, woonden daar de mis bij, deden een speurtocht en liepen dan weer naar huis. En daar was dan een hele zondag mee gemoeid."

Ook verdieping in het geloof kwam aan de orde. Zo werd bijvoorbeeld extra aandacht besteed aan bepaalde feestdagen, onder andere aan Maria Visitatie op 2 juli. Dan werden de leden van de Reinildagroep geacht de Heilige Mis bij te wonen en tevens moesten ze die dag een Margriet dragen. An van Wieringen-Vollebregt herinnert zich: "Op 2 juli — op het feest van Maria Visitatie — moesten we een Margriet op ons uniform spelden en dan gingen we naar de kerk. Ons gidsenblad heette ook De Margriet."

Er werd ook gekampeerd, waarbij de gidsen vanzelfsprekend zelf moesten koken. En 's avonds werd het kampvuur ontstoken en kwam de zangbundel te voorschijn! Jeanne Moers was jarenlang een van de leidsters van de Reinildagroep: "Gebroeders Luiten brachten ons weg. In september 1945 zijn we begonnen. Pastoor Voorham kwam bij ons thuis en zei dat er een meisjesjeugdbeweging moest komen. Annie Blaauwhof, Nel Rijnveen en ik moesten dat opzetten. Mijn moeder zei dat ik dat

Het lidmaatschap van de verkennerij ondersteunde de katholieke opvoeding (collectie parochiearchief H. Nicolaas)

maar moest doen. Binnen twee jaar waren die andere twee getrouwd en weg. Dat was niet erg leuk. Mijn moeder was net gestorven, ik moest nog wel eens een week weg op cursus of kamp. Alles moest je zelf betalen tot cursussen en uniform toe. Kapelaan Brinkman vond dat zo gek en die heeft er toen voor gezorgd dat we geld kregen van een fancy fair zodat we een kas hadden. Veel mensen hadden ook geen geld om hun kind op kamp te laten gaan en van sommigen gezinnen zaten er meer kinderen op. Ik ben 25 jaar lang groepsleidster geweest, ben zelfs nog wezen kamperen met drie eigen kleine kinderen. Tussen de bedrijven door de baby verschonen. De toenmalige gidsenleiders hadden de papieren niet, dus ik moest dan mee, want anders ging het kamp niet door. In de buurt van Bloemendaal was een kamp, de Vrouwen van Bethlehem zaten daar, Trix en Trees van Voorst tot Voorst, en zij leidden ons op tot leidster. Later kwamen er anderen bij, zoals Cootje en Nel, de zusters van Jan, mijn man. Op de zolder van de oude jongensschool werden de bijeenkomsten van de gidsen gehouden, daarvoor nog even achter het parochiehuis waar de koetsen gestald werden. In Maarn hadden we een keer een kamp in een grote zaal van de pastoor. De hoofdonderwijzer woonde daarnaast. Dat was mijn grote schrik, want die had een heel stel leuke zonen. Dan moest ineens midden in de nacht een hulpleidster naar het toilet, en dan weer een. En ik maar wakker blijven bij die Zebedeus met zijn zeven zonen. Maar het was een leuk kamp."

Jan Moers had vroeger een zeilmakerij: "Op een gegeven moment kwamen een paar jonge dames bij ons in de werkplaats een vierkant stuk zeil vragen met lussen voor palen. Het bleek voor een Hudo te zijn. Een Hudo staat voor : "Houdt uw darmen open" en is een zelfgegraven toilet waarover een zeil ging."

De verbondenheid van verkennerij en gezin werd belangrijk geacht in de katholieke opvoeding. Tijdens de gebeden van de troep werden woorden van opwekking, bemoediging, liefde en vermaning verenigd. De gewenste orde en tucht waren echter niet altijd even eenvoudig te handhaven.

De Nicolaasgroep groeide en in 1948 werd voor de acht- tot twaalfjarigen een welpenhorde opgericht. Uiteindelijk kregen de verkenners en gidsen een eigen

onderkomen op de zolder in het achterste deel van het parochiehuis aan de Dorpsstraat. Vandaaruit zouden de beide groepen langzaam groeien tot wat sinds 1974 de John McCormickgroep heet, zetelend in het Van Tuijllsportpark.

Sint-Vincentiusvereniging

De Vincentius Vereniging — oorspronkelijk Vereniging van Sint Vincentius a Paulo — werd in Nederland opgericht in 1846. De bakermat lag in Parijs, waar de student Frédéric Ozanam (1813-1853) in 1833 met een aantal medestudenten een ‘conferentie’ oprichtte: een kleine vereniging met als doel zelfheiliging door het beoefenen van de christelijke naastenliefde. Ozanam stelde de conferentie onder bescherming van de Heilige Vincentius a Paulo (I58I-I660), patroon van alle liefdewerken.

In 1846 werd in Den Haag de eerste Nederlandse afdeling opgericht en in de daarop volgende jaren breidde de vereniging zich uit over heel Nederland. De conferenties waren meestal gebonden aan een parochie. Het lidmaatschap was in principe voorbehouden aan mannelijke leken van onbesproken gedrag. Gemengde conferenties ontstonden pas in 1958, nadat het Nederlands episcopaat hiervoor schoorvoetend toestemming had verleend.

Kenmerkend voor het Vincentiuswerk was de benadering van de problemen. Vanuit de gedachte van zelfheiliging dienden de leden, of confrères, zoals men elkaar noemde, zich persoonlijk betrokken, niet afstandelijk, in te zetten. Zij bezochten zelf arme gezinnen in hun omgeving. Zij hoopten door regelmatig huisbezoek een vertrouwensrelatie op te bouwen en door middel van, zo zouden wij nu zeggen, persoonlijke begeleiding de gezinnen niet alleen materieel te helpen, maar ook op een ‘hoger zedelijk peil’ te brengen, dat wil zeggen: ze er maatschappelijk en religieus weer bovenop te helpen. Materiële ondersteuning diende eigenlijk slechts als een eerste hulpmiddel. Deze hulp werd meestal verleend in de vorm van huisraad en bonnen voor etenswaren of kleding aan de echt heel armen. Wie ‘alleen maar arm’ was, maar verder een ‘braaf en oppassend’ leven leidde, kwam niet voor hulp van de Vincentiusvereniging in aanmerking, maar was aangewezen op het lokale of parochiële armbestuur. Van de gezinnen die wel bezocht werden, werd verwacht dat zij aan hun ‘verheffing’ wilden meewerken.

De combinatie van het principe van de persoonlijke huisbezoeken enerzijds en het streven om verder te reiken dan alleen maar materiële steun anderzijds had belangrijke consequenties. De sociale misstanden waar men in het werk op stuitte, bleken vaak niet alleen, of helemaal niet, aan het afzonderlijke gezin te wijten te zijn, maar een structurele oorzaak te hebben. Dit inzicht, dat voor de vaak deftige Vincentianen wel een eye-opener geweest moet zijn, leidde tot een grote verscheidenheid aan activiteiten die weliswaar in het spraakgebruik van die tijd werden aangeduid als liefdewerken, maar die in feite de eerste aanzetten vormden voor de maatschappelijke emancipatie van de laagste sociale klassen. In dat opzicht mag men het Vincentiuswerk wel beschouwen als het ‘voorwerk’ voor de zelfemancipatie van deze klassen in met name de katholieke arbeidersbeweging. In de loop van de negentiende en twintigste eeuw werden in talrijke plaatsen onder meer scholen, bibliotheken, spijskokerijen en kledingmagazijnen gesticht. Tevens begaven de Vincentianen zich op het terrein van de kinderbescherming, de gezinsvoogdij, de jeugdzorg, de werkverschaffing en de reclassering.

Op 16 december 1913 werd ook in Zoetermeer een conferentie van de Vincentiusvereniging opgericht. Het toenmalige bestuur bestond uit 9 leden, acht uit de kring van de landbouw, één uit de middenstand en de pastoor als geestelijk adviseur.

Elke week kwam het bestuur bijeen in de pastorie op dinsdagavond van 19.00 tot 20.00 uur. Het bestuur werd door de pastores ingelicht over de financiële nood bij diverse gezinnen. De Vincentianen bezochten deze gezinnen en vernamen waaraan gebrek was, bijvoorbeeld levensmiddelen, kleding of brandstof. De financiële middelen werden verkregen uit de collecte onder de bestuursleden tijdens de wekelijkse vergaderingen, giften en uit de opbrengst van het Sint-Antoniusbusje achter in de kerk. De laatste jaren is daar de opbrengst uit de verkoop van tweedehandsartikelen van het St.-Vincentiuswinkeltje bijgekomen.

Excursie van het Katholiek Vrouwen Gilde met pastoor Voorham naar AaBe Wollenstoffen en Wollendekenfabrieken NV in 1955 (collectie M.C.J. Moers-de Vree)

In het begin van de vorige eeuw waren sommige gezinnen vrijwel geheel afhankelijk van de financiële hulp die zij van de kerk ontvingen. Deze ondersteuning werd hen gegeven door het armbestuur of de Vincentiusvereniging. In veel gevallen moest om deze hulp gevraagd worden. En dat deed men uiteraard niet zo snel. Bovendien ervoeren velen de toetsing van hun gezinsleven — de Vincentianen bezochten immers altijd eerst een armlastig gezin om te onderzoeken of het de hulp wel waard was — als vernederend.

In de loop van de tweede helft van de vorige eeuw veranderde de maatschappij in snel tempo en dit had ook zijn weerslag op het werk van de vereniging. De komst van diverse sociale wetten verbeterden de levensomstandigheden aanmerkelijk en dankzij deze wetten was men niet langer afhankelijk van kerkelijke instellingen of armenzorg.

Wel ontstond meer behoefte aan immateriële hulp, zoals het organiseren van activiteiten voor ouderen en het bezoeken van zieken en oudere parochianen. De Vincentiusvereniging in onze parochie is toen ook deze weg ingegaan. Parochianen van 70 jaar en ouder, worden rond hun verjaardag bezocht. Elke woensdagmiddag is er in het parochiehuis aan de Dorpsstraat een soos en kan men klaverjassen. Ook worden in de loop van het jaar kerkdiensten gehouden voor de oudere parochianen, onder andere Mariavieringen in mei en oktober, met een gezamenlijke maaltijd als afsluiting.

Tevens bezorgen leden van de Vincentiusvereniging elk jaar fruitmanden bij langdurig zieken en kerstattenties bij mensen die het financieel even minder goed gaat.

Katholiek Vrouwen Gilde

De vrouwenbeweging die zich in de jaren 1950 het 'Gilde' noemde probeerde de Zoetermeerse vrouwen, met de zegen van de bisschop, te activeren door ze te laten nadenken over hun vrouw-zijn: "Zijn wij er alleen om als gehuwde vrouw en misschien als moeder te leven en zo de hemel te bereiken? Of als ongehuwde vrouw in ons eigen onderhoud te voorzien en de een of ander behulpzaam te zijn? In onze moderne tijd heeft de vrouw nog een andere taak" Midden jaren 1960 moet het Gilde een zachte dood zijn gestorven.

De activiteiten waren zeer divers en varieerden van lezingen over verre reizen, bescherming van het ongeborn kind, mode en gezichtverzorging tot paaseieren verven en een bezoek aan de Huishoudbeurs. Daarmee verschilden ze niet heel erg veel van de activiteiten van het Gilde in de jaren 1950 met films over onder andere Nederlands fabriek, over Onze Lieve Vrouw van de Armen van Banneux en gezonde voeding en beroepsmogelijkheden van de opgroeiende jeugd.

Eind 1974 zocht een aantal vrouwen contact met het landelijke KVG. Mede dankzij de hulp van de heer F. Brouwer van de Katholieke Welzijnsstichting Zuid-Holland werd weer een plaatselijke afdeling van het Gilde opgericht.

Wit-Gele Kruis

Op 6 oktober 1946 riep pastoor Voorham de dagelijkse bestuurders van RK Land- en Tuinbouwbond, RK Middenstands- en Werkliedenvereniging, armbestuur en van de Sint Vincentiusvereniging bijeen om de oprichting van een kraamcentrum te bespreken, mogelijk zelfs van een Wit-Gele Kruis. Ondanks vele bezwaren — volgens dezelfde pastoor — werd in juli 1948 het katholieke Wit-Gele Kruis opgericht met als doel 'het verplegen der zieken' door de wijkverpleegster. Tevens kon men gebruik maken van de aanwezige verplegingsartikelen. Tenminste, als men minimaal een maand lid was.

Als kapelaan maakte pastor Schut dat van dichtbij meer: "Zij gaven onder andere ook cursussen. Ook ik heb wel eens een avond verzorgd. Ook dat diende ter bescherming van de Roomse zuil. Gesproken werd over kraamzorg en dergelijke en dat bracht vanzelfsprekend vragen over seksualiteit en geboorten(beperking) met zich mee. Over het Wit-Gele Kruis ging de

Hotel-Café-Restaurant De Gouden Leeuw, het latere parochiehuus aan de Dorpsstraat 18, omstreeks 1930. Zoals vele RK verenigingen had ook het Wit-Gele Kruis hier zijn onderkomen

pastoor. De zuster van het Wit-Gele Kruis was eigenlijk een soort eerste begin van maatschappelijk werk.”

Het Groene Kruis, dat al sinds 1903 actief was in Zoetermeer, en ook een aantal plaatselijke politici, waren niet blij met deze nieuwe vereniging. Toch kwam al snel samenwerking op gang. Werd er in 1955 nog een aparte moedercursus gegeven door zuster Rozens uit Den Haag, tegelijk werd begonnen met een gezamenlijke kleuterconsultatie in het zojuist door het Groene Kruis gekochte en opgeknapte pand Dorpsstraat 76. Het Wit-Gele Kruis had zijn onderkomen, zoals vele verenigingen, in het parochiehuis De Gouden Leeuw aan de Dorpsstraat 18. Als afdeling van het Kraamcentrum Delft hield het daar haar spreekuur.

In de jaren 1960 gingen de kruisverenigingen samenwerken in de Stichting Gezondheidscentra, in 1974 uitmondend in een fusie onder de naam Interkruis. Voor fl. 22 werd men lid en men had dan recht op wijkverpleging, kraamhulp, inentingen, voorlichting, nazorg ziekenhuispatiënten, cursussen en het lenen van hulpmiddelen.

RK Woningbouwvereniging De Goede Woning

De oprichtingsstatuten uit 1933 geven aan dat De Goede Woning tot doel had: “hechte, gezonde en uit zedelijk oogpunt goede woningen te stichten en de aldus gestichte woningen te verhuren aan in bescheiden financiële omstandigheden verkerende gezinnen, daarbij vooral rekening houdende met de belangen van de grote gezinnen.”

RK Woningbouwvereniging De Goede Woning bouwde haar eerste huizen aan de Broekweg. In de volksmond werd dit ‘de Rode Pannenbuurt’ genoemd. Momenteel is de Broekweg erg versnipperd. Het eerste deel heette sinds 1945 Jacob Leendert van Rijweg, naar de op 29 april 1945 gesneuveld verzetsman, maar wordt nu onderbroken door het Stadshart, waar het Hogerop heet

Om dit te kunnen verwezenlijken en invloed uit te oefenen op de politiek werd er, ook door de heren geestelijken, bij de parochianen van de Nicolaasparochie regelmatig op aangedrongen om lid te worden. Eerst was men lid door het volstorten van een aandeel van fl. 25, later was contributie van fl. 1 per jaar voldoende.

De eerste huizen werden gebouwd aan de Broekweg, later J.L. van Rijweg genoemd, gevolgd aldaar door een tweede serie van twaalf stuks. In de volksmond kregen ze de naam Rode Pannenbuurt.

En er waren bovendien...

RK Muziekschool Con Amore

In het voorjaar van 1960 werd een muziekschool opgericht die zich al snel in een grote belangstelling mocht verheugen van mensen die in klassen of individueel les wilden krijgen in ballet, zang, blokfluit, gitaar, accordeon of mandoline. De parochiemedelingen repten in september over tachtig aanmeldingen en moedigden op-gave nog eens aan. Medio 1961 overwoog het kerkbestuur om voor het kerkkoor en de muziekschool een gezamenlijke dirigent-organist aan te trekken.

RK Instuif

En in 1964 probeerde mejuffrouw T. Arkensteyn de wensen die onder jongeren leefden, concreet gestalte te geven. Voor meisjes en jongens tussen 17 en 25 jaar werd in 1964 een sociëteit opgericht: de RK Instuif.

Dertig jaar lang zou deze Instuif de zalen achter het parochiehuis benutten. In hetzelfde jaar peilde Arkensteyn of de jongeren vanaf 14 jaar belangstelling hadden voor muziek, filmbespreking, schaken en dammen, voor een gespreksgroep, toneel en handenarbeid. Dit alles zou gaan lopen via het net opgerichte Jongerencontact.

Genootschap van Sint Joseph

Doel van het genootschap was het sparen van geld om na het overlijden enige Heilige Missen te laten lezen, de zogeheten misintenties. Uit het archief van de Nicolaasparochie blijkt dat het Genootschap van Sint Joseph in 1965 is opgeheven. Voor misintenties tijdens het leven droeg de Broederschap van het Heilig Hart van Jezus zorg.

RK Comité voor Gezinszorg en Gezinshulp

Voor de hulp aan gezinnen waarvoor de moeder om medische redenen niet meer kon zorgen, werd in oktober 1948 een comité opgericht. Een aantal dames nam de leiding op zich en meisjes boden zich aan om gezinnen tegen vergoeding hulp te bieden. Jaarlijks werd een fancy-fair gehouden. In 1965 werd bovendien een loterij georganiseerd om het comité meer financiële draagkracht te geven.

RK EHBO, afdeling Zoetermeer

Deze afdeling werd in december 1949 opgericht in het parochiehuis en de eerste cursus werd al gehouden op 2 januari 1950. Een aantal jaren werd de EHBO-cursus gegeven door dokter O. uit Berkel die later landelijk nieuws werd, omdat hij zijn echtgenote vermoord had.

Dagje uit van de katholieke middenstand en van de dragers van de RK Begraffenisvereniging, circa 1949. staand vlnr: Jan Kneppers (tuinder en drager), Frans Rademaker (smid en drager), pastoor Voorham, Tinus Smits (drager), Jan Spruit (kruidenier en biggensnijder), mevr. Fr. Rademaker-Buitendijk, Kees van der Meer (melkcontroleur en drager), Bart van Veen (schoenhandel), Jan Vollebregt (slager), mevr. Buis (kostersvrouw), Adegeest (tuinder en drager), Cor Moers (schilder), mevr. Adegeest, mevr. Havenaar-van Es, koster Buis (RK Kerk), Dries van der Meer (drager), ?, ?, Kees Havenaar (sigarenwinkel Vlamingstraat); zittend vlnr: ?, mevr. Kneppers-Vollebregt, mevr. v.d. Meer, mevr. Van Veen, mevr. Spruit, mevr. Smits-Scholten, mevr. Moers-den Elzen (collectie M.C.J. Moers-de Vree)

Katholiek Thuisfront, afdeling Zoetermeer

Het Katholiek Thuisfront, Afdeling Zoetermeer, werd in 1946 opgericht als ondersteuning van de jongens, die als militair naar Indië — het huidige Indonesië — moesten.

RK Meisjesvereniging

In januari 1957 trachtten kapelaan Van der Kroft, Diny Heggelman en Ria Romijn tot een RK Meisjesvereniging te komen voor meisjes van 16 jaar en ouder. Bij de uitnodiging voor de oprichtingsvergadering waren de spanningen al voelbaar: er waren in twee dagen twee brieven gemaakt, de eerste met de aankondiging dat de aanwezigen vrij waren een bestuur te kiezen, de tweede brief met de aankondiging dat bovengenoemden een voorlopig bestuur hadden aangesteld. Het is niet duidelijk was ervan terecht is gekomen.

RK Begraffenisvereniging

Twaalf mannen richtten in 1933 een vereniging op om de parochianen plechtig ten grave te kunnen dragen.

Jaarlijks hadden de mannen van de Begraffenisvereniging een uitje. Pastor Schut hoorde later dat het erg gezellig was geweest: "Ook de dragers van de begrafenis hadden jaarlijks een uitje. Zij waren leden van de RK Begraffenisvereniging en ver-richtten pro Deo de werkzaamheden van wat nu de begrafenisondernemer doet. Het waren allemaal middenstanders, want die konden tussendoor tijd vrijmaken om bij die begrafenis te zijn. Bij dat bewuste uitje mochten de vrouwen ook mee en naar verluidt werd er onderweg ook 'flink gevrëen'. De dragers reisden dan per privé-auto en de pastoor merkte niets van het 'strijdgewoel'."

Omdat de leden van de RK Begraffenisvereniging pro Deo werkten, was het ook niet verwonderlijk dat ze in 1958 bij het 25-jarig bestaan na de zondagse hoogmis werden uitgenodigd voor ontbijt en koffietafel.

Bij de opheffing in 1963 waren nog zeven van de oorspronkelijke twaalf mannen in functie.

ARN. BROEDERS - ZEGWAART
DAMES- EN HEERENKLEERMAKERIJ
LAKENS, BUXKINGS, DAMESSTOFFEN EN VOERINGS. — KLEEDING NAAR MAAT.

ZEGWAART, den 18 Maart 1933

REKENING VOOR Heer R. K. Kerkbestuur
H. Koetmuis

Zegel . . f 0 10

Gefleverd twaalf zwarte kostuums model gekleede jas voor den prijs van twee en vijftig gulden per stuk te samen. Des Honderd twee en twintig gld.	624
Gefleverd twee zwarte kostuums à fl 52.-	104 -
	728 -

ARN. BROEDERS
10/4
TEN CENT

Nota voor de levering van 12 zwarte kostuums ten behoeve van de RK Begraffenisvereniging (collectie parochiearchief H. Nicolaas)

RK Reisvereniging Sint Nicolaas

De reisvereniging zorgde in de jaren 1950 voor het organiseren van vooral bus-reizen. Zoals die in 1958 die om 6.45 uur voerde van de Nicolaaskerk via de kuststrook en de Velsertunnel naar Volendam en Marken. Wel vestigde het bestuur er de aandacht op “dat voor ‘s morgens brood medegenomen dient te worden”.

Bronnen

Archief parochie Heilige Nicolaas, Zoetermeer

Bibliotheek en archief Historisch Genootschap Oud Soetermeer, Zoetermeer

<http://www.kdc.kun.nl/geschiedenis/geschiedenis.html>

Catholica — Geïllustreerd encyclopedisch vademecum voor het katholiek leven; A.M. Heidt e.a. NV Uitgeversmaatschappij Pax, Den Haag 1959

SV DWO Zoetermeer 1939-1989. DWO scoort al 50 jaar. Jubileumbundel, Zoetermeer 1989

Een uit velen. Vijfentwintig jaar Stichting Openbare Bibliotheek Zoetermeer 1963-1988. P.van Diesen en C. ten Teije eds. Zoetermeer 1988

Encyclopaedie van het katholicisme in drie delen; red. Dr. E. Hendrikz OESA, J.C. Doensen OESA, Dr. W. Bocxe OESA. Uitgeverij Paul Brand NV, Bussum 1955

Erasmusplein — Nieuwsbrief van het Katholiek Documentatie Centrum Nijmegen e.a., jaargang 11 (2000) 3

Een hele onderneming: de ontwikkeling van de Rabobank Zoetermeer-Benthuizen in historisch perspectief. Gedenkboek 1916-1998. A. Wiewel, R. Grootveld, T. Vermeulen eds. Van der Heijden Drukkers, Benthuizen 1999

Memoriale — Een eeuw katholiek leven in Nederland. Herman Pijfers en Jan Roes eds. Uitgeverij Waanders bv, Zwolle 1996

De Nicolaaskerk 1916-1991; 75 jaar centrum van een Zoetermeerse geloofsgemeenschap. H.A.H. van Oosterhout en A.C.J. Vermeulen eds. H. Nicolaasparochie, Zoetermeer 1991

Nieuwe manier om in de H. Mis te leren antwoorden, ingericht naar de Italiaanse uitspraak. Drukkerij St. Jacobs Godshuis, Haarlem 1962

Geïnterviewden:

J. Moers-Smit en dhr J. Moers

R. Moers-de Vree

I. Tilburg-Jansen

A. van Wieringen-Vollebregt

C. Schut, pastor

De Vereniging van Vrijzinnige Hervormden

C.J. Moerman–van Voorst

Zo is het begonnen

Aan het beging van de twintigste eeuw stond ds. Y.J. Bootsma op de hervormde kansel. Deze behoudende predikant gaf geen gehoor aan verlangens van vrijzinnigen onder de hervormde lidmaten. Dezen waren voor doopdiensten aangewezen op de gastvrijheid van de niet-orthodox hervormde gemeente Rijswijk. De Zoetermeerse kerkenraad gaf geen toestemming voor het dopen door een andere predikant en stelde geen ouderlingen of kerk beschikbaar. De dopelingen werden vervolgens op attestatie in Zoetermeer ingeschreven. De meeste oude nog in leven zijnde VVH-leden zijn indertijd in Rijswijk gedoopt.

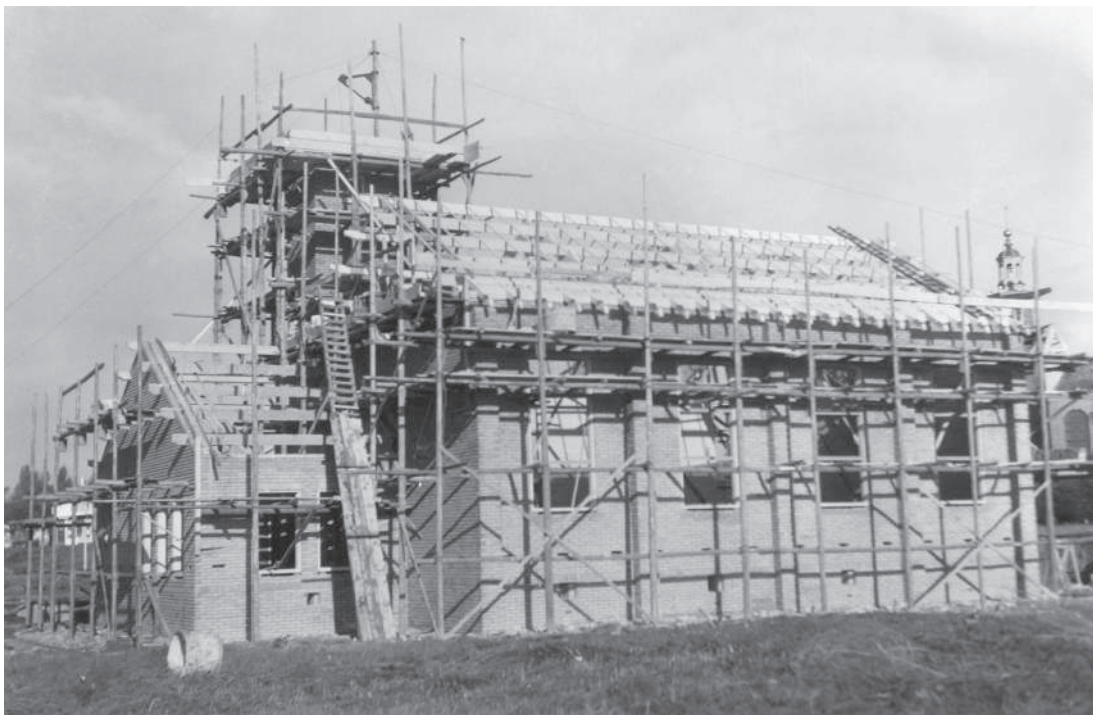
Na de oprichting van de landelijke Vereniging van Vrijzinnige Hervormden in 1913 kwamen in Zoetermeer enkele bestuursleden van de liberale kiesvereniging bij elkaar om de wijze te bespreken, waarop aan de wensen van de vrijzinnigen zou kunnen worden voldaan. Dit had tot gevolg, dat op 20 februari 1914 de Vereniging van Vrijzinnige Hervormden werd opgericht, met een ledental van zesenvieftig.

Drijvende krachten waren de oprichters C.G. Noordam, fabrikant en J.D.P. van Duijvenbode, eigenaar van een loodgietersbedrijf. Beiden zouden maar liefst eenendertig jaar achtereenvolgende bestuursfuncties vervullen. Andere steunpilaren van het eerste uur waren de landbouwer S. Glijnis, de fabrikant A.J. Noordam, de veearts J.L. Moerkercken van der Meulen, de middenstander A. Muilwijk en de bloemist J.C. Swart. Voor die tijd was het opvallend, dat er ook vrouwelijke leden waren. Mevrouw A.J. Noordam werd in 1914 zelfs in het bestuur gekozen, maar zij bedankte voor de eer.

Met de hulp van ds. P.L.L. Post uit Rijswijk kreeg de vereniging vaste vorm. Er werd een rooster opgesteld voor het houden van preekbeurten om de andere week. Ook ds. J.D. van der Veen uit Rijswijk had vanaf 1929 een vaste band met Zoetermeer. Door bemiddeling van de heer C.G. Noordam werd een lokaal

J.L. Moerkercken van der Meulen, veearts en steunpilaar van de Vereniging van Vrijzinnige Hervormden

In 1956 vond de bouw van de Adventskerk aan de Julianalaan plaats (foto G. van den Broek)

van de Spaar- en voorschotbank in de Dorpsstraat ter beschikking gesteld. Er werd een damescomité samengesteld voor het organiseren van een kerstfeest voor de kinderen en een Haagse predikant was bereid godsdienstonderwijs te geven. In die tijd waren Zoetermeer en Zegwaart, nog twee gescheiden dorpen, slecht met openbaar vervoer bereikbaar. De Haagse dominee reisde per trein naar Pijnacker, vandaar werd hij afgehaald met paard en wagen. In 1920 nam mej. Benschop de catechisatie en de leiding van de zondagsschool over. De kinderen gingen daar met veel plezier heen.

Financiële zorgen

Een voortdurende zorg vormden de financiën van de kleine vereniging. Het ledental bleef jarenlang rond de zeventig schommelen. Een verzoek aan de hervormde kerkvoogdij om de helft van de hoofdelijke omslag van de vrijzinnige lidmaten aan de nieuwe vereniging ten goede te laten komen, werd in 1920 zonder enige motivering van de hand gewezen. Voor grotere uitgaven, zoals voor een orgel, verstrekten bestuursleden renteloze leningen, die in de loop der jaren via giften in een orgelbusje werden terugbetaald. Vanaf 1922 werden lammeren geweid ten bate van de vereniging. Mede dankzij de inspanningen van de landbouwers Glijnis en Huysman zorgde dit tot aan de oorlog voor een batig saldo van de vereniging. Zelfs kon in 1928 een gift beschikbaar worden gesteld aan de in 1926 opgerichte Vrijzinnig Protestantse Radio Omroep (V.P.R.O.). Naarmate de tijd verstreek, groeide het aantal leden gestaag. In 1947 kon de secretaris melden, dat de vereniging vijfenzeventig leden en vijfenveertig sympathisanten telde. De financiële zorgen waren van de baan. Er kon in 1948 zelfs een royale schenking worden gedaan aan de hervormde

De Adventskerk aan de rand van een nog maagdelijk Wilhelminapark in 1960 (foto Jos Pe, Arnhem)

gemeente te Rijswijk, die een nieuw orgel aanschafte. Die verplichting werd gevoeld tegenover het jarenlang gebruikmaken van hun gastvrijheid bij het houden van doop- en belijdenisdiensten.

Een eigen kerkgebouw

In de oorlogsjaren vorderden de Duitsers alle vergaderruimten, zo ook de lokaliteit in de Spaar- en Voorschotbank. Met de plaatselijke hervormde gemeente viel nog steeds niet te praten. Sommigen meenden dat de vrijzinnige hervormden te ver bij hen vandaan stonden. De landbouwer G. Glijnis bood uitkomst. Zolang zijn koeien buiten konden blijven, kon de vereniging kerkdiensten houden in zijn nieuw gebouwde stal, totdat men halverwege 1944 weer terecht kon in het Spaarbankgebouw. Inmiddels was op 8 juni 1943 aan de ledenvergadering door voorzitter C.G. Noordam gevraagd in te stemmen met het stichten van een bouwfonds om te komen tot oprichting van een eigen gebouw. Dat voorstel werd aangenomen en het orgelbusje werd omgedoopt tot bouwfondsbusje. Op 6 juni 1946 werd officieel de Stichting Bouwfonds opgericht, dat de ingezamelde gelden ging beheren. Nu was het ook noodzakelijk een bouwcommissie te benoemen, waarin de heren P. Bakker, W. van der Wel, A. Huysman, J. Janse, C.L.J. Bos, G. Glijnis en P.H. Groenheijde zitting namen.

Een volgende generatie nam het voortouw. Niet onvermeld mogen blijven de heer E. van den Burg, bestuurslid tussen 1931 en 1969, tevens het eerste erelid van de vereniging; voorzitter W.C. Oudshoorn, van 1937 tot 1958; P.H. Groenheijde, van 1926 tot 1947 penningmeester en de heren J. Muilwijk (1951-1965) en D. van der Vooren (1950-1963). Het ledental groeide, het bouwfonds groeide.

De gemeente Zoetermeer voorzag in haar uitbreidingsplan 600 vierkante meter grond voor de bouw van een kerkje. Op 10 april 1954 bekrachtigde de ledenvergadering het principebesluit tot aankoop van de grond. Om de grond te kunnen kopen, verkreeg de vereniging in 1954 rechtspersoonlijkheid, de vereniging werd voor dertig jaar aangegaan. Architect A. van Eck Wzn uit Voorburg ontwierp een sober gebouw met plaats voor 121 stoelen. De enige hinderpaal was nog het bijeenbrengen van de bouwsom van fl. 80.000. In 1954 werd een spaaractie gestart onder het motto: 'Nog eenmaal de handen uit de mouwen, dan zullen we volgend jaar bouwen'. Toen het ernaar uitzag dat de financiering van de bouw niet zou slagen, kwam de heer drs. J. Beunder met het idee van de promessen: zeer vele leden beloofden schriftelijk gedurende tien jaar ieder jaar een vast bedrag voor de bouw over te maken. In de praktijk betekende dit, dat na enkele jaren alles betaald was. De kerk kon worden gebouwd door de firma Bontenbal en vijf maanden later, op 20 december 1955 werd het gebouw in gebruik genomen. Van de V.V.H. te Leiden werd een pijporgel overgenomen, de bouw van een orgelgalerij werd mogelijk gemaakt door de heren L. Bontenbal en J. Lamboo.

Aardig te vermelden is, dat Nicolaas Huysman, zoon van eerder genoemde A. Huysman, in de zojuist in gebruik genomen kerk op 22 december trouwde met Adriana van der Eijk. De dienst werd geleid door de in Zoetermeer geboren en getogen Ds. Huus Huysman, een neef van de bruidegom. Er werd nog snel voor de ontbrekende rode loper gezorgd.

De inrichting was heel sober, er kwamen 125 klapstoelen à fl. 14,50. De heer E. van Leeuwe, timmerman, bouwde de kansel en het onderstel voor de latere doopvont.

Zoetermeer — Groeistad

Begin jaren zestig kreeg Zoetermeer de status van groeistad voor inwoners van Den Haag. Andere vrijzinnigen vestigden zich hier, zoals remonstranten en doopsgezinden. Dit leidde op 7 juni 1969 tot oprichting van de Remonstrantse Kring Zoetermeer en op 25 september tot de stichting van de Doopsgezinde Gemeente. Deze twee kerkgenootschappen sloten direct na hun oprichting een samenwerkingsovereenkomst en vonden onderdak in de Adventskerk. De besprekingen met de vrijzinnige hervormden konden ook tot overeenstemming leiden en zo ging op 25 januari 1970 het 'Samenwerkingsverband V.V.H.-Do-Re en anderen' van start. De Doopsgezinden en de Remonstranten hebben, evenals de VVH, hun eigen landelijke koepel, de zogenoemde 'anderen' zijn leden, die wèl het Evangelie van Jezus Christus als richtsnoer kennen, maar niet aan een kerkgenootschap gebonden zijn. In 1968 hadden de Zoetermeerse vrijzinnigen een overeenkomst gesloten met de vrijzinnig protestantse geloofsgemeenschap te Boskoop, die het mogelijk maakte gezamenlijk een predikant aan te stellen, Ds. P. van der Laarse. Eindelijk ging een lang gekoesterde wens in vervulling: een doopdienst in eigen kerk. De Remonstrantse Broederschap had Ds. Van der Laarse doopconsent gegeven en de remonstrantse dopen werden door de Nederlandse Hervormde Kerk erkend.

Band met de N.H.-kerk hersteld in 1975

Sinds 1968 heeft met tussenpozen een aantal gesprekken plaatsgehad tussen vertegenwoordigers van de VVH-Zoetermeer en de Hervormde Gemeente hier ter plaatse. Met deze gesprekken werd een betere verstandhouding beoogd tussen

beide gemeentes. Onder meer kwamen de mogelijkheid tot doopbediening in de Adventskerk onder verantwoordelijkheid van de Hervormde Gemeente en vragen van het belijden aan de orde. Dit resulteerde in 1975 in een overeenkomst. Mr. E.P. Bruggeman, voorzitter van de VVH, werd benoemd tot ouderling van de Hervormde Gemeente.

Vrijzinnig Christelijke Jeugd Centrale (V.C.J.C.)

In 1942 werd in Zoetermeer een afdeling van de landelijke V.C.J.C. opgericht. Het doel van de V.C.J.C. was vanuit een vrijzinnig Christelijke overtuiging jeugd en jongeren te begeleiden in hun maatschappelijke oriëntatie, hen te motiveren stelling te nemen en hen te stimuleren verantwoordelijkheid te dragen.

Er waren drie groeperingen actief: de Vrije Vogels, jongeren tot 15 jaar, de VCJG, een jongerengroep tot ongeveer 18 jaar en de VCJB, een jongerenbond tot ongeveer 30 jaar. Zeer veel oude bekende families waren hierin vertegenwoordigd. Om er enkele te noemen: Bakker, Eggink, Glijnis, Groenheijde, Van Hamersvelt, Van Hilten, Huysman, Janse, Lamboo, Van Leeuwe, Paul, Noordam, Schans, Van Staalduinen, Verbeek, Van der Vooren. In 1952 werd een grootscheeps tweede lustrum gevierd.

Zondagsschool en jeugdgroep

De jongeren tot 12 jaar kwamen op zondag om de veertien dagen bijeen in een aparte ruimte van de kerk. Zij werden begeleid door enkele oudere jeugdigen. Via

De lekenpelgroep van de Vrijzinnig Christelijke Jeugdcentrale voerde in de jaren 50 'Het leven van Don Robbins' op. Zittend vlnr: Nel van Staalduinen, Wim Verbeek, Jopie van Leeuwe, Huus Huysman Jzn, Co Groenheijde, Miep van Hilten; midden vlnr: Nel Groenheijde, Co Lamboo, Nel Glijnis, Krijn Janse, Dien Rensink, Jan van Staalduinen, Huus Huysman Azn, Netty Lamboo; achter vlnr: Jan Eggink, Aad van Leeuwe, Jan Glijnis, Nel van Leeuwe, Diny Paul, Kees Bakker, Peet Glijnis en een geluidsman (collectie A. van Leeuwe)

vertelling en knip- en plakwerk leerden zij de bijbelse verhalen kennen. Op Palmпасen maakten zij een prachtige Palmpaas. Met Kerstmis voerden zij een toneelstukje op, waarin Jozef, Maria en herders voorkwamen. De jeugd van 12 tot 18 jaar kreeg catechisatie van de dominee. Zij leerden vele bijbelthema's kennen en hierover te discussiëren. In het bijzonder Ds. H.D. Elderkamp (1972-1975) wist hen als geen ander te boeien.

Vrijzinnig Hervormde Vrouwenvereniging

Oprichting

Nadat in 1960 van voldoende belangstelling onder de vrouwelijke leden van de Vereniging van Vrijzinnige Hervormden was gebleken, werd na overleg met het bestuur van de V.V.H. op 19 oktober de Vrijzinnig Hervormde Vrouwenvereniging opgericht.

Bij de oprichtingsvergadering ten huize van mevrouw N. Böckling-de Jong waren voorts aanwezig de dames J. van den Burg-Hartmann, L. Glijnis-de Jong, A.C. Graafland-Kerkhoven, A.W. Huysman-Heenk en J. Ooms-Koetsier.

Mevrouw Böckling had in haar vorige woonplaats Delft met dit verenigingswerk enige ervaring opgedaan. Zij werd de voorzitter en zou dat zes jaar blijven. Zij sprak over het doel van zo'n vrouwenvereniging, zoals iets voor anderen te kunnen betekenen, over vele zaken van gedachten wisselen en verdieping van geloof.

De Vrijzinnig Hervormde Zondagsschool rond 1930. Achter vlnr: Jaantje Boon, Leen Muilwijk, Kees Muilwijk, Henk Groenheijde Pzn, Henk van Hamersvelt, Leo Ooms, Cor van Duijvenbode, Nel Noordam; midden vlnr: Iet van der Schantz, Corrie de Bruin, Riet Muilwijk, Aagje Klos, Truida Klos, Corrie Dogterom, Corrie Groenheijde Pdr, Nel van der Vooren; vooraan vlnr: Teunis Klos, Annie Palte, Siet Groenheijde Pdr, Wim van der Vooren (collectie familie Van Hamersvelt-Schans)

Men besloot voorlopig een maal per maand bijeen te komen in de consistorie van het eigen kerkgebouw aan de Julianalaan. Vrij spoedig werd dat twee maal per maand. In het eerste jaar kwamen er steeds gemiddeld 10 à 16 dames bijeen. Er vond een splitsing plaats in een middag- en een avondgroep. Een aantal leden kwam in verband met kinderen en gezinsleven liever 's avonds bijeen. Na enkele jaren werden de groepen weer tot één middaggroep samengevoegd. In september 1961 werd een verzoek tot aansluiting bij de Vrijzinnig Hervormde Vrouwen Federatie (V.H.V.F.) in Zuid-Holland ingediend. Hierop werd positief gereageerd, toen bleek dat aan gestelde voorwaarden werd voldaan. In de toegepaste stukken stond het doel van de vereniging omschreven: als eerste "het bevorderen van een diepere bewustwording van het Evangelie van Jezus Christus en de verwerkelijking daarvan in vrijzinnig christelijke geest, zowel op geestelijk als sociaal gebied, in gezin, kerk en maatschappij"; en ten tweede "het uitdragen van de vrijzinnig christelijke geloofsovertuiging in de Nederlandse Hervormde Kerk". Men moest jaarlijks fl.1,25 per lid afdragen aan de provinciale vereniging. In ruil hiervoor ontving ieder lid het maandblad Klokkenklank, dat onder andere stof tot overdenking bevatte.

Activiteiten

Aan veel onderwerpen werd aandacht geschonken, bijvoorbeeld de rol van de vrouw in het gezin en in de kerkelijke gemeente, maar ook betreffende vrouwen in andere landen zoals Rusland, Israël, Verenigde Staten, Nigeria en Japan. Er werden bijbelgedeelten gelezen en besproken, al dan niet in aanwezigheid van de predikant. Er werd veel gezongen, naar muziek geluisterd en werden gedichten of korte stukjes gelezen van bijvoorbeeld Aart van der Leeuw, Clare Lennart, Tony de Ridder, Harriët Freezer, Annie M.G. Schmidt en Ina van der Beugel.

Ook maakten de leden, van wie de leeftijd lag tussen de 25 en 50 jaar, zich op vele wijzen nuttig, zoals het schoonhouden van de kerk, de wekelijkse bloemen verzorgen en zieken en ouderen bezoeken. Jaarlijks werd een bazar georganiseerd, vaak met een opbrengst van fl. 1000. Dit bedrag diende ter ondersteuning van de financiële positie van de gemeente.

Er werd aandacht besteed aan de verschillende feestdagen, vooral de kerstviering was jaarlijks een hoogtepunt, waarbij ook andere vrouwelijke gemeenteleden werden uitgenodigd. Het was dan een samenzijn in de kerk met kerstboom, muziek, zang, declamatie en een kerstverhaal. Het begin van het seizoen, na de zomervakantie, werd geopend met een gezellige lunch, waarvoor ook oud-leden werden uitgenodigd. Het einde van het seizoen werd afgesloten met een gezamenlijk dagje-uit. In voorjaar en najaar werd de regionale bijeenkomst bezocht, afwisselend in Den Haag en Rotterdam. Op 21 oktober 1970 werd het tienjarig jubileum gevierd met een gezellig samenzijn. Mevrouw Knecht maakte voor deze gelegenheid een schitterend gedicht.

Bronnen en literatuur

Grootveld, Ronald en Botine Koopmans. Samen onder één dak. Jubileumboek van de Adventskerkgemeente te Zoetermeer. Zoetermeer, VVH-Do-Re e.a. 1995.

Bijdragen van: K.P. Janse, erevoorzitter van de VVH-Zoetermeer en erelid van de Vrijzinnig Christelijke Geloofsgemeenschap te Zoetermeer en van de dames A. Huysman-van der Eijk en A.M.W. van der Lande.

En er waren nog meer verenigingen:

De lokale afdeling van het Christelijk Nationaal Vakverbond

Het Oranje Kruis

De Nederlands Hervormde Gezinsverzorging

Christelijke Gymnastiek Vereniging

Christelijke Plattelands Vrouwenbond

Christelijke Woningbouw Vereniging

Diakonieën van diverse kerkgenootschappen

Interkerkelijke jeugdzanggroep en kinderkoor ZAVAJ

Het katholieke Jongerenkoor

Lokale politieke partijen op religieuze grondslag

En nog vele, vele onbekende verenigingen.

Van de meeste is weinig tot niets bekend. Helpt u mee om dit deel van het Zoetermeerse erfgoed boven tafel te krijgen?

Notulen, brieven, foto's en ander materiaal zijn van harte welkom:

info@oudsoetermeer.nl, of

Historisch Genootschap Oud Soetermeer,

Dorpsstraat 7-boven.

Op woensdagmiddag staan de vrijwilligers voor u klaar.

Verkrijgbare publicaties van het Historisch Genootschap

- **Deez' beide dorpen, Zoetermeer en Zegwaart in 1799** (2002). Facsimile van een 18de eeuwse beschrijving van beide dorpen met uitgebreide toelichting en illustraties (gebonden, € 9)
- **Dorp in oorlog: Zoetermeer 1940-1945** (2000)* De tweede wereldoorlog in Zoetermeer uitgebreid belicht (gebonden, € 22,-)
- **De Geschiedenis op straat** (2001, 2de druk). CD-ROM met beschrijving van de 286 belangrijkste cultuur-historische elementen in Zoetermeer. Veel kleuren-afbeeldingen en zoekmogelijkheden (€ 6,80) Het gelijknamige boek is in herdruk.
- **De Geur van krijt** (1997)*. Onderwijsgeschiedenis en scholen in Zoetermeer (€ 1,-)
- **Een Juweel van een Heilige** (1999). Historische en archeologische informatie over Dorpsstraat 77 (€ 3,-)
- **Een kasteel in de Dorpsstraat** (2004)*. Eigenaren en bewoning van het voormalige Huis te Palenstein in Zoetermeer vanaf de 14de eeuw, met kleurenomslag en kleuren afbeeldingen (€ 9,80)
- **De Kerk van Crooneveen** (2002). Archeologisch en historisch onderzoek naar de Zoetermeerse schuurkerk en de katholieke parochie. Met kleurenomslag en kleuren afbeeldingen (€ 9,80)
- **Een Klassiek juweel: de Oude Kerk in Zoetermeer** (2002)*. Met veel aandacht voor bouwhistorie, interieur en kerkelijke geschiedenis (€ 7,-)
- **Op de hoek van de Wallen** (2001)*. Bouw- en bewoningsgeschiedenis van Dorpsstraat 46 (€ 4,50)
- **Over de Reguliersdam** (1997). Historische en archeologische informatie over de overtoom in Rokkeveen (€ 9,-)
- **Samen onder één dak** (1995). Geschiedenis van de Adventskerkgemeente en de Remonstrantse kerk (€ 4,-)
- **Verstopt achter de voordeur** (2001)*: interieurs te Zoetermeer en Zegwaart rond het jaar 1900 (€ 3,-)
- **Zeventien Zoetermeerse kerken** (1998)*. De kerkgebouwen in Zoetermeer (x 3,-)
- **De Zoetermeersche Boerencourant** (2003)*. Boerenleven tussen 1910 en 1970 in foto's en interviews (€ 0,50)
- **De Zoetermeersche Handelscourant** (2002)*. Advertenties en berichten uit de jaren 1910-1970 (€ 0,50)

NIEUW !

- **Missing in Action** (2005) Neergestorte Amerikaanse bommenwerpers bij Zoetermeer 1943-1945 (€ 7,50)
- **Vijf meter onder N.A.P.;** water in Zoetermeer (verbeterde herdruk 2005). Duizend jaar strijden tegen en leven met water (€ 7,50)
- **Verzuild verenigd** (2005)*. Kerkelijk verenigingsleven in Zoetermeer 1870-1970

De met een * gemerkte publicaties zijn samen met de Gemeente Zoetermeer uitgegeven.

Deze publicaties zijn te koop in geselecteerde Zoetermeerse boekhandels, het Stadsmuseum en bij het Historisch Genootschap Oud Soetermeer: op woensdagmiddag in 't Oude Huis Dorpsstraat 7-boven, inspreken op (079) 319 06 83, email info@oudsoetermeer.nl (verzendskosten € 3,-). Meer informatie is te vinden op het internet: www.oudsoetermeer.nl.

